

บรรณานุกรม

เอกสารตัวเขียน

โคลงเรื่องอนิรุทธิ์ ตู 114/ชั้น 3/2 มัดที่ 34 สมุดไทยขาว อักษรไทย เส้นหมึก
จำนวน 1 เล่มสมุดไทย พระวิเชียรธรรมคุณธาร(โสด) วัดโมลีโลกยาราม
มอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2451.

บทละครในเรื่องอุณรุฑ ตู 115 มัดที่ 206 ช 4/2 เลขที่ 521-530 สมุดไทยดำ ตัวอักษร
ไทยรงค์ จำนวน 10 เล่มสมุดไทย (สูญหายไป 5 เล่มสมุดไทย) พระองค์เจ้า
สุทาสวรรค์ทรงมอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ.2456.

วารสารและเอกสาร

ภาษาไทย

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว..ถกเขมร พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : นครเกษมบุ๊คส์โตร์,
2499.

จิตร ภูมิศักดิ์. โครงการแข่งน้ำ และ "ข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา"
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2524.

. บทวิเคราะห์มรดกวรรณคดีไทย กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศตวรรษ,
2523.

จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา. "ปรัชญา—ความเชื่อ—และแนวคิดในมหากาพย์ : ความสัมพันธ์ที่มีต่อ
วัฒนธรรมไทย" มหากาพย์มหากาพย์ : ความสัมพันธ์ที่มีต่อวัฒนธรรมไทย
กรุงเทพมหานคร : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

จันทร์จิรายุวัฒน์ รัชนี้, ม.จ.. กำสรวลศรีปราชญ์ นิราศนรินทร์ ประชั่มวรรณคดีวิจารณ์เกี่ยวกับ
เรื่องลิลิตพระลอ และกำสรวลศรีปราชญ์ กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2502.

จำลอง ยอดยิ่ง. "อนิรุทธคำฉันท์วิเคราะหฺ" วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 2 (มกราคม-
มีนาคม 2519), หน้า 84-89.

ชลธีรา สัตยาวัฒนา. วัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ในสมัยอยุธยาตอนต้น กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
นวลจันทร์, 2524.

ชุมนุมตำรากลอน ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2519.

ชุมนุมบทละครและบทขับร้อง พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยา
นริศรานุวัดติวงศ์ พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิล, 2514.

ชานีโวหาร, พระ. โคลงสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก.

นางชวน เขาวนชาติ พิมพ์ในงานปลงศพนายเทียนฉลุ เขาวนชาติ ผู้บิดา.

พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ตำรงราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. "คำนำ" ใน ปัญญาสชาดก

พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2499.

. ตำนานละครอิเหนา พระนคร : คลังวิทยา, 2507.

ตำนานเมืองฟ้าแดดสงยาง พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานทำบุญครบ 100 วันของนางเหรียญทอง

นาชัยเวียง วิคมหาชัย อ.เมืองจ.มหาสารคาม วันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2514.

ทองใบ แผ่นทอง. "พญาคันทกหรือพญาคางคก" ใน ยุพดี จรรย์ชานนท์ "การศึกษา
นิทานชาวบ้าน ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์" ปริญญาณิพนธ์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒน ประสานมิตร, 2522.

ทวิช สุภาภรณ์. (รวบรวมและเรียบเรียง) ประวัติศาสตร์ไทย ขอม เขมร กรุงเทพฯ

มหานคร : แพร่พิทยา, 2508.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 พระนคร :

องค์การค้าของคุรุสภา, 2503.

ธวัช ปุณโณทก. วรรณกรรมพื้นบ้านประเภทลาลักษณ์ กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2533.

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ชุมนุมบทละครและบทขับร้อง

พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิล, 2514.

นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. และ อนุমানราชชน, พระยา.

บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ เล่ม 1 พระนคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2506.

นิตยา กาญจนวรรณ. วรรณกรรมอยุธยา กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515.

นิยะดา เหล่าสุนทร. "ตำแหน่งของภาพ" ภาพเกี่ยวกับวรรณคดีไทย พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (เส็งี่ยม จันทลีริมหาเถร) ณ เมรุหน้า
พลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันที่ 17 ธันวาคม
พ.ศ. 2526.

_____ . " นารายณ์ 20 ปาง : ต้นเรื่องรามเกียรติ์" เอกสารประกอบการสัมมนา
ทางวิชาการ เรื่อง แนวคิดในการศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดี
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2529
ณ ห้องประชุมสถาบันประมงน้ำจืด กรุงเทพมหานคร.

บทละครเรื่องพระมะเหลเถไถ อนุทรร้อยเรื่อง ระเด่นลันได กลอนเพลงยาวเรื่อง
หม่อมเป็ดสวรรค์พระอาการประชวรของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ กรุงเทพฯ :
เสริมวิทย์บรรณาการ, 2516.

บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเพิ่ม ศราทชิต ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม
วันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2509.

ประชุมบทละครดึกดำบรรพ์ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพนางเลื่อน ประสารอักษรพรรณ
ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม วันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2509.

ประชุมเพลงยาวฉบับหอสมุดแห่งชาติ พระนคร : โรงพิมพ์อักษรบริการ, 2507.

ปรานี วงษ์เทศ. "นิทานชาดกกับโลกทัศน์ของลาวพวน" ใน วรรณวิบูลย์สวัสดิ์
แอนเตอร์รัน (บรรณาธิการ) พันถิ่นพันธุ์าน ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ. (กรุงเทพ
มหานคร : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, 2531.

ปัญญาสาชาดก พระนคร : อักษรบริการ, 2499.

พุทธบาทปริวัฏ, พระ. (แปล) วรรณคดีโบราณอีสาน วัดพระพุทธรูปบาทบัวบกเรื่อง นางอุษา-ท้าวบารส

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532.

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ. รามเกียรติ์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1 และ 2.

พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2510.

ไพฑูริย์ พรหมวิจิตร. อุสาบารส : กวีนิพนธ์ประเภทโคลงคั่นของล้านนาไทย เชียงใหม่ :

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527.

ภูวนาท มาตบุรม. ลำพระกิตพระพาน (มหาสารคาม : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด

มหาสารคาม วิทยาลัยครูมหาสารคาม), มปป.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ โคลง

ศุภลักษณ์วาทรูป โคลงนิราศประลองยุทธสี่กระวาชายทเลสี่กระวานำหนา

นิราศมะเหลเถไถ (พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2517).

วรรณกรรมล้านนา เล่ม 1 และ 2. รายงานการสัมมนาทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 26-28 ตุลาคม พ.ศ. 2524. กรุงเทพมหานคร :

มิตรนราการพิมพ์, 2527.

วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1, 2 และ 3. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2531.

рінฤทัย สัจจพันธ์. "ละครดึกดำบรรพ์ : การทดลองศิลปการละครอย่างใหม่ของสมเด็จพระ

เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ "วารสารภาษาและวรรณคดีไทย ปีที่ 4

ฉบับที่ 3 (ธันวาคม 2530), หน้า 17-34. และ ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (เมษายน

2531) หน้า 40-59.

วรรณคดีบางเรื่องของสุนทรภู่และนายมี พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางศรีฤทธิ รณชัย

(มาลัย ทศานนท์) ณ เมรุวัดประยูรวงศาวาส จังหวัดธนบุรี, วันที่ 17 ธันวาคม

พ.ศ. 2504.

ศักดิ์ศรี แยมั่นดดา. "กำสรวล (ศรีปราชญ์?) อีกครั้ง" ใน ศักดิ์ศรีนิพนธ์ กรุงเทพมหานคร :

โอเดียนส์โตร์, 2517.

สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 22 (กรุงเทพฯ : ไทมิตรการพิมพ์,

2533.

- ศิริพร ฐิตะฐาน. ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2523.
- สิงฆะ วรรณสัย. ปริทัศน์วรรณคดีลานนาไทย เชียงใหม่ : โครงการตำรา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2523.
- ลิกษา พินิจภูวดล. "วรรณกรรมขอมไทย" วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม - กันยายน, 2513), หน้า 53.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (ทรงเรียบเรียง) ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม กรุงเทพมหานคร : พิมพ์, 2516.
- อิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ, 2514.

วิทยานิพนธ์

- ฉัตรยุพา สวัสดิพิงษ์. "คำวชเรื่องเจ้าสุวัตร นางบัวคำ" วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- ชลดา ศิริวิทย์เจริญ. "การศึกษาลิลิตตะเลงพ่ายในแนวสุนทรียศาสตร์" วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- นริสา โปธิเดช. "รูปเคารพพระกฤษณะในเอเชียอาคเนย์" วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2522.
- นิยะดา สาริกภูติ. "ปัญหาสาขาค : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย" วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

- ประคอง นิมมานเหมินท์. "มหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์" วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- มารศรี ศุภวิไล. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำประพันธ์ประเภทฉันทลักษณ์อยุธยา" วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุพดี จรรย์สานนงค์. "การศึกษานิทานชาวบ้าน ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์" วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520.
- ศิริพร บางสุต "การศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องพระกิตพระพาน" วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจาริกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531.
- สมทรง ชีวะพันธ์. "วิเคราะห์บทพระราชนิพนธ์ลิลิตนารายณ์สิบปางในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว". วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520.
- สุนันทา มิตรงาม. "การวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องอุณรุทฉบับสังฆาลตามทฤษฎี" วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจาริกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531.
- สุนีย์ ศรีณรงค์. "การวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องกำสรวลศรีปราชญ์" วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2516.
- สุมาลี กิยะกุล. "สมุทรโฆษคำฉันท์ส่วนที่แต่งสมัยกรุงศรีอยุธยา : การวิเคราะห์และวิจารณ์เชิงประวัติ" วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

ภาษาอังกฤษ

- Dowson, John. Classical Dictionary. tenth edition. London :
Routledge & Kegan Paul Ltd, 1961.
- Macdonell, A.A.. A History of Sanskrit Literature. Delhi :
Motilal Banarsidass, 1971.
- Manee-pin Phromsuthirak. "Hindu Myths in Thai Literature with
Special Reference to the Narai Sip Pang" Thesis Submitted
for the Ph.D. degree of The University of London, School of
Oriental and African Studies, 1980.
- Mani, Vettam. Purānic Encyclopaedia Delhi : Motilal
Banarsidass, 1975.
- Mani, Vettam. Puranic Encyclopaedia.
- René de Berval. Kingdom of Laos The land of the million
elephants and of the white parasol. France : A. Bontemps
Co., Ltd., 1959.
- Sahāi, Sachinand. The Kṛṣṇa Sāga in Laos, Delhi, B.R. Publishing
Corporation, 1978.
- Sanyal, J.M. The Srimad-Bhagabatam of Krishna-Dwaipāyana Vyāsa.
Vol. V. Translated into English Prose from the Original
Sanskrit Text. Calcutta : Oriental Publishing Co..
- Shastri, J.L. "Siva Purana." Ancient Tradition and Mythology Series
Vols. 1-4. Delhi : Motilal Banarsidass, 1990.
- Thompson, Stith. The Folktale California : University of
California Press, 1977.

Wilson, H.H. "Preface" Vishnu-Purāna Vol I, (Calcutta : Punthi Pustak, 1961).

(translated). The Vishnu Purāna A System of Hindu Mythology and Tradition. Calcutta : Punthi Pustak, 1961.

ภาษาฝรั่งเศส

Coedès, George. "Notice archéologique", Le Bayon d'Angkor
Thom : Les Bas-reliefs, Paris, 1918.

Langlios, M.A. Harivansa on Histoire de la Famille de Hari.
Tome seconde. London : Parbury allen and Co., 1834.

ภาคผนวก ก.

วิธีการจับข้างเถื่อน

ในหนังสือ นิทานโบราณคดี พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงอธิบายวิธีการจับข้างไว้โดยละเอียด ดังที่ผู้วิจัยจะได้นำมาสรุปไว้ดังต่อไปนี้

ปกติข้างเถื่อนจะอยู่รวมกันเป็นโหลง ๆ ละประมาณ 10-30 ตัวโดยจะมีข้างพังใหญ่ที่เรียกว่า "แม่หนัก" หรือ "แม่แปรก" เป็นหัวหน้า นำลูกโหลงเที่ยวหากินและพาหลักหน่ออื่นทรายต่าง ๆ ส่วนข้างพลายตัวใหญ่ขนาดตกน้ำมันได้นั้นต้องอยู่รายรอบนอก ไม่ได้ปะปนอยู่ในโหลง เนื่องจากข้างเป็นสัตว์ขนบาง กลัวความร้อนจากแสงแดด ต้องมีเวลาลงแช่น้ำหรือหมกโคลน ดังนั้น โหลงข้างจึงมักอยู่ในที่ที่มีอาหาร ห้วยน้ำลำธาร หรือปลักแปลง และหมู่ไม้ที่ไทร่มเงา แหล่งที่โหลงข้างชอบอยู่จึงแบ่งออกได้เป็น 2 แหล่ง คือ อยู่ในดงบนเขาแห่งหนึ่ง และอยู่ชายดงใกล้ที่ราบอีกแห่งหนึ่ง

วิธีจับข้างในเมืองไทยนั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. วังข้าง คือ การตั้งคอกจับข้างหมดทั้งโหลงในคราวเดียวกัน
2. โพนข้าง คือ การที่ข้างต่อออกไล่ข้างเถื่อนทีละตัว
3. จับเหนียด หรือ จับตำราหลวง

การวังข้างและโพนข้างน่าจะใช้ในเมืองไทยมาตั้งแต่ครั้งพวกลาว (คือลัวะ) ยังปกครองบ้านเมืองอยู่ ส่วนการจับเหนียดอันเป็นวิธีการจับข้างอย่าง "ตำราหลวง" นั้น น่าจะเป็นวิธีที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

เนื่องจากการจับช้างเป็นงานเสี่ยง ถ้าพลาดปลั้งผู้จับก็อาจถึงแก่ชีวิตได้ ทั้งยังเป็น
เป็นการยากและต้องใช้คนเป็นจำนวนมาก ต้องแบ่งหน้าที่กันทำการต่าง ๆ ทางราชการ
มีการกำหนดหน้าที่ของพนักงานจับช้างอยู่ใน "กรมพระศบาล" หรือ "กรมช้าง" ส่วน
ชาวบ้านที่หาเลี้ยงชีพด้วยการจับช้างก็ต้องมี "หมอเฒ่า" หรือ "ครูบา" เป็นผู้เชี่ยวชาญ
ในการจับช้าง และมีอำนาจบัญชาการสิทธิ์ขาด "หมอช้าง" จะได้รับการฝึกสอนจาก
หมอเฒ่าให้รู้จักสังเกตกิริยาอาการช้าง และสอนให้มีความคล่องแคล่วชำนาญในการ
คล้องช้าง โดยมีบริวารเป็นแรงงานคอยปฏิบัติตามคำสั่ง การจับช้างจึงเป็นวิชาอย่าง
หนึ่งซึ่งรักษาสืบทอดกันมาในเมืองไทย เป็นเวลาช้านาน

วิธีวังช้าง

การจับช้างเถื่อนด้วยวิธี "วังช้าง" เป็นวิธีที่มีใช้ในอินเดีย ลังกา มลายู ใน
เมืองไทยที่ใช้วิธีวังช้างนั้นก็มีทางจังหวัดชุมพรและหัวเมืองล้านนา ส่วนหัวเมืองทางอื่น
ของไทย เช่น นครสวรรค์ พิษณุโลก นครราชสีมา ปราจีนบุรี จะใช้วิธีโพนช้างแทน
ทั้งนี้คงเป็นเพราะลักษณะถิ่นที่ช้างเถื่อนอยู่นั้นแตกต่างกัน จึงต้องใช้วิธีจับที่แตกต่างกันไป
ด้วย การวังช้างเป็นงานที่ต้องลงทุนมาก ตั้งแต่ทำค่ายพราง ค่ากำนลผู้เชี่ยวชาญ
ตลอดจนค่าจ้างพวกกรรมกร จึงต้องอาศัยพวกผู้มีทรัพย์เป็นผู้ริเริ่มจัดหาหมอเฒ่าเจ้าตำรา
มาเป็นผู้อำนวยการ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

เมื่อมีผู้ไปขอให้วังช้าง หมอเฒ่าจะเข้าพิธีบูชาครุหนึ่งสำรวมใจรำยมนต์ขอสุบิน
นิมิตต่อครุปีที่ข้ายให้มาเข้าฝันว่าจะจับช้างได้สมประสงค์หรือไม่ เมื่อขอสุบินนิมิตดีแล้ว
หมอเฒ่าจึงเลือกตัวหมอช้างและพนักงานที่จัดทำหน้าที่ต่าง ๆ แล้วหมอเฒ่าก็หาฤกษ์ทำ
พิธีกรรม ไหว้ครุพร้อมกันวันหนึ่งก่อนแล้วจึงพากันออกไปป่า ไปเที่ยวเลือกหาสถานที่
ตั้งคอกดักช้างตามทางที่โหลงช้างมักเดินไปมาที่ในดง เมื่อหมอเฒ่าเห็นว่าที่ตรงไหนเหมาะ
ก็จะทำพิธีพิธีกรรม รำยมนต์ขอ นิมิตต่อครุปีที่ข้ายอีกครั้งหนึ่งว่าตั้งคอกตรงนั้นจะสำเร็จหรือไม่
เมื่อได้ นิมิตดีจึงสั่งให้ตัดไม้ทำเสาคอก และตัดเถาวัลย์และหวายสำหรับผูกมัดรัดคอกให้

มันคง จากนั้นจึงปลุกศาลเพียงตาทั้งสี่ทิศ เชิญเทพารักษ์มาช่วยและทำหนังสือบนวางไว้ทุกศาลว่าถ้าจับข้างได้มากกว่าเท่านั้นตัว จะถวายสินบนอย่างนั้น ๆ แล้วจึงให้ลงมือตั้งคอก

ลักษณะการสร้างคอกจับข้างนั้นมีอยู่ 3 แบบ ได้แก่ คอกเหลี่ยม หรือคอกน้ำเต้า คอกพาลี และคอกแม่วี การสร้างคอกนั้นให้ปักเสาไม้แก่นสูงท่วมหลังข้าง รายไว้เป็นระยะ มีช่องว่างระหว่างเสาพอตัวคนลอดเข้าออกได้สะดวก ข้างนอกมีคร่าวและขาทรายค้ำปลายเสาผูกสายเถาวัลย์รัดต่อติดให้มันคงไม่ให้ข้างทำลายได้ ทำเป็นคอกทึบไว้ 3 ด้าน ด้านหน้าทางข้างเข้าเป็นประตูยนต์ ขวนบานไว้กับชื่อ พอข้างเข้าคอก ก็ตัดเชือกให้บานเลื่อนลงมาปิดประตู ต่อคอกออกไปข้างหน้าปักเสาไม้แก่นพายเป็นซังนางต่อออกไปทั้งสองข้างตอนหนึ่ง แล้วปักเสาด้ายไฟทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ตั้งแต่ปากซังนางรายต่อออกไปเป็นซังนางอีกข้างละหลายเส้น ถึงที่สุดมีเสาด้ายปักขวางอีกแนวหนึ่งจนปากซังนางทั้งสองข้างต่อกัน มีห้างขัดบนต้นไม้ข้างนอกแนวเสาด้ายเป็นระยะ สำหรับคนขึ้นไปคอยดูเมื่อเวลาข้างมาเข้าคอก เพื่อบอกสัญญาณให้คนภายในรู้และคอยจุดขวนที่ล้ามาจุดไฟตามเสาด้ายให้ลุกไหม้ของข้าง และมีห้างต่างหากสำหรับหมอเฒ่าให้สัญญาณตัดเชือกเปิดปิดประตูคอกด้วย คอกทั้ง 3 แบบนี้ มีวิธีการสร้างอย่างเดียวกันทั้งนั้น แต่ที่เรียกต่างกันเพราะแผนผังผิดกัน โดย "คอกเหลี่ยม" เป็นคอกสองห้องสำหรับจับข้างมาก อีกสองแบบเป็นคอกห้องเดียว และ "คอกวี" เป็นคอกที่มีขนาดเล็กที่สุด ประตูที่ใช้ก็เป็นบานปิดอย่างประตูสามัญ

เมื่อทำคอกเสร็จแล้ว หมอเฒ่าจะทำพิธีฉลองในคอกอีกหลายอย่าง ทั้งพิธีกรรมขอคุณเทวดาและครูบิณฑาย ที่คุ้มครองให้ทำคอกนั้นสำเร็จ และพิธีเบิกไพรร้ายมนต์ขออนุญาตเจ้าป่าเพื่อจะเข้าไปต้อนข้าง ในการต้อนข้างนั้น หมอเฒ่าจะอยู่ที่คอกไม้ต้องออกไปต้อนด้วย แต่จะให้คนไปสอดแนมดูว่าข้างอยู่ที่ใด แล้วจึงแบ่งคนต้อนข้างเป็นหมวด ๆ แต่ละหมวดมีหมอข้างเป็นหัวหน้า เรียกว่า "หมอไล่" เป็นผู้ไปสังเวยการณ์โหลงข้าง จากนั้นจึงมาประชุมปรึกษากันว่าจะต้อนโหลงข้างไปทางไหนถึงจะเข้าคอกและกะวางกำลังคนสำหรับตักทางข้างพวกหนึ่ง และต้อนไล่ข้างหลังข้างอีกพวกหนึ่ง โดยมี

เครื่องมือสำหรับต้อนข้าง ได้แก่ "ตะขาบ" อันหมายถึง ไม้ไผ่ผ่ายาวสองปล้อง ปล้องหนึ่งผ่ากลางให้แยกออก และเมื่อนำกลับเข้ากระทบกันทำให้เกิดเสียงได้ อีกปล้องหนึ่งต่อลงมา ผ่าเพียงถึงข้อ แล้วเจียนไม้ให้เป็นค้ำมือถือทั้ง 2 ซีก สำหรับจับปล้องที่ผ่ากระทบกันให้เกิดเสียง แต่ปล้องล่างทั้งไว้ให้ยึดตะขาบทั้งหมดไม่ต้องผ่า การต้อนโหลงข้างใช้แต่เสียงตะขาบเป็นพื้น ต่อเมื่อจุกเงิน เช่น ข้างจะแหกออกนอกทางทั้งโหลง จึงใช้จุกคอปไฟรายขวางทาง การต้อนข้างนั้นจะเริ่มด้วยหมอลำให้สัญญาณสั่งให้ตีตะขาบตามกิริยาอาการของข้าง เพื่อต้อนโหลงข้างให้ไปตามทางที่ต้องการ โดยค่อย ๆ ต้อนโหลงข้างมาช้า ๆ โดยให้มีเวลาหยุดพัก เพื่อให้ข้างรู้สึกปลอดภัย ไม่ตื่นเต้น แต่ถ้าข้างหยุดยั้งอยู่นานเกินไป ก็ใช้เสียงตะขาบเตือนทางด้านหลัง และต้อนด้วยเสียงตะขาบ เช่นนั้นจนโหลงข้างมาถึงคอก โดยต้องกะให้มาถึงในเวลามืดค่ำ เพื่อไม่ให้ข้างเห็นแนวเสาปักกาที่ปักได้ ต่อเมื่อโหลงข้างผ่านพื้นแนวเสาปักกาถึงปากคอกแล้ว จึงจุดไฟที่รายไว้ติดทางข้างหลัง และโห่ร้องรุกไล่ให้ข้างตื่นวิ่งหนีเข้าคอก แล้วจึงปิดประตูขังไว้ในคอกหมดทั้งโหลง

ในการจับข้างเดื่อนั้น ให้เอาเชือกหนังทำเป็นบ่วงคล้องตีนหลังของข้าง เชือกหนังที่คล้องนี้ ทางภาษาราชการเรียกว่า "เชือกบาศ" แต่พวกหมอล้องข้างเขลยศักดิ์ทางแหลมมลายูและทางเหนือ เรียกว่า "เชือกปะกรรม" ถ้าข้างขนาดย่อมก็คล้องเพียงเส้นเดียว แต่ถ้าข้างขนาดเขื่องต้องคล้องสองตีนข้างละเส้น และถ้าเป็นข้างขนาดใหญ่ต้องคล้องสองตีนข้างละสองเส้น โดยในการวังข้างนั้นจะคล้องเมื่อข้างเดื่อนอยู่ในคอกแล้ว (ส่วนการโพนข้างและการจับข้างอย่างตำราหลวงที่เพ็ญยศ คนคล้องจะต้องถือข้างต่อไล่คล้อง) มีคนคล้องยืนอยู่นอกคอก เอาบ่วงบาศติดปลายไม้คั้นจามเหมือนกับถ่อสอดเข้าไปคล้องทางช่องเสาคอก และเลือกคล้องข้างพลาญที่คร่ำก่อน จากนั้นจึงคล้องข้างพลาญขนาดย่อมต่อมาจนหมดข้างพลาญแล้วจึงคล้องข้างพังต่อไป เมื่อคล้องข้างจนหมดแล้ว จึงค่อยขันเชือกบาศกับโคนเสาคอก จุดตัวข้างจนมาอยู่ติดกับเสาคอก แล้วโยนเชือก "ทาม" ผูกคอข้างเดื่อนที่ติดเชือกบาศนั้นจนครบทุกตัว โดยปรกติมักเอาไปไม้ผูกเป็นแผงบังตาข้างเดื่อนไม่ให้เห็นคนผูกทาม ด้วยเหตุนี้ ลักษณะสำคัญอีก

ประการหนึ่งที่ทำให้การวังข้างต่างจากการจับข้างวิธีอื่นก็คือ การไม่ใช้ข้างต่อต้านหรือ คล้องข้างเถื่อน แต่จะให้คนจับข้างเถื่อนผูกตามไว้ในคอกหมดแล้ว จึงค่อยเอาข้างต่อ เข้าไปผูกเชือกล้ามจากทามที่คอข้างเถื่อนมาผูกกับทามที่คอข้างต่อ และจูงข้างเถื่อนให้ลาก เชือกบาศออกจากคอก เอาไปผูกไว้ ณ ที่หัดข้างที่ละตัวจนหมดคอก

การจับข้างด้วยวิธีวังข้างนี้ เห็นจะใช้แต่สำหรับจับข้างในราชการเป็นครั้งคราว ดังปรากฏในเรื่องพงศาวดารว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้เสด็จไปเที่ยววังข้างทางมณฑล นครสวรรค์และที่อื่น ๆ ได้ข้างมาคราวละ 40-50 ตัว คงมิได้อนุญาตให้ใครตั้งคอก วังข้างเพื่อประโยชน์ของตนตามชอบใจ ทั้งนี้เพราะการวังข้างครั้งหนึ่งข้างเถื่อนก็หมด ไปโซลงหนึ่ง อีกทั้งยังทำให้ข้างโซลงอื่นที่ยังเหลืออยู่ที่ภูมิฉานาเดมิไปด้วย ไม่เหมือนกับ การโพนข้างซึ่งเลือกจับที่ละตัวสองตัว ตัวอื่น ๆ ก็ยังเหลืออยู่ที่โซลงและยังทำให้ข้าง เกิดได้ทันความต้องการจับข้างไว้ใช้ต่อไป

วิธีโพนข้าง

การจับข้างเถื่อนด้วยวิธี "โพนข้าง" นั้น ดูเหมือนจะเป็นวิธีที่ใช้กันทั่วไปในสมัย โบราณในการหาข้างไว้ใช้สอยเป็นการส่วนตัว เพราะจับข้างที่ละตัวสองตัว ทำให้ไม่ต้องเกรงว่าข้างจะหมดไปโดยเร็วเหมือนกับการวังข้าง แต่ถึงกระนั้นก็มีเชื่อว่าทุกคนจะ โพนข้างได้เองตามใจปรารถนา เพราะการจับข้างเถื่อนเป็นการยาก ทั้งยังเป็น การเสี่ยงอันตรายแก่ผู้จับอยู่มาก ต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีข้างต่อที่ฝึกหัดไว้คล่องแคล่วแล้ว จึงสามารถโพนข้างได้ ดังนั้น จึงเกิดมีผู้เชี่ยวชาญที่เรียกว่า "หมอโพนข้าง" หาเลี้ยง ชีพด้วยการโพนข้างขายตามหัวเมืองต่าง ๆ หลายมณฑล เช่น พิษณุโลก นครสวรรค์ อยุธยา ปราจีนบุรี นครราชสีมา อุตรธานี เป็นต้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่า การจับข้าง ในเมืองไทยใช้วิธีโพนข้างเป็นพื้น นาน ๆ จึงจะมีการวังข้างสักครั้งหนึ่ง

ตามแหล่งที่มีพวกหมอยู่แต่ละแหล่ง พวกหมอข้างจะสมมติหมอข้างด้วยกันเองซึ่งมีอาวุโส และกำหนดว่าต้องเคยคล้องข้างเถื่อนได้ตั้งแต่ 5 ตัวขึ้นไป เป็น "หมอเฒ่า" คนหนึ่ง เพื่อตั้งให้เป็นพี่เฒ่าหรือพี่ครุบาอาจารย์ ด้วยพวกโพนข้างถือกันเป็นคติว่าผู้จะคล้องข้างต้องได้เข้าพิธีให้หมอเฒ่าครอบก่อน แล้วจึงจะเป็น "หมอ" คล้องข้างได้

ขั้นตอนการโพนข้าง มีดังนี้

1) ขั้นตอนเตรียมการ

1. ถ้าจะโพนข้าง ต้องปรนเปรอข้างต่ออันล้วนเป็นข้างพลาญให้อ้วนพีมีกำลังก่อน เพราะธรรมชาติข้างเถื่อนย่อมมีกำลังมากกว่าข้างบ้านซึ่งเจ้าของใช้งานอยู่เสมอ ดังนั้น จึงต้องหยุดงานทอดข้างต่อให้กินนอนอิ่มหน้าอยู่สักเดือนหนึ่ง ในระหว่างนั้นเจ้าของก็เตรียมเชือกบาศและเครื่องใช้กับทั้งเสบียงอาหารไปพร้อมกัน

2. เมื่อเตรียมพร้อมแล้ว ต้องทำพิธี "ยกครุ" หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "พิธีไหว้ครุ" โดยมีหมอเฒ่าเป็นผู้อำนวยการ และมีหมอข้างขึ้นผู้ใหญ่เป็นผู้ช่วยอีก 2 คน เริ่มพิธีด้วยการจุดธูปเทียนบูชาเทวดาและครูปิตุฆาตรายตัวทุกคน เมื่อบูชาแล้วหมอเฒ่าจะทำพิธีครอบผู้ที่จะขึ้นครุเป็นหมอข้าง โดยคนเหล่านั้นต้องมีขันล้างหน้าใบหนึ่ง ผ้าขาวผืนหนึ่ง และเงิน 6 สลึง เป็นของกำนัล เรียกว่า "ค่ายกครุ" ให้หมอเฒ่าผู้เป็น "ครุบา" (อุปัชฌาย์จารย์) ต่อจากนั้น ครุบาจะให้พวกคนใหม่มาตามพร้อมกันที่ละวรรค เป็นคำบูชาครูปิตุฆาตขอให้มาครอบงำอยู่ ช่วยให้ชำนาญการคล้องข้าง ให้ปราศจากอันตรายและเสียดจัญไรทั้งปวง ลงท้ายหมอเฒ่าให้คนเหล่านั้นปฏิญาณว่าจะโพนข้างเป็นอาชีพต่อไปจะไม่ฆ่าข้าง ยิงข้าง และจะปฏิบัติตามโอวาทของครุบาอยู่เป็นนิตย์ เมื่อปฏิญาณแล้วครุบาจะพรมน้ำมนต์ให้ทุกคน แล้วคนเหล่านั้นนมน้ำเจิมมูลข้างพ่นลงไปที่เชือกบาศ เป็นเสร็จการ "ครอบ" จากนั้นหมอข้าง 2 คน ที่เป็นผู้ช่วย ขึ้นขี่ข้างเดินรอบโรงพิธี ทำท่าทางคล้องข้าง และกล่าวคำเป็นโชคชัยให้พรต่าง ๆ จากนั้นจึงหงั่วที่กองไฟในโรงพิธี 3 กอง เป็นอันเสร็จพิธียกครุ

3. พวกโพนข้างก็เชื่อเสียดิจูโรเช่นเดียวกับพวกวังข้าง เป็นต้นว่า เวลาออกโพนข้างจะแต่งตัวให้อัดงไม่ได้ ต้องใช้เครื่องนุ่งห่มที่เก่าคร่ำคร่า เวลาอยู่ในป่าก็ห้ามตัดผม แม้บุตรภรรยาที่บ้านก็ห้ามไม่ให้ใช้น้ำมันหรือตัดผมแต่งตัวให้สวยงาม เพราะถือว่าการกระทำเช่นนั้น เป็นเสียดิจูโรพาให้เกิดภัยอันตรายแก่ผู้ไปโพนข้างได้

2) ขั้นตอนเข้าป่า

1. เมื่อถึงวันฤกษ์ตามนัด พวกโพนข้างออกเดินเป็นขบวน มีหมอชื้อค้อและควาญชื้อท้ายข้างต่อทุกตัว กลางหลังข้างปูหนังวัวหลายแผ่นทับซ้อนกัน มีเชือกบาศม้วนแยกเป็น 2 วงวางบนหนังนั้น มีไม้รวกเหมือนกับถ่อเรียกว่า "คันทาม" สำหรับสอดกับบ่วงบาศถ่อคล้องข้าง ผูกไว้ข้างข้างที่ริมเชือกบาศ และมีไม้ "งก" รูปเหมือน "ไม้พ็อน" แต่ตรงหัวเหลาเป็นปุ่มแหลมสำหรับควาญใช้ตีท้ายข้างเวลาต้องการให้ข้างวิ่ง ผูกติดกับเชือกบาศอันหนึ่ง และมีเสียบึงอาหารใส่กระเช้าผูกห้อยไปบนหลังข้าง

2. เมื่อถึงชายดงที่จะโพนข้าง หมอเผ่าสั่งให้หยุดพักทำ "พิธีเบิกไพร" คือ บวงสรวงเจ้าป่าและเส้นเชือกบาศ อธิษฐานขอให้ทำการสำเร็จดังปรารถนา แล้วเสียดายโดยถอดกระดูกวางไถ่เครื่องเช่นตัวหนึ่งมาดู ถ้าได้กระดูกขาวเรียบอย่างงาข้างและมีข้อดี ถือกันว่าโชคดี ถ้าได้กระดูกหักหรือข้อห่าง ถือกันว่าเป็นอัปมงคล

3. เมื่อทำพิธีเบิกไพรแล้ว จึงเลือกหาที่ตั้งชมรมสำหรับพวกโพนข้างพัก โดยให้เป็นที่ใกล้หนองน้ำ มีหญ้าหรือใบไม้พอละเลียงข้างต่อ และให้ห่างจากทำเลที่ข้างเถื่อนอยู่พอไปและกลับได้ภายในวันเดียวกัน ตัวชมรมนั้นทำเครื่องหมายขอบเขตเป็นบริเวณอันหนึ่ง ห้ามมิให้คนอื่นนอกจากพวกโพนข้างด้วยกันเข้าไป "เข้ากรรม" และในเวลาที่อยู่ในชมรมนี้ พวกโพนข้างต้องพูดกันด้วย "ภาษาโพน" มีลักษณะคล้ายภาษามอญหรือเขมร เช่น

เชือกบาศ เรียกว่า ปะกรรม

ขอข้าง " บังคลอง

ข้าว	"	กรวด
น้ำ	"	อวน

การที่ภาษาโพนคล้ายกับภาษามอญและเขมรเช่นนี้ ส่อเค้าให้เห็นว่า พวกชาวอินเดียได้นำวิชาจับช้างเข้ามาถึงเมืองไทย ตั้งแต่ครั้งที่พวกละว้ายังปกครองบ้านเมือง พวกละว้ายังเป็นศิษย์เดิมของชาวอินเดีย ครั้นไทยลงมาเป็นเจ้าของเมือง จึงได้มาเรียนวิชาจับช้างจากพวกละว้ายีกต่อหนึ่ง การใช้ภาษาละว้าเมื่อไปโพนช้างจึงเป็นแต่ทำตามเคย และได้กลายเป็นแบบอย่างพิถีพิถันมา นอกจากนี้ ในพวกกรมช้างเองก็ถือตัวว่าต่างกันเป็น 2 พวก พวกหนึ่งเป็นศิษย์ครูมอญหรือครูลาว (คือพวกละว้า) ครอบ อีกพวกหนึ่งเป็นศิษย์ครูไทยครอบ จึงชวนให้คิดว่าคตอย่างครูละว้าเป็นแบบเก่า และคตอย่างครูไทยเป็นแบบใหม่

3) ขั้นตอนตามช้าง

1. เมื่อตั้งชมรมแล้วรุ่งเช้าครูบาก็ให้หมอควาญที่ช้างไปเที่ยวสอดแนมช้างเถื่อน ซึ่งปกติมักออกหากินตามที่แจ้งในเวลากลางคืน โดยไปเที่ยวตรวจดูตามชายคดตรงที่มีหนองน้ำหรือป่าหญ้า เพื่อตรอยต้นช้างออกหากินใหม่ ๆ ว่ามีที่ตรงไหน จะได้ตีโพนที่ตรงนั้น
2. เมื่อรู้ตำแหน่งที่ช้างออกหากินแล้ว หมอพลบคำหมอควาญก็นำช้างต่อมาปลดสิ่งซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้ในการคล้องช้างออกให้หมด เหลือแต่เชือกสายทามที่ผูกติดกับต้นเชือกบาศ ไว้สำหรับผูกช้างเถื่อนที่คล้องได้จึงกลับมา
3. เวลาหมอควาญที่ช้างต่อไปตามช้างโหลงนั้น ต้องคอยหลบลูกช้างใหญ่ ซึ่งเป็นช้างหลายตัวใหญ่ทั้งที่เป็นช้างงาและเป็นสีดอไม่มีงา ที่ชอบออกเที่ยวหากินโดยลำพังนอกโหลง เพราะมันมีกำลังมากกว่าช้างต่อ แต่ถ้าหลบไม่พ้น หมอควาญก็ต้องจับช้างต่อเข้ารุมกันชน และคนบนหลังก็ช่วยกันเอาหอกแทงจนมันหนีไป

4. พวกตามช้างต้องพยายามเข้าทางใต้ลมที่ช้างโหลงอยู่ เพราะวิสัยช้างได้กลิ่นไกลและช้างโหลงชำนาญวิธีหนีภัย ถ้าพวกตามช้างเข้ามาทางใต้ลม เมื่อช้างต่อได้กลิ่นช้างโหลงก็จะยกวงวงขึ้นขึ้นไปทางที่โหลงอยู่ เป็นเครื่องลวงเหตุให้หมอความจับช้างเข้าไปทางนั้น

4) ขั้นตอนคล้องช้าง

1. ถ้าพบช้างโหลงกำลังหากินอยู่ในที่แจ้งนอกคอง พวกตามเข้าไปถึงโหลงก็จับช้างต่อได้ การไล่ช้างต่อต้องวิ่งเร็วกว่าช้างเถื่อน โดยอาศัยไม้ "งก" ตีตะโปกช้างต่อให้เจ็บ ในเวลาที่ไล่ช้างนั้น หมอช้างก็จะตรวจดูช้างที่จะคล้องไปด้วย โดยมีคล้องช้างหลายขนาดสูงราว 3 ศอก และมีงาอกฟันปลายปาก ถ้ามีแม่ช้างมาขวางหน้าหมอช้างก็ต้องให้ช้างต่อจับแม่ช้าง หรือทำอย่างไรให้เจ็บจนต้องหลีกหนีไป และในระหว่างการไล่โหลงช้างนี้ หมอความต้องคอยระวังตัวหลบหลีกงาไม้ไปกับช้าง ถ้าหลบไม่ทันก็ตกช้างทิ้งหมอตึงความ

2. เมื่อไล่ทันช้างตัวที่หมายจะคล้อง หมอช้างถือไม้คั้นจามที่ติดบ่วงบาศอยู่ปลายไม้ สอดปลายไม้ลงไปใต้ท้องช้างเถื่อน กระให้ช้างเถื่อนก้าวขาหลังตื่นเหยียบบ่วงตรงในบ่วงบาศ แล้วกระชากเชือกบาศให้บ่วงติดตีนช้าง นับเป็นการยากอย่างยิ่ง เพราะต้องคล้องในเวลาช้างกำลังวิ่งทั้งสองตัว และต้องวางบ่วงบาศให้ถูกที่และทันเวลาจึงคล้องติด ความชำนาญจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจับช้างต่อให้วิ่งเคียงอยู่กับช้างเถื่อนในระยะที่เหมาะสมแก่การคล้อง เมื่อคล้องเชือกบาศติดตีนช้างแล้ว หมอช้างต้องกระตุกเชือกบาศให้บ่วงรัดติดตีนช้างให้แน่น แล้วไล่ช้างให้เบนไปข้างซ้ายจนขวางตัว จึงผลักชดเชือกบาศให้ตกลงดิน แล้วเบนหน้าช้างขับออกไปจากช้างเถื่อน เพื่อดึงเชือกบาศให้คลื่นจนถึงปลายเชือกที่ผูกไว้กับทามที่คอช้างต่อ ถ้าคล้องช้างขนาดใหญ่ เกรงเชือกบาศเส้นเดียวจะขาด ก็ต้องให้ช้างต่อตัวอื่นเข้าคล้องอีกต้นหนึ่งเป็นสองเส้น จึงจะเอาไว้อยู่ และถ้าช้างแม่แปรกหรือแม่ช้างที่ถูกผูกคล้องกลับมาวิ่งควาน หรือวิ่งเวียนอยู่รอบ ๆ ไม่ยอมทิ้งไป

ก็ต้องเอาข้างต่อตัวเปล่าใส่เข้าโล่แม่ข้างให้หนีไปให้หมด แล้วจึงปลดเชือกบาศจากคอข้างต่อให้คนเอาไปผูกไว้กับต้นไม้

๓. เมื่อคล้องข้างผูกเชือกบาศไว้แล้ว ต้องให้ข้างต่อและคนเฝ้าอยู่ ณ ที่คล้องอีกคนหนึ่ง เพื่อคอยไล่แม่ข้างที่จะมาช่วย จนข้างโหลงหายไหมดแล้ว จึงเอาข้างต่อสองตัวเข้าเทียบข้างข้างเถื่อนที่คล้องได้ เอาเชือกสายทามคล้องคอข้างเถื่อนผูกมัดกับสายทามที่คล้องคอข้างต่อ จูงมายังที่ชมรมให้หมอบเฝ้ารตน์น้ำนตบั้งควานแล้ว จึงผูกไว้กับต้นไม้รอการฝึกต่อไป

วิธีจับข้างอย่างราชกรีธา

วิธีจับข้างตำราหลวง ใช้สำหรับจับข้างพลาชขนาดใหญ่ สูง 4-5 ศอก ซึ่งจะฝึกหัดใช้เป็นข้างรบศึก เนื่องจากข้างขนาดนั้นมีกำลังไล่เดียวกับข้างต่อ จึงใช้วิธีโพงข้างไม่ได้ การจับข้างวิธีนี้ ให้ต้อนโหลงข้างโหลงจากป่ามาเข้าเพนียดในราชธานี แล้วเลือกคล้องข้างขนาดที่ต้องการ เมื่อได้ครบหมดแล้วก็ปล่อยข้างโหลงกลับไปอยู่ป่าตามเดิม วิธีนี้จึงเรียกกันทั่วไปว่าวิธี "จับเพนียด" แต่ที่เรียกว่า "วิธีตำราหลวง" ด้วยนั้น เพราะไม่มีผู้อื่นทำได้นอกจากกรมข้าง หรือ กรมพระคชบาลของหลวง โดยถ้าจะมีการจับข้างเมื่อใดต้องเตรียมการเป็นเวลากว่าเดือน เพื่อเตรียมปรนเปรอข้างต่อและเรียกระดมคนกรมข้างมาซ่อมแซมเพนียดและเครื่องใช้ต่าง ๆ รวมทั้งเกณฑ์ข้างต่อหมอควานของพวกโพงข้างมาสมทบกับกลุ่มข้างต่อของหลวงก่อน แล้วจึงเริ่มปกลงข้างเถื่อน

ลักษณะปกโหลง

ข้างเถื่อนที่เอามาคล้อง ณ เพนียดล้วนเป็นข้างโหลงหลวง อยู่ในทุ่งหลวงแยกย้ายกันหากินอยู่ตามที่ต่าง ๆ แต่มีพวกกรมโหลงคอยสอดแนมอยู่เสมอ ว่าโหลงไหนอยู่ที่ไหน และมีทะเบียนเรียกชื่อโหลงตามชื่อที่เรียกข้างแม่แปรกของแต่ละโหลง แต่ข้างโหลง

ในทุ่งหลวงมีวิถีต่างกันเป็น 2 พวก คือ พวกที่หากินอยู่ใกล้ถิ่นที่คนอยู่ จะเรียกว่า "โหลงเขื่อง" เพราะไม่ตื่นคนและไม่ใคร่มุ่งร้ายต่อคน ส่วนอีกพวกหนึ่ง เรียกว่า "โหลงเถื่อน" เพราะหากินอยู่ในที่เปลี่ยว มิใคร่ได้พบปะผู้คน จึงมักดุร้ายหมายทำอันตรายคน และมีใคร่เกรงกลัวข้างต่อ

ในการปกลโหลงนั้น ต้องมีผู้ใหญ่ในกรมข้างขึ้น เจ้ากรมหรือปลัดกรม ออกไปสืบตามที่อยู่ของข้างโหลง เมื่อเห็นโหลงข้างใดมีข้างได้ขนาดที่ต้องการ ก็จะล้อมไล่โหลงนั้นมาเข้าคอกที่บ้านนา ซึ่งเป็นคอกเสาไม้ซุง สร้างไว้สำหรับรวมข้างโหลงก่อนต้อนมาเข้าเพนียด ถ้าเป็นข้างใหญ่กำลังตักน้ำมันหรือข้างใหญ่ถึงขนาดที่ตำราห้ามว่า "มิให้คล้องข้างเถื่อนเท่าข้างต่อ" ก็เอาปืนยิงไล่ให้แตกไปเสียจากโหลงไม่เอาเข้ามา ถ้าโหลงใดไม่มีข้างได้ขนาดที่จะคล้องก็ไม่เอาเหมือนกัน แต่พวกข้างโหลงเขื่องนั้นจำเป็นต้องเอาเข้ามาด้วยทุกครั้ง เพราะเป็นพวกเคยรู้หนทางและคุ้นเคยกับการเข้าเพนียด จึงเอามาชักนำข้างโหลงอื่นให้ติดตามต้อนง่ายขึ้น จำนวนข้างเถื่อนที่ต้อนมาเข้าเพนียดแต่ละครั้งอยู่ระหว่าง 200-300 ตัว เมื่อรวมโหลงข้างพร้อมแล้วจึงต้อนโหลงออกจากบ้านนา ให้มีข้างต้อนนำหน้าโหลงตัวหนึ่ง โดยมักใช้ข้างสีคอเพื่อให้ข้างเถื่อนสำคัญว่าข้างหัง ให้ข้างต่อที่เป็นข้างงานขนาดย่อม คือข้างต่อของพวกโพนข้างเดินแข่งห่าง ๆ ทั้งสองข้างโหลงเรียกว่า "ข้างค่าย" เพื่อให้ข้างโหลงกลัวงาไม่แตกออกนอกทาง และให้ข้างต่อขนาดใหญ่ที่เรียกว่า "ข้างค้ำ" ตามต้อนมาข้างหลัง

ภาคผนวก ข.

เรื่องนางอุษา-ท้าวบารส ฉบับอีสานล้านช้าง *

มีครอบครัวหนึ่งอาศัยอยู่ในเขตปัจฉิมประเทศในเมืองมหานคร ได้ให้กำเนิดบุตรชาย 2 คน หลังจากจัดหาภรรยาให้บุตรชายทั้งสองแล้ว บุตรทั้งสองก็ได้ลาบิดามารดา แล้วพาภรรยาไปตั้งถิ่นฐานในที่แห่งใหม่ บุตรชายคนโตตั้งถิ่นฐานทางทิศใต้ ส่วนบุตรชายคนเล็กได้เป็นใหญ่ในชุมชนแห่งหนึ่ง เป็นพานานน้อยอ้อยหนู ต่อมาภรรยาของพานานน้อยอ้อยหนูได้ให้กำเนิดบุตรชายคนหนึ่ง แต่มีแต่ตัวกับหัว ไม่มีมือไม่มีเท้า ตั้งชื่อว่า อ้ายสะลุนกัน อ้ายสะลุนกันเป็นคนมีเสน่ห์ เจริญเป็นที่ถูกใจบิดามารดาและคนทั้งหลาย

วันหนึ่ง พระอินทร์ทรงม้ามณีจากเสด็จลงมาจากสวรรค์และถามปัญหาพานานน้อยอ้อยหนู ๆ ตอบไม่ได้ เกรงว่าจะได้รับอันตรายถึงชีวิตตามคำขู่ของพระอินทร์ อ้ายสะลุนกันสามารถตอบปัญหาของพระอินทร์แทนบิดาได้ พระอินทร์จึงจับเอาอ้ายสะลุนกันไว้เหนือหลังม้า แล้วพาขึ้นไปยังสวรรค์ ให้วิเศษกุมมเทพบุตรเรียกขุนแผนทั้งหลายมาเข้าเฝ้า และสั่งขุนแผนทั้งหลายให้หล่อร่างอ้ายสะลุนกันให้สวยงาม ปรากฏว่าเหล่าขุนแผนพยายามหล่อด้วยพิมพ์อื่น แต่ไม่สามารถหล่อได้สำเร็จ ยกเว้นพิมพ์ของพระอินทร์เท่านั้น พระอินทร์จึงทรงอนุญาตให้หล่ออ้ายสะลุนกันด้วยพิมพ์ของพระองค์ อ้ายสะลุนกันจึงมีรูปลักษณ์เหมือนพระอินทร์ทุกประการ พระอินทร์ตั้งชื่อให้ว่า พระพาน

* พระครูพุทธทศปรีรักษ์ แปลจากต้นฉบับอักษรธรรมลาว ของวัดพระบาทโพนัน เมืองปากซัน แขวงเมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว ผู้แปลได้ระบุไว้ว่าได้พยายามคงภาษาและสำนวนเดิมของฉบับลาวไว้.

อยู่ต่อมา พระพานลอบเข้าเชยชมนางสุชาดาผู้เป็นมเหสีของพระอินทร์ นางสุชาดาเข้าใจว่าเป็นสวามีก็ยอมให้เชยชม ภายหลังทราบว่าเป็นพระพานก็แค้นใจ เมื่อพระอินทร์ทราบเรื่อง ก็ให้วิสุทโธดมเทพบุตรนำพระพานมาปล่อยไว้ที่ริมแม่น้ำโขง ในเมืองศรีสัตตนาคนานนท์บุรี เจ้าเมืองศรีสัตตนาคนานนท์บุรีซึ่งพาบริวารออกล่าสัตว์ พบพระพาน ได้นำไปเลี้ยงเป็นบุตร ต่อมาได้ให้เป็นเจ้าเมืองแทนตน เป็น เจ้าเมืองศรีสัตตนาคนานนท์

ท้าวภิตติกรนารายณ์มีสี่ได้มาเกิดในครรภ์ของหญิงผู้หนึ่งในเขตบ้านนอกของเมือง ปะโค เมื่อคลอดออกมา มีมือ 4 มือ คนทั้งหลายคิดว่าเป็นกาลกิณี จึงได้พร้อมใจกันเอา ไล่แพ ปล่อยน้ำไปเสีย พระยาปะโคซึ่งพาบริวารออกหาปลาได้พบท้าวภิตติกร ได้นำไป เลี้ยงไว้เป็นบุตรของตน ต่อมาให้เป็นเจ้าเมือง ตั้งชื่อว่า พระยาภิตติกร นารายณ์มีสี่ พระอินทร์ได้นำธนู และหอยสังข์ทิพย์มาถวายแก่พระยาภิตติกร หอยสังข์นี้มีอำนาจมาก ถ้าพระยาภิตติกรเป่าขึ้นเมื่อใด เทพยดา พระยานาค พระยาครุฑ ยักษ์ ปีศาจ และคน ทั้งหลายจะพากันมาเข้าเฝ้าทันที ไม่อาจขัดขืนได้ คนทั้งหลายต่างนำบรรณาการมาถวาย และเข้าของมีค่าต่าง ๆ ก็มาสู่เมืองปะโคเป็นจำนวนมาก ส่วนเจ้าเมืองปะโคคนเดิมก็ ได้ออกบวชเป็นฤาษีอยู่ในป่าหิมพานต์

ต่อมา นางสุชาดา บริวารที่รักษาปราสาทของนางสุชาดา และนางผู้รักษา ประตูปราสาทของนางสุชาดา ได้ลาพระอินทร์เพื่อมาเกิดในโลกมนุษย์เพื่อรอเวลาแก้แค้น พระพาน พระอินทร์ก็ทรงอนุญาต และพระองค์ตรัสว่าจะลงมาเกิดในโลกมนุษย์ด้วย นาง สุชาดาลงมาเกิดในสระดอกบัว ใกล้อาสน์ของฤาษีคนหนึ่ง พระฤาษีพบเข้า ได้นำไป เลี้ยงเป็นบุตร ตั้งชื่อว่านางอุษา ต่อมาพระพานซึ่งพาบริวารออกล่าสัตว์ได้มาพบนางอุษา ได้ขอนางอุษาไปเลี้ยงเป็นบุตรในนครศรีสัตตนาคนานนท์บุรี ส่วนนายรักษาปราสาทของนาง สุชาดา เกิดเป็นโอรสของพระพาน ได้รับการขนานนามว่า พานนา สำหรับนางผู้รักษา ประตูปราสาทนั้นก็ลงมาเกิดในราชสำนักของพระพาน มีชื่อว่า นางสามัญญะวิเศษ เพราะ ว่างามเหมือนเทพธิดา ส่วนพระอินทร์ได้มาเกิดในป่าดอกกรรณิการ ใกล้อาสน์ของ

ฤๅษีคนหนึ่ง มีกลิ่นหอมออกจากตัวไกลถึงพันวา เมื่อพระฤๅษีนำไปเลี้ยงไว้ จึงตั้งชื่อว่า บารสราชกุมาร พระยาภิตติกรซึ่งพาบริวารออกล่าสัตว์ พบพระบารส ได้ขอไปเลี้ยงเป็นหลาน เพื่อจะให้เป็นผู้เป็นเจ้าเมืองสืบต่อไป เมื่อพระบารสเจริญวัย ก็ได้จัดหาเทวีชายชวาให้

ฝ่ายนางอุษา เมื่อเจริญวัยขึ้น พระพานได้ปลุกปราสาทเส้าหินให้นางอยู่กับนางสามัญญะวิเศษ ความงามของนางอุษาเป็นที่เลื่องลือไปทั่ว บรรดาลูกท้าวพระยาทั้งหลายต่างก็นำบรรณาการมาถวายพระพานเพื่อปรารถนาจะได้นางอุษาไปเป็นมเหสี ในจำนวนนั้น มีท้าวไกรราช แห่งภูเงินรวมอยู่ด้วย แต่นางอุษาก็ได้มีใจรักท้าวไกรราชแต่อย่างใด นางกล่าวแก่ท้าวไกรราชว่า นางมีบุญน้อย ทั้งรูปก็ไม่งาม ท้าวไกรราชจะไปยังที่แห่งใด ก็สามารถเหาะไปทางอากาศได้ ส่วนนางไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ จึงไม่คู่ควรกัน

วันหนึ่ง พระบารสราชกุมารลาท้าวภิตติกรไปล่าเนื้อในป่าหิมพานต์ เพราะใคร่จะได้กินขั้วเนื้อและกวางพาน ได้เนื้อและกวางมาเป็นจำนวนมาก พระบารสจึงให้บริวารนำเนื้อและกวางนั้นกระทำพิธีกรรมบูชารุกขเทวดาประจำต้นโพธิ์ไตรทั้งหลายในป่าทุกวัน ส่วนเทพดาทั้งหลายคิดตอบแทนคุณพระบารส ได้พร้อมใจกันอุ้มพระบารสขณะหลับไปไว้ในปราสาทนางอุษาเป็นเวลา 7 วัน เมื่อถึงคืนวันที่แปด ได้อุ้มพระบารสกลับมาในป่าได้ร่วมโพธิ์ไตรตามเดิม เมื่อนางอุษาไม่พบพระบารสก็ร้องไห้คร่ำครวญ นางสามัญญะทราบเรื่องก็ถามนางอุษาว่าชายผู้มาหานางเป็นใคร นางอุษาก็ตอบว่าไม่ทราบเพราะเมื่อนางพบพระบารสนั้น นางลืมสติ จึงมิได้ถามว่าชายนั้นคือใคร นางสามัญญะจึงเอาแผ่นหินมาวาดรูปชายต่าง ๆ เพื่อให้นางอุษาชี้ตัวชายคนรัก ครั้งแรกนางสามัญญะวาดรูปเจ้าชายต่าง ๆ ครั้งที่สอง วาดรูปท้าวไกรราช ครั้งที่สาม วาดรูปท้าวเกษโกรสรแห่งเมืองมิดิลา ครั้งที่สี่ จึงวาดรูปท้าวบารส เมื่อนางสามัญญะทราบว่าชายที่ได้มาอยู่กับนางอุษาคือท้าวบารส ก็ได้ห้ามนางอุษาเลือกพระบารสเป็นคู่ครอง เพราะพระบารสมีเทวีและสนม

จำนวนมากมาอยู่แล้ว แต่นางอุษาก็ไม่ยอมเปลี่ยนใจ พร้อมทั้งกล่าวยืนยันว่าหากไม่ได้ครองคู่กับพระบารส นางจะแขวนคอตาย

ฝ่ายพระบารส เมื่อคืนนั้นไม่พบนางอุษาก็เสียใจจนหมดสติ เมื่อฟื้นขึ้นก็พาบริวารกลับเมืองปะโค และไม่ยอมเสวยอาหารเพราะเฝ้าคิดถึงแต่นางอุษา และได้เล่าเรื่องที่พระองค์ได้เซยชมนางอุษาแก่พระมเหสี และตรัสแกมเหสีว่าหากทราบว่านางอุษาคือใครจะนำบรรณาการไปสู้ขอ และหากไม่ได้ ก็ขอรับชิงนางมาให้ได้

ส่วนนางอุษาไม่ยอมเสวยอาหารเพราะคิดถึงแต่ท้าวบารส เมื่อทราบว่า มีพ่อค้าชาวเมืองปะโคมาค้าขายในเมืองของนาง คิดจะขอตามพ่อค้าไปอยู่กับพระบารส แต่นางสามัญจะห้ามไว้โดยเตือนให้นึกถึงพระเดชานุภาพของพระพาน นางสามัญจะแนะนำนางอุษาให้ฝากสารไปถึงพระบารส โดยนำสารใส่ฟอบพร้อมทั้งแหวนวงหนึ่งฝากพ่อค้าชาวเมืองปะโคให้นำไปถวายพระบารส เมื่อพระบารสอ่านสารก็สลบไป เมื่อฟื้นขึ้นก็ขี่ม้าเดินทางมาหานางอุษาทันที เมื่อเดินทางถึงปราสาทของนางอุษา ก็ให้ม้ากินหญ้าคอย แล้วพระบารสได้เข้าหานางอุษา อยู่กับนางอุษานานถึง 1 เดือน บริวารของนางอุษาทราบเรื่อง ก็ได้นำความเรื่องพระบารสลอบมาอยู่กับนางอุษากราบทูลพระพาน ๆ สั่งอำมาตย์ให้ไปจับตัวพระบารสมา เมื่ออำมาตย์ไปถึง พระบารสขอให้ยกโทษให้ โดยยินดีถวายเงินแสนค่าหมั้นเป็นบรรณาการ แต่อำมาตย์ก็ไม่ฟัง ได้มัดพระบารสไปถวายพระพาน ๆ ให้ตั้งพระบารสในคอกเหล็ก ฝ่ายเจ้าเมืองศรีสัตตนาคนเอ้าซึ่งออกบวชเป็นฤาษี ได้มาหาพระพานเกลี้ยกล่อมพระพานให้ยกโทษแก่พระบารส และเตือนว่าทั้งพระพานและพระบารสเป็นพี่น้องกัน ไม่ควรทำอันตรายแก่กัน แต่พระพานก็ไม่ยอมฟังคำพระฤาษี เมื่อพระฤาษีเห็นว่าพระพานไม่เชื่อฟังคำตน ก็ไปหาพระกิตติกร แจ้งเรื่องพระบารสถูกพระพานจับขัง และขอร้องพระกิตติกรมิให้กระทำรุนแรงแก่พระพานเพราะทั้งพระพานและพระกิตติกรเป็นสายเลือดเดียวกัน แล้วพระฤาษีก็ลาจากไป พระกิตติกรจึงให้เสนาอำมาตย์เตรียมทัพ และให้อำมาตย์เกณฑ์ไพร่ร้อยเอ็ดหัวเมืองให้ยกทัพมาช่วยทำศึกกับพระพาน ส่วนพระองค์เป่าหอยสังข์เรียกครุฑมาเป็นพาหนะ แล้วทรงครุฑไปยังเมืองศรีสัตตนาคนเอ้า เพื่อไปช่วยพระบารส

เมื่อพระกิตติกรไปถึงเมืองศรีสัตตนาคน ได้ให้อำมาตย์นำสารไปถวายพระพานเพื่อขอ
 ไล่ตัวพระบารส พร้อมทั้งยอมเป็นเมืองขึ้น แต่พระพานไม่ยินยอม พระพานใช้อำมาตย์
 เป็นพาหนะ ขึ้นขี่คอยักษ์ รบกับพระกิตติกรกลางอากาศ ครุฑจิกตายักษ์ ๆ ก็สับ
 ร่างพระพานตกลงยังพื้นดิน และหนีไป พระกิตติกรก็อ้อนวอนพระพานขอไล่ตัวพระบารส
 และยอมมอบเมืองปะโคพร้อมทั้งร้อยเอ็ดหัวเมืองเป็นเมืองขึ้นอีก แต่พระพานยังยืนกราน
 ไม่ยอมรับไมตรีเช่นเดิม พระกิตติกรสั่งพระพานให้จัดหาคนเฝ้าคอกพระบารสไว้ถึงสามพัน
 คน พร้อมทั้งให้ยักษ์ 7 ตนคอยเฝ้าดูแล พระองค์จะชิงตัวพระบารสให้ได้ ครุฑได้บินตาล
 ให้เกิดลมฝนมืดมิดไปทั่ว ทำลายคอกเหล็ก แล้วชิงเอาพระบารสมาได้สำเร็จ ส่วนพานนา
 ได้อ้อนวอนบิดาให้ยอมรับไมตรีของพระกิตติกร ถูกพระบิดาขับไล่ จึงขอมาอยู่กับพระกิตติกร
 พระกิตติกรขอให้พานนาช่วยให้ฆ่าพระพานได้สำเร็จ จะให้พานนาครองเมืองสืบต่อจากบิดา

พระพานรบกับพระบารส ถูกอาวุธของพระบารสตัวขาด แต่ไม่ตาย มีร่าง
 ใหม่เกิดขึ้น เมื่อถูกตัดแขนขาขาด ก็สามารถกลับต่อกับร่างได้ดังเดิม และยังมีเพิ่ม
 จำนวนขึ้นอีก จนมีร่างพระพานเต็มทุ่งนา พระพานทำพระกิตติกรออกรบ รบกันจน
 เหนื่อยอ่อน เมื่อพระกิตติกรไม่สามารถเอาชนะพระพานได้ ก็ถามวิธีฆ่าพระพานจากพานนา
 พานนาจึงบอกวิธีสังหารพระพานว่า พระพานมีหัว 8 หัวล้อมรอบหัวกลางอยู่ ให้พระ
 กิตติกรนำดาบของพระพานฟันหัวกลางของพระพาน จึงจะสังหารพระพานได้สำเร็จ พระ
 กิตติกรและพระบารสจึงยิงธนูใส่ร่างพระพานตกลงยังพื้นดิน แล้วพระบารสเอาดาบของพระ
 พานฟันหัวกลางของเจ้าพระพานได้สำเร็จ พระพานจึงสิ้นชีวิต เหล่าบริวารได้จุดไฟเผา
 ร่างพระพาน แล้วเอาดินก่อเจดีย์บรรจุกระดูกพระพานไว้ พระกิตติกรแต่งตั้งพานนา
 ครองเมืองสืบต่อจากพระพาน พระบารสพานางอุษากลับเมืองปะโค นางอุษาได้รับความ
 เจ็บช้ำใจเพราะถูกชาวเมืองปะโคกล่าวถ้อยคำเลียดแทงใจที่นางเป็นถึงธิดาเจ้าเมืองพาน
 แต่ยอมเป็นภรรยาของพระบารส นางอุษาจึงลาพระบารสเดินทางกลับเมืองศรีสัตตนาคน
 แม้พระบารสจะกล่าวห้ามปราม นางก็ไม่ฟังคำ เมื่อกลับถึงนครศรีสัตตนาคนางอุษาก็ล้มเจ็บ
 เพราะคิดถึงแต่พระบารส ทั้งไม่ยอมกินอาหาร และไม่ยอมกินยา จนร่างกายซูบผอม เหล่า
 บริวารจะพานางอุษากลับนครปะโค นางอุษาไม่ยอม เพราะไม่อยากจะเหยียดหยันอีก ทาง

นครศรีสัตตนาครได้นำคนนำข่านางอุษาไปแจ้งพระบารส ๆ รีบเดินทางมาหานางอุษา
ระหว่างทาง ได้ยินเสียงนกร้องเป็นलग ฝ่ายนางอุษาได้ตรอมใจตาย นางสามัญญะ
และพานนาได้ตายตามนางอุษา เมื่อพระบารสมาถึงเมืองพาน ทราบว่านางอุษาตาย
ไปถึง 7 วัน และชาวเมืองเผาศพนางอุษาพร้อมกับศพนางสามัญญะและพานนา แล้วนำ
กระดูกคนทั้งสามเก็บไว้ในเจดีย์แล้ว ก็ตรอมใจตายตามไปด้วย แล้วพระบารสก็ได้เป็น
พระอินทร์ดังเดิม นางอุษาก็เป็นนางสุชาดา นางสามัญญะก็กลับมาเป็นนางผู้รักษาประตู
ปราสาท พานนาก็เกิดเป็นนายผู้รักษาปราสาทของนางสุชาดาดังเดิม ฝ่ายพระ
กิตติกรทราบข่าวการเสียชีวิตของพระบารส ก็สังเวชใจ ส่วนพระฤาษีเมื่อสิ้นชีวิต ได้ไป
เกิดในพรหมโลก

ภาคผนวก ค.

โคลงเรื่องอนิรุทธ์
(1 เล่มสมุดไทย)

0 ศรีลัทธินิพนธ์	บวรสุภผล	มงคลอัญชลิต
สถิตยบาทารบง	องค์สมเด็จพระปรมินทร์	บดินทรจุฬาลงกรณ์
ผู้ผ่านนครรัตนโกสินทร์	มหินทรอุทยุทธเสศ	สยามกระเสศธรณานินทร์
คัจจอมรินทร์รงงสร	บัญชาเจตใจเสนา	เหล่าประช่าชมขึ้น
ทุกคำคั้นยอยศให้	ไกรเกรียติธทั่วต้า	อรินทร์ช่าวแสงงยศ
ประนตกรน้อม	อ้อมศิริโรตมถวาย	ชยายพระเกรียติให้ฟัง
บำรุงเดชให้กล้า	ยศให้บัญชาเจตฟ้า	ทั่วหล้าหลากสวรรค์

ถวายที่ศันชเอื้อ	อัญชลี
มีงมกุฎินะศรี	ภาคย์พร้อม
ปิ่นไตรภพโมลี	เรื่องเลิศ พระคุณแท้
ทกนรเทพยไทยน้อม	นอบเกล้า เกษถวาย

หนึ่งประนมบไหว้	วันทา
พระสธรรมบวรปรา	กตแจ้ง
คือประทับส่องสา	ชนะทั่ว โลกย์เขย
พระผู้ทรงสวัสดิ์สร้าง	สืบไว้ หวังผล

ขอประนามนบเกล้า	แก้สงฆ์
หน่ออริยพทพงษ	เพศพร้อม
จัดปารีสฤทธิทรง	แสวงกิจ ท่านนา
คือทักษิณย์อ้อม	อบเอื้อ พรหมจรรณ
เสจรประนามไตรรัตนถ้วน	สืบตวาว
อีกจักรพรรดิภูบาล	ธิเบศไ้
ทั้งชนกชนมาน	เกิดเกษ ช้านา
บาราศปราศกระลให้	หากพัน ภูลเซชม
ประนมพรหมเมศท้าว	ธาดา
องคส์ที่ศนทเวา	ธิราชไ้
อีกมทิสวราชา	อมรมาศ แมนเฮย
หนึ่งองค์อวาทานไ้	สถิตย์ทอง สมทเคียร
ค่านับนิกรเทพย์ไ้	เทพา
มหาราชจัดปาดา	โลกย์นี้
เลื้อทรวงเมืองมहिมา	บริรักษเสตร ฉัตรเอย
อ้งเชิญเทพย์ช่วยชี	ช่องให้ เสรีจประสงค์
ถวายค่านับสมเด็จท้าว	ปรมินทร์
จุฬาลงกรณบดินทร์	ดิลกไ้
ผู้ผ่านแผ่นอมรโกสินทร์	อยุทษยศ นีเฮย
เฉลิมยศท่านไ้	เดชฉ้า สุริยแสง

ชนะกาเข้าบาทไท้	นามมี
พระโหราธิบดี	บอกไว้
เป็นปรีษัติกวี	วิทยภาคย์ เพียรแฮ
ท่านประสิทธิ์เสริมให้	หากรู้ เร็ยญเขียน
เข้าบาทจอมราชท้าว	ธประดิษฐ์
ขุนพลการนุชิต	ชื่อตั้ง
เพียรดำริเริ่มคิด	โคลงราช อนิรุทธเอย
มะว่าบทใดพิ้ง	พลาตแต้ม ต่อเสริม
จักประดิษฐ์คิดข้อ	คำชาน
โดยระเบียบเบาราว	เร็ยบร้อย
โคลงอนิรุทธไพศาล	เสริมสืบ ไวนา
โดยปฤษาเช้าวันอย	หนึ่งช้า ขอกลง
ปางจักรีท่านไท้ย	แปรเป็น
พระกฤษณ์ธรอนเข็ญ	หมู่เลี้ยง
อรินทร์ราชสยบเย็น	ยอยศ ท่านเฮย
ฤทธิเดชดำแดงเพ็ญ	ภาคย์พร้อม อภินิหาร
เสด็จแสดงนิเวศน์ท้าว	ธิบดี
ทวารพะตี่ศรี	ศุขพร้อม
เจกวิศนุธาตริย์	ไตรยโลกย์ ลงพ้อ
หอรบปรากฏารล้อม	เลห์แก้ว สุริย์กาญจน์

ปราสาทสภิตย์ไถ่	ทรงธรรม
เปรียบเทียบเวียงสวารีย์	โลกย์แท้
วิไลรัตนบัล	ดังก้อาศน์ องค์เอษ
ประชาชนแข่งแลร์	สืบชร้อง สรรเสริญ
เสวตรฉัตรรัตนกั้ง	กางบน
ทิพย์อาศน์ไพรัชนต์	ช่องชั้น
สุพรรณรัตน์เทรณ	เรื่องโรจ อรามนา
ครุฑเทพพนมอัน	โอษฐ์อ้า อมมณี
บัญชาประดับแก้ว	แกมกาญจน์
พิพิทภาพไพศาล	สุกเจ้า
วิโรจช่วงชัชวาท	สุวรรณมาศ มณีเอษ
คุด่องลอยฟ้า	พากเพ็ชรม พโยมแผง
มณฑิรราชเรือง	รงสรรค์
ยอดมุกข์รัตนน้ำบัน	บุแก้ว
ประลาลีสิวสวารีย์	สูงส่ง เจียวพ่อ
อุกษพ่องพรายแพรว	พรางพร้อย พรรณฉาย
เหมคฤหาศ์ห้อง	หอทิพย์ มาศเอษ
เหลือบเล็งลลาญดิบ	ลิวฟ้า
คัจฉิมเรศรหิบบ	ชอยก ลงเหยษ
ท้าวจังหวัดเวียงหล้า	แหล่งล้า ลอยสวารีย์

จักรมุกข์มาศเบือง	เบญจมา
สูงส่งทิศอากาศ	พ่องพน
บัญชาช่องเชิงทวา	รารดับ ถิ่นเหยย
พร่วงพรายบมิลัน	ลลอกแก้ว กรอกแสง
บุศรารยับพร้อย	แพรวศรี
ประทัมราชเรื่องมณี	เอนกล้วน
ไพธรรุ่งรุจี	จรัสแจ่ม ใจเอย
สัตพิทรีตน์ถ้วน	ถ่องแท้ เถกองไกร
ผนังประดิฐประดับด้วย	โมรา
พิดานรัตนมุกดา	มาศพร้อย
ประพาณีภาคย์การา	ราชรอบ ระดับเอย
วิเชียรโชติคจ้อย	ยาตราฟ้า มาเฉลิม
แลสลัประยับเบือง	ใบบาน
พิสุทธิภาพไพธศาล	สุดค้ำว
บรมสถิตย่มะโหฬาร	ประทับที่ ประทมเอย
จบจังหวัดเวียงท้าว	ทั่วทั้ง เทียมสวารีย์
สมเด็จกฤษณ์เจ้า	จักกรี
ผดุงทวาระวะดี	เดชเพี้ยน
ประชาขึ้นเปรมปรีดี	ปราโมช ท่านฮ่า
ถับไถ้อรินทรเสี้ยน	สยบเข้า ขอมถวาย

ประชากรพริ้งพริ้ว	เพรียงกัน
มิ่งมูลหิริญสุพรรณ	เพียบพัน
เนาเขมศุขสร	แสนสว่าง ใจเอษ
เร่งสำเริงเครงคณัน	คฤกเกล้า คลอสมร
ทวยหารแห่หอม	หริรัก
ทุกกระชวงสามภักดี	เก็มไต้
มวนมุกข์มาตย์ประจิก	ใจสนิท ทานนา
บาทบำเรอพระไต้	เดชท้าว เธอสะเชียร
หลานองคณูปกฤษณ์เจ้า	จอมธรรม
พระนามอนิรุทธบัญญัติ	เจ็ดจ้าน
เฉลิมลักษณคือจันทร์	จำหริสแจ่ม เจียวพ้อ
ไตรยโลกยนิสสะทาน	ระทศท้อ ใจขาม
เสรจลิลปสาตรเปอง	เบญจา วุกเอษ
วิทยเวทชะศึกษา	สืบไว้
ตำรงค์ฤทธิปัญญา	ชาญเชี่ยวชาญ ยุทธแย
คารวะติยตันติไซร์	สวัสดิพร้อม สุริยวงษ์
ทรงศักดานภาพเพียน	เพ็ญจันทร์
เดชดุจแสงสุริยัน	เยี่ยมฟ้า
ปานอิศรเทพย์รงสรรค์	เสริมสืบ ไว้นา
ระบือเกรียติทั่วหล้า	เลิศทั้ง ธรณินทร์

พินสันมวรนาฎเบอง	บำเรอ
ผดุงเดชพระหลานเธอ	ท่านไท้
โถมวิมลหลากหลาย	ล้วนเหล่า ตรีณเอย
เพ็ชพางค์พนมไหว้	แวดล้อม โลมเสนอ
นางบำเรอบาทด้วย	ดนตรี
เสนาะบำรุงราชี	แซมช้อย
พิณพาทจับปี่สี	ซอสอด ส่องนา
ทับชานภาคย์พวงร้อย	เรียบมั่น เมืองสวรรค์
เลบงบทพจนพร้อม	เพราะสนอง
ศุริยางค์ประดิษฐ์รอง	บาทท้าว
ระบำลำหลากหลาย	ปานทิพย์ เจียวพ้อ
ยี่หววนฤไทยจ้าว	แจ่มฟ้า เฟื่องสมร
สนมนาฎบริรักษ์พร้อม	พนักงาน
เหล่าตรุณบำเรอการ	กิจไท้
ฉะมณทิรรัตนสถาน	อมรทิพย์ นิเวศน์เอย
สำราชมราตรีไซ้	สวาคีเกล้า คลึงกระเซม
แสนสำเร็จทักเยศไท้	ธิดี
สำสร่างค์สรนารีย์	นารถจ้าว
บำเรอบริรักษ์พระศรี	อะนิรุท ราชเอย
ภิรมย์สนิกเสนห์ท้าว	ประทะน้อง นวนโถม

สยามสมทเทศเจ้า	ราตรี
สุรราชหลานจักรี	เกรียดพิง
ลำลึกพระนาลี	เลดิงเล่น สนุกน้อย
ตริกกระสัณธุ์จวนคัง	ชวบเข้า บั๋จไสมย
ชะฮามประกะไภยพ่องฟ้า	สุริย์แสง
อ่าองค์เสด็จเสด็จแสดง	ตำริไถ้
คดโดยอะรัฐแขวง	แควเขตซ์ ไพรเฮย
จักทูลธิเบศร์ระให้	หากท้าว ญญาตจร
เสด็จบังคมภูวนารณท้าว	ทูลลา
จักประเวศพะนาทวา	เขตซ์แคว้น
พระภุชงค์โดยนิตดา	ญญาตสิ่ง เส็จจ้าย
ตรวดเตรียมพหุหะแทนัน	เนื่องพร้อม พลชั้น
มนตรีย์มุกข์มาตย์แจ้ง	จัดสรร
ตรวดคชอัสวพันธ์	ผูกพร้อม
พลพณท์ชนัดจรัล	พลบท จรนา
พลรบประดับล้อม	ธวัชพร้อม พรรณราย
พลคชๆ อี๊กเหียม	ห้าวหาญ
พลคชๆ ทัพชาน	หัยคัพ
พลคชๆ พลายควาน	ประจำจับ ชอแฮ
พลคชๆ เครงคณัน	คฤกก้อง เสียงกระหิม

พลคชฯ กัดันแก้ว	การณรงค์
พลคชฯ ยุทธคง	ชบเขียว
พลคชฯ ต้วยง	สี่ปคับ เครื่องเขีย
พลคชฯ ลเลิงเลียว	แล่นสู้ ศึกสนาม
พลคชฯ ง้าเงอง	งางอน
พลคชฯ อลงกรณ์	กูปแก้ว
พลคชฯ คชากรณ์	พวงพู่ ประดับเอย
พลคชฯ พรายแพ้ว	เพริศด้วย กระจอมทอง
พลคชฯ คัจเลื่อง	สอยดาว
พลคชฯ ล้าสาว	บาทเบื่อง
พลคชฯ ระยั้ววาว	แวมเครื่อง รบแฮ
พลคชฯ ฮาตรเขื่อง	ฮักถ้ำ กระบวนเดิน
พลคชฯ คู่เข้ม	แขงขัน
พลคชฯ เมามัน	มีร้อง
พลคชฯ ตั้งกรร	กูปเครื่อง ยุทธแฮ
พลคชฯ โกญจนก้อง	กิกสะเทอน ธรณี
พลไทยไทยล่องเลียว	แล่นล่อง
พลไทยไทยผันผยอง	เหาะเต็น
พลไทยไทยลำพอง	โผวก เฟ่นนา
พลไทยไทยจรเน้น	หน่วงท้าว ที่เสมอ

ผลไทรไทยควบหื้อ	หกผาง
ผลไทรไทยขี้บวาง	วังเลี้ยว
ผลไทรไทยจรดทาง	ที่เรียบ เรวแฮ
ผลไทรไทยขี้บเอี้ยว	ออกน้อย นำแถว
ผลไทรไทยเร้าร้อง	ร้าเรียง
ผลไทรไทยลองเชิง	สับคหย่าง
ผลไทรไทยคูดูกอง	ก่องยู่กั๋ ยี่งแฮ
ผลไทรไทยช้อยข้าง	ขี้บเร้า เรวปรือ
ผลไทรไทยหกเต็น	ตามกั้น
ผลไทรไทยผกผัน	แผ่นกว้าง
ผลไทรไทยแขงขยัน	ขยี้บโฆก อรินทร์เฮย
ผลไทรไทยคุดคว้าง	ล่องฟ้า มาคิน
ผลรกรดแปรกก้อง	กรรกง
ผลรกรดคุดระหง	ระเห็จฟ้า
ผลรกรดเกิดธง	ธวัชโฆก โบยพ้อ
ผลรกรดแข่งหน้า	สนั่นแสร์ สารฐี
เพียบพลพนบาทเบอง	บทจร
คาบตั้งเขนทวนสลอน	สลับลวน
ขบวนชนิดพจนกันิกร	ทุกเหล่า กระช่วงเฮย
พยุหะพาหนถ้วน	กั้วกั้ง ทวยหาร

มยุรฉัตรรัตนสร้อย	เสวตรพรหม
ชุ่มสายพรายอะภิรม	กลดกลิ้ง
พิศโอบบึงระวิลม	จามรมาศ กั้นชิงเอย
บึงแซกแซงขันคพริง	เพริศพร้อย ระเบียบฉาย

ตรวจเตรียมสรรพเสร็จพร้อม	พลชั้นที่
สำแสนพิริยอนันต์	เอนกหน้า
มนตรีย์มาศย์รงงสรร	โดยเสด็จ ทำนนา
คอยบดินทรยาตรา	กั้นท้าว จรจิต

ภูบาลบพิตรเจ้า	จักรพงษ์
สิ่งสร้างค้ำรองงค์	แน่นน้อย
จักประภาชโดยดง	แดนป่า โพนเษย
แลจะคืนมาสมสร้อย	สวาติบวัน ฤาวย

แสงสุริยส่องฟ้า	เวหน
จักรพรรดิภูมณฑล	ธิดาชาติ
สรงสระภักตร์วารคำกล	คำเกองเกยติ พระเอย
สนานสุคนทรศัลย์	วิลาสเรื่อง รงษรี

สอดสวมมงกุฎแก้ว	กาญจนา ภรณ์เอย
ทรงปล้นทนภาษา	สนับสร้อย
พิจิตรรัตนโสภา	ภูษิตร์ สัจจาลัยเอย
นพรัตนเรื่องย้อย	ระยิบแพรว. พรายแสง

ลำอาจค้องค์สร้งเสี ^๕ ร้งเบอง	บดินทรา
ส่อดพระแสงขรรคา	วุกธไถ้
ยุรยาตกรยั้งรัตนา	อาศน์รถ สุวรรณเอย
ได้พิไชยฤกษ์ไถ้	เคลื่อนพร้อม พยุหพล
คร้ทาพยุหบาทเบอง	บทจร
ลำสุรแสนยากร	ภิกก้อง
พลรคชอัสวีคร	ดาตาศ ไปแธ้
สนั่นเสียงนฤโฆษซ้อง	คฤกคฤน บัดพี
หน่อภูวเรศร์ท้าว	ทรงรณ
แปรงงอนอะลงกต	ฉัตรชั้น
เพียบพลอัสวคช	มุขี่มาตย์ ทหารเฮย
แซกแซงคู้เคียงชั้น	ชนิดแน่น เสนางค์
พลกลาดดาชท้องทุ่ง	ทิวแถว
ดาบตั้งทวนธงแวว	สว่างฟ้า
โดยมรรคาพนัศแนว	สิงขรเขตซ์ อรัญญ์
เพียบปางค์เพียงพิภพหล้า	แหลกด้วย กระบวนเดิร
ประโคมกลองซ้องคู้	แตรสังข์
คริยางค์สังคีตประดั่ง	คฤกคฤน
ชะอุ่มทินกรบัง	บดเมฆ มิวแธ้
เปนพายุห้พะโยมพิน	แผ่นฟ้า พะยับแสง

ปางนิกรเทพย์เพ็ญ	แฝงวิมาน
ส่องเนตรยลนภบาล	ธิเบศไต้
โปรยทิพย์สุคนทาน	ตลบกลิ้ง ชะจรเอย
ต่างเทพย์อวยศิริให้	สวัสดิ์ร้อง ถวายพร

พวกพณท์กระหิมโห้ก้อง	โกลา
เอออกเกริกสนั่นสุธา	ทั่วทั้ง
นิกรเหล่าปฤดา	โดยเสด็จ ท่านแฮ
ถึงพะเนาเวศย์	หยุดพร้อม ประทับพล

เหวละหารชะวากเว้ง	หว่างบรร พตเอย
เซราะธาธารพุ่มพะนารัญ	ร่มรื่น
จัดบาทนิกรหลากพรรค	หลายเหล่า ระงมเฮย
สนั่นเสียงอุโฆษคึกณ	ครั้นคร้าม ชะจรหนี

กาชรมหิชะแรตข้าง	เสื่อสีห์
แพะแกะสุกรหมี	ชะมดเหม็น
ละมั่งละมามาตมฤคิ์	โคถึก กระทิงเอย
หรรอกแตกกระต่ายเร็น	โลดเลี้ยว ลัดดาวัน

ทวยหารหม่มมาตย์ล้อม	วงองค์
ชนิดหอกดาบทวนธง	เกิดฟ้า
เพื่อลองศิลป์ทรง	แสดงเดช พระเอย
ต่างบุญเจอดใจอ้า	ออกอ้อม ไพรวัน
	ด้อม ดงไพร

บัคมีพลายศเขี่ยม	มหิมา
สอดสายเสยสองงา	ประแปร์น
โชมมันอาบักตรา	โกญจนาท สนั่นแฮ
วังโอดทลวงแหลัน	ทะลิ่งเลี้ยว เรืองทยาน
พระอนิรุทธหน่วงน้ำว	เกาทัณฑ์
ภูกสารสะบัคผืน	แผ่นร้อง
ลัมลาญชี่พัยแดยัน	โชรมเลือด ไหลแฮ
เหล่านิกรมนตรียส์ร้อง	สนั่นแฮร์ สรรเสริญ
บัคหมามหิหาราชเต้า	ตัวยง
ชวิดชายชะจายพง	พุ่มพิน
แหวกวางวังยังองค์	ออกสีป ยุกทเฮย
พระพาดด้วยชรรคบัคมีลิน	ลูลิม ลากุชนม
ปางพัยคชะแยกเขี้ยว	คำราม
เนตรเขี้ยวปะแปลบวาม	ปีบร้อง
ไม้ไล่ลูลิมตาม	ระเนนระนาศ ไปแฮ
ช่าโฮกชะนองก้อง	กู่สะเทือน ธรณี
หน่อบดินทรนารถเจ้า	จอมจักร
พาดพินคอปัยคชะ	ขาดหวัน
ดับโตไซ์พุงทลิก	ทลายเลือด ลงเฮย
หม่มมาตย์สรรเลญลิน	สนั่นห้อง หิมพานต์

ฝ่ายกรุงราชเรอง	แรงรณ
สับัดเขาชะนองชน	เปลี่ยวแปล้
พระฟาดดาบเดิยวตน	ตัวชาต คอแฮ
อิงเออกรีกแสร	เสนาะถ้อย ถวายไชย

ลมังมาดแรตร้าย	นอเพลิง
ปรบหันดองเชิง	เชื่อมข้า
หนามระบัดไพรเปิง	ปานจะลู่ ลมเฮย
วังจะแกกที่ถ่า	ถิบพัน ปีตะพี

ศรีอนิรุทพ่งด้วย	หอกขัด
ถูกแรตแรงสะบัด	บิตเอียง
ข้าฟาดดาบเดิยวตัด	ตัวชาต คอแฮ
หมุนิกรบรมเบือง	บาทไท้ สรรเสิญ

ไกรษรราชฤทธิเือง	รงงสรรค
จากคูหารัตน์ผกผัน	แพดร้อง
สำเนียงสนั่นไพรวัน	ยีนหยัด ทะยานนา
โลดโผนคำรามก้อง	สะเทือนแผ่นดิน ไหว

ราชาอนิรุทตั้ง	ต่อกร
พาดสายพระแสงชร	หน่วงน้ำว
ต้องสี่หะคอมรณ	กระเด็นชาต ลงเฮย
ข้าเบืองมุสิกาท้าว	ธิเบศช้อง สรรเสิญ

ปางเสด็จประภาษพร้อม	ไพโรสณฑ์
นิกรเหล่าหลากพรรค	ภ่ายแพ้ว
สรรพจิตุบาทอนันต์	เอนกแน่น พะนาแฮ
สยบสยอนระบือแล้ง	ช่อนเร้น*
หมู่นิกรมาตยทั้ง	ทวยหาร
ขึ้นชมฤทธิภูบาล	บาทไต้
อิงเออเอออสำราญ	รมย์รื่น ใจเออ
สนั่นเสียงเสนาะได้	เดชก้าว เธอเพลง
นานาจิตุบทเบอง	นิกร
เกรงเดชดาลสยอน	สยบเร้น
ปานจะเบิกแผ่นดินดอน	คงเจียบ สัจดแฮ
ครั้นจิตรบหาญเต็ม	ต่อไต้ เธอผลาน
อดิศรเสีจรมล่าง	สัตว์คะณา
เร้งสำเรจทรรชา	สวัสดี้ไต้
ชวนเหล่าพฤนท์เสนา	ชมพฤกษ์ ไพโรเฮย
ประภาษพรณหมู่ไม้	สลับล้วน แลภวิสัย
ปางพระศรีอนิรุทธไต้	เธอจร
ด้วยสุรแสนยากร	กลาดกล้า
พลพฤนท์เพียบสลอน	หลายเหล่า ระดมแฮ
เร้งเรวรรถหอนข้า	ขึ้นชี่ ชวนชม

* ต้นฉบับเขียนไว้เช่นนี้.

เสด็จประภาสหมู่ไม้	นานา
ผลิช้อเซษพะกา	กึ่งค้อม
หอมหวนอบนาษา	จอมราช ท่านเอย
ทุกกึ่งก้านคัจน้อม	นอบให้ เซอสอย
พลาจพิศพรณมิ่งไม้	พฤกษา
พิภณกรณการ	เกษแก้ว
ปีบประยงค์จำปาค์	พยอมดอก ดกเฮย
รำเพยกลิ่นชะนึ่งแคล้ว	คลาดหน้า นางสนม
โยทะกาคัดเค้า	เขมขาว
กาหลงอีกทองกวาว	กึ่งก้อม
ลำเจียกจิกสามหา	หวนอบ กลิ่นเอย
การะเกษชะบาช้อน	สลับล้วน หลากศรี
จำปีพุกชาติชัรอน	สลับกัน
ลิ้นทมนมสวรรค์	กลีบแยม
ลำดวนดอกสุคันท์	รศรีน กลิ่นเอย
คิดว่ารศกลิ่นแก้ว	เกษแก้ว กำนันใน
นมแมวกลุหลายล้วน	หลายหลาก
สาวหยุดพุดบนนาก	กลิ่นหุ้ง
ยมโดยระกำจาก	ใจสนิท สนมเอย
	เสน่ห์แฮ
คัจเซษบตันคั้ง	คิดเพียง พางค์กระสัณฐ์

ดาวเรืองกัมพาลีแยม	ยวนศรี
ซุ้มขนาดทางโมรี	รักชรัตน์
เศวตสวรรค์ระพี	ภุมเรศ ระงมเขีย
แก้วว่าเสียงสนมจะอ่อน	โอรุษฐ์พร้อม เพลงถวาย
ยี่สุ่นเบญจะมาดทั้ง	ทานตะวัน
ช่อนกลืนอีกอัญชิต	ช่อแล้
ยี่เข่งเขมชะจรจัน	ประตูดอก ดอกเอย
กุศุมภุมเรศแล้	สนั่นร้อง ระงมดง
กระดิ่งนางงามแยมช่อ	ชูไสว
มณฑากลิ่นจรงใจ	ชื่นชื่น
ผลิดอกกระบัตใบ	เบิกแบ่ง บานแย
อังกาบหงอนไก่อ้น	ภาคย์ล้วน ระคะทาง
นิกรหมุ่มมาตย์ทั้ง	ทวยหาร
ชื่นชมพะกาบาน	เบิกฟุ้ง
บ้างชะนิงเส้นหนาน	เนาเปลี่ยว ออกเอย
บ้างระเริงนับวันคั่ง	บคิดเข้า คีนสถาน
เสด็จดำเนินด้วยราช	รถทรง
ชมพรรณไพโรระหง	ปากว่าง
โดยระยะพนานต์หง	พุ่มพนัส อริญแย
เมียงเมินรุกขส้าง	สลัพื้น พวงผล

พะวาว่าหวายไม้ม่วง	มีพรรณ
ปริงปรางมะตุกตัน	คกระฮ้า
มะตุมตาดอินจัน	จวนหล่น แล้วพ้อ
นิกรกรูเข้าเร่งร้า	รับป้อง ปั้นสอย
ทุเรียนมะคุดละมุดล้วน	ลำไย
ขนุนขนันตักไสว	สุกซ้อน
ลิ้นจี่มะเฟืองมะไฟ	มะเคื่อตัก มะข้างเอย
ชวดชวาดสังสาตท้อน	ท้าวตัน หล่นพอย
กล้วยกล้วยหลายหลากล้ำ	แลลาญ
นาณีเกมะพร้าวตาล	โตนคตัน
พลเป็นป่ายทะยาน	เหยียบพาด พะโองนา
สุกห้ามขามหล่นพัน	ภาคยพัน ภูมสถาน
ฝูงวิหคนกเต็น	ตามกัน
จิบจาบเขาแข่งชัน	คู่เคล้า
โณรีมะฮุระหัน	เหินเมฆ มาแฮ
กระทาคุ่มแขวกเต้า	กตัวร้อง ระงมไฟร
นกขะมันเหลืองอ่อนเอี้ยง	อั้งโครง
ระวังไพรเพรียกโชลง	คล้าคัลม
จัมภูแขกเค้าโมง	เมียงหมอบ มองแฮ
อ้ออ่อนออกนกอ้อลุ่ม	โลดเลี้ยว ลำพองบิน

นกกะเรียนร่ำร้อง	รอลา เพื่อนเอ๋ย
สกุณโกกิลกะกา	ไก่อแก้ว
กาลิงร่อนรังนวงา	โถมจับ รงงแอ้
ชะวาส่งสำเนียงร้อง	จับเจ้อย ใจโทษ
กางเขนประหรดเจ้า	เรียกหา คู่เอ๋ย
เสนาะเสียงสาธิตา	กระเหว่าร้อง
โพระตกจันรรจา	โจนจับ ไม้เหยย
จากกระพราวเพื่อนพ้อง	เพรียกแล้ร สิ้นไพร
มยุเรศร่อนร้อง	เรียงราย
การะเวกหัดคืนพาย	พาดเต้า
พะยาลอโกฟ้าระบาย	โบยโบก บินแอ้
หงษ์เหมราชเกล้า	คู่พ้อง เพรียกเสียง
ชมพลาทางมุ้งเมื่อ	เมินเมียง
ทิวากรส่งเสียง	สิ้นแจ้ว
ชะนิงว่านางบำเรียง	รายรอบ ล้อมนา
สิ้นเสนาะวิเวกแห้ว	หวาดไต้ โทษถวิลย์
ถึงสระชาโรชชิ่ง	สอจาไสย
ภิกทวกสกลไตรย	หยุดยั้ง
เปลื้องอาภรณ์ประไภย	ภูติตร เสวตรเอย
เสด็จสรงสนานทั้ง	มาตยพร้อม ปริพาร

เหล่าพลพลบาทเบื่อง	มุลิกา
ลำแสนสุรเสนา	เนื่องน้อม
ลงเล่นกระแสดลธारा	ระเริงรีน ภิรมย์แฮ
เบิกบานมาโนศพร้อม	พริ้งแล้ง สระสนาน
หน่อสุเรนทร์สุรนารถไท้	ธิบดินทร์
สู่นานชะลาสินธุ์	สอจลัน
สร้างสักถวัลย์วราภยนิ	ละอองอบ องค์เอย
ร่มรื่นพนศวิสุทธุ์พัน	ภาคย์ท้าว เทอกระเซม
บุษชะบาเบิกสร้อย	เสาวคนท์
ละอองเอิบอาบชล	ชื่นชื่น
ลอยเกลื่อนกลีบอบล	บานรีน กลิ่นแฮ
หม่อมรมี่คณัน	ครุ่นเกล้า เกษร
ปางอนิรุทธราชเจ้าวี	จอมไตรย
ชลอุบลบานไสว	เลิศล้ำ
สลับลากกระบัดใบ	เบิกแบ่ง บานแฮ
เดียรระตะดาษตัน	ตอก้าน กอหลาย
สีตะบงกชแฉิม	กลีบชยาย
สีตะบุษเบิกชะจาย	กลิ่นเกลี้ยง
สีตะบรรอบลราช	รั้วรศ ระรินเอย
รำเพยกลิ่นประทุมเพียง	ภาคย์แก้ว เกษสุรางค์

บัวหลวงชาโรษสร้อย	ศรีแสง
จกกลนิลอบลแดง	คาชแพ้ว
เพื่อนฝันทอดสายแฝง	ฝั่งสระ กระแสชัย
คจสวนสระแก้ว	พิภพมั่น เมืองสารริย์
สำหรับสายดิ่งต้น	สันตะวา
ผักตบตีบเต่าชา	เขียดน้อย
แพงหวายผักบุงนา	ทอดกก กอแย
ผักเจดก้ามกึ่งช้อย	ยอดเฟื้อย แฝงบัว
กระทงลอยล่องน้ำ	ตามกัน
ข่างกรอกนกเป็ดฝัน	ผาดเร็น
ตระกรุมกระสาหั้น	หาเหยื่อ กินเอย
สนั่นเสียงกึ่งต้นเต็น	คลับบ้อง ปักบิน
วารินสอจ้ออัน	เอียนไสย
มีสยชาติวะหวนไว	แหวกห้วย
บึงอุบลระบัดใบ	บานเบิก เรณูแฮ
คล้าคล้าคละคล้าคล้าย	ครุ่นเกล้า คลอฝูง
ปลายี่สบสร้อยซ่า	ชีวสวาย
สลิดสลาดปลากริมกราย	คูค็อง
ตะโกกตหลดหลาย	เลดิงพัน ฟองนา
ฝั่งแฝงนัทที่ทอง	แฉลบห้วย วนเวียน

ทุกิ่งกากระบอกบัว	ปลาแขยง
หม่อมอกระตี่แปลง	แปบเป้า
เทโพกระพวงแฝง	ฝั่งสระ กระสั่นธุ์เอย
คางเบือนปุกอกเค้า	คาบแย้ง เขยอกัน
ปลากระแหกระโท	เหรา
เน้ออ่อนนวนจันทา	คู่เกล้า
พิมทองกระเกียนภา	เพื่อนเที่ยว สมจรเฮย
ช่อนชะโคเจนิยนเต้า	ตลบลี เล่มโคล
เต้าตุนตระภาพน้ำ	หอยปู
กุมภิละมั่งกรงู	เงือกน้ำ
ฉนากวานแหวกสินธุ์	ทลวงแล่น เล็งเอย
ว่ายวนอยู่คลาคล้า	ครั้นคัณ ษะนองสาย
ตามเจนิยนแลวกเว้ง	วาปี
เซราะธารชลนัทที่	น่านลัน
เอยนิยยะเยือกวาริ	ระรินเรื่อย ไหลแฮ
วิสุทธิไสยสะอาจพัน	ภาคย์แสวัง เสมอกรอง
หน่อสุรินทร์สุรราชไท	ธิเบศศรี
กับเหล่าพจนทโยที	ท่วนหน้า
แสนสนกนัฎไทยปฤ	ปราโมช บันทองเอย
ชมกระแสดสะโมศร้อ	อิมเอื่อ อารมย์เริง

อดีตสรสร้างเสร็จแล้ว	ลีลา
ชวนพิริยมาตยา	ยาตรพร้อม
ล่องพนัศมรรคา	โดยระดับ ดงเขย
ล้ำแสนนิกรเรียงล้อม	คิลกเจ้าวี จอมสกล
ลุดำบลนิโครชขี้ผึ้ง	สาขา
ระบัดใบโสภา	พ่องพิน
ร่มระรื่นภิรมยา	เอียนเอียบ พโยมเอย
ขีดชื่อคือจักรคุณ	คฤกคัลม ชะอุ่มแสง
ภูมิภาคย์แผ่นพิน	ไซรทอง
เลื่อมแลวาลูการะยอง	ย่านย้อย
คุดุหรือรัตนระรอง	รายเรีย ไว้น้ำ
ต้องแสงสุริยพริอย	พรางแพ้ว ระยับฉาย
จวบจวนสณทยศหยา	ขอแสง
ปลงรดคชอศวีแชกแซง	หยุดยั้ง
ใต้พระพฤษไชรแสดง	เสด็จประทับ รดเอย
พลพจนท์โรมโรมตั้ง	ชนดล้อม เรียงราย
เสนาะเสียงวิเวกแห้ว	วิตไวย
ลึงค่างบ้างชะนีโทย	ร่าร้อง
สัจดเจียบใบไม้โรย	ร่วงหล่น ลงเขย
ฝูงที่ชากรเพรียกพร้อม	สะพรั่งแล้ร แสงวงรัง

จังหวัดจันทบุรี

จับใจ

สนั่นลับทเรไร

หญิงร้อง

เอียนเยือกสัจไพร

พฤษชาติ ลอองเอย

โหมดฟ้าระนองพ้อง

ภาคย์ให้ โทยกกระสิษฐ์

(ค้างไว้เพียงเท่านั้น)

บทละครในเรื่องอุณรุทฉบับสำนวนความทรงตัด*

เล่ม 1

มาจะกล่าววาทไป	ถึงท้าวกรุงพานยักษา	ได้ผ่านพิไชย-
รัตนา	สนุกตั้งเมืองฟ้าสุลาไล	ประกอบด้วย (ชำระ) ตั้ง-
บรมจักรพรรดิก็ว่าได้	เสนาสามนสกลไกร	(ชำระ)
(ชำระ)	(ชำระ) ถ้วนถี่	อันเขตขอบรอบราชธานี
มีปริมณฑลมหิมา	(ชำระ)	(ชำระ)
(ชำระ)	(ชำระ)	บ้อมค่ายหอรบเชิงเทิน
ดูเขินดังเนินภูเขายใหญ่	โรงรัฐคชสารอาชาไนย	แต่ตั้งไว้เลิศลครบครัน
โรงแสงโรงเครื่องสรรพายุทธ	อาวุธน้อยใหญ่ทุกสิ่งสิ้น	ชั้นก็ปราสาท
ทั้งสามนั้น	พรรณรายด้วยแก้วจินดา	มีทั้งสนามหน้าพระลารไชย
สำหรับหลวงพลไกรซ้ายขวา	หม่อมารทหารโยธา	แก่ล้วนล้ำสามาด-
เปนนั่นไปย	(ชำระ)	อันเขาพระสุเมรุก็ย่อมไต่ย
อันพระมเหสีทราวมไวย	เป็นที่รักษาครพญามาร	ทรงนามไวยกาเทวี
(ชำระ)	(ชำระ)	(ชำระ)

* บทละครในเรื่องอุณรุท พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ฉบับลายมือเขียน สมุดไทยดำ ตัวอักษรไทยรงค์ พระองค์เจ้าสุทาสวรรค์มอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2456 ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในห้องเอกสารโบราณ เลขที่ 521-530 ตู้ที่ 115 มัดที่

(ข้ารุด) (ข้ารุด) เทพบุตรมาร
 (ข้ารุด) วาสกรี ก็กลัววิตถฤทธิไม่ตำรา ทาวลอบไปยชมสมชนิด
 ค้วยนางทุกทิศาสาร ทั้งมณช (ข้ารุด) พญามารศุขเกษม-
 เปรมปรี

มาจะกล่าววทไป ถึงทาวจักรกฤษณเรืองศรี เปนวง-
 (ข้ารุด) (ข้ารุด) (ข้ารุด) จักระพรวิ
 จอมกระสีตระเลิศล้ำในแหล่งหล้า ได้ยผ่าน (ข้ารุด) อานภาพ-
 ปราบทั่วแดนไตร มีครุทเปนพาหณะ (ข้ารุด) (ข้ารุด) -
 ฟ้าดินไหว (ข้ารุด) (ข้ารุด)
 (ข้ารุด) (ข้ารุด) มุกเด็จพระเจ็ดชั้นบันจง
 อลงกตตั้งแสงสุริฉาน แสนสนุกศุขเกษมโอฬาร เปียบปานพระนคร-
 อินตรา

ท้าวมีเอกอัครมเหษี เปนที่สันติเส่นทา โฉมเจ็ดเลิศ-
 ลักษโสภา นางในยโสภาไมยเทียมกัน ทรงนามนางจันทมาลี
 ทรงศรีเพียงอัษร (ข้ารุด) อันพระสนมกำนัน เรืองรันประดับตั้ง-
 คารา ฝ่ายฝูงประชาชนทั้งหลาย แสนสนุกสบายเปนหนักหนา
 ทุกไภย (ข้ารุด) (ข้ารุด) ทั้งฉรงกาเวียงไชย
 เมื่อนั้น นางจันทมาลีชีราสี เชยชมสมบัติสำราญใจ

(ข้ารุด) (ข้ารุด) (ข้ารุด)
 (ข้ารุด) (ข้ารุด) (ข้ารุด)
 (ข้ารุด) (ข้ารุด) (ข้ารุด) โอรสายาใจ
 จึงให้พระนามลูกรักษ ตามศักดิ์สุริวงษเปนใหญ่ ชื่อพระไตรสุท เรือง-

ไชย ภูวไนยเชยชมเปนนิรันด
 เมื่อนั้น พระไตรสุทกุมารเจ็ดฉัน ทรงไวยจำเริญขึ้นทุกวัน
 ชนษาได้สิบห้าปีปลาย รูปทรงสมบุณบริสุทธ เลิศล้ำมบุรุษทั้งหลาย
 ใม่มีไรคั้นอัธราย แสนสนุกสบายยิ่งนัก อันลิลประสาทรานา
 ก็กึ่กึ่สารอบรู้ทุกแหลมหลัก แกว่นการชำนานูด้วยใจรักษ สมศักดิ์-

สุริวงษกระสัตร่า คินเฝ้าเขาเขนมิด้ายขาด สมองบาทบิตุเรศนาถา
 รอบรู้ในยราชกิจจา ท้วทังภาราเวียงไชย
 เมื่อนั้น ท้าวบรมจักรกฤษณเปนใหญ่ เห็นองค์โอรสยศไกร
 ทรงไวยจำเริญชนมาน ยิงแสนพิศวาดพันคิด ตั้งดวงจิตรักยกอดสงสาร
 เหนจะไดยแทนองพระภูบาล ผ่านกรุงมรังกาสีบไปย
 คิดแล้วจึงตรัทรักษา แก่งค์อัครกัลยาศรไสย บัดล้ลูก-
 รักผู้ร่วมใจ จำเริญไวยรอบรู้ปรีชา ตัวเรานี้จวนชะราแล้ว
 จาให้ยลูกแก้วเสนาหา การนิเวฐเชศคันธเสมา ครอบครองไฟรฟ้า -
 ในยธานี อันโณมนวนนางรัตนา ก็รวมราชวงษาเรื่องศรี จะ
 อะพิเศกเปนเอคเทวี ปีนสนมনারิอันโสภา ตัวพี่จะลาเขาวมารย
 ไปอยู่หิมะการต่อพูพา จาไดยรักษาสีนภาวนา จะเหนวากะโรยนาง-
 เทวี
 เมื่อนั้น นางจันทมาลิมเหษีร ได้ฟังบันชาพระภูมิ
 กัลยาตอตกใจ ตั้งนิงพระการพารราช มาพิฆารูชีวิตไรยคักไสย
 ชลเนตพุ่มพองนองในย อระโทสนองพระบันชา ซึ่งจะไหยโอรสยศยง
 ทรงพลลีบราชวงษา ก็ตอองด้วยประเวณียกสัตร่า แต่พระจกิงเข้าไวย-
 ธานี (ชำระ) เมื่อนั้นจะมีศษ ตั้งแต่จะทนทุกมอองศิริ ทูลพลาง
 นางรำโศก เทวีพิลาบไปมา
 เมื่อนั้น ท้าวบรมจักรกฤษณนาถา เหนพระมะเหษีโรสภา
 จิง (ชำระ) ปลูกไปพลัน ถึงพี่จะไปอยู่พนาดี ไข่พี่ว่าจะม้วย-
 อาสัน ในจะกลับมาเห็นหน้ากัน ชวันเนตรอย่าเข้าโศก
 ว่าเอยว่าแล้ว เสจจากแทนแก้วเรื่องศรี ยุรยาตราด-
 กรจรลี ออกหมู่เสนันทนโดย จิงมีสีหน้าถับนชา แก่โหราจารผู้ใหญ่
 กูจะใหโอรสยศไกร ผ่านกรุงพิไชยมรังกา จงเร่งหาฤกวันยาม
 ใหตอองนามกรุงแลชันชา จงขับไหลใสสอบตำรา อย่าเข้าในการบัทนี้

บัณฑิตนั้น จึงชนโหราทั้งสี่ รับสั่งแล้วกราบสามที
 แก่คำภีร์คัมภีร์โศชา ตั้งจักรลัคนาพยากร (ข้ารุด) กับดวงพระชั้นชา
 ทัพบิลัไล้สออบไปมา แฉงในตำราไม่แคลงใจ จึงบังคมทูลพระผู้มี
 พระฤทที่จะทำการใหญ่ ใฝ่พร้อมยามโยกโยกไชย ไนคั้นเจตค้ำ-
 เปนวันดี

เมื่อนั้น ท้าวบรมจักรกฤษณเรื่องศรี ได้ฟังศุขเกษม -
 เปรมปรี ภูมิจึงสั่งเสนา การซึ่งจะอภิเสกนั้น เร่งกะเกณฑ์
 กันจงท่วนหน้า จัดแจงแต่งไว้ให้โอฬ่า ครบตามตำราทุกสิ่งอัน

บัณฑิตนั้น มหาเสนาคนชยนั้น รับสั่งแล้วกราบบังคมพลัน
 ภาคนอกไปมิได้ช้า เร่งให้จัดแจงแต่งการ บอกทุกพนักงานซ้าย-
 ขวา กำหนดฤกษ์วันเวลา ทั้งข้างหน้าข้างในให้พร้อมกัน

ครั้นแล้วก็ (ข้ารุด) โอภาส (ข้ารุด)
 สุกหนียู่พรายพรรณ ตั้งบัลลังก์รัตนรุจี ภายใต้อเศวตร (ข้ารุด) -
 อันเพริศแพรว แล้วลาดด้วยหนึ่งราชสีห์ (ข้ารุด) มณี
 ตามที่ลำดับกันมา (ข้ารุด) ทักษิณวัฑ จัดรวไว้เบื้องซ้ายฝ่าย-
 ขวา แล้วตั้งสุวรรณเบญจา รงหนายังหน้าพลาญไชย ไว้ที่โศสหัส-
 ธารา ท่อทองปทุมมาศรีใส งามดั่งเมืองฟ้าสุลาไลย แต่งไว้ -
 เสร์จล็ดทุกประการ

ครั้นแล้วจึงสร้างคนซ้าย ให้ไปนิมลต์ภาชีรสาร พระ-
 ลีธานารททรงขาร เค่ามาสวดการพิธี
 บัณฑิตนั้น คนใช้ได้แจ้งทั่วหน้า ออกจากณวังภาธานี
 ไปยังพระฤชาษีรทันโดย

ครั้นถึงจึงกราบวันทา พระมหานารทผู้ใหญ่ บัณฑิตพระองค์-
 ผู้ทรงไชย จะให้อภิเสกพระโอรส ใช้คำรับเร่งออกมา
 อาราธนาพระดาวบท กับทั้งโยคีมีพรต กำหนดวันให้เค่าไป

เมื่อนั้น พระมหานารถผู้ใหญ่ ครั้นแจ้งแห่งคำคนไข้ย
 จึงบอกไปทั่วทุกโยคี ทรงพาเปลือกไมคากรอง ครอบเครื่อง-
 บริหารถ่านถี้ พร้อมแล้วออกจากภูฏี พระมุณีมายังภารา
 ครั้นถึงปรากฏครันอันโอภาศ คินนิงเหนืออาศน์เลขา
 ตามลำดับกันลงมา สวดคาถาไสยในทันใด
 เมื่อนั้น พระชนกชลนิเพนทีใหญ่ จึงให้ยพระโอรชยุศไกร
 ศิริสะไพสระสรงวารี
 เมื่อนั้น พระไกรสทุตมเรื่องจิตร ทั้งนางรัตนาเทวี
 สงชลธิทโพนิาล พระทรงสนับเพลาภษิต วินดาวิจิตรด้วยภูสาร
 พระทรงสิ่งองคชัชวาลย์ เขาวมารสอทไสยสังวารวง พระทรง-
 ล้อยเรื่องรองกองกง โฉมยงทรงเครื่องประดับกัน พระทรงตาทิศ-
 พิตพรรณ กัลยาสอดศิริสะไบบาง พระทรงมงกุดอันวิเสศ
 นางทรงศิริโรเพดแสงสว่าง ประดับสืบสินสรรพางค์ ทั้งสององงาม-
 ยางเทวดา
 เมื่อนั้น ทาวบรมจักรฤกษณนาถา ครั้นได้พิไชยเวลา
 ภาพระโอรชฐมายังเกษพลัน
 จึงให้คินเหนือยานูมาศ โอภาศตั้งองคพระสุริฉัน ฝ่าย-
 พระบิตรุงทรงกัน เสด็จเจ้าชยานอันอำภอย เสนามนิตริเคียรดาช
 แทนแทนเกลื่อนกลาดอยู่ไสว กรรชิ่งกลิ้งกลดฉัดไชย ชุ่มสายไฟโรจน์-
 รจนา อันนาวนางจินทมาลี ให้องค์เทวีสุณิสสา เสงจชินยังศิริวิภา
 แทนแทนแน่นมาแจจรร ขอเฝ้าท้าวนางเถ้าแก่ ชาวแม่พระสนมสาวสัน
 นักเทศชันทีสลับกัน แตรสังนินันคนตรี
 ครั้นถึงจึงเปลื้องเครื่องทรง ออกจากพระองทั้งสองศิริ
 แล้วทรงโหมพิตรูจี พระผู้มีคีนยังเบญจา ฝ่ายองสมเดจพระชนนี
 ก็จุงกรบุตรศุณิสสา ชินนิงเหนืออาศน์รจนา เคียงโอรสาเรื่องไชย
 จึงให้ยไชศหัฐธารา สุกนทาศเชนไส กลินฟุงตระลบอบจับใบย
 เอมามาแต่ในปัจจะนัทธิ

เมื่อนั้น พระมหารอดฤาษี กับพระโควินทมนุญ
 โยคีทั้งนั้นก็ออกไป ต่างองถือสิ่งถือกรด รศสงมูรธาภิ (ชำระ)
 บางอ่านคาถาอายุไชย ตามในไสยศาสตร์พรอมกรร
 ครั้นแล้วสำเร็จเสร็จสร้าง สององอย่างเยื้องพายผัน
 พระวงษาห้อมล้อมนั้นนั้น ขึ้นสู่วรรณปราสาทรจนา
 บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานภูษา จึงถวายเครื่องทรงอลงกา
 ทั้งเบญจมหากุศุกัณธ ชาวแสงถวายอัฐธาวุธ เครื่องพิไชยงยุทธ-
 แขนงชั้น แลวดังประนมบังคมคัลย์ กราบลงพร้อมกันทันใด
 ฝ่ายองค์พระราชสุณิสสา ทรงเครื่องกษัตราแจ่มใส
 พร้อมพรั่งพระสนมกรมใน ห้อมล้อมมอรรโไพมากมี
 เมื่อนั้น พระไกรสรทอคุมเรื่องศิริ ครั้นเสร็จเสด็จจรลี
 ยั้งที่ประชุมเสนาใน
 สติศกภายในใต้เศตรฉัตร เหนือบัลลังก์รัตแจ่มใส ทั้งนาง-
 รัตนาทรามไว อยู่ในท่ากลางพระมณี
 ใดเอษใดฤกษ โหราไทเบิกใบศิริ จึงลั่นมองไชยขึ้น-
 ทันที้ ประโคมดนตรีเสภา พระโหนดลานเค่ามาจุดเทียน คิด-
 แว่นแล้วเวียรไปขวา รับกันเป็นอันดับมา (ชำระ)
 ครั้นถ้วนเจตรรอบเส็จลับ จึงดับเทียนใช้เฉลิมขวัน
 ราชครูพู่เท้าโบกควัน แล้วเจิมจุณจันท์ทั้งสององค ต่างคนอ่านวย-
 อวยพร ให้ขจรเกียรติยศสูงส่ง พระชันษายาวยืนยอง ทรง -
 อานุภามณินมนา อันสัทรูหมมาร (ชำระ) ให้กายแพ่ฤททุกุทกษา
 อันราชราศียาพิทา ทั้งสององคจงพาสูกไป
 เมื่อนั้น ทาวบรมจักรฤกษณเป็นใหญ่ ทั้งพระมเทษิ -
 ทรามไว ก็มอบไอศวรรยโอฬ่า แสนสาวพระสนมกรมในย
 ยกให้ยโอรสสุณิสสา แล้วอวยภรสองกระสัตตรา (ชำระ) พระยศ-
 เกரியงไกร จงจำเรฤศิริมีสวัสดิ พระพักสมบุรรมแจ่มใส
 ฤทธิเดชเฟื่องฟุ้งทุกกรุงไกร ไพร่บันไลด้วยศักดา

เมื่อนั้น	พระไตรสุทท์บองคณิษฐา	(ชำระ) พิไชยธรงกา
มงกุฎไพเราะฟ้าเสนาใน	จิงกราบประนตบทศิร	พระชนกชลนิเปนใหญ่
รับพระพรใส่เศียรไว้อย	มีใจ (ชำระ)	
เมื่อนั้น	พระนิกพทรวงสีล	(ชำระ)
(ชำระ)	(ชำระ)	(ชำระ)

ครันเอยครันถึง	ปรางค์รัตน์มณีศรีใส	ตางเสดจลีลา-
คลาไคล	เขาในทองทองรุจี	

เมื่อนั้น	พระไตรสุทท์สุริวงษเรืองศิร	ไคภารณรงกาธานี
ภูมิศุขเกษมเปรมปรา	กับองค้อคเรทมเหษีร	เป็นที่ขี้วยวลเสนาหา
ครันคำยาแสงสนทिया	พระลีลาเค่ายังห้องใน	

เอนองลงทพิไสยาท	ด้วยโถมเอครราชศิรใส	แสนสนิท-
ชิตชมพิรมใจ	เสนาหาอาไลเปนพั้นนิก	คลิงเคลาแอนอิงพิงพาศ
พิศสวาทตั้งงไคไตรจักร	รินเริงบันเทิงรศร์รักษ	พระทรงศักชมพลาาง-
ทางนิกตรา		

ครันแสงทองเรืองรองยุดคุณธ	ทิจาการกาชกองเวหา	
พระสุทตีนจากไสยา	สระสงคองคาคด้วยมาลี	ทรงเครื่องสำรับกระสีตรา
ชวนองรัตนามารศิร	ไปเฝ้าพระชนกทิตตี	กับองคชนันหมีไคเข้า

เมื่อนั้น	ท้าวบรมจักรกฤษณนาถา	ครันเห็นพระราช-
บุตรา	กับองคสุนิสากียินดี	จิงมิมทุรศพจนาด
เรื่องศิร	สองเจ้าค้อยอยู่จติ	อันบิดานี้จะลาไป
พญา	รักสาลินภาวนาตามวิไสย	เงาจงดำรงค์เวียงไชย

ความสัจตั้งไวเปนประทาร	ครอบครองไพเราะอาฉจักร	ไพเปนที่-
พำนักทุกสภาร	จงสมบุรณภูคศุขสำราน	โภการสิ่งโรยยาไคยมี

เมื่อนั้น	พระไตรสุทท์สุริวงษนาถา	ไคพิงพระราชบิดา
ในอรุาร้อนรุ่มดังสุมิไฟ	สื่อนพลาางครวนครำรำไร	พวในก็ทรงโศกา
โองสมเด็จพรปิตุเรศ	พระเกษเศียรปกเกษา	ยภใหญ่ครองภารา

เป็นปิ่นเสนามลตรี (ข้ารูด) ปกป้อง อยู่ประครองลูกรัก -
 ทั้งสองสี่ ควรท้าวพระจะไปย่ำพนาลี ไมโพรชเกศิรลูกลยา
 เมื่อนั้น ท้าวบรมจักรภุชฌณาถา จึงบันชาปลอบพระ-
 ลูกลยา เจาอยุธยาโสกาอาไลย ถึงบิดาจะไปอยู่หิมภารต์ ถ้าเหตุการณ์
 จะมาก็ทำไ้ม เจ้าเรงบำรุงกรุงไกร ไวเกียรติโหเลื่องญาชา
 แล้วสั่งนางจันทมาลี น้องรักษพี่ยอดเสนหา ทั้งองคศิฟูโสกา
 กัลยาชปกบองครองกัน ขอฝากพระสนมกรมใน ออย่าไตรง์เกียด-
 เดียดฉัน เลียงคูปำรุงโดยธรรม ผอนผันโทษาบางเบา
 เมื่อนั้น นางจันทมาลีโถมเจลา ทั้งองคสนิสาณงเยาว์
 เท่าแก่สาวสิ้นกำนันใน ไคพิ้งบัลซาพระทรงฤทธ ระทศจิตรครวน-
 ครำรำให้ นางคอนทรวงโสกาไกล นางในเพียงลีนสมประดี
 เมื่อนั้น ท้าวบรมจักรภุชฌเรื่องศิริ เทนสองนางกับ-
 สนมมารี โศกีรำไรไปมา จึงปลอบอัครราชเทวี ทั้งศิริสะไพ-
 เสนหา ออย่าวิโยคโศกเศราโศกา จงพิ้งเราว่าเกิดนะนาง
 เปนแต่สมบัติพิรดพราก ไข้จะตายจากกันก็ทำไ้มย จงพิทักษ์รักษา-
 กันไป ให้ไฟบุลพลุศุขทุกวัน ตรัทแล้วล่ำถุกตฤกตรา ถึงพญา-
 ครุฑธาแขงชั้น เรงมาเปนภาหะณะพลัน เราจะไปหิมะวันวันนี้
 มาจะกลาวบทไป ถึงพญาสุบรรณบักชี สนิตรในวิมาร-
 ฉิมพลี มีความผาศุกทุกเวลา รู้ว่าท้าวบรมจักรภุชฌ พระ-
 ทรงฤทธมีจิตรทวิลหา ออกจากวิมารพลันหมี่ทันเข้า ไปยังฉรงกา-
 เวียงไชย
 เมื่อนั้น ท้าวบรมจักรภุชฌเปนใหญ่ ครันเห็นพญาครุฑ-
 วุทธิไกร ผูวในมีจิตรยินดี จึงบอกแก่ราชบักชี เราจะไปอยู่-
 ป่าพนาลี ว่าแล้วเสจะจอร์ระลี ขึ้นพญาบักชีมิได้เข้า
 ครุฑเอษครุฑทรง ยิงยงเลิคล่ำบักษา บักชีมีอิทธฤทธา
 ฤทธิรอนราโอบยบล โอบบินมาในคัคณา คัคณานมีทฟ้าบทพน
 บัดพาอากาศมีคณนท มิตเมคพิกลงในอำกร อำไพไพจิตรพิตพราย

พิศพรรณพรณรายประภักษร ประพิศแสงแรงรุ่งอลงกร อลงกา-
 อารณัณแพรวพราย แพรวเพริศเลิศลอยแลลล็บ แลลิวระยับพระ-
 สุริฉัน สุริฉันไมทันคลาศคลาย คลาศคลาคลายคล้ายถึงคีรี
 มาเอยมมาถึง จิงลงจากราชปักษี พระเสจยงของ-
 จอระลี คินสูยงที่บรรพต
 แลเห็นศาลาอาศม ทั้งทั้งจกรมปรากฏ สำหรับพุทธง-
 สีนทรงพรต ดาวบถอันมีจรรยา นำทาพลาหารอุดม รมรินขึ้น-
 ชิดด้วยพฤษา เสจอยู่บำเพญภาวนา เปนบรมพาสุกทุกราตรี
 มาจกลาวทไป ถึงองค์พระอินศวรเรื่องศิริ ครันวัน-
 นักชิตะฤกษ์สวัสดิ ทิมหาไกรลาษบัพตา พรอมด้วยฝูงเทพนิกร
 อมรเมศประชุมกันถวนหนา ทั้งหมูนางเทพทิดา เอ็กเกริกโกลา-
 อยู่เนิ่น
 จิงมีเทวราชบันชา เทพไทอันมาทั้งสรวงสวรรค์ ไห-
 เลนมโทรสบด้วยพลัน จีบระบับบันเลงสำรานใจ
 เมื่อนั้น ฝูงเทพเทวันนอยใหญ่ ทั้งนวนนางฟ้าสุลาไล
 ถวายบังคมไหวพรอมกัน จิงจิบระบับรำถวาย เชียงกรายกระบวน-
 ผายผัน รำเรียงเคียงชิตติศพัน ชันเชิงพื่อเลี้ยวไปมา ฝูง-
 เทพบุตรเวียรซ้าย นางสวรรค์หันมายมาขวา ย้อยุทศุศกรกัลยา
 เลี่ยมลอดสอดคว่ำพิละวัน ครันนางปองบัตสลัดัน เทวันจันตรี-
 ค่าก่างกัน รำเคลาค่าจิบเป็นคู่กัน บันเทิงด้วยเทพนารี
 เมื่อนั้น นางสวรรค์ชั้นฟ้าราศิริ เหนฝูงเทพวันจันตรี
 รำเบียดเสียดลีเข้ามา นางติวงเวียนเปลี่ยนซ้าย มายเมียงเคียง-
 คมหันชา ครันเทพไทไควคว่า นางเปลี่ยนเวียนขวาอนลวน
 เหนฝูงเทพวันกันกาง นางฟ้าแสงเปลี่ยนอยู่สืบสน รำอรริวน-
 กระบวนบล นิฎามลเกษมเปรมปรา
 เมื่อนั้น ฝ่ายทาวกรุงพารักษษา รูว่าพระอินศวรเจา-
 โลก ไทเทวาเลนจิบระบับบรรพ์ อสรี่มีจิตรคิงใน จักใครไป-

ชมนางสวรรค์ จึงแต่งองค์ทรงเครื่องวิไลวรรณ ครั้นแล้วเหาะไป-
 ด้วยฤทธิ
 มาเอยมายัง สรวงสวรรค์ชั้นฟ้าราชสี จึงอาบพระ-
 เวทอสูรี กลับกลายอินทรีเป็นเทวัน เสด็จแล้วจึงท้าวกรุงภาค
 เคาในวิมารสาวสวรรค์ เขยชมสมสนิทิตศัพน์ เกษมสันด้วยเทพนารี
 เขาโพชนิหนักแปลงเพศ เหมือนเทพเวศเจ้าวิมารเรื่องศึร
 ปลอมชมสมกัลยานิ ยักขิรบันเทิงปรีดา
 ครั้นเห็นจวนเทवासูลาไล จมาแต่ไกรลาสผุพา จึงออก-
 จากห้องรัตนา อสุรากลับบมายังเวียงไชย
 เมื่อนั้น ฝ่ายผู้เทวานอภัยใหญ่ เสด็จจับระบับสำราร-
 ใจ ถวายองค์ท้าวไทเจ้าโลกา ครั้นแล้วกราบเกล้าบังคม
 พระอินศวรบรมนาถา ออกจากไกรลาสผุพา ไปยังวิมารฟ้าทันใด
 มาถึงจึงเข้าไปในห้อง แทนทิพเรื่องรองผองไสย ต่าง-
 ชมนางฟ้าสุลาไลย กระเส่มสารบานใจไปมา
 เมื่อนั้น ผุนางอัปสรเสนาหา แปลกจิตรก็คิดสงกา
 จึงทูลถามเทวาทันใด เมื่อกี้พระองค์เสด็จจะมา หาค่าในห้องพิศใหม่
 ครั้นแล้วลีลาคลาไคล ออกไปจากทิพไสยา เป็นไฉนยกกลับมาฉนี้เล่า
 แต่เฝ้าชียวนเสนาหา เหนพิศจากเทพธรรมดา อนิจาหนาเวทนาใจ
 เมื่อนั้น ผุเทพนิกรนอภัยใหญ่ ใดฟังตกอกตกใจ
 หวาศไหวไปทั้งอินทรี บันดาเทวาทันนั้น บิมจะมวชี่ปลงกับที่
 เอะพิทแล้วจริงครั้งนี้ เมื่อกี้ตัวพ่มีไคมา กรุงพานมันแปลงมา -
 ปลอมรัก นางลักขิยอศเสนาหา ต่างองคกอดนางเขาโศกา ทั้ง-
 เทพธิดาก็รำไร
 อันผุเทพทั้งหลาย รอนรนวนวายดังเพลิงไหม ภาใกล้-
 ลิลลาคลาไคล ไปแจ้งแก่องค์พระอินทรา
 ครั้นถึงจึงทูลความใน แก่องค์เจ้าไตรตริงษา โดย -
 เกษเทศผลแต่ต้นมา เลาพลาจเทวาก็รำไร

เมื่อนั้น องค์ท้าวโกษีรเป็นใหญ่ ไคพิงเทवासฺลาโลย
 กระเนกตกใจเป็นพบนึก ตุดกรุงพานอสุรา มาทำยาบเข้าอับประลัก
 ลอบมาแปลกปลอมมรศรีภษ ทารทักหมีโดยเกรงใคร แต่นั้นสมเด็จ
 อินตรา จะไวใจอะสุรากัหาไมย จะไปไหนก็ปิดทวารไชย
 ร่ายมลผูกไวทุกวันวาร

เมื่อนั้น ผายท้าวกรุงพารหาพาล ครันอยู่หลายราตรี-
 การ พญามารตริกไทรไปมา ตัวกูปลอมนางสวรรค์ ทุกชั้นโดย-
 รวมเสนาหา ยิ่งแต่นางสุจิตรา อันทรงเบญจกัลยาณี
 ออย่าเอะยออย่าเลย กูจะไปปลอมท้าวโกษีร คิดแล้วทรง-
 เครื่องเรือรูจี อสุรีเหาะไปควยฤทธา
 ครันเอะยครันถึง ยิ่งช้อขึ้นดาวะดิงษา เหนองคทาว -
 อำรินทรา หมีโดยลีลาไปแห่งใด จึงกลับกลายเป็นตูด

เทวาทะรูทักหาไมย เค่าแอบบังบานทวานไชย หมีให้ใส่ในสังกา
 เมื่อนั้น ศรีเนตรเจ้าไทรตริงษา เมื่อจพรากจาก-
 นางสุจิตรา อันเป็นที่เสนาหาอาโลย ผเือนไทยเคือครอนอวาร์ณ-
 จิตร สถิตวิมารกัไมโดย คิดจักไปยสงคองคาโลย ที่ในสโปก-
 ษรณ จึงมีสุนทรบันษา แกนางสุจิตรามเหษีร วันนีพิจักจอรละดี
 ไปยังที่สงคองคา นองรักษจักอยู่ในวิมาร พี่เกรงกรุงการเป็นนักหนา
 กลัวมันจลอบคืนมา ทำให้จุลาจลใจ จะร่ายมลผูกทวารา หมี-
 ไทยักษาเคามาใด วาแล้วจึงองคห้ศไนย ก็คลาไคลจากแทน
 พรายพริณ

ครันละทวารจึงอารมณตร ผูกบานไพชนไวมัน สืบเสสรช-
 เสด็จจรจรัล เหนเทวันแห่หอมลอมไป
 มาถึงจึงทาวตรีเนท ชวนฝูงเทเวदनอยใหญ่ ลงสง-
 สะหนานสำรานใจ ที่ในสระโปกษรณ น้ำใส่ใส่สีแสงศอาด
 ดาษด้วยประทุมชาติเรืองศิริ นิลบวงจกลณี มีทั้งโกมุทบุษบัน

เกบดอกโกมทุกทุมเมศ์ เทเวศปริเปรมเกษมสันต์ วายไหลลิวควา-
 ริงกัน เทวันสำรานบารใจ

เมื่อนั้น จิงทาวกรุงพารเปนใหญ่ แอบอยูคางบาร-
 ทวารไชย จะเคาไปหมีไตตั้งจินดา ด้วยท้าวมีความผอมมนตร์
 ผูกบารไพชลไว้แน่นหนา ยักษิรจิงถวินจินดา กูจะคอยถาหัดศษใน
 เมื่อกลับมาแก้ทวาร จจำเอาคาถาไทยจงใจ (ชำระ)

(ชำระ)

เมื่อนั้น ฝ่ายองคเจ้าไตรตริงษา สรงเสรงก็เสด็จ-
 กลับมา กับฝูงเทวาบอริวาร
 มาถึงจิงร้ายทิพนมนตร์ แก่บารไพชลอันพิศาล เสงเค่า-
 หองรัตนชัชวาลย์ เปนศุขสำราญเปรมปรา

เมื่อนั้น อกคท้าวกรุงพารยักษา ครันจำโดยมลตรพระ-
 อินทรา ผูกแก้ทวาราก็ดีใจ อันนางสุจิตราโถมตรู จะพล-
 มือก็ทำไมษ คิดแลแล้วสำแดงฤทธิไกร กลับไปยังกรุงรัตน

เมื่อนั้น ฝ่ายองคเจ้าไตรตริงษา สถิตในห้องแก้วแววฟ้า
(ชำระ) สุจิตราเทวี (ชำระ) ท้าวมีความ จะไป -

เพลินอุทยานสวนษิร บันดาฝูงเทวันจันตรี ทุกราศิรมาพร้อมประชุมกรร
 โภษิรจิงมีบันชา แก่นางสุจิตราสาวสวรรค ชวันเข้าเจ้าอยู่จดี
 วันนีตัวพี่จคลาไคล ไปชมพัระมะมิงไม้ในสวนสิร ว่าแล้วทรงเครื่องรูจ
 จรลือออกจากวิมารพลัน

จิงหีบทวารไชไพชล ราชมนตรผูกไวไทยหมัน แล้ว-
 เสงขางเชียงจรจัน มาคินเอราวิณทันไคย

ข้างเอยข้างทรง คเชนทร์เทวาวงษสูงใหญ่ เพื่อก-
 ผ่องของยงอำภอย ศิรไสยเอกองคคชาธร สามสิบสามเศียร

เพริดแพรว วิมารแก้วประดับทุกทิศสา งวงงามอนชัชวาลย์
 อลงการด้วยอาภรณ์ พุ่ห้อยพรอยแหรวพรรณราย มีช่ายลายเลื่อม-

ประภคษร สำยหน้าเงาเจยบทจร กนชอนโกนจะนินัน ประดับด้วย

อภิรุชมช่มสาย กลดกลิงพริงพรายเจ็ดฉัน เทเวศหอมแห่แจจัน
 แวดลอมเปเนอันดับไป

ครันถึงสวนแก้วอุทยาน อดทาวมควาณีเป็นใหญ่ กับ-
 ผุงเทवासูลาไล ประกาศช่มมิ่งไม้نانา
 เก็บสุกรมยมโดยโทยหวน นอมกิงชิงกันหันชา เกดแก้ว-
 พิภนกระตั้งงา สารภีร่าเพยมารวยริน ขึ้นขึ้นรัฐหอมหวล
 อวนอบกระหลบมาส่งกลิ่น ลางต้นต้นแก้วมะนีล โภมินเปนดอก -
 ระบายบาน ที่ลำต้นไพทรจรูจจำหัด ระเบิดใบใบแก้วมุกดาหาร
 ดวงดวงพวงผลแก้วประพาร ก้านกิงสุรการอรชร ลำต้นสลับกับ-
 ดอกใบ ฟุ้งไปดวยทินเกษร (ชำระ) _____
 (ชำระ) _____ (ชำระ) _____ (ชำระ)
 _____ (ชำระ) ผูกบารทวาราวิมารไว จิฉะนอยญาเจ้า-
 ไตรตรง ไครจะรู้ถึงก็หาไมช หากกุกุเรื่องฤทธิไกร ว่องไว-
 สามากปรีชา จิงจำลผูกแก้ทวารไต้ย ขององค์เจ้าไตรตรงชา
 วันนีจไปชมนางฟ้า ชอนกลอินทราสุลาไลย
 คิดแล้วแต่งองคทรงเครื่อง รุ่งเรืองอแรมแจ่มไสย
 ระเห็จไตรงฟ้ามาทันใด ดวยฤทธิไกรอสุรี
 มาเอยมมาถึง ดาวดิงฟากฟ้าราชิร รูวาทาวสุข่าบตี
 ไปยังสวนชีร์กปรีดา จิงนิฤมิตรกายทันใด แปลงเปเนเจ้า
 ไตรตรงชา แล้วร้ายพระเวศวิทธา แกบารทวาราวิมารจัน
 แกเอยแก้ไต้ย ยักขมีใจยเกษมสันต์ จิงเปิดทวาณ-
 เวไซยันต์ จรจันเค่ายังทองในย์
 เมื่อนั้น นางสัจจิตราศิริไสย อยู่ในทองแก้วอำไพย์
 ชะมายในยะเนคแลมา เหนรูบอสุรีนี้ฤามิท คิดว่าเจ้าไตรตรงชา
 นางเรงยินดีปรีดา จิงออกมารับทันใด

เมื่อนั้น กรุงพารผู้มีอาญาไสย (ชำระ) สุลาลัย
มารับด้วยใจยินดี ยักขาขึ้นชมโสมนัส เพิ่มพลประติพิศเกษมชिर
จึงชวมสอดกอดกัลยานิ กุมกรมารคีร์ เขาทองในย
ครันถึงปรางรัตชีชวาณี อันโလာณีจำรัตแจ่มไสย คินนัง -
เหนืออาศณอำไภย (ชำระ) ด้วยเทวี วัฒนธรรมไปประกาศ
รุกขชาติที่ในสวนคีร์ แสนสนุกศุขเสมเปรมปรี มีจิตระตติถึงเขาวมารย
รืบริอนมาเทวะสถาร หวังจโดยเทนหน้าางคราน ด้วยรักเจ้า -
ปารดวงในยนา

ว่าพลางยียวนชวณชิต จมพิตปรางเปรมทรธา
กรกระหวัดรัตติงตรงตรา อูราแนบแอบทรวงอรชร เขยนมชมเนตร-
นิฤมด จูบเกษกลเกษร ชมกรรณกลีบบุษบากร (ชำระ)
(ชำระ) (ชำระ) (ชำระ)
ขึ้นชูเสาวรรฐกระมลมารย พิงพบสบทิมประทุมมาศ พิศวาชแสนศุข-
ในสงสาร ดั่งใจสมบัติทั้งจักรระวาณี พญามารเกษมเปรมปรา

ครันร่วมพิรมชมชิต สมคิดในความเส่นหา จึงดำริตรี-
ไตรในวิญญา จวนเวลาท้าวทิศในย แมนว่ากลับมาพบเทน
หนาทัจเป็นเหตุใหญ่ จำกูจะริบคลาไคลย อษาไหยม์ควาณีมาทัด
คิดแล้วจึงมีบันชา แก่นางสัจิตราสาวสวรรค์ เจ้าผู้ทรงทิพปลัดคัม-
แจมจัน เอกอัคระกัลยษยานี บัดนี้ก็เป็นเวลา เทวันมาพรอม-
ทุกราชिर ตัวพินิจจะจอรละดี ไปยังที่ประชุมเทวา ว่าพลาง-
เชยแกมแนมโอรุ ปราโมทด้วยความหันชา พระให้รูปปรีศษฎาง-
นางกัลยา แล้วยตราจากอาศน์ทันโดย

ครันมาถึงบารไพรชน จึงร่ำยมนตร์อำรินที่จำโดย
ผูกพระทวารวิมารไวย หมี่ไหยโกษิรสงกา
แล้วออกจากรัตณวิมาร เหาะทยานมาในพระเวหา
หมายหมุงยังกรุงรัตน พริบตาหนึ่งถึงเวียงไชย

เมื่อนั้น ท้าวสุขำบตีเป็นใหญ่ ประพาษชมบุษบา(ข้ารุด)
 ที่ในสวนชिरปริดา (ข้ารุด) (ข้ารุด) เบิกบาร-
 หันษา จนถึงกำหนดเวลา (ข้ารุด) (ข้ารุด)-
 ส่วนอุทธาร (ข้ารุด) (ข้ารุด) มาวิมารเวไช -
 ยันต์ ควยเทพฤทธอันมทิมา

มาเอยมมาถึง จึงองค์ (ข้ารุด) ไตรตรังษา ก็อาร-
 มลแกทวาราลีลาเค่าหงทันไดย

ครันถึงนางสัจจิรา จึงมิวาจาปราไสย โฉมยงทรงลัด-
 อำไพย วันนีพิไปอุทยาน มิจิตรคิดทวินจินดา ถึงแก้วมุขอดสงสาร
 ใจพิหวั่นหวันด้วยเขาวมาร จึง (ข้ารุด) ไตเหนพักตร-
 โฉมงามทราวมไวย (ข้ารุด)

ว่าพลางเชษชิตวนิดา (ข้ารุด) _____
 _____ (ข้ารุด) _____ จวบเนตรชมเกษ์สุมาไล
 ฤทธิทดาวคืบอยู่แต่ยืน

เมื่อนั้น นางสัจจิราสาวสวรรค์ ครันวาททาวเทวัน
 มาผูกพันประติพัทขวนยี่ ไทคิดอัศจันเปนพนนัก ควยองค์ (ข้ารุด)
 แต่ปางก่อนเคยมาประเวณี หมี่ได้ (ข้ารุด) บัดนี้พระมา-
 เปนสองครั้ง ผิด (ข้ารุด) หนักหนา (ข้ารุด)
 จึงทูลองคอินทา (ข้ารุด)

โปรดเอษโปรดเกษ พระองค์ทรงเดชเป็นใหญ่
 _____ (ข้ารุด) _____ เหนผิดประลาศใจย เหตุไฉนจึงเปนดังนี้ เมื่อทาว-
 _____ (ข้ารุด) _____ (ข้ารุด) _____ แลวพระเสด็จ (ข้ารุด)
 _____ (ข้ารุด) _____ บัทเดี่ยทั้นใจยังไม่ลืม ฤททาเปลี่ยนปล้ม-
 ด้วยความเสันทา กลับมาทาน้องเปนสองครา เวทนาเห็นบัทศิริใจย
 _____ (ข้ารุด) _____ (ข้ารุด) _____ (ข้ารุด)
 _____ (ข้ารุด) _____ ฯลฯ

เล่ม 2

เมื่อนั้น จึ่งท้าวโกษีเป็นใหญ่ ได้ฟังนางฟ้าสุลาโลย
 สดุ้งใจตระลึงทั้งกายา โฉนจึงมากกว่าวิปริต ให้คิดสงไสยนักหนา
 อันทวารวิมานรจนา ก็ผูกด้วยมนตราไว้ ผู้ใดจะอาจล่วงรู้ แก่-
 พระเวทของกูเข้ามาได้ คิดแล้วจึงมีบัญชาไปย ว่าโยฉนี้นางกัลยา
 ตัวพี่ฟังมาหาเจ้า โฉมเฉลาผุยอดเส่นหา (ข้ารุด) สองครา
 แก้วตาจงเล่าให้เข้าใจ

เมื่อนั้น นางสุจิตราศรีใส ได้ฟังคั้งแค้นเป็นพันไป
 น้อยใจมิใคร่จะตอบมา ซึ่งพระตรีสมาทังนี้ มั่นฆ่าชีวิตเสียดีกว่า
 พระไปชมจิตระละคา จิงกลับมามาหาห้องที่ห้องใน แล้วพระองค์-
 ยุรยาคคลาดคลา (ข้ารุด) หมู่เทวาน้อยใหญ่ (ข้ารุด) -
 เสแฉ้งแกล้งกล่าวให้เข้าใจ เหตุว่าเพราะไม่กรุณา ซึ่งว่าใช้องค์-
 พระผานเกล้า คือใครอื่นเล่าก็ให้ว่า แต่เป็นข้าบาทบริจา พระ-
 บันชาครานี้ไหนผิดไป

เมื่อนั้น องค์ท้าวโกษีเป็นใหญ่ ได้ฟังตระหนกตกใจ
 ภูไนยถวิลจินดา ใครอื่นทฤจะมาอาจหาร มั่นหมั้นกรุงพานยักษา
 มั่นช่อนกลลอบจำเอามนตรา ผูกแก้ทวารวิมานไซย เสียเมียดัง-
 เสียชีวิต น้อยจิตปี้มเลือดตาไหล เสียแรงเรื่องฤทธิปริชาวาย
 มาเสียรู้แก่ไอ้อสุรา ไอ้อนิจจาครั้งนี้ มั่นฆ่าชีวิตเสียดีกว่า
 คิดแล้วจึงมีบัญชา แก่นางสุจิตราทันใด อันซึ่งเข้ามาในใช้พี่
 อสุรีมันแปลงปลอมมาได้ ว่าพลางสวมกอดอระไทย ครั้งนี้จะได้
 อีประมาณ

เมื่อนั้น นางสุจิตรายอดสงสาร ได้ฟังดังจะม้วยวาย-
 ปราลม นางคราญกราบลงกับบาทา โอ้อว่าพระองค์ทรงเดช พระ-
 จงโปรดเกษเกษา เมื่อยไม่รู้เลยว่าอะสุรา แปลงปลอมเข้ามาถึงห้อง-
 ใน สำคัญว่าพระองค์เชี่ยวชาญ ทรงพระเวทผูกทวารไว้ได้

เมื่อนั้น พระสยามภูวนาท เรื่องศรี เห็นองค์อินทราธิบดี
 จึงมีบันชาไปด้วยพลัน คุเอยคุกร ท้าวอมรเมศร์รังสัน พาฝูง-
 เทวามาแน่นันต์ เราอัครรรย์ใจพันทวี เป็นไฉนวันนั้นเทวา
 จึงอุ้มนางมาทกราชี่ อันะรายสิ่งใดบังเกิดมี ตรีเนตรจงเล่าให้-
 เข้าใจ

เมื่อนั้น โภษะบังคมประนมไหว้ จึงทูลสนองไปทันใด
 เหตุใหญ่เดือดร้อนทั้งเมืองฟ้า บัดนี้อะสุระกรุงพาน หยาบช้าสามาญ-
 เป็นหนักหนา แปลงตนเข้าปนเทวา ลอบโลมนางฟ้านารี บันดา-
 ฝูงเทพนิกร ได้ความเดือดร้อนทกราชี่ นางสัจจิตราเทวี บัดนี้จัก-
 จูติไป หวังจะล้างอะสุระอาชรรณ แก่แค้นแทนมันให้จงได้ ขอ-
 นิมนต์พระนารายณ์ เรื่องไชย ให้แบ่งภาคลงไปครั้งนี้ เป็นคู่สู้สมชมชิต
 ด้วยนางสัจจิตราโฉมศรี โดยไนยไวยกุลประเวณีย์ ล้างผลาญอสูรีให้-
 ระยะเวลา

เมื่อนั้น พระสยามภูวานาถา ได้ฟังตรีเนตรทูลมา
 เจ้าฟ้ากริ้วโกรธคือไฟ คุะกรุงพานมันลวนลาม จะเกรงข้ามกู่บ้าง-
 ก็หาไม่ โอหังบังอาจเป็นพันไป น้ำใจหยาบช้าสามาญ ซึ่งจะ-
 เชิญนารายณ์แบ่งภาค จากกระเสีรสมุทไฟศาล ไปล้างราพร้ายให้-
 วายปราณ ก็ชอบด้วยกาลประเพณี ตรีสแล้วจึงมีพจนาท สั่ง-
 จิตบาทเรื่องศรี เร่งไปกระเศียรวารี่ นิมนต์พระนารายณ์ขึ้นมา
 บัดนั้น จิตบาทขอรเหือเกษา รับสั่งแล้วบังคมลา
 ไปยังมหานัดที่

เมื่อเอยมมาถึง เหนพระหริรักษเรื่องศรี บันธมยัง-
 กระเศียรวารี่ วาสกรีเป็นอาศน์บันดังทรง จึงบังคมทูลพระจักรี่
 บัดนี้พระอิศวรสูงส่ง ให้เข้ามาเชิญบาทบง พระผู้ทรงจักรภุชวูทธิโกร
 ด้วยฝูงเทवासุราภุทธิ ท้าวทิศเดือดร้อนตั้งเพลิงไหม้ จะปกุษาว่าชาน-
 ด้วยการไภย ให้เสด็จขึ้นไปอย่าไคซ้ำ

เมื่อนั้น พระสี่กรขจรฤทธิทุกทิศา ได้ฟังจิตบาททูลมา
ว่าพระอิสราให้หาไป พระเสด็จขึ้นจากไสยาศน์ มีอาจจิกข้าอายุโด
กรับลิลาลาโคล ไปยังไกรลาสคีรี

มาถึงจึงเข้าไปเฝ้า พระอิสวรเปนเจ้าเรื่องศรี ยอกร-
ถวายอัญชลี ในที่ท่ากลางเทวา

เมื่อนั้น พระสยามภูพานาธา ครั้นเห็นพระนารายณ์-
เสด็จมา ก็ปรีดาพิรมยเป็นพันไป จึงแย้มพระโอษฐ์บันหาญ มี-
เทวะโองการปราโศรย เจ้าผู้ทรงอาณาภาพเกรียงไกร ซึ่งให้ไป-
เชิญมาบัดนี้ ด้วยพานาสूरสุรา ย้ายบิฑาทุกราชี มั่นจำแดง-
แปลงกายอินทรีช อสุรีปนปลอมเทวา ลอบชมสมสนิทนางสวรรค์
ผูกพันด้วยความเสน่หา อันฝูงเทวันจินตรา อาตุรเดือนร้อนพันทวี
บัดนี้นางสัจจิตรา เอกอรรคชายาโกษี จจุติลงไปยังปัตนี ปอง-
ล้างอสุรีให้วายปราณ ปางนี้ควรเจ้าจะแบ่งภาค จากกระเศียรสมุทร-
ไพศาล ไปเป็นคู่ผู้สมเขาวมาลย์ พลาญพานาสूरให้บันโลย
เมื่อนั้น พระนารายณ์ประนมบังคมไหว้ จึงทูลพระอิสวร-
ไปทันใด ซึ่งเจ้าไตรโลกยโพรตมา จะให้ช้านอวะตาล ไป-
สั่งหาญมารร้ายริศยา เป็นคู่ผู้สมสัจจิตรา จะรับบันชาพระองค์ไป
ตามในทวาบรียศ จะช่วยทุกขเทวันจงได้ พระพูนเกล้าภพไตร
อย่าได้เคืองบาทบทมาลย

เมื่อนั้น พระเปนเจ้าเทวาทุกสถาน ครั้นพระนารายณ์-
รับบิฑิญาณ ก็เบิกบานโสมนัสเปรมปรี

บัดนั้น ฝ่ายฝูงเทวาทุกกราชี ได้ฟังพระหริรักษธิบัติ
รับคำพระศุลีทันใด ต่างองคยอกรขึ้นบังคม พระบรมจักรแก้วเป็นใหญ่
แซ่ซ้องอำนวยอวยไชย ด้วยใจใสสพปรีดา

เมื่อนั้น พระนารายณ์เลิศลบบจบทศิศา ครั้นรับซึ่ง-
เทวบัญชษา องคพระอิสราเรื่องไชย จึงบังคมก้มเกล้าวันทา ลา-
เจ้าโลกาเป็นใหญ่ สำแดงแปลงฤทธิเกรียงไกร ไปยังมหาวาริ

ครั้นถึงกระเศียรสมท พระทรงภุชตรีสแก่พระลักษมี
 ทั้งนางพระศรีเทวี บัดนี้เทวาได้เดือดร้อน ด้วยกรุงพานมารร้าย-
 ลอบลัก ร่วมรักษฟงเทพอัปสร องคพระเป็นเจ้าโลกากร
 อนาทรร้อนรนเป็นพันไป จะให้พี่แบ่งภาคไปตามผลาญ สंहาร-
 กรุงพานเสียจงได้ สององคทรงลักษณวิไลย ทรามไวคอยอยู่จงดี
 เมื่อนั้น ทั้งสองอัครเรศมะเหสี ได้ฟังบันชาพระจักรี
 อัญชฎีกราบลงกับบาทา แล้วทูลไปพลันทันได้ ซึ่งจะไปล้างมารรักษา
 จะดับเขญให้เย็นในโลกา ช่วยทุกขเทวาครั้งนี้ ช้าน้อยพลอยยินดีนัก
 ด้วยพระหริรักษเรื่องศรี ปางนั้นก็ประเวณีษ ที่พระจักไวทูลไป
 จงมีเดโชวะโรฤทธิ ทศทิศอย่าต้านต่อได้ ปราศจากราคือยามมีโทษ
 ให้อสูรบันไลยด้วยฤทธิ
 เมื่อนั้น พระนารายณ์ฤทธิรงค์รังษี ฟังสองอัครราชเทวี
 มีมะโนพิรมยเป็นพันไป พระตระกองกอดสองกัลยา ไว้เบื้องซ้าย-
 ขวาพิศไม้มี่ แสนสนิทชิตชมพิรมยใจ ในสองทรามไวโยไปมา
 แล้วพระลำฤกตฤกไตร สองในยเนตรทิพเสนาหา ดูใน-
 สุริวงษกระสัตรา หวังว่าจะไวทูลไป จึงเห็นสุริวงษทรงภุช
 องคท้าวไกรสุทเป็นใหญ่ ผ่านกรุงธรงการาไชย บุญหนักศักดิ์ใหญ่-
 มะหิมา เป็นหน่อบรมจักรพรรดิ เลิศล้ำกระษัตริในแห่งหล้า
 เกரியศปรางภูทั้งโลกา ได้ฟ้าไม่มีใครเทียมทัน สมควรจะไป-
 กำเนิด เกิดในสุริวงษรังสรร จึงแบ่งภาคจากองคด้วยพลัน แต่-
 ในทันใดมิได้ช้า
 ด้วยอำนาจฤทธิสิทธิศักดิ์ พระทรงจักรเลิศลบทิศศา
 อัสะจันยบันญาเป็นโกลา ท้าวไตรโลกาธาตรี จึงลงสู่ครรภกัลยา
 องคนางรัตนามะเหสี ของท้าวไกรสุทธิบดี อันมีอำนาจมหิมา
 เมื่อนั้น โภษีเจ้าไตรตรีงษา ทั้งฟงเทพวันจันทรา
 ครั้นพระจักราคลาโคล กัมเกล้าถวายบังคมลา องคพระอิศราเป็นใหญ่
 ตางอุมนางฟ้าสุลาไลย ไปยังไพชนมิได้ช้า

ครั้นเอษครั้นถึง จึงองค์เจ้าไตรตริงษา วางโถมนาง-
 สัจจิตรา ยิ่งแทนไสยาพิรมยใน แล้วจึงมีเทวะบันชา แก้วตาพี-
 ยอดพิศไสม คิดมามีใครจะให้ไป จากไตรตริงสวรคขึ้นฟ้า แต่-
 นึกทีจะเปลี่ยวเปล่า สร้อยเศร้ารันจวนครวญหา เราเคยเปนศุข-
 ทุกเวลา โอนี้จามาจำไกล จะลห้อยคอยถ้าหาเจ้า ครวญ-
 เคร่าคืนโดยโทษให้ จะเห็นแต่ห้องแก้วอำไพ ที่เคยไสยาสนทกราตรี
 อันความปรีเปรมเกษมสันต์ จะแลลับนับวันณเจ้าพี่ ว่าพลางทางทรง-
 โศก กอดกัลยานี้ไว้แนบองค์
 เมื่อ นางสัจจิตราพลหง ได้ฟังอำรินทฤทธิรงค์
 โถมยงเศร้าศรีร้อยลห้อยใจ
 นางกราบลงกับพระบาท มีอาจะกลืนน้ำตาได้ โอ-
 ว่าเวราสิงใจ มาจำให้พรัดพรากจากกัน แต่ในวันจะลับแล้ว
 พیمانแก้วไนไตรตริงสวรค จไกลทั้งองค์พระทรงธรรม อันมี-
 พระคุณแก่เมียมา จำเปนจากองค์พระทรงเดช ประเวศจากดาวตึงษา
 นื่องทอดวายบังคมลา พระผู้ปั้นไอยราอยู่จงด
 เมื่อ องค์ท้าวหัสไนยเรื่องศรี ฟังสัจจิตราเทวี
 ตรีเนตรสลตระทศใจ แล้วพระอะนญาตอวยพร ดวงสมรพียอดพิศไสม
 เจ้าจะจุติลงไป ยังในมนุษย์โลกา อันความประสงคสิ่งใด ให้-
 ได้สำเร็จปรารถนา จงศรีสวัสดิ์ทุกเวลา อยามีราคีแผ้วพาน
 เมื่อ นางสัจจิตรายอดสงสาร ได้ฟังสมเดจมีควาน
 เขาวมาลย์กราบลงกับบาท รับเอาพระพรใส่เกษี เทวีลาองค์-
 เจ้าตริงษา จุติลงจากฟากฟ้า มายังแผ่นดินปัตตี จึงเอาปฏิสนธิ-
 กำเนิด เกิดในบัวทองใสศรี ในสระใกล้คันทกุกฎี พระสุธามณี-
 ผู้เพริศพราย อันหีสบงกชซึ่งนางเกิด ประเสริฐกว่าดอกบัวทั้งหลาย
 ไพบิตรนิพนพรรณพ็รราย อยู่ในสายสินธุ์นันทิ เปนนารลองค์ผ่องผุด
 บริสุทธอะแหม่มแจ่มศรี ฟุ้งพันปทุมานาวารี มีบุษบงล้อมอยู่เรียงราย

เทวันบันเวรกันลงมา พัททกรักษามากหลาย ประคองป้องกันอันตราย
ไม่ระคายดวงบุษบากร

มาจะกล่าวบทไป ถึงนางรัตนาดวงสมร ตั้งแต่พระ-

นารายฤทธิ์รอน เสด็จสู่อุทธรักยา นางถนอมประคองครรภเป็นพันไป
ด้วยจะใคร่ได้ออร์สา จนกำหนดถ้วนทศมาตรา องค์คะช่ายา-
ประชวันครรภ

เมื่อนั้น พระสนมনারีสาวสัน ต่างคนต่าง เข้ามาแน่นั้น

ช่วยกันผันแปรอยู่วันวาย

ครั้นได้ฤกษ์งามยามดี องค์พระมะเหสีโถมฉาย ประสูต-

พระกุมารอันเพริดพราย เป็นชายบริสุทธิ์โสภา ทรงลักษณะ-

เอกอรรคบุรุษ เลิศล้ำมนุษย์ในใต้หล้า เจิดโถมประโลมโลกา

ภักตราดั่งจันทอันอำไพ

บัดนั้น พระวงษาแลสนมน้อยใหญ่ รับองค์พระกุมาร-

ชาญไชย ด้วยช่ายแก้วแววไวรจนา ต่างเข้าชำระสระสนาน

สุทธาทิพรศบุบผา บันดาสาวสันกัลยา ก็มาแวดล้อมอยู่นั้น

เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสรุ่รังสรร เหนืออรสาลาวรรณ

พระทรงธรรมขึ้นชมเปรมปรา จึ่งประทานพี่เลี้ยงนางนม นักสนม

กรมในช่ายชวา แล้วให้ทำวันพระลูกญา ตามรีดกระษัตราธิบัติ

ท้าวให้พระนามราชบุตร ชื่อพระอนุรทเรื่องศรี หวังสืบสุริวงษ

พงษ์พี พระกุ่มิเกษมเปรมปรา

บัดนั้น ฝ่ายนางพระพี่เลี้ยงช่ายชวา ก็บันเวรกัน-

เป็นเวลา พัททกรักษาพระกุมาร ถึงยามบันทมก็แวดล้อม พร้อม-

กันขับกล่อมด้วยคำหวาน ลางนางโบทัดพิศพาน ข้าให้พระกุมาร

นิตรากรมย์

นอนเกิดพระหน่อหน้า บินปกเกล้าแสนสนม พระ-

ยอดฟ้าหล้าโลกยมกภู บริสุทธเสาวภาศยุดม อัยาร้อนพระไทยกรม

บันทมสำราญองคเอย

พระผู้ทรงศรีสวัสดิ์ หน่อจักรพรรดิอันสูงส่ง เทวา-
 นิมนต์มา จากปากฟ้าสืบสุริวงษ ครอบครองสี่มาทรง ฌรงกา-
 ธานีเออย
 มาจะกล่าววาทไป ถึงท้าวไทจักภกฤษณเรื่องศรี สัตย์-
 ยิ่งหิมพานต์ศิรีย มีพระไทยล้าภกตฤตรา ถึงท้าวไกรสุททรงศักดิ์
 อันเป็นลูกกรักษเสนาหา
 คิดแล้วสรรสร้างคงคา ทรงอาภรณ์พิศพรายพรรณ ครั้น-
 เสรงเสด็จทรงครุฑ พระจักรภูก่กรับพวยผัน ลอยล่องพ่องฟ้ามาจับปล้น
 ด้วยฤทธิอันมหิมา
 ครั้นถึงเกษรัตนมณี จรลี้ลจากปักษา เสด็จยุรยาตร-
 คลาศคลา ยิ่งปราสาทรัตนาทันใด
 เมื่อนั้น พ่ายท้าวไกรสุทเป็นใหญ่ ทั้งพระมะเหสี-
 ทรามไวย เหนองคท่านไทยเสด็จมา มีความชื่นชมพิรมยจิตร
 ในพระองค์ทรงฤทธเป็นหนักหนา บังคมก้มกราบบาทา ด้วยความ-
 ทรราชพันทวิ
 เมื่อนั้น ท้าวบรมจักรภกฤษณเรื่องศรี จึงตรัสถามโอรส-
 ธิบัติ ทั้งองค์ผู้มีสายายใจ เจ้าครองสมบัติพิศสถาน ยิ่งสุขสำราญ-
 ฤดาโณ ไพรฟ้าประชาราชทั้งกรุงไกร ฤดาโรคโภยสิ่งใดบีทา
 เมื่อนั้น จึงท้าวไกรสุทโอรสา กร้าบทูลไปพลันมิทันช้า
 ซึ่งข้าอยู่ครองพระบุรี อีกฝูงไพรฟ้าประชากร ก็ถาวรเป็นสุขเกษมศรี
 อันรายสิ่งใดมิได้มี จงทราบทูลบาที
 แล้วพระอุ้มองคลูกกรักษ พระอนุรุธทรงศักดิ์เสนาหา กราบ
 เกล้าถวายวันทา องค์พระไอยกาฤทธิรงค์
 เมื่อนั้น ท้าวบรมจักรภกฤษณสูงส่ง เหนราชันดาสุริวงษ
 พระทรงฤทธพิศสวาติปริดา แล้วพระจึงมีโองการ ให้จัดกุมารโอรสา
 อันเป็นสุริวงษกระษัตรา ประทานพระนิตารังรักษ ทั้งห้าร้อยองค์ทรง-
 สวัสดิ ย่อมเชื้อกระษัตราสูงศักดิ์ องค์พระพิจิตรเลิศลักษณ์ พระ-

บรมธรรมผู้ภักดี อภิเษกพระเพ็ชรพิไชย ทั้งพระไตรดาวงษเรืองศรี
 ส่องคงรักษด้วยภักดี ให้เป็นพี่เลี้ยงพระนิตดา
 ครั้นจัดแจงเสรงสำเริงพลัน พระทรงธรรมเลิศลมนาภา
 สั่งสอนลูกรักษทั้งสองรา แล้วเสด็จโคลคลาไปศิรี
 เมื่อนั้น พระอนุรุทผู้รุ่งรัศมี ครั้นพระชนมานภูมิ
 ได้สืบสืบจำเริญไวย ทรงโฉมประโลมโลกา ทั้งต่ำได้ฟ้าไม่หาได้
 งามล้ำอินทราสุลาโลย ที่ในชั้นฟ้าคชดี รู้ครบจบศิลปสาตร
 ฤทธิรงค์ออาจเรืองศรี อันองค์พระชนกชนนี มีความพิศวาดิตังดวงใจ
 เทยวเหล่านเป็นนิจด้วยบริวาร ทรงรถคชสารให้แล่นไล้
 ครั้นถึงเวลาก็คลาไกล ไปเฝ้าทั้งสองกระษัตรา
 เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสุทนาภา ทั้งโฉมนวนนางรัตนา
 เห็นพระโอรสาษาใจ สององค์ชื่นชมพิรมยนิก ความรักษาไม่มีที่เปรียบได้
 สวมกอดโอรสยศไกร โลมไล้เชยชมไปมา สิ่งใดมิให้อนาทร
 คำเข้าเข้าอันอภิรักษา ถนอมตั้งแก้วแววตา เป็นพาสุกอยู่ทุกราตรี
 มาจะกล่าววทไป ถึงพระสุธาวาศฤาษี อยู่ยังปลายแดน-
 พระบุรี รัตนธานีเมืองमार ต่อทิศจะไปณรงกา ประดาเต็ร-
 โดยไพศาล เธอสร้างพรตอใจบำเพงฌาณ ประมาณห้าร้อยปีมา
 แผ่ไม้ตรีไปทุกฝูงสัตว์ มีกษัตริย์เป็นองคอุปเบกษา เคยลงสระสร้งคงคา
 ในสระปทุมมานิจกาล วันนั้นครั้นถึงเวลา พระสิทธาจะไปสร้งสนาน
 จับไม้ทำถ้อมิทนนาน พระอาจารย์ออกจากศาลาโลย
 มาเอยมาถึง ยั้งโบกชรัณน้ำใส ผลิตฟ้าคากรอชิง-
 ครองไป ลงสร้งในสระชลที่
 แลเห็นดวงทิพปทุมเมศ อันวิเศษจำหรัตรีศมี บริสุท-
 ุดพันธ์ชลที่ มีพรณไพจิตรเรื่องไร แต่งตุ้มหุ้มห่อกลีบกลัด ไม่-
 ระเบิดบานรับพระสุริย หอมหวานอวนอบตระหลบไป ให้คิดสงไสย-
 อัจจรรย ปทุมมาศดวงนี้วิปริต ไพจิตรตั้งเทพริงสรรด แดกเห-
 มากี่หลายวัน เป็นเหตุอันใดจึงไม่บาน ครั้นคิดแล้วพลันมิทันช้า

จึงพระมหาฤๅษีสาร ้วยออกไปกลางชลธาร เต็ดดวงปทุมมาลัยนั้น-
เข้ามา

ครั้นถือน้อมมือพระดาบศ บงกชทิพรศบุบผา คลี่คลาย-
ชยายกลีบบุษบา ปรากฏเห็นเทพนารี ในกลางเกสรบุษบง
ชนทรงศนธรส เรืองศร อรชรซอนแสนทั้งอนทวย สสภณสุนทรอาไพ
ใหญ่เท่าทากรกหกขวบปลาย พรายเพริดเจดโถมแจ่มใส ดั่งเทพธิดา-
สุลาไลย พระดาบศรักริษไครพันทิว่ จึงอุ้มเอาองคางคราญ ด้วย-
ใจชื่นบานเกษมศรี รับมาจากสระชลที ยังคันธกุฎีมิได้ช้า

ครั้นถึงจึงองค์พระอาจารย์ อธิฐานด้วยความปรานา
ตัวผู้มีสีลา สำพรตจรรยาบำเพงฌาน อันองคกมารีนงลักษณะ
เรารักษาดังบุตรสงสาร ขอให้โน้มอนันันันดาล เปนนมมานดาออกมา

เดชะความสัจวาที นัวช้ดาบศเบื่องขวา ไหลออกเปน-
ถิ่นธารา พระดาบศให้นางคูดกน
ครั้นจำเริญไวยใหญ่มา ให้ชื่อนางอุษาโถมจิน ชมเชย-
เข้าคำเปนอาจิม พระมุนินอุ้มช้ทุกเวลา

มาจะกลาวบทไป ถึงหม้อะสุรศักดิ์ยักษา อันอยู่ในกรุง-
รัตนา เคยไปล่าเนื้อทุกวันวาร ไล่ฆ่าโคถิมฤคคี ยักช้เอาเปน-
ภักษาหาร วันนั้นอะชุกรหม่มมาร บัณดานพรอมพริกช้กช้วนกัน ต่างคน-
ต่างไต้ธนูชร บ้างคอนหน้าไม้แขงช้น ก็รับภากันไปไพรวัน
แต่ในทันใดมิได้ช้า

เที่ยวไล่ยิงเนื้อเบือเสื่อสา่ง แรดช้างกวางทรายที่ในป่า
ทักกระทิงวังเบ็งกระเจิงมา เขียงผากุมภามากมี
มาเอชมาถึง ใกล้เคียงสมบทพระฤๅษี เวียนรอบบริเวณ-
พระกุฎี คอยจับมฤคาคีจะแล่นมา ค้อมมองช้อยอยู่ริมพช แล-
ไปเหนองคนางอุษา ที่ในพระบัณศาลา อะสุราก็คิดอัศจรรย
นางนี้สุริวงษพชไทน จึงทรงโถมวิไลยเจดฉัน นวาลองกกล้องแกล้ง-
วิลาวรรณ พระนัगतันไปได้ไทนมา ครั้นจ้กลอบลักนางไป ถวาย-

องค์ท่านไทยยักขา ก็เกรงพระมหาสิทธิธา ด้วยตระบะเดชาเธอ-
 เชื้อชาวญ จะทำอันกมิได้ อย่าเลยจะไปทูลสาร พระผู้ทรง-
 มงกุฎเมืองमार ให้ท้าวกรุงพานแจ้งกิจจา
 คิดเอยคิดแล้ว จึงอะสูรมารพรานป่า ก็ชวนกันออกจาก-
 บัณศาลา รับเข้ามายังพระบุรี
 เมื่อนั้น ฝ่ายท้าวกรุงพานยักษี พระเข้าที่ไสยาในราตรี
 ยังห้องแก้วมณีพรายพรรณ ครั้นลวงเข้ายามปัจจุสมย พเอิญให้บังเกิด-
 นิมิตรฝัน ว่าได้โกเมศหนึ่งนั้น ไพบิจิตรพิศพรรณบังจง งามล้ำ-
 ดอกไม้ในใต้หล้า รจนาเรื่องรองก่องก่ง ท้าวถือประทับไว้กับองค
 ชมที่สบงกลินกำจร อันดวงปทุมไพจิตร เปนเพลิงติดขึ้นจากเกสร
 ลามไหม้อุราพระภูธร ก็ตื่นจากบัณธูรขึ้นทันใด
 พญามารจงนสนแท่หัจิตร นิมิตรนี้ร้ายดีเป็นไฉน ครั้น-
 รุ่งรางสว่างแสงอะโนไทย ก็ออกท่องพระโรงไชยรจนา,
 พร้อมด้วยเสนาพญามาตย เฝ้าแหนเตียรดาชอยู่นั้นหนา
 จึงแก่นิมิตรฝันมีทันช้า แก่ขุนโหราธิบดี พระเลาแต่ต้นจนปลาย
 คลีคลายเนื้อความถ้วนถี่ อันว่านิมิตรทั้งนี้ ร้ายดีโชคกลางประการได้
 บัดนั้น โหราบังคมประนมไหว้ พิเคราะห์ตามตำราว่าไว้
 จิงกราบทูนไปด้วยพลัน อันสับินเมื่อยามปัจจุสมย จได้แก่พระองค์-
 แม่่นหมั้น ซึ่งชมดวงโกมทุกษบัน จได้นางหนึ่งอันโสภา พระจะ-
 รับมาไว้ในเมือง จะฟังเพื่อองปรากฏทุกกิดชา อันเปนไฟลามไหม้-
 พระอุรา ทายว่านานไปจะมีภัย (ชำระ) นั้นเปรียบ-
 กับพระกาล อันผลาญฝูงสัตว์น้อยใหญ่ พระองค์ผู้ทรงฤทธิไกร
 จงทราบพระไทยบัดนี้
 เมื่อนั้น ท้าวพนาสุรยักษี ได้ฟังโหราธิบดี อะสุรี-
 ภูวลจินดา

บัดนั้น จึงอสูรหม่มมารพาน่า ครั้นเข้าก็ชวนกันมา
 ฝ่าวงศพญาอะสุรี (ชำระ)กราบกราน (ชำระ) ประนตบทศรี
 ด้วยใจโสรมนัสเปรมปรี จึงทูลคดีไปทันได้

โปรดเอยโปรดเกษ พระองค์ทรงเดชเป็นใหญ่ วาร-
 ษัษากันไป เทียวไล่เนื้อในพนาลัย (ชำระ) (ชำระ)อาศรม
 พระลิตธาฤาษี ทรงโฉมล้าเทพนารี (ชำระ) ไม่เปรียบปาน มั่น-
 ได้มาไว้ในเวียงไชย จะไปบุลย์ (ชำระ) สานต์ เกียรติยศจะ-
 ปรากฏทั้งจักรวาล ขอพระภูบาลจงแจ้งใจ

เมื่อนั้น องค์ท้าวกรุงพานเป็นใหญ่ ได้ฟังอะสุรพราณไพร
 พเอิญให้ลใจอะสุรา ด้วยนางเงาะจงลงมาพลาญ พญามารจะม้วย-
 สิ้นขา ซึ่งโหราทนายว่าร้ายไม่น่าภา ยักขาสำคัญว่าผืนดี แต่ได้-
 ยินข่าวก็โสรมนัส ดั่งได้สมบัติทฤาษี ให้รักษใคร่ในองค์กุมารี
 จึงสั่งเสนาไปพลัน เร่งเตรียมพหลโยธา อะสุระศักดิ์ยักขาแขงขัน
 ไทยรคคชพลจงพร้อมกัน แต่รุ่งสุริยฉินจะยาดธา

บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกษา ถวายบังคมลงสามลา
 ออกมาจากห้องพระโรงไชย

เกณฑ์กันทุกหมู่อะสุรา ท้าวทหารโยธาน้อยใหญ่ คชสาร-
 ทารกล้าอาชาไนย พลไกรรถันหัดศดิน อันจัดตรงคั้งสี่หมวด
 เร่งรัดเตรียมตรวจก็ได้สิ้น คับคั่งทั้งสี่หมวด(ชำระ) อะสุรินคอยเสด็จ-
 พญามาร

เมื่อนั้น ท้าวพานาสูรห้าวหาญ เสด็จจากพระโรงรัตน-
 ษัชวาล เข้าปราสาทสุรกายจนทันได้

ตรัสเรียกโฉมนางไวยกา องค์อัครชายาศรีใส่ (ชำระ)-
 แต่ต้นไป ตามพราณไพรแจ้งกิจา ตัวเราไว้ราชบุตร มีแต่กมุข-
 โอรสสา ชนมานได้เจ็ดเดือนมา พี่คิดว่าจะพาเจ้าไป อ่อนวอน-
 พระมหามุนี ขอองค์กุมารีศรีใส่ มาเลี้ยงเป็นธิดาร่วมใจ จะได้-
 เป็นพี่น้องกันสองรา

เมื่อนั้น นางไวยะกาเสนาหา ได้แจ้งแห่งราชบันชา
 กัลยาชื่นชมพันทวี ขอเชิญพระเสด็จคลาไคล ข้าใช้จะตามบทศรี
 ออกไปยังคันทกภู ขอนางเทวีเข้ามา
 ครั้นเอยครั้นรุ่ง แสงอุไทยพวยพุ่งพระเวหา ท้าว-
 พานาสूरอะสุรา ตื่นจากนิทราทันใด เข้าที่ชำระสระสรอง
 ล้าอางองคแอร้มแจ่มใส ทรงสुकนธปนปรุงจรงใจ สอดใส่ส่นับเพลลา-
 เพราะพราย (ชำระ) (ชำระ) ส่ององคทรงสังวาล-
 พรณราย (ชำระ) สบัดปลายอยู่ยับยับ พระมงกุฎแก้วแวววม
 เพชรแกมแนมนิลศรีสลับ ทัตพระขรรค์บันเทืองเรื่องรับ จับธนู-
 สลักศิลป์ไชย ชวนโถมไวยะกาเทวี อันเป็นที่สนิดพิศิสม
 ออกจากปราสาทแก้วแววไว คลาไคลมาขึ้นราชรถ
 รถเอยราชรถเพชร แกมเก็จบันจงอลงกฏ แยกอ่อน-
 งอนสลวยช่วยชด (ชำระ) ปแรกบั้งรังเรียบบไพจิตร เสถียร-
 สถิตยด้วยมณี (ชำระ) (ชำระ) (ชำระ)
 จิตระมุขสูกแสงแรงโรจ ช่วงโชติตั้งจะแข่งพระสุริยงาน บังสุร-
 ยมชूरฉัตรพิตพาน ธงฉานอพิรมเรียงรัน ปี่ฆ้องกลองโยนตะโพนพิณ
 อิงอินทเกรียเดือนลิ้น พราณไพรนาเสด็จจรจรัล สาวลีนอะสุรก็ตามมา
 ครั้นมาใกล้ถึงอาศรม จึงบรมบินปักยักษา ลงจากรถ-
 แก้วแววฟ้า ทั้งโถมไวยะกาทรามไว อันนางพระสนมซ้ายขวา
 ห้อมล้อมตามมาอยู่ไสว พญามารเสด็จคลาไคล เข้าไปยังคันทกภู
 ครั้นเอยครั้นถึง จึงอภิวันท์พระฤาษี แล้วถามไปพลัน-
 ทันที พระมุนีอยู่ในอรุณา ทั้งน้ำท่าพฤษาผลาหาร เปนที่ตั้ง-
 แก้วานสิกขา หาได้ภอฉินอยู่อัตรา หฤาเคื่องบาทาประการได้
 เมื่อนั้น พระดาบศผู้ทรงตระบะไสย พึงท้าวกรุงพาน-
 ชาญไชย มาถามไถ่ไพเราะหักยินดี จึงมีวาจาอันสุนทร คุกอร-
 พญาักษ์ อันทุกขโศกโรคร้อนในอินทริย มิได้ยัยีประการได้

หมู่สัตว์จัตุบาททวิบาท จะกล้ากัถายอวาศัก์หาไม้ ทั้งน้ำท่าพลาผลไม้
 หาได้กอนันทุกเวลา
 ครั้นแล้วดาบศยศยง จึงตรัสเรียกองคนางอุษา
 ชวันเข้า เจ้าจงออกมา ถวายบังคมพญามาร
 เมื่อนั้น นางอุษาผู้ยอดสงสาร ได้ฟังพระองค์ผู้ทรง-
 ญาณ เขาวมาลย์ก็คลานออกมา จึงก้มเกล้าถวายอภิวาท กราบ-
 บาทพญายักษ์ แล้วบังคมคัลวันทา อดคนางไวยกาเทวี
 เมื่อนั้น ท่านท้าวกรุงพานยักษี ทั้งองคค์ระเรศนารี
 เห็นอุษาเป็นที่จำเริญตา เจ็ดโฉมวิไลยไพจิตร งามพิพิธอัศจรรย์เป็น
 นึกหนา ทรงทั้งนรลักษณภักตรา มาระยาดรแซมช้อยพิงใจ
 กล้องแกลิ่งแน่นน้อยนวลละหง ทั้งองคค์ไมมีที่ตะได้ งามล้ำนางฟ้าสลาไลย
 พระมีใจรักใคร่พันทวี พญายักษ์จึงมีวาจา ถามพระมหาฤาษี
 อ้นองคค์แน่นน้อยกุมารี พระมุนีได้มาแต่แห่งใด เชื้อชาติถิ่นถานนามกร
 บิดามารดรอยู่ไหน เหตุใดได้นางมาไว้ (ข้ารุด)
 เมื่อนั้น พระดาบศผู้ทรงลิกษา ได้ฟังพญาอะสุรา
 ก็แจ้งกิจจาแต่จริงไป อันโฉมนวนนางกุมารี พระชนกชนนีก็หาไม้
 เกิดในบิวทองของโย ที่ในสระโบกขรณี รูปจึงรับมาเลี้ยงไว้
 ให้อ้ออุษามาระศรี อายุศม์นางได้เจ็ดปี พญาอสุรีจงแจ้งไว้
 เมื่อนั้น ท้าวพานาสูรเป็นใหญ่ ทั้งนางไวยกะกา-
 ทรามไวย ได้ฟังเกษมเปรมปรี จึงกราบประนตรบทง อดค-
 พระมะหาฤาษี (ข้ารุด) ขอแจ้งแต่เดิมที มานี้เพราะประสงคค์จงใจ
 ด้วยโยมนิมิตความฝัน ว่าได้ปทุมสุวรรณพ่องใส ครั้นรุ่งแสงสุริโยไทย
 ภอพรานไพรไปแจ้งคดี จึงเอาเนื้อความแต่หลังนั้น มารำพันเล่าองค์-
 พระฤาษี โยมไร้ซึ่งราชบุตร จะสืบศรีสุริวงษ์ต่อไป จะขออุษา-
 นางคค์ลักษ ไปเลี้ยงเป็นลูกรักษพิศไสม พระอาจารย์ก็จะลั่นกัถวลใจ
 จงได้เมตตาปราณี

เมื่อนั้น องค์พระมหาภาณี ได้ฟังสองกระษัตริยาที่
 จังตริกคดีแต่ในใจ พญามารมาขอนางอุษา จะเลี้ยงเป็นธิดาพิศไสม
 ว่ากล่าวเหน็จจริงทุกสิ่งไป ครั้นจะหวนนางไว้ก็ไม่ได้ จะเป็นที่ติฉิน-
 นินทา แก่มนุษย์เทวาทุกกราณี อย่าเลยจะให้นางเทวี แก่พญา-
 อະสุรีเรื่องไชย คิดแล้วจึงมีวาจา ดูราสองกระษัตริยาเป็นใหญ่
 ซึ่งขอหลานรักตั้งดวงใจ เราประสิทธิ์ประสาทให้ตั้งจินดา ท่านจง-
 เลี้ยงนางโดยสุจริต คิดว่าเกิดในอุทรยักษ์ฯ ผิดชอบสิ่งได้จึงกรุณา
 อย่าได้ฉันทาราคี

เมื่อนั้น จึงท้าวกรุงพานยักษ์ฯ ทังนางไวยะกาเทวี
 ได้ฟังพระมนิกัดใจ สององค์จึงกราบกับบาทา พระมหาดาบศเป็นใหญ่
 แล้วว่าพระอาจารย์ชาญไชย พระองค์อย่าได้อาวรณ์ ความข้ารักษ-
 นางตั้งดวงจิตฯ ชอบผิดจะระวังสั่งสอน จะเลี้ยงเป็นบุตรศรีนคร
 พระอย่าทุกขร้อนถึงนิตดา

เล่ม 3

เมื่อئั้น พระดาบศผู้ทรงลิกขา จิงว่านางอุษาโสภกา
 หลานรักษของตาคือดวงใจ บัดนี้สองกษัตริย์ดี พระราชบุตรนั้นหาไม่
 จรีบเจ้าเข้าไปเวียงไชย เลี้ยงไว้เป็นลูกบุญธรรม ตานี้เห็นดีจึง-
 อนุญาต สดสวาตือยาเสร์ราโศกศัลย์ ว่าพลาางอ้อมหลานเข้ารำพัน
 รับขันแล้วปลอบกัลยา ตาเลี้ยงเจ้ามาแต่ยังน้อย จนค่อยจำเริญชันษา
 จหวงไว้อยู่ในอรัญญา สิบไปเบื่องหน้าจะมีโทษ ตัวตาดังไม้ไถลึง
 จกำหนดชิวังก็ไม่ได้ หลานรักเจ้าจงเข้าไป อยู่ด้วยท้าวไทยในบุรี
 เมื่อئั้น นวลนางอุษามาระศรี ได้ฟังโอยกาพาทิ
 เทวีกราบลงทันใด ซึ่งพระอนุญาตสองกษัตริ ตัวหลานจะชัดกะไรได้
 จำเปนจะจากพระองค์ไป นับวันจโกลพระบาทา
 โ้อพระโอยกาเจ้าเอ้อย พระเคยบักรักษา แต่เขา-
 คุมเท่าจำเริญมา สิ่งใดมิให้อนาทร พระเลี้ยงตั้งปีตุเรศชนนี้
 หลานนี้หมีได้แทนพระคณก่อน ควรหาจมาพรากจากจร ไปถึงนครรัตนา
 นับวันไปแหล่งจะแลลับ ที่ไหนจะได้กลับมาเห่นหน้า พระองค์เล่าจะ-
 เปลียวเปล่าตา เอกาอยู่ในพนาลี
 ว่าเอชว่าพลาาง นางกอดบาทาพระฤาษี สือกสอนให้-
 โศกี เทวี่พ่างเพียงจะขาดใจ
 เมื่อئั้น พระดาบศทรงพรตเปนใหญ่ เห่นอุษาโสภกาษาใจ
 ทรามไวยทรงโศกโศกา พระมุนีมีจิตรสงสาร ความรักเขาวมาลย-
 เบนนักหนา มีอาจจะกลืนน้ำตา พระโอยกาทีโศกาโลย โ้อนาง-
 อุษาของตาเอ้อย เคยอยู่เป็นเพื่อนในป่าใหญ่ เข้าเขนเห่นหน้าค้อย-
 คลายใจ เจ้าไม่เคยโกลสีกเวลา ตาเคยอ้อมชูพุ่มพิก เชยชม-
 หลานรักษเสน่หา แต่นี้จะโกลโอยกา จเห่นหน้าใครก็ไม่มี
 จลำฤกหาเจ้าเข้าคำ ครวญคร่ำถึงองคมารศรี ำพลาางกอดนาง-
 กุมารี พระมุนีพุ่มพายน้ำตา

ครั้นสว่างโศกาจาบัลย์ พระนิกธรรมจึงปลอบนางอุษา

หลานรักษาคือดวงไฉยนา อย่าโศกาเลยณทราญไว ซึ่งให้เจ้าไปเป็น-
 บุตรี ใ้ว่าตานี้ไม่รักษใคร สายสมรอย่าอวรณ์ใจ เจ้าจะไป-
 เป็นลูกบุญธรรม จงมีอภัยอาไศรย กตัญญูตั้งไว้ให้หมั้น อัน-
 กษัตริ์ทั้งสององค์นั้น สำคัญว่าบิดเรศมานดา จงจำคำไยยะกาสอน
 จถาวรจำเวญไปภายในหน้า ตัวเจ้าจเข้าปภาธา นิดดาอย่ารู้มีโทษ
 เมื่อนั้น ทั้งสองกษัตริ์เป็นใหญ่ เหนนางอุษาทรามไว
 พิลาปราไรไปมา จึงตระโหมโหมลบลบจุกักตร ปลอบโยนเขาวลิกษ-
 เสนหา ลูกรักษอย่าทรงโศกา จงฟังพ้อว่า ณ สายใจ พระ-
 ชนกชนนี้รับเจ้า ชวันเข้าเข้าปกรุงใหญ่ จเลี้ยงแก้วตาพ้อไว้
 ตั้งบุตรสายใจในอุทร เจ้าอย่าโศกาอาไลย ไปด้วยพ้อเกิดสายสมร
 เสวยศุขที่ในพระนคร เป็นเสด็จถาวรทุกเวลา
 เมื่อนั้น จึงโหมนวนนางอุษา ได้ฟังทั้งสองกษัตริ์
 กัลยากราบทูลทันที ลูกไว้บิดเรศมานดา พระเมตาจะโปรดเกษิ์
 เอาไปเลี้ยงเป็นราชบุตรี พระคุณพันที่จะคณา ลูกรักษจขอเอา-
 พระเดช ปกเกษรมเกล้าเกษา จะสนองรองเบื้องบาทา ไป-
 กว่าจะสิ้นชีวาไลย
 เมื่อนั้น องค์ท้าวกรุงพานเป็นใหญ่ ทั้งนางไยเยกา-
 ทรามไว มีใจศุขเกษมเปรมปรี สามกษัตริ์กราบเกล้าวันทา
 อ่ำลาพระมหาฤาษี แล้วจุงกรราชบุตรี จากคินธกฤ์คลาไคล
 จึงอ้อมอุษาโหมยง ขึ้นทรงรถมณีศรีใส ให้นั่งเหนือตัก-
 ท้าวไท ภูไฉยตรัสสั่งเสนา ให้เลิกพหลพมาร โยธาทวยหาร-
 ซ้ายขวา ออกจากบริเวณพระลิกธา รถประเทียบกัลยาที่ตามไป
 มาพลางทางเหนนางอุษา ภักตราเศรั้าสร้อยลห้อยให้
 พระปลอบราชธิดายาใจ ชมพรรณผ่องสีตัวที่ในดวง
 เหนหม่มฤคาเล็มะบัด ระเบ็งแล่นเลียวลัดไพรระหง
 ระเห็จหากวางทองย่องยง ผุงกระจงชมค้อมอยู่มากมี มากมายหลาย-

หม่อมมันเหม็น กระจ่ายเต้นโตตามคชสีห์ คชสารสารเสวตกริวิสี
 จามรีลำโองกิเลนลา กิเลนโล่ม้ามิ่งกระทิงไพโร ไกรสรโคเพลาะ-
 มหิงษา สาระพันทีในอรัญวา ทมภานรเพนแกมกัน แกมกันกัน-
 อยู่แปนคู่เดียว ระมาคเมียงเมียงมายพายผัน พิดเพลินจำเริญ-
 ในไพรวิน ใให้รับเร่งพลันเข้าเวียงไซย
 มาเออยมาถึง เกษรัตนมณีสรีไส กานางอุษาคลาไคล
 เข้าไปปราสาทรัตนนา
 ครั้นเออยครั้นรุ่ง แสงอุไทยพวยพุ่งพระเวหา พญามาร-
 ลีลาศยาตรา ออกมายังท้องพระโรงไซย
 จึงมีพระบันชาการ สั่งเสนามารผู้ใหญ่ จงหาเทวา-
 สุลาลัย ทั้งในทกห้องชั้นฟ้า กุจิกให้สั่งปาสาทแก้ว แล้วด้วย-
 มณีสรีค่า ใให้แก่องคราชธิดา เร่งเรวย่าเข้าบัดนี้
 บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกษี กัมเกล้ากราบลงสามที
 อสุรีเหาะระเห็จไปทันใด
 ครั้นถึงซึ่งฉ้อชั้นฟ้า จึงป่าวเทวาน้อยใหญ่ บัดนี้พญามาร-
 ใให้หาไป แต่ในทันใดอย่าได้ช้า
 เมื่อนั้น เทวาสุรารุททุกทศิศา ได้ฟังเสนีสุรา
 ว่าพานาสุรใให้หาไป ตรนกกอสันเปนพันคิด ด้วยกลัวฤทไมเข้าอยู่ได้
 ก็ลงจากฟากฟ้าสุลาไลย ไปเฝ้าท้าวไทยอสุรา
 เมื่อนั้น องค์ที่างกรุงพานยักษา ครั้นเห็นฝูงเทพเทวา
 จึงมีสีหนาทบันชาการ เราได้นางอุษานงคัลักษ มาเลี้ยงเปนลูก-
 รักษสงสาร จสั่งปราสาทอันโอฬาร ใให้องคเขาวมาลัยบัดนี้
 เมื่อนั้น เทวันอันมากุกราชี่ ได้ฟังเกษมเปรมปรี
 ด้วยแจ้งคดีแต่เดิมมา ทั้แลท้าวกรุงพาน จะววยปรานด้วยองค-
 นางอุษา ต่างต่างสำแดงเดชา นิมิตรปราสาททันที
 บัดเดียวเปนปรางคปราสาท โอภาษพรณรายแสงศรี
 เจตขันบันจงด้วยมณีสรี มีจตุรมุขรจนา ฉ้อฟ้าหางหงษกรงกรี

บราลีแลเลื่อมพระเวหา หน้าบัณฺฑิตรอลงกา รจนาคังวิมารเมือง
 อินทร์ พรายแพรวด้วยแก้วเก้าสิ่ง งามยิ่งประเสริฐเจ็ดฉัน สูง-
 เทรคเลิศฟ้าธรณิน เป็นปิ่นบุรินรัตนา
 ครั้นเอยครั้นแล้ว ปราสาทแก้วของนางอุษา บันดาพุ่ง-
 เทพเทวา ก็ไปยังฟากฟ้าคชสี
 เมื่อนั้น องค์ท้าวกรุงพานยักษ์ ครั้นเสร็จสร้างปรางรัตน-
 มณี อสุรีเกษมเปรมปรา จิงจัดนางท้าวเก้าแก้ว ชาวแม่นักสนม-
 ช้างขวา ทั้งเครื่องอุปโภคโอฬ่า วัฒนาดังกามากมี ประทาน-
 อุษาลูกกรักษ พริกพร้อมทุกสิ่งถ้วนถี่ อันนวลนางจันทะวดี นาง-
 อรณมีศรีโสภาน นางสุพรรณผู้เจ็ดโฉมยง องคนางศุภลักษณ์กมลธรรมา
 นางสุนทรเทพกัลยา ทั้งห้าทรงโฉมประโลมใจ ชาติเชื้อสุริวงษ์-
 พงษกระษัตริ มารยาตรู้ธิดาไศรย เป็นพี่เลี้ยงอุษายาใจ ต่าง-
 ดวงไนยเนตรพญามาร ให้อยู่พิทักษ์รักษา ตรวจตราระวังในราชสถาน
 มิให้ราศีแผ้วพาน เป็นนิจการทวารตรี
 เมื่อนั้น นวลนางอุษามารศรี อยู่ยังปราศรัตน์มณี
 เทวีศุขเกษมเปรมปรา ขึ้นเรียงทุกทิวาราตรี ด้วยพระพี่เลี้ยงเจ้าทั้งห้า
 อันนางศุภลักษณ์กัลยา รักษาใครยิ่งกว่าทั้งนั้น เป็นที่ชอ้อธิดาไศรย
 จะว่ากล่าวสิ่งใดก็อ่อนผัน ใช้ชิตสนิหิตัดพัน ไม่ไกลกัลยาสิกนาที่
 เข้าเย็นขันเฝ้ามิได้ขาด พระบิดุราชมาดาทังสองศรี อันทศมข-
 อสุรี เทวีอัมมชุกเวลา นางรักษาดั่งน้องในอุทร สโมสรมิรมย์-
 หารรชา ท่อยที่รักษกันทั้งสองรา เป็นบรมพาสุกทวารตรี
 มาจกล่าวบทยไป ถึงท้าวอุทุมมราชเรื่องศรี เสวย-
 ไอยศวรรยาเปรมปรี ในโรมบุรียเรื่องไชย ประกอบด้วยสมบัติ-
 พิศถาน ศฤงฆารบริวารไม่นับได้ ทั้งหมุนมนตรีเสนาใน ไทยรถคชา-
 พลากร องคพระมหะเสนินฤมล ทรงนามอุบนเกษร พระบุตรีมี-
 โฉมสุนทร นามกรช้องศรีสุตา ชินษาได้สิบสี่ปี สงศรีเลิศล้ำ-
 เลขา ท้าวสงวนนวลอ่องทุกเวลา เสนหาดังดวงชีวัน

พระแจ้งว่าท้าวไกรสุท มงกุฎนรังกาเขตชั้นตรี พระ-
 องค์ทรงยศศัศรรัม มีพระโอรสอันเรื่องไชย ชื่อว่าพระศรีอุณรุท
 ไวยวาทตั้งองค์พระสุริใส จึงตรัสแกมเหสีร่วมใจ โดยในท้าวความมา
 อันราชบุตรของเรา โฉมเฉลาอิ่งนางในไต้หล้า จถวายเป็นอัคชายา
 พระอุณรุทขอดฟ้ายาใจ สองกรุงจะเป็นไม้ตรีกัน กว่าจะสิ้นพระจันทร์
 พระสุริใส อันซึ่งที่คิดตั้งนี้ใช้ เจ้าจะเหนอะไรให้ว่ามา
 เมื่อนั้น นางอุบลเกสรเส่นหา ได้ฟังพระราชบันชา
 กัลยาณบนิ้วแล้วทูลไป อันองค์บุตรเป็นที่รักษ ตั้งดวงจักษุก็ว่าได้
 อดสำหิพิทกรักษาไว้ จะให้เป็นศรีภรรยา ซึ่งพระองค์ดำริระการ
 จะยกลูกเขวามาเลยเส่นหา ไปถวายแก่กรุงนรังกา ปรากฏาเป็น-
 ทางไม้ตรี ทั้งนี้ตามแต่พระทรงศักดิ์ เมียรักษมิให้เคืองบทศรี
 จำเป็นจะไกลพระบุตร ตามที่ผลก้ามได้ทำไว้
 เมื่อนั้น ท้าวอุทุมมราชเป็นใหญ่ ได้ฟังมเหสีทราวมไย
 ภูพานยลอบโยนเทวี นางเอยงนลักษ นื่องรักชออย่าหม่นหมองศรี
 ลูกเราก็จำเริญสวัสดิ์ ควรที่มีคู่พิรมย์ใน เลงดูทุกกรุงกระษัตรา
 จะสมศักดิ์วงษาก็หาไม่ นี้สมรูปโฉมประโลมใจ สมไอยศวรราช-
 อันโอฬาร เหนสมสุริวงษ์จึงจงใจให้ ดวงใจพืยอดเส่นหา ตรัส-
 แล้วพระเสด็จยาดรา ลีลาออกทอองพระโรงไชย
 จึงมีพระราชบันชา สั่งมหาเสนาผู้ใหญ่ ให้แต่งสำเภา-
 แก้วแววไวย จงได้ห้าร้อยรจนา อาลักษเร่งเขียนราชสาร จัด-
 เครื่องบรรณาการอันมีค่า จงพร้อมทุกลำเพตรา จให้เสนานำพระบุตร
 ไปเสกกับองค์พระอุณรุท หน่อท้าวไกรสุทเรื่องศรี ยังกรุงนรังกาธานี
 อันมีพระเดชมहिมา
 บัดนั้น เสนีรับสั่งใส่เกษา ถวายบังคมคัลวันทา
 รับรัดออกมาด้วยพลัน
 เกนกันเป็นการโกลา . ทุกหมวดตรวจจัดรากวตชั้น
 ตกแต่งสำเภาครบครัน ประทุกบรรณาการมากมี จัดตั้งต้นหนคนใช้

เชือกเส่าเพล่าไปถ้วนถี่ อันเพตราลำทรงพระบุตร มีทั้งแท่นที่อำไพ
 เพดานม่านวอลงกา ฟูระข้าห้อยย้อยอยู่ไสว แล้วถอยมาทอดท่าไว้
 เรียงรันกันไปในวารี อาลักษณ์แต่งสารแล้วจำลอง ลงในแผ่นทอง-
 ผ่องศรี ครั้นเสร์จมหาสณี จรลีเข้าไปมิได้เข้า
 มาเอยมมาถึง จึงตั้งบังคมเหนือเกษา ทูลว่าสำเภา-
 เพตรา พร้อมตามบันชาพระกุ่มี
 เมื่อนั้น องค์ท้าวอุทุมมราชเรื่องศรี ได้ฟังเสนาภียนต์
 จึงจัดนารีกำนัลใน ทั้งเหล่าขอเฝ้าชั้นที่ พระพี่เลี้ยงบุตรศรีใส
 แล้วให้พระธิดายาใจ ส่งคงคาไลอันโอฬาร
 ทรงสุคนธ์ตระหลบอบองค์ นวลพวงทรงลักษณะโอ้อ่า
 ภัคตรผ่องของใยตั้งจันทรา ภูษาแสงอร่ามรุจี ทรงสภิกสไบลไมพริ้ม
 รองพื้นทับทิมสองศรี สร้อยกันเจดจินจินดาดี ตามมณีจำหริดสังวาววิล
 สอดทรงพาหุรัดยรรยง ทองกรอำมรงค์รังสร รถมงกุฎแก้ว -
 แพรวพรรณ กุณฑลกุณฑนกรรณเจียรจร แฉ่งน้อยนวลหงทรงกาย
 โฉมเจดเพริศพรายประกศร งามงอนอ่อนแอ้นอรชร ตั้งอับสร-
 ลงจากคชดี
 เมื่อนั้น นางอุบลเกษรมารศรี ให้สลดตรทใจพันทวิ
 ด้วยบุตรจร้างท่างไกล คิดลห้อยศร้อยเสร์วิโสภศัลย์ สุดที่จะกลืน-
 กรรแสงได้ สื่อนร่ากำศตราพันไป ชลไนยไหลอาบภัคตรา โอ้อ่า-
 ลูกรักษของแม่เอ๋ย แม่เคยพุ่มพืกรักษา อุ่มท้องประคองทุกเวลา
 จนเจ้าใหญ่มาถึงเพียงนี้ คิดหวังตั้งใจไม่ไกลเจ้า ชวันเข้าผู้มิ่งมาระศรี
 ควรฤมาจากพระชนนี เทวีโสภากาวรรณ
 ราชปลางนางอุมลูกรักษ ขึ้นวางเหนือตักแล้วพร่ำสอน
 สดสวาดิจะจากมานคร สายสมรจำคำของแม่ไป เจ้าจงอย่าเยง-
 เกรงกลัว ผากตัวสองกระษัตริเป็นใหญ่ สิ่งใดอย่าให้เคืองใจ
 ท้าวไทยตั้งชนกชนนี พัวรักษอย่าได้ทงจิตร จงคิดถ่อมตัวตั้งทาศี
 ปรนินิบัติรักษาพระกุ่มี อย่าให้ราศีระคายใจ อย่าคิดรังเกียจเดียดฉันท์

บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกษา ได้ฤกษ์เบิกธงสีนงญา
 ถอนสมอเพชรารันพร้อมกัน ตันหนักตั้ง เขมส่อง ใช้ใบลอยล่องพายพร
 ต่างแล่นแข่งเคียง เรียงรัน เสียงม้าล่อลั่นเป็นโกลา

เมื่อนั้น นางศรีสุตาเส่นหา แสดงมาในท้ายเพชร
 ด้วยสาวสรรภัลยานารี คิดถึงบิดุเรศมานตร อวารถศรีร้อยเศรั้า-
 หมองศรี ชลเนตรนองภักทรานางเทวี พระบุตรพิทางเพียงจะขาดใจ

บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอัชฌาไศรย เหนนางโศกาอาไโดย
 ก็ปลอบโยนเอาใจพระธิดา

แม่เอ๋ยแม่เจ้า จกรรแสงใยเล่าหนักหนา เชิญชม-
 มัจฉาในคงคา ให้คล้ายโศกาอาไโดย

เมื่อนั้น องค์พระบุตรศรีใส ได้ฟังพี่เลี้ยงค่อยคลายใจ
 ก็แลไปในกระแสร่ายชล

น้ำใสเห็นฝูงปลาว่าย คล้ายคล้ายเคล้าคู่อยู่สืบสน
 นวลจันจันทเมตเวียรวล สูดเสื่อผุดพ่นวาริน โลมามังกรเงือกงู
 ราษฎ์แหวกว่ายกระแสรินธุ์ กระเบนหนักดังวิหคโอบยบิน อินทรีว่ายหนี-
 ปลาวาน ภิมทองลอยล่องตามละลอก กลับกลอกพ่นน้ำจำฉาน
 ปลาม้าว่ายแหวกชลธาร ช้างน้ำประสานงากัน ฉลามตามคู่เป็นหมู่มา
 เทราหน้าคนผุดพร ทั้งสาวศรีพี่เลี้ยงพระกำนัล เกษมสันสำราญบานใจ
 บัดนั้น ทูตาทูตผู้ใหญ่ ลมดีเร่งใช้ใบไป ก็ถึง-

กรุงไกรมัทนาน

จึงขึ้นไปแจ้งคดี ตามมีสำเนาในสาร แก่เส้นที่เปน-
 พะนักงาน โดยประเวณีการบูรณา

บัดนั้น อำมาตย์ผู้ใหญ่พร้อมหน้า ได้แจ้งแห่งสำเนา-
 สาร จึงพากันรีบเข้าไป

ครั้นถึงพระโรงรจนา วันทาแล้วทูลแถลงไข ว่าท้าว-
 อุกุมราชเรื่องไชย พระภูวไนครองโรมบุรี ใช้ทูตมาประนตบทบาท
 จำทูลพระราชสารศรี เชิญองคอรคราชบุตร อันมีศุภลักษณ์ลาพรรค

มาถวายพระโอรสยศยง ผู้ทรงอำนาจขงขัน ทั้งบรรณาการเนื่อง-
 นั้นต์ พระทรงธรรม์จงทราบบาทา
 เมื่อนั้น ท้าวไกรสุทสุวิงษนาภา ได้ฟังก็เกษม -
 เปรมปรา จิงตรีสั่งมหาเสนี ให้จัดแจงแต่งที่ฝ่ายหน้า ซึ่งทูตจมา-
 บทศรี ข้างในจัดปราสาทมณิ รับองค์นางศรีสุดา
 บัดนั้น เสนีบึงคมเหนือเกษา รับสั่งแล้วรับโคลคลา
 ออกมาจากห้องพระโรงไชย
 จิงสั่งกันตามพนักงาน ทหารพล เรือนน้อยใหญ่ ทั้งทั้ง-
 ข้างหน้าแลข้างใน ให้เตรียมการไว้ตั้งบันชา
 บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานซ้ายขวา รับผิดชอบจัดการเป็น-
 โกลา ก็เสร็จแต่ในราตรี
 ครั้นเอยครั้นรุ่ง พวยพุ่งซึ่งแสงพระสุริศรี เสนา-
 สามนต์โยธิ ก็เชิญรถมณิออกมา ทั้งศรีพิกาแก้วแพรวพรณ
 เข้าแก่ก้านลซ้ายขวา พร้อมแล้วก็ให้ยาตรา ลงไปยังท่าวาริ
 ครึ่งถึงจิงแจ้งแก่ทูตา พระบันชาให้มารับสารศรี ทั้ง-
 องค์พระราชบุตร ขึ้นไปยังที่วังใน
 บัดนั้น ทูตาซึ่งเป็นผู้ใหญ่ ได้ฟังก็รับคลาโคล ไปยัง-
 สำเภาพระบุตร
 ครึ่งถึงจิงแจ้งกิจจา แก่พี่เลี้ยงพระธิดามาระศรี ว่า-
 พระองค์ผู้ทรงธรรม์ ให้เชิญเทวีเสด็จไป
 เมื่อนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอิชณาไศรย ได้ฟังมหาเสนาใน
 ก็แต่งองคอรไทยพระธิดา
 บ้างเข้าชำระสรงสรง ผัดพ่องนวลพองโอ้อ่า ให้ทรง-
 ภูษิตรรจนา สไบตาดโสภายิยของ นางนางเข้าสอดสังวาวาวัด
 พาหุรัดคุดันกุ่ก่อง ทองกรกาทบเกี่ยวกระหนกรรอง แสงประเทือง-
 เรืองรองธำมรงค์ ให้ทรงศรีโรเพทภูจิ สงศรีเลิศลักษณ์นวลดอง
 ภูทอลแพรวพรณียรยง กรรณเจียกบันจงอลงกา

แล้วพระพี่เลี้ยงทั้งสี่ เชิญพระบุตรเสนาหา แสดงขัน-
 จากเพชรรา ไปทรงศรีวิภาทันใด
 บัดนั้น เสนาพนักงานน้อยใหญ่ จึงเชิญมงกุฎแก้วแววไว
 ซึ่งใส่ราชสารมาขึ้นรถ ประดับด้วยอภิรมชুমสาย พรรณรายกรรชิง-
 กลิ้งกลด จามรทอนตวันเป็นหลั่นลด ธงทิวอลงกฏรจนา บันดา-
 เสนาก็แห่แห่น แน่นแน่นกันไปทั้งซ้ายขวา พ้องกลองประโคมเป็นโกลา
 ให้เคลื่อนรัถยามิทนนาน อันศรีพิกานางโฉมยง ตามรถซึ่งทรงราชสาร
 พี่เลี้ยงสาวศรีบริวาร ตามเสด็จเขาวมาลยโคลคลา
 มาเอษมาถึง จึงให้หยุดพิไชยรัถา ท้าวนางกัณหาพระ-
 ธิดา ลีลาเข้ายังวังใน
 เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสรเป็นใหญ่ ครั้นรุ่งรางสว่างแสง-
 อโนไท ภูพานยสระสรงวารี
 ทรงเครื่องสำหรับกระษัตรา รถจาดั่งองคโกษี ทรง-
 พระขรรค์อันเรืองฤทธิ์ จรลีออกมุงพิมานไชย
 เหน่มุเสนามนตรี กราบเกล้าชูลืออยู่ไสว เสียงประ-
 โคมคณานครันสนั่นใน อื้ออึงคึงไปทั้งภารา
 บัดนั้น เสนาผู้ใหญ่ซ้ายขวา จึงเชิญพระราชสารา
 นำทั้งทูตาเข้าไป
 บัดนั้น มหาเสนาประนมไหว้ จึงเบิกกล่องแก้วแววไว
 คลี่สารอ่านไปด้วยพลัน

ในลักษณะพระราชสาร พระผู้ผ่านกรุงโรมเซตขันธ
 ขอประนตบทงพระทรงธรรม อันเป็นจอมภพพรงกา ด้วยพระเดช-
 ฤชาปรากฏ ว่าพระองค์มีโอรสา ทรงฤทธลิตถิศักคิมหิมา
 ทูทั้งโลกาไม่เทียมทัน ช้านันต์เป็นที่สุด ในพระอุมรุกรังสรร
 จึงแต่งราชธิดาวิลาวรรณ์ อันเป็นดวงตาษาใจ มาถวายได้เบื้อง-
 บทมาล พระผู้ประทานโลกยเป็นใหญ่ รองบาทพระโอรสยศไกร
 จะได้ฟังพระเดชคงวันตาย

เมื่อนั้น ท้าวไกรสุทเลศโลกทั้งหลาย ได้แจ้งแห่ง -
 สารบรรยาย พระเปรมปราชยปรีดาเป็นพันไป
 จึงมีมีธรรศบันหาญ โองการดำรัสปราศรัย ซึ่งท้าว-
 อุกุมราชเรื่องไชย จงใจเป็นมิ่งไม้ตรี พรากรมุตรสุดสวาดีที่นอก
 ยกให้พระอุณรุทเรื่องศรี ขอบใจเป็นพันพันทวี จะเลี้ยงตั้งบุตรีในอุรา
 อันเจ้ากรุงโรมยศสง มเหสีสุริวงษพงษา ทั้งเส่นี่พลไพร่ฟ้า
 พาสุกอยู่ฤาประการใด บันดาสำเภานेत्रา ซึ่งมาในกลางชะเลใหญ่
 ยิ่งพร้อมมูลกันสำราญใจ หลากเภทโทษสิ่งใดพาธา
 บัดนั้น ทูตาบังคมเหนือเกษา จึงทูลสนองไปมิได้ช้า
 ตามกระแสบันชาพระภูธร อันท้าวอุกุมราชทรงศักดิ์ องค้อคเทวี-
 ศรีสมร วงษาเสนาประชากร สถาวรอยู่ทั้งเวียงไชย ซึ่งมา-
 ในกลางชะเลหลวง แล่นล่องจนถึงกรุงใหญ่ เดชะพระเดชปกเกษไป
 อันรายสิ่งใดก็ไม่มี
 เมื่อนั้น ท้าวไกรสุทอุคมเรื่องศรี ครั้นปราศรัยเสร็จ-
 ตามประเพณี ภูมิจึงสั่งเสนา ให้ประทานเสื้อผ้าเงินทอง
 สิ่งของอันควรด้วยศกษา แก่ทูตจำทูลสารมา ด้วยโสมนัสสำพันทวี
 สิ่งเอษสิ่งแล้ว พระแก้วผู้พานกรุงศรี เสด็จจากบันลังก์รัตนบุรี
 จรดเข้าสู่ปราสาทไชย
 บัดนั้น ท้าวนางกำนัลน้อยใหญ่ จึงนำศรีสุตาทรามไวย
 เข้าไปเฝ้าองค์พระภูธร
 เมื่อนั้น นवलนางศรีสุตาดวงสมร ก็มเกล้าบังคมประนมกร
 ด้วยใจสถาวรเปรมปรี
 เมื่อนั้น ท้าวไกรสุทผู้รุ่งริศมี นิดโถมพระราชบุตรี
 ส่งศรีพรายพรรณตั้งนางฟ้า สมควรกับองค์พระโอรส จะสืบวงศ์ทรง-
 ยศนาคา จึงอภิเศกสองกระษัตรา ตามจารีดวงษประเวณี
 จัดทั้งสาวสรรกำนัลใน ไปเป็นข้าใช้นางโถมศรี ให้อยู่ปราสาทแก้ว-
 บุรี ตามที่ตำแหน่งพระธิดา

เมื่อนั้น พระอนุรุทรสุริวงษนาถา ครั้นคำย่าแสวงสนทยา
 ผ่านฟ้ารินจวนป่วนใจ คำนึ่งถึงองค์ศรีสุตา เส้นหารังจิตรพิตไสม
 ยุรยาตรจากอาศน์อำไพ ไปยังห้องที่ไสยา
 เสด็จนั่งเหนือบันลังก์แก้ว อันวิจิตรพิตแพรวเลขา
 พระแนบแอบของควนิดา พิตโถมกัลยาวิลาวัรรณ งามละม่อม-
 พร้อมพริ้งทึงองค์ นวลละหงดั่งเทพรังสรรค์ ผิวเหลือง เรืองรอง-
 พรายพรรณ ตั้งบุษบันพิงพิณวารี คัดเครื่องแต่งตุ้มกลีบกลัด
 จวนระบัดบานรับสุริศรี แสนพิศสวาดินางเทวี แล้วมีบันชาไปทันใด
 เจ้าเอยเจ้าพี่ มารศรีผู้ยอดพิตไสม บุญพี่กับนางได้-
 ส้างไว้ จึงคลไจบิดุเรศมานดา ประทานเจ้าให้มาเป็นคู่พี่
 ร่วมชีพชีวีเสนาหา ผินภักตรเสียโยณกัลยา แก้วตาจงดี้ปรานี
 เมื่อนั้น องค์คัคกัลยาโถมศรี ได้ฟังบันชาพระภูมิ
 เทวีประหวั่นพรันใจ เคลื่อนองคลงจากแท่นแก้ว แล้วค่อยบังคม-
 ประนมไม้ไหว ข้าเลื่องคองคพระทรงไชย เจตโถมวิไลโยโสภา
 อ่อนแอ้นเอาจองคทรงภุช งามล้ำบุรุษในไต้ห้ำ ลอดเลงเพ่งพิต-
 ทังภาษา เป็นที่จำเรฤตาทุกสิ่งอัน งามล้ำอำมรินทร์อันองค
 เทริดทรงหยาดฟ้าณะราสิน ครั้นจะตอบบันชาพระทรงธรรม กัลยา-
 ขวยเขินสเทินใจ ทั้งรักษทั้งอายุก็ตรึงจิตร นางคิดพิศวงหลงไหล
 แต่กัมภักตรอยู่ไม่คุดไป ทรามไวสมมิได้พาที่
 ดวงเอยดวงใจ เหตุไรเจ้าจึงถอยหนี หนีมาถึงห้องแก้ว-
 อันรูจี มาระศรีมิได้จันรรจา ว่าพลางลอดองคลงจากอาศน์ ลูบ-
 หลิงเขาวราชกนิษฐา เบือนภักตรเสียโยไม่เจรจา กัลยาแกดั่งตัด-
 ไม้ตรี ความแสนพิศสวาดินางนงลักษ นื่องรักษจงเมตาพี่ รักษา-
 เจ้าเท่าเทียมชีวี มาระศรีอย่าสัดตัดตรอน
 โปรตเอยโปรดเกล้า พระเจ้าจงโปรดเกษก่อน
 ชึ่งช้อเมตาอาวรณ์ ภูธรตรีสมาภิเข้าใจ มั่นพระรักษจริงเหมือน-
 ตั้งว่า หฤาจะมาลวนลามทำได้ นื่องนี้ประหวั่นพรันใจ พระอย่า-

คำว่าไขว่ไม่ตี ซึ่งข้อสงไสยจะไถ่ถาม จตุลความให้แจ้งบทศรี
 อันจะมาขัดขวางขวานยี่ เกรงพระเดชภูมิ เป็นพินนิก
 โฉมเอษโฉมเจลา ยุกย่าวแน่นน้อจำเริญศักดิ์
 อนิจาพิพาทจะไม่รักษ นางลักษอย่าถวิลกินใจ เส้นหาเจ้าแสนสุด-
 สวาดี จहांองคนงนาคระไรได้ ดวงจิตรจะคิดกลัวโย
 พี่ปราศรัยโดยความสวัสดี จร่วมรศในพจวาจา เหตุใดกัลยาจึง-
 ถอยหนี เชิญเจ้าขึ้นแท่นมณี ให้เป็นศรีสวัสดิ์สถาพร ว่าพลาจ-
 อ่มองคนงลักษ พระทรงศักดิ์ตระกองสายสมร วางยังแท่นทิพอันบรร
 พระภูธรลุบโถมไปมา
 พระเอษพระองค์ พระจงโปรดเกษเกษา ฉนแลทภา-
 ว่าเมตตา อนิจาเป็นหน้าอศสุใจ ตัวน้องก็จะอยู่เป็นข้า จะพัน-
 พระบาทาไปไหน พระจมาลาลมวนดวนโย ภูวาไนยจงโปรดปรานี
 ขอเชิญเสด็จไปเชยชม นวลนางพระสนมสาวศรี อันเคยพิรมย์ -
 เปรมปรี ซึ่งจงรักษภักดีแต่ก่อนมา
 สุดเอษสุดสวาดี นุชขนาดแน่วเนื้อเส้นหา ว่าโยฉน-
 พินดา ไม่ควรแก้วตาจะพาที่ ซึ่งเจ้าจะให้พี่ไปชม นวลนาง-
 พระสนมสาวศรี ไม่เหมือนโฉมกัลยาณี อันเป็นที่จำเริญวิญา
 ตัวนางคือดวงไนยเนตร พระชนกบุตรศนาภา ทั้งสองพระนะครภารา
 ประทานวิวาห์ให้ครองกัน นางอื่นศึกหมั้นไม่เหมือนน้อง จงประคอง-
 ความรักขอย่างเดียดฉัน พี่รักษเจ้าเท่าดวงชีวัน ชวันเข้าอย่าได้สงกา
 ว่าเอษว่าพลาจ พระชมแก้มแนบนางทั้งซ้ายขวา ลีพออกหยอกขวนไปมา
 เส้นหาปั่นป่วนขวานยี่ ชมปรากฏเปรมปรากฏปราโมช ชมโอษฐ์แนมโอษฐ์-
 มาระศรี เกลี่ยวกลมสมสวาดีเปรมปรี ที่ในแท่นทิพไสยา
 เมื่อนั้น นางศรีสุตาเส้นหา ได้พิรมชมรสปรีดา
 ด้วยองค์พระยอดฟ้ายาใจ ความแสนพิสวาดีเป็นพินนิก นางลักษไม่-
 คลาดคลาได้ เพลิดเพลินไหลหลงปลงใจ ตั้งได้เสวยสวรรคขึ้นฟ้า
 ลืมพระชนนีบุตรงค ลืมประยูระวงษ์พงษา ลืมปราสาทราชวังจรณา

เล่ม 9

เมื่อนั้น พระอนุรุทรกษัตริย์พงษนาภา จึ่งตอบกรุงพานอสุรา
 ถ้ามามาเจ้าจาจะบอกไป ตัวผู้เรื่องฤทธิรงค์ ศีรองค์พระนารายณ์-
 เป็นใหญ่ ไวยกุลจากกะเศียรสมุทโท มาเกิดในสุริวงษณรงกา
 ด้วยว่าตัวเองเป็นพาล ทำการทุจริตอิจฉา เทียบปลอมมรศรีภษ-
 เทวา ในสวรรค์ชั้นฟ้าทุกวิมาร ผูกเทพทั้งหลายอันรณ นิมนต์-
 กูอะตาลมาสังหาร ทั้งพวกอสุราสามัญ จะผลาญเสียให้ม้วยบันไลย
 เมื่อนั้น ท้าวพานาสูรเป็นใหญ่ ได้ฟังคบมือเข้าโยไฟ
 จึ่งร้องตอบไปมิได้ช้า เหวยเหวยศุกรมณษย์น้อย มากล่าวถ้อยยอ-
 สักคิเป็นหนักหนา โอหังบังอาจเจรจา ตั้งว่าตัวกูไม่รู้ความ
 ฉิฉะนี้ฤดาเป็นนารายณ์ ไม่อายมาอวดกลางสนาม ตัวเราหมี-
 ไชยช่ายทราวม สามโลกย์ย่อมรู้แจ้งใจ แม้นว่านารายณ์แบ่งภาค
 ไทหนาคจมัดไปได้ จะมาแต่งลมข่มไคร กูจะฆ่าให้ม้วยชีวี
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรฤทธิแรงแสงศรี ได้ฟังยักขาพาทิ
 พระกุ่มีจึ่งตอบไปทันใด ซึ่งว่านารายณ์แบ่งภาค ไม่ได้ลำบากเลย-
 ฤดาโฉน เมื่อครั้งพระรามเรื่องไชย ไม่ยพราบฎาไปถึงบาดาล
 ชึ่งไว้วันในตระตริงตรา ปี่ว่าจะม้วยสังขาร หลานันหมีไชอะตาล
 ขุนมารวามาให้แจ้งใจ อันความลำบากเวทนา เกิดมาสำหรับโลกษ-
 วิไล เว้นแต่ไม่ม้วยบันไลย จึ่งนับไฉนไวยกุลจักรา กูว่าโดย-
 จริงไม่เชื่อฟัง ชะรอยกำหลังของยักขา วันนี้จะสิ้นชีวา
 อสุราเร่งกลับไปปบุรีย สิ่งหมู่เสนาประชาราษ นางนาถสนมสาวศรี
 เสรีจแล้วจึ่งยกมาต่อตี เราจะล้างชีวีให้วายปราณ
 เมื่อนั้น กรุงกาลชาณไชยใจหาร ได้ฟังกริ้วโกรธตั้ง-
 เพลิงกาล พญามารตอบไปมิได้ช้า เหวยเองเจรจันั้นพันรู้
 ทั้งชูทั้งลวงกฤษหนักหนา จะให้กลับไปพระภารา ตัวจะได้ภากันหนีไป
 ว่าปลางเหลือบเห็นพระบุตร ยักษักริ้วโกรธตั้งเพลิงไหม้ เหมือ-

อุษาทรามไวย เสียแรงก็ได้เลี้ยงมา รักรยิ่งกว่าดวงชีวิ ^{ผู้} หนึ่ง-
 แทนคุณพ่อหนักหนา มิ่งหักจิตคิดฆ่าบิดา จึงตามชายมาได้ตั้งนี้
 ถ้าว่าตัวภบบันโลย จะร้องให้ทฎาจะเกษมศรี ภาลอุทระลักอับปรี
 เป็นไรมีจะได้เห็นกัน
 เมื่อนั้น นวลนางอุษาสาวสวรรค์ ได้ฟังบิตุรงทรงธรรม
 กัลยากราบทูลทันทิด พระคุณที่เลี้ยงลูกรักษ หนักนักไม่เปรียบประ-
 มาณได้ แต่หากทำชั่วก็กลัวไป จนใจจำเป็นจำมา ในจิตร -
 หมี่ใคร่ให้ผิดกัน จึงวอนพระทรงธรรมให้ไปหา อ่อนง้อขอโทษซึ่ง-
 โกรธา พระบิดาก็ตัดรอนไป ตัวลูกเกิดมาเป็นสตรี จะทิ้งสามี-
 เสียกระไรได้ จึงมาด้วยองค์พระทรงไชย หมี่ใช้ไม่คิดถึงบิดา
 แม้นพระองค์เข้าสู่สวรรณคต ลูกจะแสนกำสัดเป็นหนักหนา ขอเชิญ-
 ปิ่นเกล้าอสุรา กลับไปรัตนธานี
 เมื่อนั้น ท่านท้าวกรุงพานยักษ์ ได้ฟังทิดาภาที
 อะสุรีกริ้วโกรธตั้งเพลิงกัลยั เหม่เหม่คุดคู่อุษา ช่างเจรจาลั่นลม-
 คมสัน ตั้งกูไม่รู้เท่ากัน จะหันเสียหมี่ให้แค้นคอกา ว่าแล้วพญา-
 มารทธานโผน โจนขึ้นบนยอดภูพา กวัดแกวงพระแสงเป็นโกลา
 เข้าไล่ชนพาราวิ
 เมื่อนั้น พระจักรวาชเรื่องศรี เหนยักษารุกโรมโถมตี
 ภูมิกี่สังหารรานรอน ด้วยเดชพระขรรค์อันศักดิ์ดา ถูกกายอสุราเป็น-
 สองก้อน ยักษ์หมี่ได้ม้วยมรณม์ เกิดขึ้นรบรอนเป็นสองตน
 พระสังหารแล้วเป็นมาใหม่ สี่ยักษรุกไล่โกลาหล ยิ่ง-มา
 ยิ่งเป็นขึ้นอลวล แบตอสุรฤทธิรณเข้าชิงไชย
 จนถึงพันตนอสุรี สำแดงฤทธิเข้ารุกไล่ เอ็กเกร็กตั้น-
 ฟ้าสลาโลย ภาวะไณยพินพอนรอนราญ
 เมื่อนั้น ท้าวพานาสूरท้าวหาญ ทั้งพันตนฤทธิโกรไชยชาญ
 โผนทธานเข้ากลุ้มรุกรัน บ้างจะบ้างแทงแย่งยุทธ์ อุตลุดภพไตร-
 ไหวหวั่น ต่างแกวงอาวุธฟาดฟัน จผลานชีวันให้ม้วยมรณม์

เมื่อนั้น องค์พระอเวตาลชาण्डสมร สี่ประยุทธ์ด้วย-
 ท้าวสิบลีกร ยักขาไม้ม้วยมรณา ยิ่งฆ่ายิ่งเป็นทวีไป ภาวะใน-
 เหนือยักหนักหนา ทั้งห้วงด้วยองค์วะนิดา จะหิวโหยโรยรากำลัง-
 นึก จำจะใช้พระขรรค์ไชยชาญ ให้อยู่ต่อต้านอสูรศึกดี จะภา-
 โดมของนงลักษณ์ ไปหยุดที่ภักสะสรงวารี คิดเอษคิดแล้ว จึงเสด็จ
 พระขรรค์แก้วไชยศรี เดชบุญาบารมี ที่จะได้บำรุงโลกา ครึ่ง
 ไตรดาญกภูอเวตาล ผลาญท้าวทศภัคตร์ยักขา ใดพวกวานรเป็นโยธา
 ปราบหม้อสุราทั้งทาศรี ครึ่งนี้ทวาประยุด เทพไม่มีศุขเพราะยักษ์
 ไวยกุลมาล้างอสุรี ไม่มีไพร่พลโยธา ขอให้พระขรรค์อื่นเรื่องฤทธ
 เป็นวิทธยาธรแก้วกล้า อยู่ต่ออรฤทธอสุรา กว่าจะกลับมาแต่ันที่
 เสี่ยงแล้วก็คว่างพระขรรค์ไชย ไปเป็นพยาธรเรื่องศรี

โภณึ่งศักดาราวี เข้าต่อฤทธอสุรา
 เมื่อนั้น จึงท้าวกรุงพลยักขา แลเห็นเหล่าพวกวิทธยา
 เหาะไลรบรารอนราน พญายักษ์กริ้วโกรธพันคิด เหมวิทธยาธร-
 ไพรศาล แต่ก่อนบ่อนอหังการ ครึ่งนี้อาจรมาชิงไชย
 กุโกรธมนุษย์ก็สุดแสน จะแค้นเท่านี้ก็หาไม่ มั่นเหนอ้ปะราหฤว่าโรย
 จึงไปประสมไพริน ดีแล้วจะเป็นอะไรมี กุจะผลาญชีวีเสียให้สิ้น
 ทั้งครุทธาเทวานาคินท์ ผินหน้าดูเล่นไม่ช่วยกัน ว่าแล้วจึงท้าว -
 กรุงพล ทยานหม่นม้วนดั่งกัณฑ์ เข้าโจมตีฆาฏพาดฟัน รบรัน-
 ด้วยพวกพญาธร

เมื่อนั้น พระอนุรฤทษพงษ์ชาण्डสมร เหนพวกกรุงพลเข้า-
 รานรอน วิทธยาธรด้านต่อฤทธา ท่อยที่ท่อยบุกรุกราน ประจัน-
 บานกันได้ด้วยแก้วกล้า พระจึงอ้อมองค์วะนิดา เหาะไปทิมวาพนา-
 ไลย

มาเอษมาถึง ซึ่งมุลินท์สระใหญ่ พฤกษาริมธารตระ-
 การใจ ไปบังรมแสงสุริยา ทรงดอกออกผลดาศดา หมู่วิหคจับ-
 จิกเป็นภักษา นางกัณกรกัณร่อนมา ราปีกลงสู่ชลที่ แต่ล่องค์-

ทรงลักษอรชร์ เทพอักษรในราชี หงษทองล้องเส้นวารี พระ-
 ษีให้เขาวะมาลย์ทัศนา ทั้งหมู่แขกเต้าเคล้าคู่ วายุกษร้องอยู่ข้าง-
 ภูพา ชมพลงทางช้วนวะนิศา ลงสรลงคองวารีน
 พระชมเพชรันปีทธำมราศ มุกตาตาศมรกฎเจ็ดฉิน
 นางชมแก้วพลิกโกมิน ไพทูลจอรุนจินตาศี พระชมแก้วแล้วชาย-
 ไนยนา คุฝงกีนรสาวาสรี นางอุษาเหลือบคุดพระภูมิ เทวี-
 แยมี่ยมพรมพราย พระเต็ดดวงโกมทบุชบา ยืนให้วะนิศาโถมฉาย
 นางรับประทุมเมศกำจรจาย สายสวาดีขึ้นชมพิมย์ใจ พระทรงศักดิ์-
 เต็ดฝักบัวอ่อน ยืนให้ดวงสมรพิศไสม นางเก็บกระจับแก้วแววไว
 อรโทถวายพระทรงธรรม ตางรับตางชมพิมย์ริน ชูขึ้นด้วยความ-
 เกษมสันต์ ทอยทีลุปศรีพระองค์กัน บันเทิงเบิกบานุสาธาญาใจ
 สรงเอยสรงเสรจ พระเสด็จขึ้นจากสระใหญ่ อ้อมองค์-
 อุษายาใจ ก็เหาะไปในกลางอำภร
 ร่อนเรื่อริบหนักตั้งจักพรร ถึงยอดอัญชันคิงขร แลดู-
 เหนหมู่วิชาธร เขาราชอรอนลีประยุดชิงไชย อสุรีตายยับแล้วกลับเปน
 จะเหนบางเบาตาก็หาไม้ ทรงพระคำหริตริไป ไอนี้ฤทธิไกรมหิมา
 อันกูจะเข้าด้วยพระขรรค์ ไทนมันจะม้วยสังขา จำจะเอาทิพเทพสาตรา
 ฆ่าท้าวยักขาให้วายปราณ คิดแล้วจึงถอดธำมรง ออกทรงตั้งสัต-
 อธิฐาน ครั้งนี้ขอเดชพระอะวะตาล จะผลาญกรงพานให้บันโดย
 ถึงมันจะมีมนต์เวท เรื่องเดชเท่าไรอย่าแก้ได้ ธำมรงอันทรง-
 ฤทธิไกร จงไปล้างแต่รูปมารยา อันพานาราชอสุรีน อย่า-
 เพื่อให้สิ้นสังขา เมื่อมันจะม้วยชีวา จงประจักษ์ไนยนาชุนมาล
 ว่าเราเปนวงษพงษณะเรศ เรื่องเดชฤทธามหาสาร เสี่ยงเสรจ-
 นิศาพระอะวะตาล ผ่านฟ้าก็ขว้างไปทันโดย
 ฤกรูปกรงพานต่างกาย สูญหายด้วยฤทธิไม่ทันได้ แล้ว-
 พระธำมรงเกวียงไกร ต่างไปสังหารพานา ตั้งนั่งคมจักรารัตร์
 ตัดแต่ลิบแปดหัตถา ชาติกระเด็นไปจากกายา ล้มลงยังมหาปัดถ์

เมื่อนั้น ทำพานาสूरย์กษี นอกกึ่งอยู่กลางธรมี
 อสุรีเพียงจลันช้วน ดำรงจิตระยอกรชนเหนือเกษ. ให้อุคฺนพรหมเมศ-
 รังสัน กลั่นความเวทนาจาบัน กุมกัณฑ์ร่ำยามอันศักดิ์ดา
 ลูบกรซึ่งขาดก็ไม่คิด ให้คิดอัสจรรยงักขา แลชขึ้นไปคฺ-
 บนเมฆา เหล่าพวกวิทยานันหายไยไป แต่หม่อสุระโยชิตี ตาย -
 กลาดปัดพิไม่นับได้ เหลือบเหนมนชุกุทธิไกร อำไพวิลาดประหลาดนัก
 ทรงเทพอาวุธฤทธิรอน คธาธรรตริสูลสังขจักร เพศกายกล้ายองคฺ-
 พระหรีรักษ ชนยักสยองโลมา ก็ไม่แคลงแจ้งว่าพระสุริวงษ
 พระทรงครุฑพฤษพชชนาถา ประนมกรเหนือเกล้าอสุรา กราบบาท-
 นิตาพระนารายณ์ ให้เสียดายอาโลยแก่ชีวิต หวนคิดถึงตัวแล้วใจหาย
 ชลเนตร์ไหลหลังพริ้งพราย บรรยายร่ำว่าพาทิ
 ข้าแต่พระมิ่งมงกุฎเกษ ผู้พงษนะเรศเรื่องศรี เทียงแท้-
 จะปราบทาศรี อันตัวช้านกำเร็บฤทธิ อหิงกาธารณองค์อจ
 ต่อสู้เบื้องบาทนินโทษผิด ด้วยโมหันกำบังให้มีคมิท คลจิตรไม่เชื่อ-
 พระบันชา ทั้งนี้เพื่อผลกำ น้อมนำให้สิ้นสังขา ก็ จะกราบ-
 ถวายบังคมลา ก็มหน้าสูสรวรรณคาโลย ขอฝากอุษาเขาวะเรศ
 ดวงเนตรผู้ยอดพิศิสม เสมอเหมือนชีวิตจรจิตรใจ ไว้ไว้เบื้องบาท-
 พระผู้ธร แม้นมาถ้านางปลั่งผิด ทรงฤทธิได้โปรดช่วยสั่งสอน
 ด้วยกำพร้าบิดามารดร จะถาวรก็เพราะพระเดชา ฝากทั้งทศมุข-
 สุริวงษ พระองค์จงเลี้ยงรักษา ไว้ฉลองรองเบื้องบาทา
 ไปกว่าจะสิ้นชลดมาร พี่น้องทั้งสองเขาวะราช จะได้ฟังภูวะนาถ -
 กระเสมสาร ฝากพลางโทยให้อาโลยลาน ชนมารสะอื้นโสภี
 เมื่อนั้น พระอนุรุตสุริวงษเรื่องศรี ได้ฟังพจนานถอสุรี
 ภูมิสังเวศในวิญา ลั่นความกริ้วโกรธพิโรธจิตร พระไทคิดปราณี-
 ยักขา จึงมีสิ่งหนาดับช่า คู่ก่อนพญาคุมกัณฑ์ เราอ่อนน้อ-
 ขอตักหมี่พียง ทำโดยลำพียงโมหัน ด้วยผลเวราตามกัน จะให้ถึง-
 ช้วนบันโลย ทำนอช่าเศร้าโสภโคศิกี ทั้งนี้จะโทษใครได้ จง-

อูษาระจับดับใจ จะได้ไปสู่สวรรค์ชั้นฟ้า อื่นอุษาโอมยงทรงลักษ
 กับทศมุขลูกรักยักษา อยาทุกขหรืออวารวิญา จะเลี้ยงให้ผาสูกษ-
 สราณ โดยจะริดกระสัตรสูรวิงษ คงแก้ยศศักดิ์อรคณาร
 ให้เลื่องชื่อฤท้าวสุธาธาร สิบพวงวารอสุรี
 เมื่อนั้น ท้าวพานาสูรยกรี ได้ฟังสุรธรวาท อสุรี-
 ค่อยสว่างสว่างใจ เหลือบดูพระทศายพาล แสนสุดสงสารน้ำตาไหล
 ด้วยแสนเสนาหาอาโลย พี่ไรรำมีธรรพจนา
 ปากหนึ่งว่าไอ้ขวันเนตร บิดุเรศจะสิ้นสิ่งขา เจ้าจะ-
 รongบาทหลานพระจักรา อดสำจงรักภักดี ปากสองว่าแม่จงเจียม-
 จิตร สำคั้นคิดว่าเปนทาศี สิ่งได้ซึ่งระคายเปนราศี อย่าให้-
 เคืองทูลีบทมาล ปากสามอันความซึ่งสิ่งวาศ สำหรับราชกระษัตริ-
 มหาศาล ประดับด้วยแสนสนมบริวาร อย่างก่อการหิงหวางไม่ควนนัก
 ปากสี่ว่าเจ้าจงฝากองค์ พระชลณีบุตรงของทรงจักร ประณีติ-
 บำรุงให้ท้าวรัก จะจำเรี่ยยศศักดิ์เปนมงคล ปากห้าว่าไอ้เปนษัตริ
 จงดูเยี่ยงจามะรีรักชน สงวนศักดิ์รักชาติกว่ารักษชนม เป็นคน -
 สู้ม้วยด้วยสัจจา ปากหกอกพ่อนี้จะคราก ขอฝากทศมุขยักษา
 ช่วยอุประถำบำรุงอนุชา คิดว่าเหมือนน้องนงคราญ ปากเจดฝาก-
 ไวยกาด้วย ช่วยบำรุงสูรวิงษทวยหาร ทั้งแสนสาวสุรารบริวาร
 ราชการไพร่ฟ้าธานี ปากแปดบิดาจะดับสุน ลูกรักอนุกลช่วยเผาผี
 อย่าให้เวทนาในธাত্রี จะเป็นที่อประยศแก่โลกา ปากเก้าว่าไอ้-
 พระสูรวิงษ พระองค์จงโปรดเกษา ซึ่งได้ผิดพลั้งแต่หลังมา
 อย่าให้เปนเวรากันสิบไป สิบปากลั่นฝากลั่นสิ่ง ลั่นกำลั้งไม่ตั้งสติได้
 ลั่นเสียงลั่นซิบชีวาโลย ไปเกษในเมืองฟ้าสดาวาร
 เมื่อนั้น นวลนางอุษาสายสมร เหนองค์สมเด็จพระบิดตร
 สั่งสอนแล้วลั่นชีวาโลย หวาดใจตั้งใครเอาดาบเพชร มาฟันเคด-
 เคียนเกล้าไปได้ วิ่งเข้ากอดเบื้องพระบาทไว้ แล้วครวญคร่ำ-
 ไรไรโรสกี้

โอ้ว่าสมเด็จพระบิดุเรศ ภาเดชทั้วฟ้าราชี ความหา-
 มาม้วยชีวี อยู่เหนือปัดพิทลัทราย ดั่งทรลักษณ์ล้ำค่าชาติ แสน-
 อนาคตคุดแล้วใจหาย เพราะรักลูกผูกคั่นจึงจำตาย โอ้หนาเสียดาย-
 พระองค์นัก เลี้ยงลูกแต่เขาวจนใหญ่มา สิ่งใดหมิได้ว่าให้คำหนัก
 มีแต่พะคุดบารุงรักษ ถนนอนักตั้งดวงชีวี ลูกวอนชมจันทราราดารากร
 หม่นนางอัปสรในราชี พระโอบอุ้มเหาะไปด้วยฤทธิ ชวนชีให้ชมใต้ตั้งใจ
 จะหาไหนเหมือนสมานตั้งผ่านเกล้า ตายแล้วเกิดเกล้าก็ไม่ได้
 อันซึ่งพระคุณของภาวะไฉน ไม่มีสิ่งใดจะเปรียบทั้งโลกา ถึงกะไรได้ -
 ทศแทนบ้าง จะราศร้างจากไปก็ไม่ว่า นึกกลับทำทรยศต่อบาทา
 จนผ่านฟ้าสุดสิ้นชีวัน ไร่พลางค่อนทรวง เข้ากลิ้งเกลือก
 โหยให้ยชบเลือกกลแสงสรร แสนที่เวทอาทวาจาบัล ภัยสาสลบ-
 ไม่สมประดี

เมื่อนั้น ฝ่ายฝูงเทวาในราชี ทั้งเทพธิดานารี
 ทุกที่เทเวศบรรพต แจ้งว่าพานาปัจจามิตร สดสิ้นชีวิตสังขาร
 ด้วยเดชสมเด็จพระนิตดา ผ่านฟ้าหรือวงษทรงสับล ต่างองค์ปรีดา-
 ปราโมศ แยมโอรุสภารวนสวรรค์ บ้างร้องบอกกล่าววป่าวกัน
 เสียงสนั่นเอ็กเกริกจักรระวาฬ ครั้งนี้เราทำรทั้งหลาย จะวาย-
 ทุกขเป็นศุกเกษมसान บ้างถือทิพจุมจันท์สุคันธาร ณะกาภาญจะ-
 แก้วฟ้าสุมาโลย ออกจากสถานพืมานเมศ หรือมองงค์ทิพนาฎ -
 น้อยใหญ่ เหาะระเหตเตรตฟ้าด้วยว้องไวย ตรงไปอัญชันศรี

ครันถึงจิงฝูงเทเวศ ลงยอดศรีขเรศมณัศรี เหนองค-
 อุษาเทวี สลับลัมกับที่ทูลีลาน ตกใจไซทิพวารีริน อันเกล้า-
 กลิ่นฟุ้งหอมหวาน เป็นลอมองตององค์พระเขาวะมาล ให้दान-
 ดับเพลิงโศกสุมาใจ บ้างโพรยปรายบุบผาผกามาศ สุกนทิพเคลื่อน-
 กลาดลงมาให้ หอมฟุ้งตระหลบอบไป ทั้งในอัญชันบรรพต

เมื่อนั้น พระอรรคเรศโคมขององค์อุษา ครึ่งใต้ต้อง-
 ลอองทิพธारा วิชาเยนลั่นทั้งอินทรี ก็เหือดหายวายร้อนสรโศก
 ที่วโยกด้วยพญาอักษร กลับฟื้นคืนได้สมประดี เทวีผดุกุชขึ้นทันโดย
 เมื่อนั้น ฝ่ายฝูงเทเวศน้อยใหญ่ กับหมูนางฟ้าสุลาโดย
 เหนทรามไวยได้สมประดีมา ก็ชวนกันจับระบำรำพ้อน ถวายกร-
 หลานนารายนาถา ร่ายเรียงเคียงคู่ลีลา หันเวียนเปลี่ยนขวามาซ้าย
 ทำที่ทอดสนิทคิดพัน กับอนงนางสวรรค์โคมฉาย เข้ายวนสรวยยิ้ม-
 พร้อมพราย แล้วเชื่องกรายย้ายถ้ามาตัดลี รำร้อคลอเคล้าเข้าใกล้
 ฉวยฉุดชุดโล่อัษรศรี แก้มกลปนไปในที่ สุขเกษมเปรมปรีทุกเทวัน
 เมื่อนั้น ฝูงเทพองค์นางสวรรค์ เหนเทเวศราชิตคิดพัน
 ก็บิดพันเรียงร่ายชายไป งอนจรีดกรัดกรายย้ายถ้า ทำเป็นพาลา-
 เพียงไหล พื่อเหล่านโดยกระบวนให้ขวลใจ ไนยะนาชมอยคอยที่
 ครันเทเวศราเคล้าเข้ามาชิด ก็เบี่ยงบิดเมียงมายซ้ายหนี ทอดกร-
 พ้อนถ้ำกนิรี ติวหันเวียนเปลี่ยนมา ร้องเรื่อยเจื้อยฉานชานขับ
 ประสารใส่โทนทับไปตามถ้ำ ล้ำราลื่นขึ้นชมพร้อมขยา ทุกเทเวศ
 นางฟ้าอุพาพาน
 ครันเสร์จซึ่งจับระบำบัน ฝูงเทพเทวันทุกสถาน ต่างองค์-
 ออกโอรุพจมาร สาธุการอำนวยอวยพร พระองค์จ้งยั้งกินโยยศ
 ปรากุสุรภาพชาณสมร เรื่องเดชศักดิ์ดาธาวร ฤทธิรอนตั้งดวง-
 พระอาทิตย์ บันดาศัตรุหมู่พาล ออย่าอ่าจทานต้านต่อรอดิต
 ให้จำเรี่ยพระชลชีวีตร ทศทิศจะได้ฟังพระเดชา ครึ่งแล้วจ้ง -
 ฝูงเทวัน กับอนงนางสวรรค์ถ้วนหน้า ชวนกันลาหลานพระจักรา
 กลับไปฟากฟ้าดุชดี
 เมื่อนั้น ฝ่ายนางศุภลักษโคมศรี หนีไปชมช่อนอินทรี
 อยู่ศิริจักราวาปีบรรพต ได้ขึ้นฝูงเทพเทวัน บอกกันเอิกเกริกทั่วหมด
 ว่ากรุงพาลผู้ใจทรยศ บัดนี้ยกทศโยธา มารณรงด้วยองค์พระอรุรทุ
 แพบฤถลันสดลั้งชา มีความยินดีปรีดา ก็ขึ้นมาเยี่ยมยอดจักราวาปี

ฉแจ้งเผลงเฟงคฺเพียงเนตร คิดแคลงเทเวศซึ่งว่าชาน
 หลบลองนึ่งคิดอยู่ช้านาน แล้วถ้ากลับทยานขึ้นไป
 ต่อเหเนทเวทาสารวนกัน ก็สำคั้นมันคงไม่สงไสย จึงเหาะ-
 ขึ้นยังพินณาโลย ตรงไปอัญชันศรี
 ครั้นถึงจึงเหเนพระสุริวงษ กับองค์อัครเศโฉมศรี
 สำราลรมชมทพมาลี อยู่เหนือแท่นที่ลีลา งามทรงตั้งองค์พระหริรักษ
 กับพระลักษมีเส่นหา ทั้งเหเนกรุงพานอสุรา สุตลีนชีวาวยปราญ
 กลิ้งอยู่เหนือพื้นปัดพี กลางศภโยธิตวยหาร ความแสนโสมนัสในวิญญ
 ปานดั่งได้อามฤกรศ จึงเข้าไปถวียอภิวาท กราบลงแทบบาทบงกช
 สองกระสัตรสุริวงษทรงยศ ชบภักก่าสโตศกา
 โอ้อว่าพระหน่อสุริวงษ ผู้พงษจักระพรตินาธา ข้าบาท-
 สำคั้นสัญญา ว่าผ่านฟ้าสุตลีนชีวาไล จวนตัวกลัวเดชะสุริน
 ดั่งจะหลอดแผ่นดินไปได้ ไม่ทันทูลลาผู้ะไน หนีไปแต่ราชราตรี
 หวังพอให้รอดชีว่าด พันโยขพาลราชยักษี ดั่งไม่จงรักษภักดี
 โทษนี้ใหญ่หลวงมหีมา แสนทุกขสุดทุกขถึงพระองค์ กับโฉมยงนง-
 ลักษนีหนักหนา ต่อเทเวศมากันเป็นโกลา ว่าผ่านฟ้ามิไชยกแ-
 โภขพาล ดีใจจึงมากราบบาท พระเยาเวะราชผู้ปรีชาหาร
 โทษซ้ำถึงสิ้นชลมาร ขอประทาร์จงโพรชปราณี
 เมื่อนั้น พระอนุรททรงสวัสดิร์ศมี กับโฉมยงองค์อัครเทวี
 พึงศรีศกลักษร่วมใจ เหเนประจักรแจ้งความตามจริง จะมีสิ่งสั่ง-
 ว่านั้นหาไม จึงกล่าวมัตฺรศตอบไป ฟื้นฟูอย่างได้อาวรณ
 อันท่ามดาเกิดมาเป็นรูปกาย กลัวตายจำแก้ตัวก่อน เราไม่ถือโกรธ-
 เอาโทษกร ลิ่นทุกสิ้นร้อนไนยวันนี้ อันตัวของข้าทั้งสอง ก็จจะ-
 ทศแทนสนองคุณพี ซึ่งการุณจงรักษภักดี ให้มีความศุภสำราญ
 บัดนั้น ฝ่ายหมู่โยธาทวยหาร ที่เหลือตายแอบชาย-
 ดงตาล เหเนท้าวกรุงพาลมรณา ตกใจหน้าชืดตัวลีน ภากัน-
 วังซอนเข้าป่า ดันไพรไม้เข้ามรคา ลัดมายังราชธานี

ครั้นถึงเนเวศวังสภาร ภูองค์เขาวะมารมเหสี

เสด็จหน้าบรรชรรูจี อสุรีก็คลานเข้าไป หมอบลงตรงภักตร์อัครเสศ
 ยอกรเหนือเกษบังคมไหว้ ทูลว่าพระภูทรงฤทธิไกร ยกไปตาม-
 องค์พระอนุรุธ ทั้นเข้าที่เขอาัญชัน ได้โรมรันเขี้ยวขับสปีประหฤศ
 บัดนี้พ่ายแพ้ฤทธมนุษย์ ลิ่นสลุขีวันบันไลลาญ ทั้งพยามหาเมชกฤษ
 พลากรโยธาทวยหาร ตายกลาดดาษพื้นสุธาฐาน ไพร่เขี้ยวชาร-
 ฤทธหนัก เมื่อพระองค์ปลงชีवाद มนุษนั้นประหลาดเห็นประจักษ์ศรี
 เพศกายคล้ายองค์พระหริรัก พญาฤษนิอมเกล้าประนมกร ทั้ง-
 เทเวศก็มาพร้อมกัน ยังยอดอั้งชันลึงขร เอ็กเกร็กแซ่ช้องถวยพร
 โปรยบุษษากรเคลื่อนไป พระองทรงอาณุภาพนัก ถึงจปราบไกรจักร-
 ก็ปราบได้ ขอเซ็นเสด็จอรไทย ออกไปบังคมพระภูมี
 เมื่อนั้น โจมนางไวยกามะเหสี ได้แจ้งแห่งคำอสุรี
 ว่าพระชามีบันไลลาญ ตกใจตั้งโครมาพินพาด ให้เสียนชาติสิ้นชีพ-
 ลิงขาร อูราเร้าร้อนตั้งเพลิงการ เขาวะมารค้อนทรวงเข้าโสภา
 ใ้อ้าวพระมิ่งมงกุฎภพ ทรงเดชเลิศลบลทุกกิส้า ทั้งหก-
 หื้องสวรรค์ชั้นฟ้า ก็เกรงกลัวตักดาพระองค์นัก แต่เพียงพระทั้ง-
 ธรรมทศมิตร ประพดพาลทุจรต้อประหลัด เทียวสมปลอมชมรศรีรักษ
 ใ้ร้อนนักทุกเทพอำรินทร์ เมียห้ามเท่าไรก็ไม่ฟัง ตั้งแต่ถือผิดไปสิ้น
 เทพบุตรฤธานาดิน จึงคูหมิ่นได้แต่เนิ่นมา พระเกียดิจจรกัทย่อนยศ
 เสื่อมหมดทั้งเวทคาถา เสี่ยฤทธิพิทธิตักดา ผ่านฟ้าจึงแพ้ไพร่
 ใ้อ้าวครั้งนี้และเมืองมาร จะสาธารเส้อมศุขเกษมศรี ทั้งวงษา-
 เสนาประชาชี จะมีแต่โสภาอาไลย สงสารทศมุขลูกรักษ
 เจาหารหักหาเกรงพระเดชไม่ จะผินภักตร์ไปฟังผู้ใด จึงจะใด-
 รอดชีพขลมา หน้าที่ชีวิตจะวายวาง จะเห็นแต่พีนางอุษา
 เกลือกจะเส้อมอาไลไม่เมตา กัลยาร้าพลางพลางโสภา
 ครั้นคล้ายโสภาจาบัล จึงสั่งกำนันสาวศรี จงไปหา-
 โอรสร่วมชีวี เข้ามายังที่ข้างใน

บัดนั้น นางกำนัลผู้มีอัชฌาไศรย รั้บพระเสาวะนีรไทย
 บังคมไหว้แล้วภาถันรับมา
 นิ่งลงบนนิ้วอภิวาท เบื้องบาทพระโอรสา ทูลว่าพระ-
 ราชมารดา ให้มาเชิญเสด็จไปบัดนี้
 เมื่อนั้น ทศมขุสุวิวงษยักษิ พึงนางกำนัลพาที่
 อสุรีกรับจรจัน
 มาถึงจึงเห็นพระมารดร ทูกร้อนทรงโศกกรรแสงสัน
 ตกใจตั้งใคร่มาฟาดฟัน กุมภักธกราบลงกับบาทา
 เมื่อนั้น พระชนนีนาถเสนาหา สัวมสอดคอดองค์พระ-
 ลุกษา โสกาตรัสเล่าความไป เจาดวงในยเนตรของแม่
 แต่นี้เราหาที่พึ่งไม่ พระบิดาเจ้ายกพลไกร ไปซึ่งไชยควยองค์-
 พระอนุรุธ กลับแพ้ไพร่ในลันชีวาทร ทั้งพวกพลพินาศนับสมุท
 ที่นี้จะ เป็นข้ามนุษ เลาพลาวงโศกสุดโศกา
 เมื่อนั้น ทศมขุมารยักษา พึงชลนี้แจ้งกิจจา
 ว่าพระบิดาบันไลลาญ พิตโศกช้านช้าบวบกาย เพียงฟ้าฟาดสาย-
 ลิงหาร เราร้อนไปสิ้นจนวนญาณ พระกุมารก็รำโศก
 โอ้อ่าสมเด็จพระบิดุเรศ เรื่องเดชเฟื่องฟ้าราช
 ควรทามาแพ้แก่ไพร่ จนถึงที่สวรรคาลัย ตัวลูกยังแตกเล็กนัก
 จะผินภักไปพึ่งใครได้ ไม่มีที่เห็นผู้ใด จะตามใจเหมือนองค์พระบิดดร
 สาระกัตจะให้เลนทุกสิ่ง ม้ามิ่งโคลาภาษร แปะแกะดรณกษร
 หงษทาร์มิงกรมฤคคิน ครั้นลูกจาเรฎไวยมา ให้เรียนรู้อาษาสรลัน
 คลีมีารถรัตนหัตศตีน เจนจบครบสิ้นทุกประการ บอกกลรณรงยงยุต
 สำหรับราชบุตรมหาสาร จให้สืบสุวิวงษพรหมมาร เปนประทาร-
 โลกาทาตรี เมื่อพระมาหน้ลูกไปแล้ว ใครจเปนฉัตรแก้วเฉลิมศรี
 กันเกษรมเกล้าเมาลี ร้าพลาวงอสุรีกโศกา
 เมื่อนั้น องค์พระชลนี้เสนาหา รั้บชวันแล้วปลอบพระลูกษา
 แก้วตาจรงรับดับใจ เจ้าแม่เอ้ยอันเราทั้งสองศรีพ จะนั่งอยู่จนกมีได้

จำจะพากันรีบออกไป เผ่าพระภูวไนในรินทร์ ทั้งจะพบโคมยงองอุษา
 คู่ที่กิริยาสายสมร จะได้ไว้ศกพระบิดร บุษาลาทีกรพระทรงธรรม
 แล้วจะเชิญเสด็จพระภูวเรศ ให้ประเวศเวียงไชยไอสวรรค์
 ครองไอสน์ส่งคราญกำนัน ผากช้วนไว้ในพระบาทา ตรัสแล้วก็มี-
 เสาวะนี้ จึ่งสั่งมลตรีรักษา จงเกรียมพหลโยธา จะไปวันทา
 พระสิกร

บัดนั้น จึ่งเสนาमारชาญสมร รับพระเสาวะนี้บังอร
 ลีลาบทจรออกไป

จัดเป็นพยุบาทกระบวนแห่ แอ้ทหนึ่งหลามถนลใหญ่
 กองหน้านั้นถือธงไชย สอดใส่เชื้อครุฑขาวกรอง เหล่าเชื้อชมภู-
 เป็นคู่เคียง เดินเรียงเรียบกันไว้ชั้นสอง ถัดมาเชื่อม่วงคลิบทอง
 เชื้อตองเครื่องสุวรรณพรหมราย ลวนถือจามระมะยุระฉัตร
 กันชิงรัตนอะภิรมช่มสาย เทียมทั้งรดแก้วแพรวพราย รดประเทียบ-
 เรียบท่ายเป็นหลั่นมา ขอเผ้านั้นไว้กระบวนหลัง คับคั่งโดยซ้าย-
 ฝ่ายขวา ทุกหมวดตรวจกันเป็นโกลา คอยถ้าเสด็จจรลี
 เมื่อนั้น นางไวยกามาระศีร์ กับโอรสร่วมชีวี
 มีแต่โศกจาบัล แขงขึ้นพระไทยระงับ ดับความวิโยกโศกศีล
 พร้อมฝูงอนงกำนัน เสด็จมาเกษสุวรรณโอดาน
 ขึ้นนั่งยังอาศรัยทอง ถัดรองรดแก้วฉายฉัน ประดับ-
 ด้วยรถสนมกำนัน พระกุมารนั้นทรงภาชี ให้เคลื่อนพหลโยธา
 ออกจากการบุรีศรี รับเร่งแสนสุระเสนี ไปโดยวิถีพนาคร
 ครั้งถึงซึ่งเขตหิมวันต์ ไกลเชิงอังชันสิงขร ให้ขับรถ-
 หรีบบทจร บังออนทอดทัศนาศไป เหนศกอสูริลัมตาย เคลื่อน-
 กลาดกองกำยไม้บับได้ ยิงสังเวศสลตระทศใจ ชลในนองเนตรเทวี
 ไปประทับแทบทที่เชิงบรรพต เสด็จลงจากรถมณีศรี กับโอรสฝูงสนม-
 นารี จรลีขึ้นยังบัปตา

เดินพลาทางทอดพระเนตรไป เหนศกผู้วะในยมนาภา
 กรชาดกลิงกลางพระสุธา ยังยอดคภูพ้อัญชัน ให้หวาดหวั่นฤไทย-
 ใจหาย ดั่งหนึ่งจะวายชีวาสิ้น สองกระษัตริย์วิ่งเข้าไปพร้อมกัน
 กอดบาทรำพันโศก

พระชลนี้ว่าโอทูลกระหม่อม จอมเกษเข้าบาททศรี พระ-
 เกียรติเฟื่องฟ้าธাত্রี หลงมาม้วยชีวีอยู่กลางดิน โอธว่าโอ้พระ-
 บิตูรง พระองค์เสด็จครั้งนั้น ดั่งไซ้สุริวงพรหมมิน เปน-
 ทัตหมื่นทั้งโลกา นางว่าเพราะพระกำเร็บฤทธ ถือพิตพงษ์พรหมนาภา
 ทั้งอวดหารต่อหลานพระจักรา ผ่านฟ้าจึงสวรรคาลัย ทศมขว่าโอ้-
 นี้จาเอ๋ย ไม่ควนเลยจะถึงเพียงนี้ได้ เสียแรงเรื่องเตชลภพไกร
 มาบันไลอนาคตั้งสาธาร ชลนี้ว่าที่นี้จะลับแล้ว ประทับแก้วอันส่อง-
 แสงฉาน จมิตมลทนทุกขทั้งเมืองมาร อาไลลาญวิโยกโสภี
 โอธว่าโอ้ที่นี้เรา จะแสนเศร้าวายศุขเกษมศรี จะอยู่ไปโยเลา-
 พระชลนี้ มาม้วยชีวีเสียด้วยกัน มารดาว่าโอ้พระลูกแก้ว
 พ่อว่าชอบแล้วณะจอมขวัน เราจะตายตามองค์พระทรงธรรม สอง-
 กระษัตริย์อันสลบไป

บัดนั้น ผูกนางกำนันน้อยใหญ่ ทั้งเสนีร์พลสกลไกร
 บันดาไปตามเสด็จพระเทวี เหนสองกระษัตริย์กันแสงโศก ด้วยวิโยก-
 พญายักษ์ พิโรราจนสิ้นสมประดี สลับลงกับที่สุธาธาร
 ต่างตนสลดระบาดใจ ก็โหยให้กำสัดด้วยสงสาร คร้าครวญหวน-
 หานพยามาร บ้างรำรักลูกหลานแลบิดา บ้างพี่รักน้องน้องรักพี่
 เสียงมีแซ้เขาเลาเนาป่า นางในค้อนทรวงเข้าโศกา อสุรา-
 กลิ้งเกลือกเสื่องไป อู่ประมาดั่งป่าไม้รัง วินาถด้วยกำดั่งพายุใหญ่
 เพียงจลันชีวีตรชีวาไลย ไม่เป็นอารมสมประดี
 เมื่อนั้น นวลนางอุษามาระศรี เหนองค์สมเด็จพระชลนี้
 กับทศมุขอะสุรีออกมา กอดศกรำรักพระบิตูเรศ พุนเทวศเศร้าวาโทรม-
 นิคสา สลับไปทั้งสองกระษัตริตรา กัลยาสำคันทว่าบัลไลย

ให้หว่านหว่านซาบไปด้วยโศกศัล ตั้งไครบั้นเคียนเกล้าไปได้
 กับนางศุภลักษณ์ผู้ร่วมใจ ภาภันรับไปด้วยอาว
 หัดชายประคองอนชา กรทวาเขาเวเรศสายสมร
 กอดบาทสมเด็จพะมารดร บึงอนครวนครำรำพัน
 ไอ้พระชลนี้ของลูกเอ๋ย โฉนเลยมามีวายอาสัน ทั้งน้อง-
 รักผู้ร่วมชีวิต ภาภันหนีไปยังเมืองฟ้า นิจาเอ๋ยบิดาก็ดีบสูญ
 ยังไม่วายอาคูลโทษหา ฤชาข้าจำจากพระมารดา ทั้งน้องยาผู้ยอด-
 ชีวาโลย แต่ทุกเดี๋ยวเพียงนี้แล้วหมิ่นหน้า ยังข้าทับอกอีกก็เป่นได้
 ที่นี้ลูกจะเห็นหน้าใคร สว่างใจเหมือนน้องกับมารดร ไอ้แม่ทูลเกล้า-
 เขาเวระลักษ จงผินภักมาคูลูกก่อน เจ้าพี่เอ๋ยโฉนไม่อาว
 เจ้าตัดรอนพี่แล้วฤชาแก้วตา ถึงแม่นมากจะมีวยชีวัง แต่จะสั่ง-
 ศักคำก็ไม่ว่า อยู่หลังก็จะตั้งแต่โสกา พรำภันน้ำตาไม่วายวัน
 เมื่อดีบสูญเสียสิ้นทั้งสามองค์ ไครจะสืบสูริวงษรังสัน รำพลาง -
 คอนทรวงเข้าจาบัล กัลยาสะหลบไม่สมประดี
 เมื่อนั้น พระอนุรทสูริวงษเรื่องศึร เห็นสามกระษัตริ-
 โสภี ลิ่นสมประดีสลบไป ทั้งสนมเสนรีพล จะเหลือแต่สักคน-
 ก็หาไม่ แจ้งด้วยปรีชาปัญญาไวย ว่าหมื่นไคลีนชีพชีวา จึ่งชัก-
 พระชรรค์แก้วไชยชาญ ขึ้นจบอภิธานเหนือเกษา เสด็จขึ้นเหนือ-
 พินสีนลา ผ่านฟ้ากวัดแกว่งด้วยฤทิ
 บัดเหตียวบัลดาลเป่นฝอยฝน ปานทิพศุคนธาวารีศรี
 ตกตองสองกระสัตรกับเสน ก็ไค้สมประดีพร้อมกัน
 เมื่อนั้น นवलนางไวยกาโถมสวรรค ครันพินคินไค้ชีวิต
 เหนจอมขวัญอุษาอุพาพาล กับพี่เลี้ยงภูชื่อศุภลักษ รำรักด้วยความ-
 สงสาร ทั้งนัคดาสมเด็จพะอะตาล มาโปรฎปราญชวยชีพชีวา
 นางแสนโสมนัคชื่นชม นบนิ้วประนมเหนือเกษา ทูลว่าซึ่งทรงพระ-
 เมตา พระคุณล้ำฟ้าธาตรี อันแสนสมบัคพิศถาน ในเมือง-

มารรัตนบุรีศรี โอบารปานขึ้นคชดี เป็นที่สถิตรสถาวร
 ถวายไว้ได้เบื้องบทรัตน์ พระจอมจักรพรรดิชาญสมร ขอเอาพระ-
 เดชภูธร ปกเกษมรื้อนสี่ไป อันทศมธุกรักษ เขาวะนิก-
 ผิดชอบหารู้ไม้อีกหารสัประหุคชิงไชย ใหญ่เคื่องใต้เบื้องบถมาร
 ซึ่งยาบเข้าสาหัสสิ้นโทษผิด ถึงสิ้นชีวิตรสังฆาร จงเคลื่อนคลาย-
 วายเวรในสันดาน ขอประทานได้โปรดปรานี
 เมื่อนั้น พระอนุรุธผู้รุ่งรัชมี พึงนางไวยกาพาที่
 จึงมีพจนาคอบไป ซึ่งท่านผิตพลังแต่หลังมา เราหาถือโทษ-
 เอาโทษไม้อีกทั้งกรุงพาลที่บันไคย ก็ได้ว่ากล่าวแต่โดยธรรม
 ไม่เชื่อมีธรรศพจมาร กริ้วโทษอีกหารด้วยโมหัน ก็จำเป็นสัประยุท-
 โรมรัน จนถึงวันมรณา ทั้งนี้เพราะกำมไค้ทำไว้ จึงคลใจ-
 ให้สิ้นสังฆา อันศกพญาอสุรา ตามแต่ปัญญาของเทวี ท่านกับ-
 โอรสทศมุข จะเลี้ยงให้เป็นศุกเกษมศรี คงยศปรากฏในชาติรี
 ยิงที่รัตนะเมืองมาร
 เมื่อนั้น นางไวยกาผู้ยอดสงสาร ได้ฟังมีธรรศโองการ
 เยนชานชาบสิ้นในวิญา จึงน้อมเศียนเกล้าบังคมบาท กราบทูล-
 ผู้ว่านากนาถา ซึ่งพระองค์ทรงพระกรรณา พระคุณล้นฟ้าแดนไตร
 อันตัวของข้าเป็นสัตรี หามที่พึงพาไม้อีก พระองค์ผู้ทรงฤทธิไตร
 จงได้โปรดเกล้ากุมภันท์ ขอเอาพระเดชปกเกษด้วย ช่วยส่งให้-
 สู้สรวงสวรรค์ จะได้ปรากฏเกียรติยศทรงธรรม ไปทั่วเขตชั้น -
 จักระวาฬ
 เมื่อนั้น พระอนุรุธผู้ปรีชาหาร พึงรศพจนาทนงคราญ
 ผ่านฟ้าจึงตรัสตอบไป ท่านอย่าอวารร้อนเรา ไว้ทุกระเราจะทำให้
 ตรีสพกลางฉวยอีกพระขรรค์ไชย ภูวะในยเสด็จขึ้นยืนยัน ประนม-
 ทัตตั้งสัจจอธิฐาน ขอเดชพระอวะตาลรังสัน ให้ปรากฏมหัศศีจรรย
 แก่หมู่กัมภันทในครั้งนี จงบังเกิดเป็นเมรุมาศ โอภาษด้วยดวง-
 มณีสิริ แล้วหลานสมเด็จพะจักรี ภูมิกวัดแก่งไปมา

บัดเหตุยวเกิดเป็นพระเมรแก้ว อดลงกภูพรายแพรวเวหา
 สวมศกพญาอสุรา ราชอาณาจักรลายพรายพริ้น มีทังเมรุแทรก-
 เมรุทิศ ชั่วะลิตพรรณรายฉายฉิน เสาสาบกابบังกระจิงบัน
 ขึ้นเหมจ้อฟ้าปราล มีรูปครุทธาวาสุกรี ฉัตรธงมณีเรียงราย
 พายในนั้นม่เมรุทอง เรื่องรองเนาวะรัตนจำหรัคฉาย ด้วยเดช-
 บุญญาอันเพรีศพราย หลานพระนารายสีกร
 เมื่อ่นั้น นवलนางไวยกาตวงสมร ทังราชโอรสฤทธีรอน
 พงฺสนมนี้กรเสน เหนพระเดชาอาณภาพ ใหวั้นวาบสยองเกษ
 ประนมกรเหนือเกล้าเมาล ชมบุญบารมีเป็นโกลา ต่างตนอานวย-
 อวยพร จงถาวรจำเรฐชั้นชา เปนฉัตรแก้วกันโลกา จได้ฟัง-
 บาทาพระทรงธรรม ครั้นแล้วอัคราชเทวี กับโอมศิริอุษาสาวสวรรค์
 ทศมุขหมู่สนมกำนัล สู้รังษพงษพันธุเสนามาร บ้างถือทูปเทียรบุพผา
 จุนจันศุนธาหอมหวาน พร้อมพหูร่ำชบรีวาร ไปสถานพระเมรุจุ
 ต่างจุดทูปเทียนคำรพ สมาศภพญายักษี ทักสินพลาถ -
 แสนโศก เสี่ยงมีวังเวงวิญา แล้วเอาจุนจันศุนธาร เทียน-
 ทองกุสมาลกฤษณา ใใส่เข้าในศกอสุรา จุดเพลิงบูชาพร้อมกัน
 เมื่อ่นั้น พระอณรุทสูรังษรังสิน สถิตเหนืออาศแก้ว -
 แพรวพิธม กวัดแกวงพระขรรคฤทธีรอน แสงหwabปลาบเปลง -
 เปลวพราย ฉารฉายจำหรัคประภัสสร เปนเพลิงเริงรุ่งอำพร
 ติดเชิงตรกรเข้าทันที เรื่องโรจโชคไปตั้งไฟกาล สังกหารพลาถ-
 ศกยักษี สุนสิ้นเป็นพิศกิลี ด้วยอำนาจฤทธีมहिมา
 เมื่อ่นั้น โอมนางไวยกาเสนหา ครั้นเสร์จถวายเพลิง-
 พรภัสศา ค้อยคล้ายโศกาจาบัล จิงนบนี้วประนมขึ้นเหนือเกษ
 กราบทูลภูวะเรศรีรังสิน ขอเชฐเสดจ้องค์พระทรงธรรม จจรวัล-
 เข้ายังเมืองมาร ครอบครองภโคไอสุร อันสมบุรณสมบัตรพิศการ
 ปกป้องแสนสนมนงคราญ เปนหลักแก้วศุระกานต์ในธานี

เมื่อนั้น พระอนุรุธทรงสวัสดิ์ศรีศหมี ได้ฟังไวยกาทาที่
 สอดคล้องต้องที่วิญา จึงชวนโถมยงนงลักษณ์ อัครเสวทรนุชอุษา
 กรายกรนวนขนาดยาศรา ไวยกานำเสด็จไปขึ้นรถ
 สองกระสีตรร่วมราชบังลังค์ทรง ตั้งดวงเดือนสุริยงอลงกฎ
 รถประเทียบเรียงรันเป็นหลั่นลด ตามเชิงบรรพตแนนนันต์ ให้ได้
 ชิงหมูปุขุหบาตร สู่ระชาติพหลพลชั้น ออกจากเขาแก้วอัฏฐัญ
 ตามกันไปโตยวิถิจร
 รถเอษรถแก้ว แล้วด้วยนพรัตน์ประพิศศร งามเรือน-
 งามแปรงแอกงอน งามบุษบกช้อนบังลังลอย งามเส้ากาทเก็จเพช-
 ประดับ งามกระจงแก้วประดับช่อห้อย งามมุขบันงามอะรามาพลอย
 งามช่อฟ้าช้อยจับลำยอง งามเทียมโกจรชริงหะราช งามโกลทัน-
 พาดเสียงก้อง งามพระองค์ทรงนั่งตั้งรูปทอง งามวระนุชน้อง-
 ลักลกัน งามรถประเทียบเรียบตาม งามผ่องนงงามตั้งสาว-
 สวรรค์ งามเครื่องสูงบังสุริยัน งามแถวธงสุวรรณไสวฟ้า
 งามปีกลองประโคนโครมคฤก งามพลแห่อีกทั้งซ้ายขวา งามทศมุข-
 ช้อฮาชา เปนกองน่านำพลจรัล
 เดินทางหว่างเขาลำเนาธาร ช้ามละหารห้วยเนินคิริศิร
 สำราญราชฤาไทยเปรมปรี จนนบุรีรัตนาราไช
 ครั้นถึงจึงให้ขับรถทรง ตรงเข้าในมหาทวารใหญ่
 ขึ้นวิถิท่างเทียบเลียบไป ทอดพระเนตรกรุงไกรกมุภัน
 เฝงพิศปรากฏการประกอบแก้ว ศีรแพรวเลื่อมพรายฉายฉัน
 พางเรียงงามเรียบระเบียบกัน หุ้มสุวรรณเงาหาวาบปลาบตา เชิง-
 เต้นปีกธงมังกรทอง สบัดเหนไสวท้องเวหา เรียงป้อมวางปืนจินดา
 ทวารบานรัตนอรามเรือง มีคูรอบค้อมเปนขอบคัน เชื้อกันลาน-
 แก้วแนวเนื่อง ถนลมาศตราดมีวิถิเมือง ตึกกวันทวันเรียงระเบียง-
 เรือน ประสาททั้งสามแก้วลั่น ทุกแดนแผ่นดินไม่มีเหมือน
 ยอดโศดแสงช่วงตั้งดวงเดือน แลเลื่อนงามล้ำวิมารลอย ช่อฟ้า-

ชอยเพื่อยเจือยชด หน้าบันแก้วคกระหนกห้อย สุ่มชศุภพลามอร่าม-
 พลอย ล้ายองทองย้อยระยิบพราย ผหนังลวณพริกพันฤกเล็ด
 บันชรงามเจ็ดวิเชียรฉาย ชมพलगขึ้นเพลีนภาโทสบาย จนชายบ่า-
 แสงอะโนไทย
 ไทกลับพีไชยรทตรง ตรงตามทางทองถนนใหญ่ พลมาร-
 แห้แหนแนนไป เข้าในนี้เวศอสุรี
 ครันถึงประทับกับเกษมาศ อันโอภาษด้วยดวงมณีศรี
 พระโอนองคัคเรศเทวี อันมีศรีศุภลักษวิไลยวรรณ ลงจากบันลึง-
 รทตรง พร้อมฝูงอนงสาวสัน ตั้งดาวแว้ดล้อมดวงจันท์ ทัพประ-
 สาทสุวรรณอำไภย
 ลดองค้ลงเหนือบันลึงอาศ นางสนมมอบกลาดไม้บับได้
 แสนศุภสำราญญาไทย ด้วยมีไชยได้ราชธานี

เล่มที่ 10

บัณฑิตัน จึงนางพระพิเลียงทั้งสี่ ถวายบังคมทูลภูมิ
 โศกร่ำไรไปมา
 โสสองพระองค์ทรงลักข ชำร่าไทรักษ เป็นหนักหนา
 เข้าค่าพร้ากินแต่น้ำตา ถึงจะม้วยชีวาไม่อาลัย แต่ทุกถึงสอง -
 กระษัตรา กลัวจะหนียกขาไปไม่ได้ ประการหนึ่งถึงมากจะ-
 ชิงไชย เหนเปลี่ยวพระไทยพันนิก ด้วยว่าพระองค์ผู้เดียว จะ-
 ธิบเขี้ยวบรรณหารหัก กลัวจะมอดม้วยด้วยมือยกษ จึงร่ำรักษไม่วาย-
 โสกา ต่อรู้ว่ามีไชยแล้ว จึงพองแ้วใส่โสมนิสศา ที่นี้ทั้งสี่-
 ไม่มรณา จะโคอยู่เป็นข้าคุมวันตาย
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรฤทธิแรงแสงฉาย ฟังพี่เลียงทูล -
 บรรยาย ตั้งสายอำมฤตย์ฟ้ายาใจ พระจึงมีสุนธรวาท ว่า-
 นิคฤหาทีสุดไมย ไซ้คิดแต่พี่เมื่อไร ใจข้าก็คิดพันทวิ อันการ-
 ชิงไชยมิได้พริ้น แต่หวาดหวั่นถึงพี่ทั้งสี่ กลัวว่าจะมอดม้วยชีวิ
 ด้วยมืออสูร์เกรียงไกร พระจึงเอาเนื้อคว้ามทั้งนั้น มารำพัน-
 แจ็งแกลงไซ อันความทุกขร้อนอาวรณ์ใน เป็นวิไสยทั่วไตรโลกา
 ว่าแล้วจึงมีพจนาด ตรัสแกเขาวราชเสนาหา เราลีนทุกมิศุข -
 เปรมปรา ตั้งได้พากฟ้าสุลาไลย อันพี่เลียงทั้งห้ามาระศีร์
 ก็จงรักภักดีเป็นข้อใหญ่ ร่วมทุกขร่วมชีวิตรจิตใจ รวมคิดไม่กลัว-
 บันไลยลาญ จำเราจะสนองความชอบ ตอบคุณให้ควนด้วยที่ลาน
 โดยยศศักดิ์คิศจงขาร เขาวมาลย์จะเอนประการใด
 เมื่อนั้น โฉมนางอุษาศรีไร ฟังพระบันหาญสำราญใจ
 อรไทบังคมแล้วทูลมา อันพี่สุพลักษผู้ภักดี ก็มีความชอบเป็นหนักหนา
 เทียวไปวาดรูปถึงสามครา แล้วเชิญเสด็จมาไม่กลัววิภย ชอบให้-
 ลังวานประกานเพชร มงกุฎเก็จกฤษทลแสงใส ทองกรธำมรงค์อำไพ
 วอทองวิไลยอลังกา เครื่องโฆลวนกุดันบันจง ทั้งพาทรงทาทาษา

กับเงินทองสิ่งของนานา ประกอบด้วยยศถาบรรดาศักดิ์ อันพระพิเลียง-
 ทั้งสี่ ก็ภักดีปิ่นจะม้วยอาลัย รวมคิดจิตรใจพร้อมกัน ชอบนั้นก็-
 พินอู่ประมา ความไทม์งกุฎสิ่งวานทรง อลงกุฎด้วยมณีมีค่า
 นางอรุณมรกตจรณา นางสุพรรณกัลยาทับทิพย์พราย นางสุนทรเพชร-
 ภูรจําภุตา นางจันทราเจ็ดฉาย ชำรงทองกรจําหลักหลาย
 วอศรีพรหมราชรุจี คนหาตามที่หนองเนื่อง ทั้งเครื่องอุปโภคแล-
 ทาษีร เครื่องกินล้วนราชาวะดี ภูษาศิรเงินทองครบครัน
 จึงจะควนด้วยมีความชอบ รอบรู้ปัดป้องทุกสิ่งสรรพ ซึ่งพระองค์จะ-
 ประทานรางวัล ตามแต่ทรงธรรมจะโปรดปราน
 เมื่อนั้น พระทรงโถมประโถมสั่งสาร ได้ฟังอุษาเยาว-
 มาลัย พระพูนกระเสมเปรมปรา จึงมีสุนทรวาที เจ้าว่าถิ-
 ชอบหนักหนา เพราะพรองต้องธรรม์บุราณมา ความเปนนางพญา -
 จักรพรรดิ มิเสี้ยที่กำเนิดในบุษยา จะเจรจาสิ่งใดจําเรือกุสวัสติ
 พระเร่งมีความประติพิศ แล้วตรัสสั่งกำนันกัลยา ให้เอามงกุฎ-
 สิ่งวาร มาประทานพิเลียงทั้งห้า กับเครื่องยศบริพอกนานา
 ตามคำกัลยาบัดนี้
 บัดนั้น นวลนางกำนันสาวศิร รับริศพจนาดพระภุมิ
 กราบสามทีแล้วก็ไคลคลา
 ครั้นเอยครั้นถึง จึงสั่งเจ้าพนักงานซ้ายขวา ให้เอา-
 สิ่งของนานา ส่งมาบัดนี้ฉบับไวย
 บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานน้อยใหญ่ จึงจัดสิ่งของทั้งปอง-
 ไชย ส่งให้ด้วยพลันทันที
 บัดนั้น นวลนางพระกำนันสาวศิร รับริศพจนาดพระภุมิ
 มากมี ก็รับจรัลกลับมา
 ครั้นเอยครั้นถึง จึงบังคมบรมนาถา แล้วประทาสสิ่ง-
 ของนานา แก่พิเลียงทั้งห้าทันใด

บัดนั้น ฝ่ายนางพระพี่เลี้ยงน้อยใหญ่ กราบถวายบังคม-
 พระทรงไชย ด้วยใจจงรักภักดี ต่างคนต่างรีบของประทาน
 ทั้งมงกุฎสังวาลเรื่องศรี ครั้นแล้วก็พากันจรลี ไปยังที่อยู่สำราญใจ
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรศมศรีใส่ ครั้นบำเหน็จพี่เลี้ยง-
 นางใน มีพระไทยศุขเกษมเปรมปรี จึงให้ทศมฺขุนูชา พาน-
 พิกพรัตนากรุงศรี เป็นจ้าวแก่หม่อมศรี ตามราชประเวณีย์สืบไป
 ครั้นเอยครั้นแล้ว พระจักระหวัดแก้วเป็นใหญ่ จึงเสด็จ-
 ลีลาคลาไคล เข้าในห้องแก้วรจนา
 บัดนั้น โฉมนางพระพี่เลี้ยงทั้งห้า ครั้นคำยาँแสสงสนทนา
 เทนสองกระษัตราบันทมใน จึงสั่งผู้องนงคสาวศรี อันเป็นที่ยั่ววาล-
 พิตไสม ให้ชักกล่อมขึ้นทันใด โดยใจจงรักภักดี
 บัดนั้น ผู้นางกำนัลสาวศรี ได้ฟังพี่เลี้ยงพาทิ
 ก็ชักกล่อมตัสต์ด้วยปรีดา
 บังคมพระทรงเดช องค้อครเรศเสนาหา ทรงโฉมงาม-
 อรชร ตั้งทิมกรกับจันทรา บุญสองชกชวณมา ให้ประสพพบกันเอย
 ของจงจำเรณูสวัสดิ์ ทูลพิพัฒมะโศภวรรย์ ออย่าไฉนราช-
 รัช เอกองค้อวิไลยวรรณ์ เกรงเดชทุกเขตชั้นธ กวาช-
 สุวรรณมาลีเอย
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรทรงสวัสดิ์ศรีผู้มี ฟังเสียงศุริยาคคนตรี
 ภูมิติดถวิลจินดา ถึงพระชนกชลงนี้ มะเหษีพี่เลี้ยงถ้วนหน้า แต่-
 จากมาก็หลายเดือนตรา ออย่าเลยจะกลับไปกรุงไกร
 คิดแล้วจึงมีสุนทร ดูกรเขาวยอดพิตไสม แต่ตัวพี่จาก-
 เวียงไชย ช้านานได้หลายวันมา อันองค์พระชนกชลงนี้ ปานนี้-
 จะละห้อยคอยหา จะวิโยคโศกแสนโศกา พร้ากินน้ำตาเป็นน้ำใจไป
 คิดถึงสองพระองค์ทรงศักดิ์ ครั้นจะอยู่ช้านักก็ไม่ได้ พี่จะภาแก้วตา-
 คลาไคล ไปบังคมพระชนกชลงนี้

เมื่อนั้น โฉมนางอุษามารศรี ได้ฟังบันชาพระภูมิ
 เทวีตีระตถุณิกไน จึงก้มเกล้าประนคบทบาท ทูลพระภูวนาถ -
 เป็นใหญ่ ซึ่งพระจะเสด็จไปเวียงไชย ด้วยอาลัยถึงสองกระ-
 สัตรา ตัวข้าผู้รองบทศรี ก็มีความยินดีเป็นนักหนา จะขอตาม-
 เสด็จพระภานฟ้า ไปกว่าจะม้วยชีวิ อันยูไนกรุงรัตนา ก็เหน-
 เมตาข้าหาศรี เกลือกไปถึงราชธานี จะเกรงองค์เทวีเป็นทีรักษ
 จะเลื่อมหายคลายความกรุณา ฝ่ายข้าจะทุกขทนเพียงอกหัก ยิ่งจะ-
 ข้าร้ายได้อายนิก พระทรงศักจงโปรดปราณี

เมื่อนั้น พระอนุรุทรผู้รุ่งรัศมี ฟังพลางทางตอบเทวี
 ด้วยสุนทรวาทีอันโอฬ่า
 เจ้าเอยเจ้าพี่ มาระศิริผู้ยอดเสนาหา ว่าโยฉนี้กัลยา
 อนิจาไมควนจะภาที อันองค์นงลักษอัศเรศ เทเวศหวังให้เป็นคู่พี่
 รักษเจ้าเท่าเทียมชีวิ มาระศิริอย่าแห่งแคลงใจ ความจริงพี่จัก-
 บำรุงน้อง จะให้ขุนของนั้นหาไม อันนงองค์ควิไลย ก็ยอม-
 อยู่ในราชบันชา ทั้งเทวาก็ไม่ภาสूसุม ร่วมพิธีเมื่อนยอดเสนาหา
 ความเจ้าเป็นอัครชายา ป็นพระสนมনারี

เมื่อนั้น โฉมนางอุษามารศรี ได้ฟังสุนทรวาที
 ตังวารทิพรศเจือใจ จึงถวายประนคบทษีร ด้วยความเปรมปรี-
 แจ่มใส ข้าจะขอตามเสด็จพระผุวะไนย ไปบังคมสองกระสัตร-
 ธิบต์

เมื่อนั้น พระอนุรุทรภูษภาคเรืองศรี ได้ฟังอัครราชเทวี
 พาที่สิ้นแห่งแคลงใจ พระมีความชื่นชมโสมนัส ไพบูลย์ภูลสวัสดิ-
 แจ่มใส เกษมสมชมน้องล่องโย ภูวไนยนิทรานในราตรี
 ครันเอยครันรุ่ง พระสุริยาพวยพุงรัศมี ทรงเครื่อง-
 เรื่องรัตนรุจี จอร์ลือออกพระโรงรงนา

ครั้นถึงจึงเสด็จยังแท่นแก้ว แล้วตรัสแก่ทศมุตศึกษา
 แต่เราจากสุริวงษนครกา มาอยุธยาเวียงไชย นับไว้มากหลาย-
 เดือนตรา ครั้นนี้จะเข้านักก็ไมไค เจ้าคือยู่บำรุงกรุงไกร
 เราจะลากลับไปพระบุรี
 เมื่อนั้น พะญาทศมุตศึกษา ไตฟังบันชาพระผู้มี
 อัญชลีแล้วทูลไปพลัน จะขอไปสั่งเสด็จพระยอดฟ้า ยังกรุงนครกา-
 เขตชั้นธ จะชะลอประสาทแก้วแพรวพรรณ ไปตามพินางกัลยา
 ทูลแล้วก็มเกล้ออภิวาท พระจักรธาตรีราชนาถา แล้วเสด็จลีลาศ-
 คลาศคลา ออกมาจากท้องพระโรงไชย
 จึงสั่งมหาเสนา ให้เตรียมโยธาน้อยใหญ่ เร่งชะลอ-
 ประสาทแก้วแววไว จะไปสั่งเสด็จพระผู้มี
 บัดนั้น จึงเสนามารักษี รับสั่งแล้วกราบลงสามที
 อสุรีก็รีบออกมา
 เร่งรัดจัดพลมลตรี กะเกณฑ์รักษีชายชวา ล้วนมีกำลัง-
 ฤทธา สามารถอาจองคจะชิงไชย ชุนข้างให้ผูกคชสาร ชาญ-
 งามล้ำวงสูงใหญ่ พ่วงพื้เท้าว่องไว ใจกาจอำจหาญรณรงค์
 ชุนมำก็ผูกพลาทัก ผกแผ่นดินพญาราชหงษ ชุนรตเร่งราชรถทรง
 อดงกาคด้วยแก้วแววไว
 อันพลซึ่งชะลอประสาท อังอำจตั้งยกพระเมรุได้ ก็ตั้ง-
 โทพรอมกันทันไค เขายกประสาทไชยด้วยฤทธิ
 ครั้นเลื่อนเคลื่อนขึ้นจากที่แล้ว จึงชะลอประสาทแก้วเรืองษีร
 มาหน้าพระลานอันรูจี คอยเสด็จผู้มีจะยาตรา
 เมื่อนั้น โฉมยงองคนางอุษา จึงคิดถวิลจินดา
 ซึ่งจะไปณรงกาธานี เมื่อไรจะไคกลับมา เหนกรุงรัตณาบุรีศรี
 จะไปกราบเกล้าอัญชลี พระมานดาซึ่งมีคุณมา
 คิดแล้วจึงเสด็จลีลาศ จากห้องโสภาศนอันเลขา
 พิเลียงสาวสันกัลยา ก็ยาตราตามเสด็จนางเทวี

มาเอยมมาถึง ประสาทแก้วแกมทองเรื่องษัร กัมเกล้า-
 กราบบาทพระชนนี พระบุตรจึงทูลไปทันใด บัดนั้นสมเด็จพระจักรา
 จะกลับไปพรังกากรุงไทย ลุกจะลาตามเสด็จภูวไนย ไปบังคมสอง-
 กระจัตรีบตี

เมื่อนั้น โฉมนางไวยกามาระศรี ไฉนฟังพระราชบุตร
 มาอัญชลีบังคมลา

ตั้งหนึ่งพญามัจฉา พิษชาติตักเกล้าเกษา ชลเนตร-
 ฝูมพองนองตา กัลยาครวญคร่ำรำพันไป โอวาลูกกริชของแม่อา
 พื้ทักกริชามาจนใหญ่ ทวังจะฝากชีวิตจรใจ เหนไม่จริงสั่งขาน
 _____ (ซำรด) _____ (ซำรด) จะฝากผีโฉม-
 ยงนงคราญ ควรทหาเขาวมาลย์จะจากไป พระบิดุเรศก็สู้สวรรคต
 ยิ่งกำศดไม่วายหายให้ เหนเจาคอยสะบายคลายใจ จะมาซำ-
 จำไกลมานดา จะทานทัดขัดห้ามมิได้ย สุดใจแมสุดเสนาหา
 รำพลางกอดองค์พระธิดา โสกาไม่เปนสัมพันธ์

เมื่อนั้น นวลนางอุษามาระษัร เหนองค์สมเด็จพระชนนี
 โสก็ครวญคร่ำรำไร นางคิดอุนกุลเทวศ ชลเนตรแก้วถึงหลังไหล
 แล้วบังคมทูลไปทันใด พระองค์อย่างได้โสก็ แมนลุกไม่ม้วยชีวา
 จะกลับมารองเบ้องบาศรี เปนกำจำไกลชนนี คอยอยู่จงดี้จะขอลา

เมื่อนั้น โฉมนางไวยกาเสนาหา ไฉนฟังพระราชธิดา
 กัลยาค่อยคลายโสก็ จึงมีวาจาอันสนธ ดวงสมรของแม่ผู้มีศรี
 ตัวเจ้าจะจากชนนี เทวีจำคำของแม่ไป ซึ่งจะเป็นบทบริจา
 องคพระจักราเปนใหญ่ ชื่อตรงต่อองค์พระทรงไชย สิ่งใดอย่าให้-
 เปนราตี จะสมศักดิ์ที่เจ้ากำเนิด เกิดในบุษบงเกษี จึงจะ-
 ความเปนยอดกระสัตรี จะมีศุขสวัสดิ์ทุกเวลา ว่าเอ่ยว่าแล้ว
 จึงภาลุกแก้วเสนาหา เสตจยุรยาตรคลาศคลา มาเฝ้าพระจักรา-
 ทันใด

ครั้นเอยครั้นถึง นางจึงบังคมประนมไหว้ แล้วกราบ-
 ทูลองค์พระทรงไชย ซึ่งจะเสด็จไปพระบุรี อันองคอุชาทราวมไย
 จะตามไปได้ เบื้องบทิศ พระองจงโปรดปราณ เทวีเห็นแต่พระ-
 ทรงธรรม ช้าน้อยจะได้เห็นเกล้า ตราบเท้าช้ำวาอาสัน อัน-
 หม่อมสุนกมภักดิ์ ทั้งนั้นจะกระเสมเปรมใจ
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรศมีศรีไชย จึงตอบนางไวยกา-
 ไปทันใด อยาอาวรณ์ร้อนใจถึงนางเยาว์ ชำรึกนางอุชาทราวมไย
 ถึงดวงใจในเนตรไม่เปรียบเท่า จะเลี้ยงให้ประเสริฐเพริศเพรา
 เป็นปิ่นเกล้าอนงคนารี ฝ่ายองค์พระธิดานั้นอย่าทุกข์ จงบำรุง-
 ทศมชยิกษี ทั้งราชสุริวงษพงษ์ เส้นไพรฟ้าประชากร ให้อยู่-
 เยนเป็นสุขทั่วหน้า ด้วยความปรีดาสมิสร แมนจะมีประจามิตติ-
 นคร จะมาช่วยตีบรอนให้เอนใจ
 สิ่งเอยสิ่งแล้ว ศฤกษพ่องแผ้วแสงไส พระชวณาง-
 อุชาคลาไคล ไปเขาที่สงคองคา
 พระจึงชำระสระสร้ง สำอององคด้วยทิพบุพพา ทรง-
 สุนทรปนทองรจนา ปราบภูรศเร้าเอาใจ พระทรงสนับเพลาภาษา-
 สาน เขาวมาลย์ทรงทิพโกไชย พระทรงชายแครงแกลงไกว
 สอดไสชายไหวสังวาลวรรณ์ นางทรงสั่งแก้วแห้วพร้อม สอด-
 สร้อยทรงเครื่องประดับกัน พระทรงตาทิศนิพพรม บันจง-
 พาหุรัตรจณา โฉมย้งทรงสนองทองกร บวรด้วยธำมรงค์มิดา
 พระทรงมงกุฎแก้วแววฟ้า ชัดพระขรรค์ศีกดาเพริศพราย ทราวมไย-
 ไล่พระศโรเพท กรรณเจียกจรวีเศศแสงฉาย สององค์ทรงเครื่อง-
 พรณรัย งามละม้ายโกษีสุจิตรา
 ครั้นเสด็จพระพี่เลี้ยงก็มาพร้อม สาวศีรหอมลอมซ้ายขวา
 ทั้งสุริวงษกัของนางไวยกา ก็ตามมาส่งเสด็จพระภูมี
 ครั้นถึงเกษแก้วอันบรรจง จึงสั่งสุริวงษกษี ทั้งนาง-
 ไวยกาเทวี ค้อยอยู่จ้งดีจะลาไป ส่งเสด็จเสด็จขึ้นรีธา กับ-

อดนางอุษาศรีใส่ พระพิเลียงสาวสนมกรมใน ก็ชักรดประเทียบ-
 ไปตามกัน สิ่งให้ทศมฺขุนูชา เล็กพลโยธาแขงขัน ออกจาก-
 รัตนาลับปล้น เร่งหมุกุมภักย์ยาตรา
 รถเอยราชรถแก้ว เพริดแพ้วแพ้วพรายพระเวหา
 แสงระยับจับปราสาทรจนา แสงปรากฏจับภตารัตโรตร ชะลอ-
 เลื่อนเคลื่อนมาในไพรสณฑ์ เสียงพลจัตรงคหวั่นไหว งามปราสาท-
 ราชรถอำไพ งามพวในองงามกัลยา งามองคตศมฺขอสูรี
 งามทั้งโยธีก้าวกล้า งามรถประเทียบตามมา งามทั้งคชาพาชี
 งามเครื่องอภิรมช่มสาย กลดกลิ้งพริ้งพรายแสงศึร พองกลอง -
 กีกก้องคันทรี เสน่เหแหแหแนนมมา
 พระเสด็จเข้าในหิมเวศ กับองค์อัครเสนาหา คลายคลี่-
 กริพลโยธา คั่นตัดลัดป่าพนาลี ข้ามเขาลำเนาไพรชฎ
 ภูลสวัสดิ์พิรมยเกษมศึร กับพิเลียงกำนันนารี ชมพรรณ์สะกุกิในไพร
 พญาลอจับกิ่งเลียบสลอน ยุงพื่อนพายหางบนยาวาใหญ่
 คณาขางจับขุงเบเนผุงไป ระวังไพรจับพฤษนินัน โนรีจับรังทำรัง-
 เรียง ภูเขาให้จับเหียงให้สนั่น นกแก้วจับเกดพลอดกัน เขาจับ-
 ขอยขึ้นเรียกริง นกไฟให้ลคูไปจับฝาก กระสาตีนกระตากจับกระสัง
 ใกฟ้าถาจับมะไฟพั้ง คับแคจับกิ่งตระเคียนทอง รังนานจับนอนบน-
 รกฟ้า กระทาจับกระถินชันก้อง โภกิลจับแก้วกินลูกพลอง
 ภูรโศกร่อนร้องสนั่นดง พระชีชวนอัครเสกัลยา ชมพฤษชาคณา-
 นกพิศวง เพล็ดเพลิงจำเรียมมาในรถทรง กับพิเลียงผุงองงค -
 สำราญใจ
 พระให้รับพลโยธา คั่นตัดลัดมาในป่าใหญ่ ล่างทาง-
 หวางเนิ่นพนมใน ก็ถึงแดนกรุงไกรธรงกา จึงหยุดพลพลยักษ
 ภักรรมในไพรพฤษชา แล้วมีพระราชบันชา แก่สื่อสุราเสนี
 ให้เร่งนำลักษณะอักษร รัปร้อนเข้าไปในกรุงศรี ฑูลองคพระชนก-
 ชลนี้ ว่าเรากริพลไกรมา

บัดนั้น ทั้งสี่เสนียักษา รับสิ่งแล้วกราบส่งสามลา
 แต่งศุภสาราราทันใด
 เสจรแล้วประนตบทวง องคพระทรงภูษ เป็นใหญ่ ทั้งสี่-
 เส้นาก์คลาไคล ดันตัดลัดไพรรับมา
 ครั้นเอยครั้นถึง ดานชั้นชั้นนองแนวพา เหนปิดประตุ-
 มั่นกริงตรา อสุราจึงเรียกเขาไป
 บัดนั้น ชนดานซึ่งเปนนายไทย พร้อมพรุ่งนั่งกินเมไรรย
 บาวไพรรินเหล้าทำที่ ต่างคนต่างเมาโมเย โททรเทรโอ้อ์เอ็งหมี่
 บางเหลันเตนร่าเปนนกลี่ โฉงเฉงยู่ยี่ช่มชาน
 ครั้นไดยืนเสียงเรียกมา ทิริมแงมผาประตุดาน นาย-
 เยี่ยมออกไปมิตันนาน แลเหนบุนมารักตกใจ ตาชาวหน้าซัดลงทันที
 ดั่งยักษ์จะจับเอาตัวได้ วิ่งหนีรองบอกกันมีไป วายักมักโลเข้ามา
 บัดนั้น นายดานชั้นในใจกล้า ไดยืนออกชื่อว่าอสุรา
 จึงจับสาตราหน้าไม้ เรียกหาบาวไพรมาลัน ให้เอาดินประจุปืนใหญ่
 ขึ้นตั้งจิงกาถ้าไว้ จะคอยยิงชิงไซยอสุรี
 บัดนั้น จิงเสนามารักษ์ เหนผคนกล่นเกลื่อนในพงพี
 เอิกเกริกอึงมีมากมาย ล้วนถือธนูหน้าไม้ ทั้งปืนไฟใหญ่น้อยหลากหลาย
 จิงหยุดคอยทั้งสี่นาย แล้วร้องว่าอย่าทำวุ่นวายไป บัดนี้สมเด็จพระ-
 ทรงภูษ พระอนุรุธิราช เป็นใหญ่ ใช้เราทั้งสี่เสนีใน ให้เข้า-
 มาแจ้งกิจจา
 บัดนั้น ชนกระเวนองไสยใจกล้า ได้ฟังถ้อยคำอสุรา
 ออกพระนามผ่านฟ้าชาญไซย จึงคิดว่าองค์พระจักรา จะได้เสนา-
 ยักษมาแต่ไหน ชื่อนี้ เปนที่แคลงใจ จึงร้องถามไปหามีได้ซ้ำ
 ซึ่งเปนข้าพระองค์ทรงธรรม สำคัญสิ่งใดให้เรงวา หาไมจะวาง-
 ปืนจิงกา ไทมวยชี้ว่าบัดนี้
 บัดนั้น สี่เสนามารักษ์ ฟังถามมีความยินดี อสุรี-
 หัวร่อแล้วบอกไป บัดนี้พระทรงศักจักรา กับนางอุษาศรีใส

ทั้งแสนพระสนมกรมใน พระเสด็จกรัพลโกธมา ตั้งอยู่ปลายค่าน-
 พระบุรุษ ประทับโศภณศึกษา ครั้นจะยกเข้าพระภารา แสนสุร-
 เสนนามากมี กลั้วว่าไพร่ฟ้าประชากร จะชจรแตกตื่นทั้งกรูศรี
 จึงใช้เรามาแจ้งคดี อัครก็มีเป็นสำคัญ
 บัดนั้น ขุนกระเวนชาณุกลคนชยัน ครั้นเห็นสาราพระ-
 ทรงธรรม เป็นสาคันมากดีใจ ต่างคนชื่นชมเป็นพินนิก จะ-
 กลั้วขุณย์กัท่าไม จึงเปิดประตูรับฉับไวย ภาเขาไปในพระบุรุษ
 ครั้นถึงจึงแจ้งกิจจา แก่เสนาผู้ใหญ่ด้วนถึ ตามใน -
 ถวายคำอสุรี ว่าพระผู้มีไชมา
 บัดนั้น สี่เสนามารักษา ครีตเข้ามาถึงเสนา
 นบนี้วันทาทันใด แจงว่าพระองค์ทรงภุช พระอุทรุตรีศรีไรใ
 สึงหารกรุงพานบันไลย ได้พิไชยรัตนธานี จึงเอาเนื้อความทั้งนั้น
 ราชันให้ฟังด้วนถึ จังภาเราเฝ้าเจ้าธรณี แล้วส่งสารศรีให้เสนา
 บัดนั้น เสนอับคิซ้ายขวา ครั้นแจงว่าองค์พระจักรรา
 มีไชยกลับมายังกรุงโกธ ต่างคนชื่นชมยินดี พินที่จะอุปพระมาได้
 จึงภาสือสุรีคลาไคล เข้าไปยังพระโรงรัตนา
 ครั้นเอยครั้นถึง จึงมหาเสนาซ้ายขวา ก้มเกล้ากราบ-
 ลังสามลา ทนพระพานฟ้าไปด้วยพลัน บัดนี้พระโอรสสา ล้าง-
 พานาสูรอาสัน ภานางอุษาวิลาวรรณ ยกนิกรกุมพันทเสด็จมา
 ประทับขยับยังอยู่ปลายค่าน ก็ภพภพมารักษา ให้ยักษีถึอรราช-
 สารมา จังทราบบาทาพระทรงไชย
 เมื่อนั้น ท้าวโกธสุทธีราชเป็นใหญ่ แต่ออกนามโอรส-
 ยศโกธ ก็พองใสโสมนิสพันทวิ จึงมีมีธูรศพนจาด ประทาช-
 แก่ขุณมารทั้งสี่ อันกรุงณรงกาธานี กับบุรุษรัตนาเวียงไชย
 ทางไกลกว่าไกลหนักหนา ซึ่งชกพลมาในป่าไถ่ ล้าบากยากเอน-
 ประการใด จึงบอกไปให้แจ้งกิจจา

บัดนั้น ทั้งสี่เสียนึกษา ได้ฟังสิงหนาทบัญชา
 กราบสามลาแล้วก็ทูลไปย อันซึ่งพระองค์เสด็จมา โดยในมรคาป่าใหญ่
 น้ำท่าพลาหารทั้งนั้นใช้ ก็มีได้ขัดสนกันदान รัพลโยธาภิเษก
 แสนสะนุกมาในไพรศาร ด้วยเดชนภาพพระภูบาล จึงทราบบทมาลย์-
 พระทรงธรรม์

บัดนั้น เสนาพรังกาคณชยัน กมเกลากราบถวายบังคม-
 คลย์ คลีอักษรอ่านพลันทันที

ในลักษณพระราชโอรส ขอประนตไต่เบื่องบทศีร์
 องค์พระบิดุราชชนนี อันเป็นโมลีโลกยแดนไตร ด้วยลุมมิได้บังคมลา
 หนึ่งสองกระสีตราเป็นใหญ่ ให้พระแสนโศกอาอาไลย โทษไภยเป็น-
 พันคมนา บัดนี้ลูกไปได้ปราบมาร ฆ่าท้าวกรุงพานยักษา ได้-
 ราชเวียงไชยอสุรา กับองคอุษาบุตร จึงกรีธาพานมาบังคม
 สองบรมกระสีตราเรื่องษีร์ จะใดเป็นเกือกทองรองทูลี พระพันปี-
 จงทราบบาทา

เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสทุณาถา ฟังลักษณอักษรพระ-
 ลุกญา ยิ่งโสมนัสศาเป็นพันนิก จึงมีบันชาไปทันที สั้งสี่พี่เลี้ยง-
 มีศักดิ์ ให้เกนจัดรงคองค์ะรักษ จึงพริกพรอมมัดนิฉับพลัน
 ออกไปรับองค์พระโอรส อันทรงยศยอดฟ้านราสรร รับเร่งอย่า-
 ได้ช้าวัน ไทกมพันที่นำทางคลาไคล

บัดนั้น ทั้งสี่พี่เลี้ยงเป็นใหญ่ รับสั่งพระองค์ผู้ทรงไชย
 กราบลงด้วยใจภักดี มีความชื่นชมพรหมย์นิก ภักตราประไพไศศีร์
 จึงภาสีเสนาอสุรี กับมนตรีทั้งนั้นออกมา

ครั้งถึงศาลาลูกขุนใน ก็เกนพลไกรซ้ายขวา หมูลีห์-
 ห่มเสื้อีร์ฟ้า หมวดทองรจนารายพรร ทหารป็นเสื้อแดงอินธนู
 หมวกเขี้ยวแลดูเข้มขัน พลหอกเสื้อีร์อิงขัน หมวกแดงแสงฉัน-

พรรณราย หมู่เขนเลื้อ เขียวหมวกดำ กรกำร่าดาบเจ็ดฉาย
 ไทหยดชามากมาย ถือนชอกกรายทวนแกง นั่งลายหม่มเลื้อต่างษร
 ไล่ตุมปัดขึงแขง อ่องอัจกราดเกยวเรียวแรง จัดแจงไต่จับครับครั้น
 ครั้นเอยครั้นแล้ว พระพี่เลี้ยงสุรวังษรังสัน จึงแต่ง-
 องค์ทรงเครื่องพรายพรรณ โทมตาดตสังวานวรรณรจนา ทรืบทรวง-
 มงกุฎเพชรแพรว แล้วด้วยมณีมีค่า ทั้งสี่ก็ขึ้นอาษา ยักขานำพล-
 คลาไคล
 สี่เอยสีม้า ร่าเริงเร้งร้องหวนไหว โพนผันผันผยอง-
 วองไว ดิงไกรษรสรสี่หล้า ฝึเท้าเท้าเทียมลมพิก บัดย่าง-
 ย่างย้ายย้ายขวา ขึ้นหื้อห้อยพุ่มา ยอท้ายสายหน้าหน้าดู ชูหาง-
 หางดั่งมยุรา สีมาคับเคียงเคียงคู่ คำแดงขาวศึรศึรชมภู หม่ม้า-
 ม้าทหารก็ตามมา เสียงข้างข้างร้องโกญจนาท อองอัจอัจหารแก้ว-
 กล้า เสียงรกรรทหลั่นพสุธา กิกก้องก้องป่าพนาลี
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรุกษภงษ เรืองศรี ครั้นสายัณท์ยอแสง-
 พระระวี ลับเหลี่ยมศึรียุคนธร แสงจันทร์แจ่มจับพญาษา พระ-
 ชวนองควะนิดาดวงสมร เขายังแทนทิพอันบรร เบิกบันชรชิมจันทร์
 แชไชแสงจับภัทร พระทรงศึคค์พิรมย์รับชวัน พระพายพิศเกษร-
 บุชบิเ ภาคันธศรวายมา เฟื่องฟุ้งจะรุ่งไจยในสาวดิ กล้ากลื่น-
 เขาวราชเสนาหา พระจุมพิตสนิดแนบกลยา สองเกษมเปรมปราหลับไป
 พระนิทราพินต้นองคค์ ภอสูรียงเรืองแรงแสงไส เสนาหะ-
 เสียงสกุณาสันนไพร ไก่แก้วขันอานประสานกัน มแลงผิ้งอิงอาบเกษร
 บินว่อนร่อนรื่องในไพรสันท์ ประคอบองควะนิดาควงจัน เขยชมรับ-
 ชวันนางเทวี สองกระษัตรสรงภักทรแล้วสระสรง บันจ้งทรงเครื่อง-
 เรืองศรี แล้วเสด็จย่างเยื้องจรลี มาออกทิพระโรจรจนา
 พระสถิตยเหนือบันลังก์รัตน อันเพริดแพรวจำรัตเลขา
 เขียมบันชรทอดในยณา คอยสี่ยักขาซึ่งใช้ไป

บัดนั้น ฝ่ายสี่หญิงเป็นใหญ่ แต่ยกพลสกลไกร
 รอนแรมมาในมรคา ดันดัดลัดป่าพนาดร รับร้อนตามสัญษา
 มาใกล้ที่ประทับพลับพลา จึงให้หยุดโดยธาทันใด องคพระ-
 พ์เลี้ยงทั้งสี่ ผู้ภักดีมีอภยาไศรย ลงจากมิ่งม้าอาชาไนย
 ภากันเขาไปมิได้ช้า
 ครั้นแลเห็นองคพระพูนาท จึงวิ่งเข้ากอดบาททั้งซ้ายขวา
 พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ก็โศกา อยู่กับบาทาพระพูน
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรุ่งรัศมี ครั้นเห็นพี่เลี้ยงผู้ภักดี
 ทั้งสี่พิลาปราโรย พระผ่านฟ้าอาครภูทเทศ ชลเนตรแกวถึง-
 หลังไหล กอดสี่เชษฐาโศกาโลย ภาวะไนยโศกสลบพันทวี
 บัดนั้น พระเพียรพิไชยเรื่องศิริ ครั้นฟื้นคืนได้-
 สมประดี จึงทูลภูมิไปทันใด พระเอยพระเจ้า ปิ่นเกล้า-
 ช้านอยเป็นใหญ่ วันเมื่อพระเสด็จหายไป ตั้งจะมีวสันโดย-
 ทั้งสี่คน ต่างตนต่างฟายน้ำตา ร้องให้เที่ยวหาทุกแห่งหน
 คั่นทั้งนอกในไพรชน ตำบลใดมิได้พบพระภูมิ ความทุกข-
 เพียงชีวิตระจะทำลาย ตั้งจะเชือดคอตายเสียทั้งสี่ จิตใจ-
 ไม่เป็นสมประดี โศกก็กอดกันเขารำไร จนจิตระส่ำคิดจะ-
 ตามหา ไม่รู้ว่าผ่านฟ้าไปไหน องค์พระบิดุเรศพูนไนย
 โกรธซ้ำว่าไม่เฝ้าภา ถอดพระธำมรงค์ออกพิฆาต ค่อขาด-
 มอดม้วยสังขา ภอองคสมเด็จพระไอยกา เสดจมาจึงรอดชีวิต
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรุ่งรัศมี ได้ฟังสงสารพันทวี
 ภูมิคลั่งคลอชลไนย จึงมีสุนทรวาจา แกลปิระเชษฐาผู้ใหญ่
 ซึ่งที่แสนโศกโศกาโลย ใดทุกข์จนถึงมรณา เป็นเหตุทั้งนี้เพราะ
 นื่องรักษ โทษซ้ำก็ผิดเป็นนิกหนา ด้วยนางศุภลักษณ์กัลยา
 ลอบมารับนื่องในราตรี คะนิงนางฟางเพียงจะขาดใจ ก็รีบไปไม่ทัน
 จะบอกพี่ จึงใดเตือนร้อนทั้งนี้ พระเชษฐาทั้งสี่จึงเมตตา ฝ่าย-
 นื่องพริตพรากจากไป ก็ลำบากยากใจเป็นนิกหนา แทบประหนึ่ง-

จะม้วยชีวา พระโอยกาไปช่วยจึงพันไภย เป็นกามเราพี่น้องได้ -
 สร้างสม จึงนิยมให้เป็นทั้งมิได้ แล้วบุญอุปถัมภ์คำชู้ไว้ จึงได้-
 กลับมาเห็นกัน

บัดนั้น ทั้งสี่เลี้ยงเจตฉัน ได้ฟังบันชาพระทรงธรรม
 ซึ่งรำพันทุกข์ยากลำบากมา ชกคิดความหลังก็ใจหาย เอนดูพระ-
 โฉมฉายเป็นหนักหนา แล้วพิศทรงองค์คโธษา เล็ดลักโสภาวีลาวรรณ
 เจิดเจลาเขาวรูประโลมจิตร ตั้งเทวานิมิตรบันจงสวรรค์ งาม-
 ละม่อมพร้อมพริ้งเพราพรรณ ผิวเนื้อตั้งสุวรรณละลายทา เลิศ-
 ล้านางฟ้าในราชรีร ตรีโลกย์ไม่มีที่จะหา ผู้ใดได้ทอดักศนา
 จำเรฤตยาชาจิตรเป็นพันไป พิศโฉมพระผู้ทรงภุชภาค ก็งามลากตั้ง-
 จะบาดตาได้ สององค์ทรงลักษวิไล จะดูไหนก็ลืมพริบตา
 ตั้งอาทิตย์กับพระจันทร์เมื่อทรงกลด หมดเมฆแผ้วพื้นเวหา งามทั้ง-
 สุริวงษ์กระสีตรา งามวาศนาควนวัน ควนจักเป็นปิ่นนัคเรศ
 ครองเสวตรฉัตรมโหฬารยศ ต่างชมสองกระสีตรแจ่มจัน มีความ-
 หฤหรรษบันเทิงใจ

เมื่อนั้น พระอนุรุทรศมีศรีไส เหนพิเลี้ยงสำราญบานใจ
 ภูวนายเกษมเปรมปรา จึงสั่งทศมขพญามาร ใหเกพลทหารซ้ายขวา
 แล้วสั่งสี่พี่เลี้ยงผู้ปรีชา เป็นกองหน้านำไปธานี

สั่งเสด็จสองกระษัตริเข้าที่สงฆ์ สำอางองค์แจ่มจัดรัศมี
 แล้วเสด็จข้างเชิงจรัล กับพระมเหสีมาขึ้นรถ
 รถเอษราชรถทรง บินจงด้วยแก้วมรกต แอกลงนอน-
 สลวยช่วยชด รัตนากำทองลงกต ประดับด้วยอภิรัมชুমสาย
 กลดกลิ้งพริ้งพรายซ้ายขวา คนตรีนั้นนอร์ญา เสนาแหแทนแนไป
 ทั้งมนุษย์กษาดาดาช สันทพชาติข้างรถไม่นับได้ กุมภักย์ยกปราสาท-
 ตามไป เร่งรีบพลไกรโคคลลา

มาจะกล่าวบทไป ถึงไฟรฟ้าประชาชนถ้วนหน้า รู้ว่าพระ-
 ฟ้าเลี้ยงผู้ปรีชา ไปรับพระยอดฟ้ามาเวียงไชย เลื่องญาเอิกเกริก-
 กลาหล หญิงชายทุกตำบลน้อยใหญ่ ชวนกันอ้ออึงทั้งกรุงไกร
 ออกไปคอยดูพระทรงธรรม
 ครั้นเห็นฟ้าเลี้ยงนำโยธา งามคึกคึกมาเป็นหลั่นหลั่น
 ถึงรถศมฺขแลกลมภักดิ์ ต่างตระหนกอกสันเป็นพื้นไป ปิดตาร้องตรีต-
 หวัดหวาด ที่ลูกเด็กใจขาดก็ร้องไห้ หญิงชายเอิกเกริกมีไป
 ที่ไม่กลัวก็หัวร่อกัน ครั้นแลเห็นรถพระภุชพงษ์ กับองค์นางอุษา-
 สาวสวรรค์ ทั้งปรากฏปราสาทแก้วแพรวพรรณ ต่างคนอัศจรรย์-
 เป็นพื้นคิด เห็นสององค์ทรงโคมประโลมสวาดิ งามสอาดจับใจ-
 ช้างในจิตร งามสว่างนำคมขำตั้งนิมิต งามพิศบาดตาอย่าใจ
 งามโคมนางศรีสุดา ก็เห็นว่าไต้ฟ้าไม่หาได้ อันนางโคมขององค์นี้ไซ้
 งามวิไลยเลิศลักษณ์ ต่างคนเพ่งพิศไม่รางตา ตั้งนางฟ้า-
 เทวานราสรรค์ อวยไชยให้พร้อมกัน แชน้ำแจจันสนับไป
 เมื่อนั้น พระอุณรุฑ์ศรีไส พระเสด็จยาดราคลาโคล
 มาถึงพิไชยอุทยาน จิงสิ่งฟ้าเลี้ยงทั้งสี่ อันจะยกโยธิตวยทหาร
 เข้าไปตรงกาหน้าพลาน อสุรหมู่มารมากมี ยักขามนุษจะปนกัน
 จงหยุดพลชั้นไว้สวนศิริ ภูมถานส์อันสอาดดี พฤชวารี่สำราญใจ

เล่ม 11

บัดนั้น ทั้งสี่ผู้ใหญ่ รับสั่งแล้วพลันทันใด
 จึงให้หยุดพลโยธา อันที่บอสุระทั้งหลาย ก็ตั้งอยู่ตามซ้ายฝ่ายขวา
 ที่ในสวนแก้วอันโอฬ่า อสุราสำราญบานใจ
 เมื่อนั้น ฝ่ายนางสุดาศรีใส แจ่งว่าพระภักศดาयाใจ
 ยกพวกพลไกรมาบุรุษ นางยนิศที่พระได้คืนเมือง แต่เคื่องด้วยอุษา-
 มาระศรี จะนอนนิ่งไม่ตั้งสมประดี เทวีเร่าร้อนในวิญา จึง-
 เรียกพี่เลี้ยงผู้ร่วมใจ เข้ามาหนึ่งใกล้แล้วปฤษา บัดนั้นสมเด็จพระ-
 ยอดฟ้า เสด็จมาถึงนอกพระบุรุษ ภานางอุษายอดรักษ มาหยุด-
 ภัคอยู่ยังสวนศรี นื่องนี้จะทำไฉนดี พี่เจ้าจงว่าให้เข้าใจ
 บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอชฌาไศรย ประนมนิ้วบังคมแล้ว-
 ทูลไป อย่าเพื่อทูกร้อนใจนางเทวี วันนั้นพระจะภานางอุษา
 เสด็จมาประนคบทศร องค์พระบิดุเรศชนนี้ เราจะไปดู่ที่พระภูวไนย
 จะเมตาหาว่าจะไม่รักษ ก็แจ้งประจิกไม่สงไสย แม้จะดวน-
 เดือดร้อนอวารณ์โย อรโทจงฟังพี่พาที่
 เมื่อนั้น นวลนางสุตามะเหสี ได้ฟังพี่เลี้ยงทูลคดี
 เทวีเห็นด้วยทุกสิ่งไป ไม่ทันอ่าองค์ทรงเครื่อง ด้วยช้องเคื่องร้อน-
 ออกหมกไหม้ จึงชวนพี่เลี้ยงผู้ร่วมใจ คลาไกลไปปราสาทพระบิดา
 ครั้นถึงจึงแอบอยู่ริมม่าน เขาวมาลคอยคุณางอุษา
 กับสี่พี่เลี้ยงกัลยา ที่ในมหาปราสาทไชย
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรศมีศรีใส ให้ตั้งทับบัณฑเสนาใน
 ไว้อย่างสวนศรีอุทยาน แล้วตั้งทศมุขสุรี ให้ยักษิมฤทธิห้าวหาร
 ยกปราสาทรัตนัชชวาลย์ ตามไปปราชถานณะรงกา สั่งแล้วให้เลื่อน-
 รถทรง เคลื่อนพลจัดรงค์ซ้ายขวา ทั้งสี่พี่เลี้ยงยาดรา เข้า-
 ไปภาราทันใด
 มาถึงยังหน้าพระลานแก้ว อันเพร็ดแพรวจำหริดแสงใส
 จึงให้เอาปราสาทตั้งไว้ ที่ในพระนิเวศฉับพลัน เสด็จลงจากราชรถ-

ทรง ภาองคุษาสาวสวรรค์ ไคลคลาศนาตกรจรจรัล ท้า-
 ฝ่ เลียงกำนัลกัตามมา
 เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสหนาทา ทั้งโถมवलนางรัตนา
 เหนลกรักษมากัใจ ตังได้เสวยสวรรค์ขึ้นฟ้า ทั้งสกลโลกาไม่เปรียบ-
 ด้ จึงออกไปรับฉับไว ภาสองสายใจเข้ามา
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรุกษภาคนาถา ทั้งนางอุษาโสภา
 ก็กราบเกล้าวันทาด้วยยินดี
 เมื่อนั้น พระบิดุเรศมานดาทั้งสองศรี นิฉินิจิตโถมนาง-
 เทวี งานวิไลพันที่จะอุปมา อ่อนระทวยนวยน้อยช้อยแซม
 โอฐเอี่ยมเพียงจะแยมพรรษา ทั้งกลืนองค์สงศรีกิริยา โสภาทังพิศ-
 จำเริญใจ สูงสมคมข่างามขึ้น กล้องแกลิ่งตั้งจะกลืนไว้ได้
 ล่าเลิศนางฟ้าสุลาไลย ไพบิจิตรพิศพรรณเพียงชวันตา กระนั้นแลเหตุา-
 พระโอรส จะหมีก่าศลดห้อยหา จึงสัวมสอดคอดสองกระษัตรา
 แล้วมีวาจาไปทันใด
 ลูกเอษลกรักษ เจ้าดวงจักษุพิศไสม วันเมื่อแก้วตา-
 หายไป ตังโครมาเต็ดเอาชีวา ตระหนกตกใจทั้งโพชน ช่วย-
 กันรีบรันค้นหา อันองค์นางศรีสุดา โสกาฟางเพียงจะบินไลย
 ตรัสเล่าแต่ต้นมาจนปลาย บรรยายเนื่อความแถลงไชย ซึ่งเจ้าคีน-
 ยิงพระเวียงไชย ตังชูปชีวิตให้เปนมา
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรุกษพงษ์นาถา ได้ฟังพระบิดุเรศมานดา
 กราบกับบาทาแล้วทูลไป อันตัวลูกนั้พิศหนักหนา จะได้บังคมลาภิหาไม่
 ไว้สององค์ทรงโสภโสกาไลย โทษใหญ่ เปนพันพันทวี แล้วเอาเนื่อ-
 ความแต่หนหลัง มาทูลถวายให้ฟังถ้วนถึ จนพระโอยกาภิบัติ
 ทรงพระญาบักชีเสด็จไป จึงได้รณรงค์เช่นฆ่า พลาญกรุงพานาตักโทษ
 แล้วลुकภาองคัอโรไทย มากกราบบาทภาวนอยบัดนี้
 เมื่อนั้น พระบิดุเรศมานดาทั้งสองศรี ได้ฟังพระโอรส-
 อิบตี มีพระไทยขึ้นชมปรีดา จึงตรัสแกุ่ษานงลักษ ลुकรักษผู้-

ยอดเสนาหา มิเสียที่ศรีสวัสดิ์ทั้งสองรา วิชาสก่ก่อสร้างแต่ปางบรรพ์
 เทวาจึงภาไปสมสู่ ได้ร่วมรู้ร่วมรักพิรมย์ชวัน ได้ร่วมทุกข์ร่วมยาก-
 ด้วยกัน ร่วมชีพชวันเพียงบัลลิลอย บิตุเรศมานดาจะเลี้ยงเจ้า
 ให้ประเสริฐเพริศเพราเป็นใหญ่ มิให้เดือนร้อนอาวรณ์ใจ ตั้งบุตร-
 ในอุทรเกิดมา

เมื่อนั้น จิงโฉมนวนนางอุษา ได้ฟังทั้งสองกระษัตรา
 กัลยากราบทูลไปทันใด อันซึ่งพระองค์พระเมตตา พระคุณนั้นหาที่สุดไม่
 จะเขนเกล้าเกษาสืบไป ด้วยพระเดชภูวาททั้งสองรา

เมื่อนั้น สองพระองค์ทรงภพนาถา ได้ฟังศรีสะไพ์ทูลมา
 แสนโสมนัสสาเป็นพินนิก กรลุปภษฎางค์ทางพจนา ศรีสวัสดิ์แก้วตา-
 ผู้บุญหนัก สุนธรวาจาเป็นหน้ารักษ สมศักดิ์สมภักตรจำเริญใจ
 สมสองเจ้าควรครองกัน สมเป็นก้านล้น้อยใหญ่ สมสิ้นทุกสิ่งทุก-
 อันไป จำเริญใจบิตุเรศมานดา

เมื่อนั้น ฝ่ายศรีสุดาเสนาหา กับสี่พี่เลี้ยงกัลยา
 แผงม่านสอดตาแลดู เทนนางอุษาโฉมเจลา เพียมเผ่าหมอบเคียง-
 พระองค์อยู่ ให้ร้อนรนจิตระดังพิศุ โนยเนตโฉมตรุมืดไป
 จึงเหลียวมาสะกิดพี่เลี้ยง ดูจะหมอบเคียงกันอยู่ได้ พี่เขาไม่รู้ฤา-
 ว่าไร จะอดสูแก่ใจก็ไม่มี ถ้าตัวเราไหนจะผืนหน้าได้ นี่ข้าง-
 กะไรไม่บัดศรี คิดจะใคร่ออกไปพาท ให้สาแก่ที่น้ำใจ จะ-
 เป็นไรก็เช่นกันในวันนี้ น้องจะคิดชีวิตทำไม่ สุดที่ข้าจะทนไป
 พี่เจ้าจะคิดไฉนดี

บัดนั้น นวลนางพระพี่เลี้ยงทั้งสี่ จึงกระซิบทูลนางเทวี
 พี่เหนอยู่สิ้นแล้วทราวมไวย อันนางอุษาสิงามงอน กระนั้นฤาภุธรมิ-
 รักษใคร จะคู่สู้ว่าวามเสียความไป จงอดใจก่อนเกิดนางเทวี
 จะอยู่ก็เครื่องจะรำคาล เชิญเขาวมาลย์ไปปราสาทศรี ถ้าพระแม่-
 มีพิงพาท นานไปน่าที่จะเสียการ

เมื่อนั้น นางศรีสุตยาอดสงสาร ได้ฟังพี่เลี้ยงกัศยาน
 เขาวมาลัยสัทโธณใจ ให้ขัดข้องในคลองนาสา มีใครจะเจรจา-
 ออกได้ เจบจิตรเป็นสุดคิดไป จนใจจึงตอบวาจา
 พี่เอ๋ยพี่ทั้งสี่ วันเกิดอยู่หนักหนา สุดแสนสุดทนพันปัญหา
 พี่ว่าแล้วข้าจะอดใจ แล้วนางเสด็จจากที่ กับพี่เลี้ยงทั้งสี่ศรีใส
 ลีลาศยาตราคลาไคล มายังปราสาทไชยนางเทวี

ครั้นเอ๋ยครั้นถึง จึงว่าแก่พี่เลี้ยงทั้งสี่ พี่ให้น้องไปดูที่
 ทนกลเห็นประจักษ์ใจ เสียแรงน้องรำโรศกา กินน้ำตาตรอมพอมไฟ
 เข้าคำพรำคิดถึงภูวนาย ดั่งข้าวาลัยจะมรณา พระเสด็จไปอยู่เป็น-
 พาสก ฝ่ายน้องนทุกข์กำศหา ควรทหาเสด็จกลับมา แต่จะ-
 งามถึงข้าก็ไม่มี นีทหาพว่าพระไม่หลง ด้วยองค์นางอุษามาระศรี
 เหนต้องคำของน้องแต่เดิมที ชื่อนี้จะว่าประการใด

บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีชญาไศรย จึงบังคมทูลนางทรา-
 ไวย พี่แจ้งใจอยู่แล้วกัลยา ถึงพระมิหลงก็เหมือนลิ้ม ด้วยปลื-
 มจิตรพิศวาดินางอุษา ออย่าว่าแต่แม่แค้นแน่นอุรา ถึงข้าก็พลอยน้อยใจ
 แต่คิดดูหาหนึ่งก็พียงมา จะหุนหันโกรธายังไม่ได้ เจ้าจงระงับดับ -
 ความไว้ คู่ที่ภูวนายสักเวลา ก็ในจะเสด็จมาหาน้อง นวลออง-
 จงฟังพี่ว่า อันจะรักมิรักษนางกัลยา ตรัสมาก็จะเข้าใจ
 แมนพระไมเมตาเหมือนหนหลัง เราจะนั่งน้อยหน้ากะไรได้ จำเป็น-
 แล้วจำจะเป็นไป จงคิดอาโลยแก่ชีวี

เมื่อนั้น นวลนางสุตยามารศรี ได้ฟังพี่เลี้ยงพาท
 เทวีจึงตอบวาจา อันพี่ว่าขานมาทั้งนี้ ก็ชอบท่วงที่เป็นหนักหนา
 แต่ความแค้นนั้นแน่นในอุรา พี่ว่าก็จะคอยดีที่

เมื่อนั้น พระอุรุฑูรผู้รุ่งรัศมี ครั้นจะใกล้สนทะยาราตรี
 พระภูมีถวายบังคมลา องค์พระบิดเรศชนนี แล้วภาเทวีนางอุษา
 กับฝูงสาวสรกกัลยา มายังปราสาทรัตนมณี

พระเสด็จขึ้นเหนือแท่นแก้ว อันเพรีดแพรวจำหรัตรีศรี
 จึงมีมธุรสวาที แกลงค้อคเทวทันใด ดวงเอยดวงจิตร ร่วม-
 ชีวีตรผู้ยอดพิศไสม แต่พี่ไปอยู่ด้วยทราวมไวย ในกรุงรัตนาก็ช้านาน
 ฝ่ายศรีสุตาก็อาดูร ภูทเวศก่าศดสงสาร เข้าคำพรา้แสนทรมาน
 เบนนิจกาลทุกวันมา อันตัวพี่นี้จะลาเจ้า ขวันเข้าผู้ยอดเสนาหา
 ไปยังอนงค์องค์สุตา สาวสวรรค์ขวันฟ้าอยู่จดังดี
 เมื่อนั้น โฉมนางอุษามารศรี ได้ฟังบันชาพระกุ่มี
 นบนิ้วอัญชลีทูลไป ซึ่งพระจะเสด็จยุระยาตร ไปหาองค์อัครราชศรีใส
 ตับร้อมมิให้อาวรณ์ใจ น้องใช้ก็พลอยยินดี ถ้าเข้าไปปรไทยจะคอยหา
 จะคิดแห่งแคลงซ้ำบทศรี ขอเชิญพระเสด็จจรลี ไปหาเทวีแล้วกลับมา
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรกษพงษ์นาถา ได้ฟังอักเรศกัลยา
 พระปรีดาสำรวจแล้วตอบไป อันตัวของพี่จะไคลคลา ไปยังสร้อย-
 สุตาศรีใส เจ้าจงคอยถ้ำอชวาไอลย ดวงใจพี่ไม่อยู่นาน แล้ว-
 ลุกปฤษฎางกลางชม พิรมรับขวันเกษมसानต์ เสด็จจากห้องรัตนชัชวาล
 ภูบาลยุระยาตรคลาศไคล

พระลดองค์ลงนั่งใกล้น้อง ที่แท่นแก้วแกมทองผ่องใส
 จึงมีสุนทรตรีลีไป เจ้าดวงไนยเนตรของพี่ญา แต่พรีดพราจจากองค์-
 งดลักษ ฌีวภัทรมั่นหมองเป็นนิกหนา ฉวีวรรณสารพันจะโรยรา
 อนิจาสงสารเป็นพันไป มิเสียแรงที่เจ้ารักษพี่ มาระศรีชู้บตรอม-
 พอมไผ่ พี่ก็แสนคณิงนุชสุตอาไอลย ถึงตัวไกลแต่ใจอยู่ด้วยน้อง
 เจ้าจงหาวยวายโสภโสกา พี่ญามาแล้วอย่าหม่นหมอง จะถนอม -
 กล่อมเนื่อวารลออง ครอบรักษกว่าจะมีวยชีวี
 เมื่อนั้น โฉมนางสุตตามเหสี ได้ฟังตั้งแค้นแสนทวิ
 กัลยาถอยหนีภูวาไนย แล้วเขื่อนปรนตบทง ทูลพลางทางทรงกรร-
 แสงให้ พระที่นั่งน้องเสียไม่อาไอลย ช้านานได้หลายเดือนตรา
 ไปเสวยสมรสในเมืองยักษ พระทรงศักตดิกลับว่าคะนิงหา ช้ามิใช้-
 นางในปทุมมา พระบันชาตั้งนิกพิศไป ซึ่งน้องได้พบพระบาทา

ก็พระสองกษัตริยาเป็นใหญ่ หาไม่จะเสด็จมาโย เข้าใจสิ้นแล้ว -
 พระจักรา พร้ากินน้ำตาทุกราตรี ตั้งแต่ภูมีมาแต่ป่า ไล่พิฆาธู-
 พาดฟันไม้กรุณา คิดว่าพระต้องเจ้าไพร อนิจจาไม่รู้ว่ามี จะ
 ถูกต้องแรงพิศไสม อยู่อยู่ก็จู่หายไป ให้ภากันร้องไห้ทั้งภารา
 เจ้าเอยเจ้าพี่ มาระศรีผู้ยอดเสน่หา ซึ่งพี่ไปไม่แจ้ง-
 กิจา แก้วตาอย่าน้อยหญาไทย ถึงจากกัลยาไม้ช้านัก จะว่าพี่-
 ไม่รักษะอะไรได้ อดโทษที่เกิดนางทราวมวโย อย่าผูกใจตั้งนั้นไม่ได้
 แม้นมิให้ไปตามกวางทอง นวลอองหญาจะร้างอกพี่ อันซึ่งเกิดเหตุ-
 ทั้งนี้ ก็เพราะมาระศรีจะโทษใคร นี้เป็นกุศลทั้งสองข้าง ล้าง-
 มาเทวาจึงนำให้ ที่จะได้ร่วมรักษร่วมใจ ทั้งสองนางสืบไปด้วยกัน
 เพราะเหตุมีก่อนจึงเกิดผล นิยมลอย่าคิดเคียดฉิน จะถนนมกล่อม-
 เลียงธรรม ชวันเข้าอย่าทรงโศกา
 พระเอยพระทรงเดช เหนแล้ววาโปรดเกษเกษา ไพรเรา
 ในรศวาจา ใครฟังก็น่าตายใจ เดิมน้องลิให้ไปตามกวาง
 จะให้ไปตามนางก็หาไม่ มฤคีนั่นหนีเข้าในไพร เหตุใดไม่เสด็จ -
 กลับมา จึงต้องแรมพงดงดร สันจรนอนค้างอยู่กลางป่า อย่า
 ภัยแปลงแต่งคำมาเจรจา ตัวข้ากรู้เท่าทัน ซึ่งว่ากุศลได้เคยคู่
 เชิญอยู่ให้เป็นสุขเกษมสันต์ วาสนามีได้สร้างมาด้วยกัน จะขอลา
 ทรงธรรมไปบุรี
 น้องเอยน้องรักษ นางลักษผู้มิ่งมาระศรี อนิจจา เจ้าไม่-
 ปรานี วาโยฉนั้นนางกัลยา สารพัดความจริงพี่บอกเล่า ควร-
 หญาช่างเอาอะไรว่า รักษาเจ้าเท่าดวงชีวา จงเมตาพี่บ้างนาง
 ทราวมวโย อันจะตั้งรังเกียดเสียดแทง เหมือนแก้งหาเอนดูไม้
 อดเสียบ้างเกิดนางอรไทย อย่าพี่รีไรรำพัน
 ว่าเอยว่าพลาง พระโลมลูปปฤษฎางทางรับชวัน ชมเนตร-
 เกษแก้วแก้วกัน เชษถัมคือกพิพทมา รัตริงคลังเกล้าเข้ายว
 ชูชวันพืรมหรรษา เกลี้ยวกลมสมสุขปรีดา ตั้งอมฤกษ์ฟ้ายาใจ

เมื่อนั้น นางสุดานารีศรีไส ได้ประสพบองค์พระทรงไชย
 ทรามไวศุขเกษมเปรมปรี ซึ่งสามวิโยกโศกเศร้า ก็บั้นเทาเบาใจ-
 นางโคมศรี แอบเมียงเคียงเฝ้าพาทิ ด้วยภักดีในบองค์พระทรงธรรม
 เมื่อนั้น พระอนุรทรงฟ้าฉราสร ครันแสงทองรองเรื่อง
 พรายพรมณ์ พระประคองรับขวัญกัลยา
 เจ้าเอยเจ้าพี่ มารศรีเขาวายอดเส่นหา บัดนี้จจะรุ่ง-
 สุริยา แก้วตาค่อยอยู่จะลาไป ท้าวลควยหม่อสุรา ซึ่งมาแต่-
 รัตนกรุงใหญ่ สืบสนอลหมานทั้งเวียงไชย จะได้ให้กำชับตรวจตรา
 ฝ่ายฝูงไพร่ฟ้าประชาชน จับลอมแปลกปนกับยักษา ลังแล้วเสด็จ-
 ลีลา มายังปรางรัตนมณี
 เมื่อนั้น บองค์นางสุตามารศรี คิดค้ำขันนาริ
 ทุกทวารাত্রไม่เว้นวาย นิ่งนอนร้อนเราร้ากาลจิตร ตั้งเพลิงพิศม์
 คิดทรวงไม่รู้หาย แต่กลั่นกลั่นยิ่งชำระกายา โคมฉายจึงเรียก-
 พี่เลี้ยงมา
 พี่เอยพี่เจา ความทุกข์ของเรานหนักหนา ด้วยพระ-
 โคมเจ็ดเล็ดฟ้า รักนางอุษาเป็นพันไป จนพระเสด็จมาเยี่ยมข้า
 แต่จะอยู่ซ้าก็ไม่ได้ มันยิ่งขึ้นหน้าใดใจ เหตุว่าภูวไนยปรานี
 มิได้ย้าเกรงเจ้าพี่ ตั้งตัวว่าเป็นมเหสี พี่ห้ามซ้าก็ฟังมาหลายที
 ครั้งนี้สุดคิดสุดใจ
 บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีชญาไศรย จึ่งทูลสนองไปทันใด
 ซึ่งพี่ห้ามไว้ด้วยแรกมา คิดว่าจะเคืองพระโคมยง ไม่ควรแก่องค์-
 คนิษฐา บัดนี้ก็ไมสมจินดา จะนั่งไวก็ถาระกำใจ ถึงมาทมิว่า-
 ก็แจ้งอยู่ สู้ครุทีจะออกปากใด แต่ปรับทุกข์กันทุกวันไป ไซ้ว่า-
 ไม่คิดเมื่อไรมี ออย่าว่าแต่พระแม่ร้อนรน ถึงอกพี่ก็หม่นหมองศรี
 จะละให้ขึ้นหน้าไปไยมี ทั้งนี้ก็ตามแต่เวรรา
 เมื่อนั้น นางศรีสุตาเส่นหา ได้ฟังพี่เลี้ยงทูลมา
 ต้องในวิญานางเทวี จึ่งเข้าที่สรงทรงเครื่อง รองเรื่องอะแหม่ม-

แจมศรี เสด็จจากปราสาทอันรุจี พี่เลี้ยงสาวศรีก็ตามไป
 มาเอษมาถึง นางจิ่งบังคมประนมไหว้ เหนงค้อษา-
 ทรามไว เพี้ยมเฝ้าอยู่ใกล้พระจักรา ให้เคื่องทองไนยเนตรเป็น-
 พันนิก นงลักษแลคนางอุษา แล้วชะม้ายชายคุดพระผ่านฟ้า นาง-
 ค้อนไปมาด้วยเคื่องใจ
 เมื่อนั้น พระอนุทรตรีศมีศรีใส เหนนางศรีสุดาทรามไว
 ก็แจ้งในจริตกิริยา จิ่งมีมัฐรศปราไสย เจ้าดวงใจผู้ยอดเสน่ห์หา
 หยุดอยู่นั้นไยวนิดา เช็ญมายังแท่นพรณราย
 เมื่อนั้น นางศรีสุดาโถมฉาย ได้ฟังบันชาอภิปราช
 ชะม้ายเนตรแล้วทงไปทันใด พระเอษพระองค์ พระโถมยงทรงศักดิ์-
 เป็นใหญ่ อันจะเรียกให้ห้องขึ้นไป ไม่ควรนั่งใกล้พระภูมิ มั่น-
 เหมือนเมื่อก่อนแต่โรมา ตัวข้าก็จะรองบทศรี บัดนี้พระได้ผ่านบุรีย
 รัตนธานีเวียงไชย ประกอบด้วยกฤษณาธิการนิก จะคู่เคียงเรียง-
 ภัคตราไรได้ จะชอทุลบาทอยู่แต่ไกล หวังจะใคร่ชมบุญนางกัลย้า
 เมื่อนั้น จิ่งโถมนวลนางอุษา ได้ฟังคั้งคั้นในอร่า
 ไนยนามีตมัวลงทันใด ความเจบความอายเป็นพนนิก นงลักษไมกลั่น-
 กรรแสงได้ สื่อนพลางทางกราบทูลไป ได้ยินเหตุไ้มพระภูมิ
 เมื่อนั้น นวลนางสุตามารศรี ได้ฟังยิ่งคั้นแสนทวิ
 ตั้งอีกศรีอรนรมสุขใจ จิ่งว่าไปพลันทันที นี้ใครว่าไรจิ่งร้องให้
 ช่างชะออนอ่อนองค์พระภูวไนย จให้ทำไ้มทดนางเทวี ข้าเหนมี-
 บุญก็ชมบุญ เคื่องชุ่นข้อโหนดโถมศรี เนื่อจะแกลั้งแข่งให้พระภูมิ
 เคื่องล่อองทูลีพระบาทา
 เมื่อนั้น โถมยงองค์นางอุษา ได้ฟังคั้งคั้นในวิญา
 จิ่งตอบวาจาไปทันใด เจ้าจะเหน็บแนมเทมกลเจรจา ตั้งข้าหารู-
 เทาไ้ม จิ่งกราบทูลองค์พระภูวไนย จะทำไ้มเจ้าไ้ตนางกัลย้า
 ข้าเหนเป็นองค์มเหสี พระภูมิรัญจวรรครวญหา จิ่งจช่วยกราบทูล-
 พระจักรา กลับเปรียบปราชข้าด้วยอันไ้ ซึ่งสมบัติในกรุงรัตน

จะเหมือนโรมภารากี่หาไม่ สาระพัดจะน้อยทุกสิ่งไป จะชมบุญข้า-
โยนางเทวี

เมื่อนั้น โฉมนางสดามาระษีร ฟังคำข้าใจไข่กอดดี
จึงตอบวาทีไปทันได้ รู้แล้วว่าช่วยเสนอนหน้า คำหนักข้าจะวากี่หาไม่
มาคอยเจบเกบเอาใส่ใจ จัปราดหนาสิ่งใดนางเทวี ฉิฉะเจ้าดวง-
ประทุมเมศ องค์อัครเศษะเหษี ตกจะมีได้พาที้ ด้วยพระภูมิ-
หฤว่าไร อนิจจาเป็นหน้าละอายหนัก จะรู้จักเจ้าพัวกี่ยาไม่
ข้าว่าแต่จะชมบุญไป เจบใจเจียวหฤนางเทวี อันข้างเมืองโรมภารา
รักษหน้าอดส่ำส่งวนศรี ไม่เหมือนชาวรัตนธานี รักษาดีไม่เกรงแก่-
นนทา

เมื่อนั้น โฉมขององค์นางอุษา เจบใจในรสวาจา
จึงตอบพจนาไปทันที เออเจ้าจริงแล้วนางกัลยา อันชาวรัตนบุรีศรี
รักษหน้ามีให้มีราศี ถึงมาทหน้าวากี้แรงใจ ตัวข้าใครใครไม่สู้ขอ
แต่ก่อใจทีดีจะใครได้ จึงขามมหาสมุทรไทย มายื่นขอขอให้ถึงบุรี
ฉิฉะนี่หฤคือเจ้าพัว ลิ่นลุ่มสมตัวนางโฉมศรี แม้นว่ารู้จักแต่เดิมที
จะบนนอบเทวีให้ถึงใจ

เมื่อนั้น นางสดาเทวีศรีใส ฟังถ้อยน้อยจิตเป็นพันไป
อรไทยจึงตอบวาจา อันตัวข้านี้และมักดี ประหลาดกว่าษัตริใน
แหล่งหล้า ด้วยให้พี่เลี้ยงลอบมา อัมภพัวเขาไปซ่อนไว้ จึงเกิด
การณรงค์ยงยุทธ จนบิดาม้วยมุตตักไชย เขารู้ยู่สิ้นทั้งแดนไตร
เจ้าจะว่าไปโยให้ได้อาย

เมื่อนั้น นวลนางอุษาโฉมฉาย ฟังคำข้าเจบด้วยแยบคาย
ตั้งกายจะทรุดทำลายไป ชลเนตรคลอเนตรนางเทวี อายแค้นไม่มี-
ทีเปรียบได้ จึงปรนตบทงพระทรงไชย อรไทยทูลพลาทางทศกั
ได้ขึ้นหฤาไม่พระโฉมยง ถ้อยคำขององค์มเหษีร โไพเราะเพราะ-
รศวาที พระภูมิฟังเห็นสำราญใจ

เมื่อนั้น พระอนุรุทรศรีศรีใส่ ได้ฟังขุนเคื่องทหาไทย
 ภาวะไนยตระตกไปมา ครั้นจะว่าแต่ศรีสุคาเล่า จะน้อยใจว่า เข้า-
 ด้วยอุษา จึงมีพระราชบันชา แก่สองวานีดาด้วยพลัน เจ้าผู้มีมิ่ง-
 มงกุนารี อันมีลักษวิไลยเจ็ดฉัน ย่อมเชื้อสุวิวงษพงษ์พันธุ์
 ภาทั่วเขตชั้นธานี อนิจาควรเป็นฉันนี้ได้ เหตุใดจึงไม่เอนคู้พี่
 มาผิดหมองพ้องกันฉันนี้ ให้เป็นทีฉันนินทา ขอบสองจะผัดบารุง-
 สวาดี ร่วมช้ำวาทกันไปวันหน้า ถ้ามะดาจารีตกระชัตรา สอง-
 อักชาชายักยอมมี เหตุใดทวนทักไม่รักษหน้า แกล้งให้ภักศดาหมองศรี
 จะเกรงใจบางก็ไม่มี เหน็ดแล้วหนานางกัลยา
 เมื่อนั้น ทั้งสองอักเรศเสนาหา สดุ้งจิตรคิดเกรงพระ-
 อาชญา ฟังพระวาทจาภิบใจ เสื่อมหายคลายความพิโรทกัน
 ต่างองค์อภิวันด้วยแจ่มใส นางศรีสุดาภิคลาโคล เข้าไปกราบลง-
 กับบาทา แล้วจึงทูลองค์กุมมี โทษช้านี้ผิดเป็นหนักหนา ที่นี้จะ-
 ตามพระบันชา สิ่งใดไม่ว่าให้เคื่องใจ นางอุษาจึงทูลพระทรงฤทศ
 ซึ่งน้องผิดให้ชัตอชฌาไศรย เพราะโมโหโกรธาภิว่าไป พระภูวไนย-
 จงได้ปราณี อันตัวของน้องผู้รองบาท หน่าจะอาจให้เคื่องบทศรี
 จำเป็นจึงว่าพาท ที่นี้จะดีไปด้วยกัน
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรภุชพงษ์รังสัน เหนสองนางต่างกล้าว-
 รำพัน เป็นชั้นเชิงคมคำทั้งสองรา ยิ้มยิ้มละไมในภักตร ดูสอง-
 เขาวลิกษเสนาหา หยอกเข้าสรวลสันจำนนจา ด้วยสองวานิดานารี
 พระลูปฤษฎางทั้งสององค์ รับชวันองค์ทั้งสองศรี เชยชมสมสอง-
 เทวี ที่ในแท่นแก้วแพรวพรณ
 เมื่อนั้น ท้าวไกรสุทสุวิวงษรังสัน ปรีเปรมเกษมศุขทุก-
 นรินทร์ พระทรงธรรมสำราญบานใจ
 จึงมีพระราชบันชา แก่โฉมนางรัตนาศรีใส่ ซึ่งเจ้าทุกข-
 ร้อนอวารณ์ใจ ด้วยโอรสยศไกรแต่หลังมา บัดนี้สิ้นทุกขสิ้นร้อน
 สถาวรพิรมย์हरรษา เปนมหันตมโหอิฟ้า ทิวหมู่ไพร่ฟ้าประชากร

คิดจะเสกโอรสธิดี กับสองศรีเสาวภาคย์ดวงสมร อันนางอุษา-
 บังอร ร่วมร้อนร่วมเทพนิมิตมา ควรจะให้เป็นที่นารี เอก-
 องค์มเหสีฝ่ายขวา ซึ่งโฉนางศรีสุตา เทวามิได้ภาวไป แล้วก็-
 ไม่ได้เป็นเพื่อนยาก จะลำบากด้วยกันก็หาไม่ จะให้เป็นฝ่ายซ้ายองค์-
 ใน เจ้าจะเหนอะไรนางเทวี

เมื่อนั้น โฉมนางรัตนามะเหสี ได้ฟังบันชาพระกুমุ
 อัญชลีกราบลงกับบาทา ซึ่งตำริระตระการทั้งนี้ นองก็ยินดีนึกหนา
 จะปรากฏศเกียรติในโลกา ทั้งทั้งฟากฟ้าธาตรี

เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสูทเรื่องศรี ได้ฟังอัคราชเทวี
 ยินดีแล้วออกพระโรงไชย

พร้อมด้วยหมู่หม่อมมนตรี เสนอธิดน้อยใหญ่ จึงตรัสสั่งโหรา-
 ไปทันใด เราจะให้ตั้งการวิวาห์ จุอภิเศกพระลูกธิดา กับสอง-
 องค์นั่งลักษเสน่หา จงเร่งกำหนดฤกษ์ภา จะได้เวลาวันใดดี

บัดนั้น จึงขุโหราทั้งสี่ รับสั่งแล้วกราบลงสามที่
 ต่างแก้คำภีร์ออกพร้อมกัน พบเป็นตำราดาวตำรับหยา ทั้งตำราแปร-
 ธาตุทำนายฝัน ต่างตกประหมางกัน ขวัญไม่มีอยู่กับกายา ต่อ-
 พลิกกลับไปหลายตระหลบ จึงพบมหาทักษา ก็จับไล่ใส่สอบในตำรา
 ได้โชคขึ้นเพลานาที ต้องทั้งชันษาแลนามเมือง วันสุกรุ่งเรืองเป็น-
 ศรี จึงทูลพระองค์ทรงธรณี สามคำฤกษ์ดีมีไชย ปลอดภัยทั้งทุกทีน-
 ยมชั้น อุปเทวันอันรายนอຍใหญ่ พระองค์ผู้ทรงภพไตร จงทราบ-
 พระไทยกุ่ม

เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสูทเรื่องศรี ได้ฟังโหราทูลคดี
 พระกุ่มจึงสั่งเสนาใน ให้เร่งจัดแจงแต่งการ ทุกเจ้าพนักงานอย่า-
 ขาดได้ จงทันกำหนดฤกษ์เรื่องไชย ตามหย่างโศยในทำเนียมมา
 บัดนั้น มหาเสนีมียศลา รับสั่งแล้วตั้งบั้งคมลา

ออกมาจากห้องพระโรงไชย

หมายถึงบอกทุกเจ้าพนักงาน ทั้งทหารพลเรือนน้อยใหญ่
 ล้วนทั้งข้างหน้าข้างใน แล้วให้นิมนต์พระอาจารย์
 บัดนั้น เสนาแ่วนไวจหาร ครั้นแจ้งอนสนธิแล้ว-
 กราบกราน เพนทยานขึ้นม้าไปจับพลัน
 มาเอยมายัง ซึ่งอาศรมบทไพโรสถ์ จึงถวายคำรพอกวิ้นท์
 พระมหานักธรรมแลโยคี บัดนี้พระองค์ทรงนิครา ตั้งการวิว่าให้ไชยศรี
 จะเสกพระโอรสธิดี ให้ช้านมานิมนต์พระอาจารย์ ทั้งคณะพระผู้เป็นเจ้า
 เขาไปยั้งในราชสถาน พระองค์ผู้ทรงตระบ่ญาม อยาวนานนิมนต์เข้าไป
 เมื่อนั้น พระนารถผู้ทรงคำภีร์ไสย ได้ฟังยินดีเป็นพันไป
 จึงเร่งให้คณะโยคี ทรงผ้าเปลือกไม้คากรอง ครองเครื่องบริตรฤาษี
 ลูกประคำน้ำเต้าคำภีร์ ตาลิปัตถ์ขึ้นครบครัน เสร์จแล้วออกจากกุฎี
 พระมุนีกัฎากันผายผัร ตามมรรคาไสยไพโรวัน ฝ่ายเสนานั้นก็นำมา
 ครั้นเอยครั้นถึง พระนารถผู้ทรงศิชา กับทั้งคณะพระ-
 ลีธา สวดคาถาไสยจับพลัน
 เมื่อนั้น ฝ่ายท้าวจักรกฤษรังสิน ใดแจ้งวานิดาลาวัน
 ผลาญพานาสूरบันไลย กลับมายังกรุงมั่งริงกา จะทำวิว่าทำการใหญ่
 จึงสรรสร้างทรงเครื่องอาไฟ ขึ้นครุฑวฤทธิไกรโคลคลา
 มาเอยมายัง ยังปราสาทแก้วอันเลข้า จึงเสด็จลง-
 จากครุฑธา ลีลาเขายังปรางใน
 เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสูทเป็นใหญ่ กับนางรัตนาทรามไวย
 พระอุฎฐศรีสะไพทั้งสองรา ครั้นเห็นพระองค์ทรงฤทธิ หากษัตริยินดี
 เป็นนักหนา ต่างองค์กราบเกล้าวันทา ต่างสนทนาด้วยกัน
 มาจะกล้าวบทไป ถึงท้าวหัสไนยรังสิรร ทั้งหมู่พรหมิน-
 อินจีน นางเทพอัษรกัลยา ครั้นแจ้งว่าท้าวไกรสูท วงษพระ-
 จักรกฤษณาตา ตั้งการมงคลวิว่า พระโอรสธิดี บันดาเทวิน-
 อินพรหม ยินดีพิรมย์เกษมศรี ต่างถือบุษยามาลี ไปยังบุรีณรงกา

มาเอษมาถึง จั๋งองค์เจ้าไตรศรี ทั้งฝูงเทพวันจันทร์
 มายังพระอนุชราช อันนวลนางสุธรรมา กับหมู่เทพธิดาทุกกราช
 ไปยังปราสาทรัตนมณี สองราชเทวีทันได้
 เมื่อนั้น ท้าวบรมจักรกฤษณเบเนใหญ่ ทั้งท้าวไกรสูท -
 เรื่องไชย องค์นางอรไทรัตนา อีกพระญาติวงษพงษที่ กระษัต
 ราธิบดีพร้อมหน้า ครีตเทพเทวันกรรญา มาช่วยการวิวาห์พิถี
 ต่างองค์ยินดีปรีดา ด้วยอินทราภิเศกเฉลิมศรี จั๋งให้สามกษัตริย์
 เข้าที่สระสร้างทันได้
 เมื่อนั้น พระอนุชราชมีศรีใส กับสองอัคเรศทราวมไย
 คลาไคลไปสร้างคงคา
 สระสนานส่นนธรวรัน ส่งกลิ่นด้วยทิพบุบผา พระทรง-
 ภูษิตรวิจิตตา ชายไทรจนาตรีไตร สองนางทรงทิพภูษา
 สไบศรีโสภณาแจ่มใส พระทรงสังวาร์วันอันอำไพ ทับทรวงวิไลอ่องกา
 สองนางทรงสร้อยสร้อยมาศ ตามทิศโอภาสเล้า พระทรงพาหุจรจนา
 มหามงกุฎแก้วแพรพราย นางทรงทองกรธำมรงค์ ศิริเพทบันจง-
 เฉิดฉาย สามองค์ทรงเครื่องแพรพราย ตั้งพรพายลงจากวิมานมา
 เมื่อนั้น จั๋งองค์เจ้าไตรศรี ก็นำพระอนุชราชไคลคลา
 เทวาแห่ห้อมล้อมไป ฝ่ายองค์นางสุธรรมา ก็นำสองกัลยาศรีใส
 นางเทพกรรญาสุลาโลย ก็ล้อมสองทราวมไยไคลคลา อันองค์พระ-
 โยชกาธิบดี พระชนกชโลนแล่งษา ทั้งพระญาติมุขสุธา
 แสนสนมตามมาพร้อมกัน
 ครั้นถึงจึงขึ้นบันลังก์แก้ว อันเพริดแพร้วพรพรายฉายฉิน
 พร้อมด้วยฝูงเทพเทวัน สุริวงษพงษพันธุ่มากมี
 ไคเอษไคฤกษ อินทราให้เบิกใบศรี จั๋งจุดเทียนไชย-
 เข้าทันที ส่งแวนมณีเวียนไป
 ครั้นถ้วนสับเสจรเจ็ดรอบ ครอบตามระบอบคำภีร์ไสย
 จั๋งองค์ท่านท้าวทสไนย ก็ดับเทียนไชยมีได้เข้า โบกควันแจ้เงา-

จมแจ่ม เฉลิมภัทรอวยพรด้วยพรหษา ศรีสวัสดิ์ทั้งสามกระษัตรา
 อยามีโรคาอันราย
 บัดนั้น พนักงานมโหรีสหทั้งหลาย โชนหุ่นละคอนมากมาย
 หกขะเหมนต่ายลวดประชันกัน มงครุมพาลาตีไม้ แทงวิโสรักรฤช-
 มีกระสัน ทั้งเทพทองระเบงระบำบัน เล่นสนับไปทั้งพระบุรี
 เมื่อนั้น พระไอยกาธิราชเรื่องศรี ทั้งองค์พระชนกชนนี
 สุร่วงษพงษ์พิภษัตรา ต่างอวยพระพระศรีสวัสดิ์ จงพิทจำเริญชันษา
 ทั้งสามศรีอยามีโรคา ให้ปรากฏพระยศเกรียงไกร
 เมื่อนั้น พระมหานารถผู้ใหญ่ กับคณะภาชีชีไพร
 อันทรงฤทธิไกรเรื่องศรี เสรีแล้วก็ภากันจรลี ไปยังที่อยู่สำราญใจ
 เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสูทเปนใหญ่ ครั้นพระไอยกาแลเทพไท
 พระมุนีกลับไปยังภูผา จึงมีพระราชบัญชา ให้เลี้ยงโยธาภาชี
 ทั้งหมู่หมวดพหลมนตรี แต่ในบัดนี้อย่าได้ช้า
 บัดนั้น นางวิเสศนอกในซ้ายขวา รับสั่งแล้วถวายวันทา
 รีบออกมาพลันทันใด
 ตกแต่งของควาของหวาน ครบทั้งเครื่องจานน้อยใหญ่
 มีทั้งเหล้าเข้าเมโรย เปดโกศบสักมากมี อีกทั้งข้างปิงกระทิงพล่า
 ละมั่งเลี้ยงผาฉูด ฉื่อข้าวจิวแดงพแนงดี เสรีแล้วสาวศรีก็ยกมา
 บัดนั้น มหาเสนีมัยศดา ให้ยกเครื่องต้นอันโอชา
 มาถวายพระญาอสุรี อันบันดาของทั้งนั้น ก็เลี้ยงหมู่กุ่มกัณยักษี
 เข้าพริ้งพร้อมล้อมกันมากมี ยังกี่ในหน้าพระลานไชย
 บัดนั้น อสุรีศกษิกษาน้อยใหญ่ บ้างกินสุราเมโรย
 แกล้มกับเปดโกศข้างม้า เมามายไม่เปนสมประดี ตบมืออ้อมมีหัวร่อว่า
 ต่างเล่นเต็นรำเป็นโกลา อสุราพาสูกเปรมปรี
 เมื่อนั้น พระญาทศมุขยักษี ครั้นเสวยโภชนาสาส์
 มีความพาสูกสำราญใจ แล้วกราบทูลท้าวไกรสูท องค์พระอุมรุตเปน-
 ใหญ่ จะขอบังคมลาพระภูวไนย กลับไปยังราชธานี

เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสรเรื่องศรี ทั้งพระอุรุทกภูมิ
 ได้ฟังอสุรีทูลมา จึงมีพระบัญชาไป ด้วยพระไทยขึ้นบานหรรษา
 ตีแล้วซึ่งจะคืนการา ไพรฟ้าจะพาสุกใจ อันกรุงรัตนธานี ก็-
 เปลี่ยวอยู่หามีผู้ใดไม่ เจ้าเร่งเลิกพลสกลไกร ไปให้เปนสุขสวัสดิ์
 เมื่อนั้น พระญาทศมยุักษ์ กัมเกล้ารับพรด้วยยินดี
 อัญชลีทั้งองค์พระรัตนา แล้วน้อมศโรตรกราบลง แทบบาทบงนางอุษา
 นื่องจักถวายบังคมลา พระพี่อยู่พาสุกสำราญใจ
 เมื่อนั้น องค์นางอุษาศรีใส ครั้นพระอนุชาจะคลาไคล
 อรไทยเสร์้าศรีร้อยวิญา อาตรรกุลเทวศเปนพนนิก นางลักษลูปหลังแล้ว-
 ลูบหน้า โอ้อว่าแต่นั้นะอกอา จะไกลตาพี่แล้วไม่เหนกัน ส่งสาร-
 แต่องค์พระแม่เจ้า จะศรีร้อยเสร์้าไม่วายโศกศัลย จงทูลพระชนนีนั้น
 ว่าพี่ถวายอัญชลีไป ตัวเจ้าจะกลับไปการา ให้รุ่งฤทธเดชาเปนใหญ่
 ปรากฏพระยศเกรียงไกร รั้าพลางอรไทยโศกา
 เมื่อนั้น พระญาทศมยุักษ์ขา รับพระพรพลางทางโศกา
 อสุราก็ศตสลดใจ เพียงหนึ่งชีวิตจักพินาศ กอดบาทพินางแล้วรั้าให้
 ตัวน้องมีใครจะจากไป หากอาไลยด้วยองค์พระชนนี
 ว่าแล้วถวายบังคมลา องค์พระนีญามาระศรี ออกจาก-
 ปรางรัตนมณี ไปยังที่อยู่ทันได้
 จึงสั่งให้เล็กโยธา จัตุรงค์ซ้ายขวาน้อยใหญ่ คลายคลี-
 ร์พลสกลไกร ไปยังรัตนธานี

เล่ม 12

เมื่อนั้น พระอนุรุทผู้รุ่งโรจน์ กับองค์อัคเรศเทวี สองศรี
 เสาวภาคโสภา เสวยแสนสมบัติพิศฐาน ชื่นบานพิรมยหรรษา
 ประกอบด้วยสุรางคนานา ดั่งดาราประดับดวงจันทร์ ทั้งเสนาไพรฟ้า-
 ประชากร ก็เป็นศกข์สถาวรเกษมสันต์ หมี่ได้มีโรโคโยยันต์ ทิวทั้ง-
 เขตชั้นที่เวียงไชย พระขึ้นชมโสมนัสเปรมปรี ด้วยสองกัลยาณิพิไลสม
 ดั่งไคยผ่านปากฟ้าสุลาโลย ไพบูลย์ภูตสวัสดิทุกเวลา
 มาจะกล่าวบทไป ถึงนายพรานไพรใจกล้า อยู่ยังปลายแดนธรงกา
 เที่ยวป่าล่าเนื้อเป็นนรินทร์ ชำนาญนาไม้ปืนผา เจนทั้งมรดกนาสณฑ์
 วันนั้นพบฝูงคชกักร เป็นช้างสำคัญมากมี เพือกเนียมแดงเขี้ยวเอกทันต์
 ทั้งมงคลคาลาหิณี พรานไพรได้เหน็กอินดี สะกดรอยคอยที่ทุกเวลา
 แต่เที่ยวตามดูจรรู้แห่ง ที่ตำแหน่งอาไศรยน้ำหญ้า จึงรีบเข้ามาแจ้งกิจจา
 ยังกรุงธรงกาธานี
 มาเอยมายัง จึงกราบประนตบทศรี องค์พระพี่เลี้ยงแลเสนี้
 ยังกี่ศาลาลูกขุนใน แล้วแจ้งว่าเข้าไปเที่ยวป่า พบช้างลักษณะฝูงใหญ่
 ได้ตามสะกดรอยไป จนใกล้พนมมาศบรรพต อันที่ตำแหน่งซึ่งอาไศรย
 บททางจำได้อยู่หมด ทารผู้ธิดามียศ จงทูลบทมาลย์พระภูมิ
 บัดนั้น องค์พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ ได้ฟังพรานป่ามาพาที่ ว่าพบ-
 ฝูงหิณีสำคัญ ต่างองค์ชักใช้ไถ่ถาม ประจักษ์แจ้งข้อความทุกสิ่งสรรพ
 แล้วภาพรานไพรเข้าไปพลัน เฝ้าพระทรงธรรมมิได้ช้า
 ครั้นเอษครั้นถึง จึงบังคมทูลเหนือเกษา ว่านายพรานไพร-
 เข้ามา บอกข่าวคชาเลิศไกร มีทั้งเพือกเนียมหลายพรรณ ล้วนช้าง
 สำคัญฝูงใหญ่ ภากันมาอยู่ยังชายไพร แทบใกล้พนมมาศคีรี
 เมื่อนั้น พระอนุรุททรงสวัสดิศรีศมี ได้ฟังพระพี่เลี้ยงทูลคดี
 พระเกษมเปรมปรีเป็นพันไป พระจึงเสด็จยุรยาตร จากอาศน์สุวรรณแจ่มใส
 ขึ้นเฝ้าบิดรงค์ทรงไชย พี่เลี้ยงพรานไพรก็ตามมา

ครั้นถึงจึงถวายอภิวาท แทบบาทบิตุเรศนาถา แล้วทูลโดยมุสิกจจา
 บัดนั้นพรานป่าพะเนาไฉย เข้ามาบอกข่าวคชสาร มีหมูปรับวารผูงใหญ่
 ลูกชอลาองค์พระทรงไชย ไปล้อมมคชไกรยังไพรวัน

เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสรตั้งสัน ได้ฟังพระโอรสทูลพลัน พระ
 ทรงธรรมขึ้นชมยินดี จึงว่าบุญเรานักหนา พรานมาบอกข่าวสารศรี

ลูกรักเจ้าจักรลี ไปล้อมหัตถ์ก็ตามใจ
 เมื่อนั้น พระอนุทรศรีศรีไส ครั้นพระบิตุเรศเรื่องไชย

ตรัสให้ออกไปก็ยินดี จึงถวายประนตบบาท พระบิตุราชมานตรทั้งสองศรี
 แล้วเสด็จย่างเยื้องจรลี มาปราสาทมะณีรจนา

ครั้นถึงจึงสั่งมนตรี ให้เร่งเกณฑ์ชายชวา กุจะออกไปล้อมคชา
 ให้ทันเพลอะโผไทย

บัดนั้น จึงมหาเสนาผู้ใหญ่ รับสั่งพระองค์ทรงไชย ก็ออกไป-
 เกนโยธา

ขุนช้างจัดช้างตามกระบวน แต่ล้วนเอาอาหารแกล้วยกล้า ตั้งกันคำค่าย
 ชะนา โลดแล่นฟังคามากมี อักทั้งระวางเพรียวระวางใหญ่ ใจอาจ-

ตั้งพญาราชสีห์ ช้างวิเสศกองนอกตัวดี พระที่นั่งคชสารชาญชน บ้างผูก
 เครื่องหมั้นสายกระแซง จัดแจงแต่งบาศอยู่สืบสน อันรฤตน์อัศตรพิล

ก็เตรียมคนคอยเสด็จยาดธา
 เมื่อนั้น พระอนุทรทุกษพษนาถา ครั้นคำย่าแสงสนทษา

พระผ่านฟ้าสถิตย์ยังห้องใน จึงมีมะธูรสพจนาด แก่สองเขาวะราชศรีไส

บัดนั้นนายพรานชานาญไพร นำข่าวคชไกรมาแจ้งการ องค์พระบิตุเรศภูวไฉย
 ให้ฟ้าไปจับคชสาร จะชอลาสองส่ายพาพาน เขาวะมาลัยค้อยอยู่จงดี

เมื่อนั้น ทั้งสองอัศเรศมะเหสี ได้ฟังพจนาวาท มีความยินดีปรีดา
 จึงกราบประนตบทบง ทูลองค์ภูวะไฉยนาถา ซึ่งจะยกพยุหบาตยาดธา

ไปล้อมคชาในพงพี นื่องขอโดยเสด็จภูวะนาถ ไปรองเบื่องบาททศศรี
 จะได้ชมสารเสวตกริณี พระภูมีจึงทรงพระเมตตา

เมื่อนั้น พระอนุรุทรภพษนาภา ได้ฟังสองศรีเวนิดา วอนว่า-
 จะไปชมกฤษกร พระมีความอาโลยเป็นนักหนา ด้วยสองสุดาตวงสมร
 แต่จนใจที่จะโอบกจร กฤษกรจึงมีบันชาไป
 น้องเอยนองรัก นางลักษผู้ยอดพิไลสม เจ้าอย่าละห้อยน้อยใจ
 ไซพี่จะไม่รักกัลยา แต่ตำหรับคชกรรมบังคับไว้ เป็นข้อใหญ่หลวงนักหนา
 ให้เข้ากำทำพิธีพรหมา กำขับริกษากกลิ่งไป ซึ่งจะโพนประพาชคชสาร
 จะภาสองเขาวมาลัยไปไม่ได้ จะเป็นกำหละพระคชไกร จนใจพี่แล้วนางเทวี
 เมื่อนั้น ทั้งสองเวนิดามาระศรี ได้ฟังบันชาพระกฤษมี ตั้งหนึ่งชวีจะ
 บัลโลย ต่างองค์ก็ทรงโศกา ชลนาแก้วถึงหลังไหล นางละห้อย-
 ศรีร้อยเศร่าเปล่าใจ ด้วยจะไกลบาทงพระทรงธรรม์ สุดคิดสุดจิตทั้งสองสมร
 สุดคิดที่จะอนวอนพอนผัน ต่างทรงโศกาจาบัลย์ รำพันสะอื้นไปมา
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรสุริวงษนาภา เห็นทั้งสองศรีเวนิดา กรรแสง-
 โศกาอาวรณ์ พระหัตถ์ช้ายประคองนางศรีสุดา กอรชวากอดอุษาดวงสมร
 แล้วมีมะธูรศอันสุนทร ปลอดภัยนโอบนออนเอาใจ
 เจ้าเอยเจ้าพี่ แก้วกัลยานีศรีใส คิดจะใคร่ภาสองทราวมไวย ไป
 ประภาษพะนาไลให้สำราญ เกรงการกำหละเป็นพันคิด ด้วยจะเสียพิธีคชสาร
 มั่นทราบโอบบาททมาลย์ พระบิดุเรศไชยชาญจะโกรธา เจ้าจงระงับดับใจ
 ออย่าโศกาโลยฟังพี่ว่า ไซ้ไปแล้วจะไม่กลับมา แก้วตาคอยอยู่จงดี
 ว่าเอยว่าพลาง พระโลมลูบปฤษฎางคทั้งสองศรี สัพพะขอกหยอกเข้า
 นางเทวี ในที่ศรีใสยา
 ครั้นพระสุริยาเรื่องรอง แสงทองจำหรัตเวหา พระพื้นต้นจากนิทรา
 เสด็จเข้าที่สร้งคองคาโลย
 ให้ไซสหัสธาราอำองค์ อ่าเอี่ยมทรงสุคนธ์พ่องใส พ่องศรีสนับเพลา
 เรื่องไร เรื่องรองโกไสยแพรวพรม์ แพรวพรายชายแครงแสงระยับ
 ระยาบจับชายไหวเจ็ดฉั่น เจ็ดช่วงทริบทรวงสังวาวรรณม์ สั้งเวียรสร้อย-
 กุดันโอฬาร โอฬารทองกรพาทุรัต พาทุเรื่องจำหรัตแสงฉาน แสงฉาย-
 ถ้ามะรองอลงการ อลงกฤษชชะวาลจินดาดี จินดาตวงร่วงรุ่งมังกุญแจ

มังกฎาบทเพชรประดับสลัศรี สลับใส่กรรเจียกแก้วมณี ห้อยพวงมาลา-
วิไลยวรรณ

ครั้นเสด็จเสด็จทรงพระชรรค์ไชย คลาไคลจากปราสาทรังสัน ตั้ง-
พญาไกรสรจรจรัล จากแท่นสุวรรณอันรุจี
มาเออมาถึง เกยแก้วจำหรัศรัศมี ชั้นทรงรถรัตนมณี ให้พรานนำ
โยธมีทันนาน

รถเอยรถแก้ว แก้วฉลุประแพรวฉายฉาน เทียมลันทพชาติผาดทยาน
ทยานร้องเริงร้านเกรียงไกร ปราบกุดตั้งรถพระสุริยง ยงยั้งพริ้งระหงแสงใส
มะยุระฉัตรพิศโปกอำไภ ไพโรจวิไลยจำรูรดา กลดกลิ้งกรชิงชุมสาย
สายระช้ำพรายพรณพระเวหา ผ่องกลองก้องกรุงณะรงกา กาทลโกลา-
กิงสะดาด เร่งรับรับพลสกลไกร ไกรเกริกไทยะรถคชสาร สำเนียง-
เสียงสนั่นสุธาธาร รับพลทวยหารเข้าคานดง

เสด็จเหนือพิไชยราชรถ ชมเนนบรรพตสูงส่ง เจ้อมชะง่อนขับ-
ช้อนนรทรง เป็นเว้งว่งต่างศรีสลักกัน ที่แดงดั่งแสงทับทิมสรด เขียวคือ
มรกตเคียงคั่น ที่ขาวเพียงเพชรพรายพรณ คำนันปานนิลมะณี ลาง
เหลือดั่งบขะราค้า บ้างขาบขำโหมดม่วงรัศมี ที่ลายคล้ายราชาวดี
พรายระยับจับศรีสุริยน ลางเนนมีน้ำพุพุ่ง เปนผอยฟุ้งตั้งสุร่ายสายฝน
หอมหวานอวนเสาวะคนธ ภาวะดลชื่นชมพิรมใจ

บัดนั้น นายพรานชำนานูป่าใหญ่ จังกราบทูลพระองค์ทรงไชย
ซึ่งพระภาวะไณยเสด็จมา ก็ใกล้พะนมมาศคิงขร ที่กฤษรอาไศรยน้ำหญ้า
ขอพระองค์จงหยุดโยธา ที่กำจายภูภาศรี

เมื่อนั้น พระอนุรทภษพงษเรื่องศรี ได้ฟังพรานไพรทูลคดี พระ
ภูมิชื่นชมพิรมใจ จังสั่งพี่เลี้ยงแลเสนา ให้หยุดโยธาน้อยใหญ่ จะยับยั้ง
ตั้งพลับพลาไชย ที่เงาไม้ใกล้เนินบัพพะตา

บัดนั้น พี่เลี้ยงรับสั่งใส่เกษา กัมเกล้ากราบลงสามลา รับรัด
ออกมาทันที

ครั้นถึงจึ่งสั่งเสนา ให้ตั้งพลับพลาไชยศรี ตามแถวแนวธารศรี
 เร่งเรวบันคนอย่าช้า
 บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานถว้หน้า ครั้นแจ้งแห่งราชบันชา
 ก็เกนกันให้ตั้งพลับพลาไชย ทั้งที่นั่งรอนเอนสอาด โอภาชะแรมแจ่มใส
 อักทิมดาบชาววังตำรวจใน ก็แล้วทันใดมิได้ช้า
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรุภษภาคณาภา จึ่งเสด็จยุระยาตรคลาดคลา
 ยิงสุวรรณพลับพลาฉับพลัน
 แล้วมีพระราชบันชา แก่หมอข้างพรานป่าพะนาสีนที ทั้งสองจง
 เร่งจรจรล สอดคชกรรให้หมั้นใจ แม้นอุยจะยกจัตรงค์ ไปล้อม-
 วงวังสารให้ได้ อย่าช้าเร่งภาทันไป แต่ในสามวันให้กลับมา
 บัดนั้น จึ่งหมอชสารกับพรานป่า รับสั่งแล้วถวายบังคมลา
 ก็พากันตันตัดพะนาวัน
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรุภษพงษ์รังสัน ครั้นอย่าแสงศรีสุริยัน แสงจันทร์
 จำหริดเมฆา สว่างเข้าเงาไม้โพระพะนม น้ำค้างพรอยพรมบุปผา
 พระพายชายพัดรำเพยภา อวนกลืนมาลาระคนกัน พระเอนองค์ดั่งที่ไสยาศ
 กรกายวิลาดกระเสี้ยวสัน โอ้สองวะนิดาวิลาวรรณ ถ้ำขวันเข้าเจ้ามาด้วยพี่ชาย
 จะได้ชมมฤคาพิชากร อันสัญจรแหล่งแห่งเดือนหงาย เป็นหมู่คู่เคียง
 เรียงราย พี่มาเอากายระกำใจ เจ้าวอนจะจรมาไพรวัน
 ชัดด้วยพระคชกรรเป็นใหญ่ ถ้ามิเกรงพระบิตรงค์ทรงไชย อายุแก่ไพร่พล
 มนตรี ก็จักกลับจตุรงค์พะยุหบาตร ไปสมสวาสติด้วยสองมารศรี ยิ่งคิด
 ยิ่งเศร้าแสนทวี พระภูมิก็เคลิ้มหลับไป
 ครั้นจวนจะรุ่งแสงทอง สะกุกาเพรียกพร้องป่าใหญ่ ไก่ขันกระชั้น
 เร่งอะโผไท ภาวะไนยพี่น้องจจากนิทรา สำคัญว่าบันทมด้วยสองสมร กระสัน
 ปลุกเขนยชายชวา จวนสว่างสว่างแสงพระสุริยา แก้วตาตื่นเท็ดนางเทวี
 ครั้นรู้ว่ามิใช่เวลาน้อง พระผลึกเขนยทองเสียดจากที่ ให้คิดละอายุใจใช้ภอดี
 พระภูมิสะท่อนถอนใจ

หวนคิดถึงฝูงกนิริน เมื่อเห็นท่มุจลินทะสระใหญ่ งามมลานางฟ้าสุลาไลย
 จะใคร่ไปชมนางกนิรี

คิดเอยคิดแล้ว ภอผ่องแผ้วอรุณแสงศรี เสด็จย่างเยื้องจระลี
 ภูม้ออกหน้าพลับพลา

จึงมีสุนทรวาที แก่พี่เลี้ยงสุริวงษนาภา เมื่อครั้งน้องไปผลาญพานา
 ยิ่งเนนพาอังชันคีรี ทรรงค์เหน็จเหนื่อยเลื่อยล้า จึงภาองศ์อุษามาระศรี
 ไปชำระสระสรงชลที ที่ในมุจลินท์คงคา ได้เห็นฝูงอนงค์กนิร อรชร
 อ่อนแอ้นดั่งเลขา แสนพิศสวาทิจบาคตา โฉมเพียงนางฟ้ายาใจ

จะใคร่ไปชมเล่นให้สำราญ พี่ยังรู้ถิ่นถานฤาหาไม้ อันมุจลินทคงคาไลย
 ทางใกล้ฤาไกลณพैया

บัดนั้น พระพี่เลี้ยงสุริวงษพงษา ได้ฟังพระราชบัญชา ก็มเกล้า
 วันทาแล้วทูลไป อันนางกนิราวิลาวรรณ์ อยู่ยังอัศะกรรม์เขาใหญ่
 ภาทินมาสรงคงคาไลย ที่ในมุจลินท์เป็นอิตรา ซึ่งทางจะไปยังสระศรี
 แต่กำจายศิริภูพา ชาญรู้แห่งตำแหน่งมรรคา จะขอผ่านฟ้าจระลี

เมื่อนั้น พระอนุรทกษพงษเรื่องศรี ได้ฟังพี่เลี้ยงกนิยงค์ ดั่งวาร
 ทิพมาเจือใจ จึงมีพระราชบัญชา สั่งมหาเสนาผู้ใหญ่ เรากับพระเชษฐา
 จะคลาไคล เที้ยวเหลนไนไพรให้สำราญ ทานอยู่ที่ทักรักษา โยธาม้ารด
 คชสาร อยาโหม้เหตุเภทพาน ตรวจ์ตราวาช้านกันจงดี้

สิ่งเสด็จเข้าที่สระสรง ทรงเครื่องเรื่องจำหรัตรีศมี จับพระขรรค์อัน
 ชาญฤทธิ แล้วชวนสี่พี่เลี้ยงโคลคลา

พระเสด็จเข้าไปพระนัม ชมวิหักจับพรรณพฤษชา สาลิกาจับ
 กรรณิกา จ้านรรจาแจวเสียงเหมือนบังอร นกแก้วจับจิกดอกแก้วร้อง
 หอมเหมือนกลิ่นน้องทั้งสองสมร นางนวลจับไม้ นางนวลนอน เหมือนพี่
 ร่วมบัณธูรทั้งสององค์ วายุกฤษจับจิกกระลำภัก เหมือนภักตร์สองน้องรักพิศวง
 เบญจวรรณ์ไต้วัลที่ในดง เหมือนวันพี่จากสองอนงค์มา ฝูงหงษ์จับไม้
 มะหาหง งามทรงเหมือนสองเสน่หา กาลักจับลิกเอกา พระปรารม
 ถึงนางทางคลาไคล

มาเอยมมาถึง ยิ้มมุจลินท์สระใหญ่ พระทอดไฉนเนตรแลไป
 มีได้เห็นฝูงกิ้งกิ้ง จิ้งมีมะธูรศพจนาค แก่พี่เลี้ยงราชทั้งสี่ นองมา
 สระสรคองค่างที่ทำนี่ พบฝูงกิ้งกิ้งวิไลวรรณ รำรอนพื่อนเหลนในคองค่าง
 วิชาศล้านางฟ้าสรวงสวรรค์ ซิงซึกหักคอกบขบัน หนีทรพิษบันเทิงเปรมปรี
 วันนั้นเหตุไรจึงไม่พบ สบนางกิ้งกิ้งสาวศรี เทียงสายงายแก่ถึงเพียงนี้
 เป็นไฉนกิ้งกิ้งจึงมีมา

บัดนั้น พระพี่เลี้ยงบังคมเหนือเกษา จึงสนองพระราชบันชา
 พระยอดฟ้าอย่าได้อาวรณ์ อันมุจลินท์สระศรี กิ้งกิ้งเคยมาอยู่แต่ก่อน
 ยังไม่ถึงเวลาจึงไม่จร ทิณกอรร้อนแรงก็จักมา ขอเชิญเสด็จพระภูษาไฉน
 เข้าอยู่ยังพุ่มไม้ไบบหนา คอยถ้ำฝูงนางกิ้งกิ้ง จวนเวลาแล้วพระภูมิ
 เมื่อนั้น พระอุรุรุผู้รุ่งรัศมี ได้ฟังพระเกษมเปรมปรี ภูมิกับ
 พี่เลี้ยงโคลลค่าง

เข้าซ่อนซุ่มอยู่พุ่มพระไทโร ตงงใจชะงัดแลหา ต่างสอดตลอดแลไปมา
 คอยถ้ำฝูงนางกิ้งกิ้ง

มาจะกล่าววทไป ถึงนางแก้วกิ้งกิ้งโรมศรี เป็นพี่สี่นางกิ้งกิ้ง
 ร่วมชนกชนนีเดียวกัน อันน้องที่สองโสภา ชื่อนางรชะดาเชิดฉัน
 นางหนึ่งทีสามถัดนั้น ชื่อว่าสุวรรณกิ้งกิ้ง องค์นางชะนิษฐาทีสี่
 ชื่อจันทะมาลีเสนาหา โฉมยงองค์สุดลงมา ชื่อเกษรสมุณฑลารวรรณ์
 ทาองค์เลิศล้ำกิ้งกิ้ง เป็นชาติเชื้อนางฟ้าสาวสวรรค์ อยู่ยังถ้ำแก้ว
 แพร้วพรรณ อัครีรรณศรีสมยา เขานั้นสูงเหยี่ยมอำพร เคียงกับ
 ยุกุนธรภูพา เกษมศุขทุกนางกิ้งกิ้ง ล้วนทรงเบญจะกัลยาณี
 อรชรอันอันเอวองค์ โฉมเจ็ดเลิศทรงอัครศรี แปลงปลั่งตั้ง
 ประทุมมาลี จวนคลี่กลับรับพระสุริยา อันนางกิ้งกิ้งทั้งห้าองค์
 เคยบันจงเกบพรรณบุปผา เรียงร้อยเป็นสร้อยมาลา ทั้งภูษา
 ฟ้าลาดเขนยขนอน หอมรวยระรินขึ้นสวาด ด้วยกลิ่นบุบพะชาติเกษร
 อันโฉมนวนนางกิ้งกิ้ง เคยร่อนไปสรองค่างไฉน ยิ้มมุจลินท์ทิลาดาด

จะได้ชาติสักวันก็หาไม ครั้นร้อนแรงแสงสุริโยไทย ทรามไวย
แต่งองค์จับพลัน

รำคานร้อยเป็นสร้อยส่องมาศ พุทธชาตกรองสลับประดับถิ่น
พิณบนนากมะลิวัน ซ้อนชั้นเป็นตาบพรายพะจง ดอกกรักช่างกรอง
เป็นทองกร สลับซ้อนมะลิลามะหาทั้ง ชาติบุษพฤจีบประยง
กรองเปเมงกุฎอำไภ กุณฑลวิมลประทุมเมศ ดอกเกตุกรรเจียกดอกไม้ไหว
หอมตระหลบอบองค์ด้วยมาลัย เสรีแล้วก็ชวนกันโคลลคา

กินรินบินโบยอำพร รำร่อนร้ายเรียงซ้ายขวา พายพอนอ่อนองค์
ประจงมา แล้วบินแย่งแข่งหน้าเคียงกัน บ้างตีวงเวียรเปลี่ยนพลัด
เฉวียนฉวัดไถ้เลียหวนหัน ต่างร้องทำนองโอดพัน เพลงสวรรค์บินเลง
ลาญใจ แล้วเปลี่ยนถ้าราปีกหางพ้อน เรือยร่อนรำตามงามไสว

โพนพารำร่อนออนลงไป เวียรไวลงเคล้ามัจฉินท์
เมื่อนั้น พระโอมยงองค์นารายณ์เจดฉิน ครั้นเห็นพวงนางกินริน
บินร่อนลงมาคงคา กับพระพี่เลี้ยงทั้งสี่องค์ พิศวงทรงนางทั้งห้า
ชิงช่องมองดูกินรา แล้วกระซิบเจรจาห้ามกัน แสนพิศวาดนางกินร
พระภุชรรินจวนป่วนปั่น พลัดไสพี่เลี้ยงพันละวัน ต่างกำชับกันอย่าหนีไป
เมื่อนั้น โฉมนางกินรีศรีไส ครั้นมาถึงฝั่งคงคาโลย ก็ลง
ไปสร่งน้ำสำราญ

ลงเอชลงเหลัน ห้านางเป็นศุขเกษมसानต์ แหวกห้วยเวียนवल
ในชลธาร เขาวะมาลสีพะยอกยกอกัน บ้างเกบหีบงจกกล ลีตบุตร
อุบลบัวผัน ลางเกบโกมุทบุษบัน ทักครรณ์แซมเกล้าเมาลี บ้าง
เหลันชิงเข้าบนเคเรือวัน เรือยร้องโอดพันอึงมี บันเทิงเริงใจกินรี
ที่ในมัจฉินท์คงคา

เมื่อนั้น พระอุรุรุทภูษพษนาภา ชะแง้แลโฉมนางกินรา
พระผ่านฟ้าพิศวาดจะชาติใจ จึงสั่งพระพี่เลี้ยงทั้งสี่ อันมีปัญาอัชฌาไศรย
พี่เจ้าจรงเร่งคลาไคล ไปพูดจาปราไศรยเป็นไมตรี ให้หวานฉ่ำดั่งอำมฤตย์ฟ้า
อย่าให้กินราหมองศรี ให้ไพเราะที่ในรศว่าที่ ให้กินรีทราบจิตรพิศถวาร

บอกนามกรน้องลงลม ให้นิยมสมบัติพิศฐาน ให้เหนือกเห็นจริงทุกประการ
อย่าให้เขาวะมาลกินใจ

บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอัชฌาไศรย จึงนบนำกราบทูลทันใด จะขอ
ไปตามราชวาทที่ อันนางกนิโรดมฉาย จะให้ตายด้วยลิ้นข้าทั้งสี่
ให้สมดังจินดาพระกุ่มี เพียงนี้พระอย่าปรารมใจ ว่าแล้วถวายบังคมลา
ด้วยความปรีดาพ่องใส ทั้งสี่ก็พากันคลาไคล ไปยังมัจฉลินที่ฉับพลัน

จึงเข้าแฝงไม้ไผ่ระหง ต่างองค์ลอบดูสาวสวรรค์ งามโฉม
ประโลมวิไลวรรณ งามนวลผิวพรรณดังทองทา งามจริงยิ่งเทพอัปสร
งามงอนขำคมทั้งห้า งามละม่อมพร้อมพริ้งจำเริญตา งามทั้งโลกาไม่เทียมทัน
งามองค์พระอรุณรุทเล่า งามเพรายิ่งเทพรังสัน งามประจกทรงลักษณะสมกัน
งามตั้งสุวรรณกับมณี

จึงมีมะธูรศอันสุนทร เจ้าผู้สถาพรจำเริญศรี ชาติเชื่อนางฟ้าชาติรี
ทำองค์ผู้มีลักษณะ ตัวพื่อน้ำสารพระอรุณรุท อันมีความแสนสุดแสนหา
พบเจ้าเขาวายอดสุดา จะขอสนทนอาช้าน้อยใจ เป็นกุศลผลบุญวันนี้
เทวันช่วยชี้ช่องให้ อันห้องค้ออะคะอไรท บุญนางสร้างไว้ด้วยกัน
กับพระหริวงษทรงครุฑ มงกุฎณะรงกานราสัน พระองค์ทรงลักษณะวิลาวรรณ
ไฝผืนถึงกัลยานี จึงละสมบัติขัตติยวงษ กริพลจัตุรงค์มากมี บัดนี้ให้หยุด
โยธี อยู่ที่กำลังายบัพเตตา พระอู่สำห้สื้อยากลำบากองค์ บุกป่าผ่าดง
มาเสาะหา ด้วยจะขอร่วมรสวาจา สาวสวรรค์ชวันฟ้าจงบรานี

เมื่อนั้น นวลนางกนิโรดมศรี ได้ฟังสุนทรวาทที่ ห้านางเทวี
ก็แลมาแล้ว เหนเบนมะนุษทั้งสี่ชาย ทั้งกลัวทั้งอายเป็นนิกหนา
แต่จงนสนเทห์ในวิญญา อันมะหามัจฉลินที่คงคาโลย บันตามะนุษทั้งหลาย
จะเคยมากล้ำกล้ายก็หาไม่ ครึ่งนี้เป็นอัศจรรย์ใจ จำจะถามให้แจ้งคดี
จึงว่าอันองค์พระอรุณรุท มงกุฎณะรงกากรุงศรี ใช้ไร้แสนสนมเมื่อไรมี
กนิรชวตงพงป่า ไม่เคยพูดจาปราศรัย อย่างกล่าวสุนทรให้อ่อนใจ
เจ้านี้นามใดมาเจรจา

บัดนั้น พระพี่เลี้ยงได้ฟังนางว่า จึงบอกความไปมิได้เข้า
 ตัวข้าชื่อเพ็ชรพิไชย องค์นี้ชื่อพระบรมธรรม ถัดนั้นพระพิจิตรศรีใส
 นั้นพระไทรดาวงษ์ผู้ร่วมใจ ล้วนพี่เลี้ยงภูวนายแต่เขาวมา อันองค์
 พระอนุรุธเจ้า ปิ่นเกล้ากระษัตริย์ในใต้หล้า ประกอบด้วยสนมนานา
 จริงเหมือนนางจางทราวมไวย แต่องค์พระผู้วงษ์จักรพรรดิ ให้อภิบาล
 ร้อนรนหม่นไหม้ แสนเทวษเจตนาอาโลย ผันไฟถึงเจ้าไม่เว้นวัน
 เพราะกุศลผลบุญได้สร้างมา ถึงชาวปากก็เขื่อนนางสวรรค์ ซึ่งว่าไม่รู้จักกัน
 ชื่อนั้นสุดแต่จะเมตตา เป็นความจริงเข้าพาทิ ก็นรีย่าคิดกังขา
 ขอเชิญนางสวรรค์จันทรจาง ด้วยผ่านฟ้าให้เป็นสวัสดิ์

เมื่อนั้น นางแก้วกษิรามาரசรี ได้ฟังพจนาวาทิ เทวก็เขื่อน
 ตอบไป ช่างกล่าวพิปรายให้ตายจิตร แม้นไม่ทันคิดก็หลงไหล
 อันลมลั่นเจากอเข้าใจ ถึงว่าไปก็เครื่องป่วยการ ซึ่งจะให้เจรจาด้วยภูธร
 ออย่ากักรมาว่าวอนด้วยคำหวาน ก็นรีย่าช่าวดวงตาน ไม่คั้นเคยภูบาลจะพาทิ
 จงกลับไปทูลว่าตัวข้า บังคมมาได้เบื่องบทศรี ซึ่งมีทิจิตรคิดถึงกษิร
 พระคุณพื้นที่จะเปรียบไป

บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอิชฌาโศรย เหน้ทากษิรราชาใจ เลี้ยง
 เลี้ยวแก้ไขเป็นที่ ทำสะท้อนถอนใจแล้ววอนว่า อนิจนางฟ้าจำเรี่ยศรี
 ช่างตัดอาโลยไม้ตรี พระอนุรุธภูมีฤทธิกร แม้นจะกลับไปทูลพระทรงเดช
 จะแสนทุกข์แสนเทวศหม่นไหม้ เจ้าดวงดอกฟ้าสุลาโลย เทยหาไม่ได้ทง
 โลกา ควรอยู่กับหน่อจักรพรรดิ อันเป็นปิ่นกระษัตริย์ไปใต้หล้า จะ
 ปรากฏพระยศสมหิมา กว่าจะสิ้นแผ่นดินฟ้าบัดนี้

เมื่อนั้น นางแก้วกษิรโรจมาศรี ยัมพลงทางตริภคคี แล้วว่าแกสิ
 กษิรรา เชาระบือภาโรจมาศพระอนุรุธ ว่างามล้ำมนุษย์ในใต้หล้า
 เลิศลักษณะวันทั้งชั้นฟ้า จะจริงเหมือนดั่งว่าหาฉันทใด จะดูเล่นให้เหน
 ประจักษตา แม้นว่าพระองค์เข้ามาใกล้ จะภากันโผผินบินไป ไซ้
 จะตามเราได้เมื่อไรมี ว่าแล้วหานางกษิรรา ชายตางามดั่งอัปสรศรี
 จึงเขื่อนนางจางพาทิ ไซ้ที่ไซ้ถานจะเจรจา อันหึ่งห้อยน้อยแสงนิก

ไม่เทียมศักดิ์ทิฐะกรในเวหา อย่าเลี้ยงเลี้ยงเกี่ยวกลเจรจา ตัวข้า
 ทั้งห้าไม่เข้าใจ พระจะทุกข์จะโศกก็ตามที่ อย่าเข้าข้าด้วยไม้
 ต่อลมชายบ้ายแสงอะโฌไท จึงจะไปถ้าแก้วอันรูจี

บัดนั้น องค์พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ ได้ฟังถ้อยค่านางกนิรี ท่วงที่
 มารยาพิราใน ยิ้มแล้วจึงกล่าววาจา เจ้าผู้มีปัญญาอัชฌาไศรย
 สุนทรอนงามเป็นพันไป หญิงในไตรโลกไม่เทียมทัน ผู้ใดได้เห็น
 เป็นวันตา ตั้งหยาดฟ้าลงมาจากสวรรค์ ที่นี้จะผาสุกทุกวันจันทร์
 จะชวนกันฟังบุญเจ้าสี่ไป ค่อยอยู่ก่อนเกิดจะชอลา เอนดูอยู่ถ้าให้จงได้
 ว่าแล้วก็ภาทิกลาโคล เดินตัดลับไปดับพลัน

ครั้นถึงจึงประนตบทบง ทูลองค์พระบรมรังสัน ข้าบาททั้งสี่จรจรัด
 ไปยังนางสาวสวรรค์กนิระรา ได้พูดจาปราศรัยด้วยเทวี ว่าภูมิรัฐจวน
 ครวญหา จะใคร่พบสบองค์นางกัลยา อู่สำหรับบุบป่าพะนาลี อัน
 นวลนางกนิรทั้งห้า ผู้ทรงลักขณาจำเรีญศรี บิดเบือนมิใคร่เขียนปราณี
 พาที่ข้าคมเป็นพันไป งามองค์งามทรงวาจา งามจริตกิริยาไม่หาได้
 บัดนี้ยังเหลือนคงคาโลย ขอเชิญพระภาวะไนยจรัล

เมื่อนั้น พระอนุรุทรุ่งรังศรี ได้แจ้งแห่งคำกนิระรี ภูมิเบิกบาน
 สำราญใจ จึงชวนพี่เลี้ยงทั้งสี่ จระลีจากร่มพฤกษาใหญ่
 ดั่งนารายณ์กรายกรคลาโคล ลงไปสู่กระเศียรคงคา

บัดนั้น พระพี่เลี้ยงสุริวงษนาภา นำเสด็จยุรยาตรคลาคลา
 ดันตัดมระคาพะนาลี ลัดแลงแฝงไม้ไบบหนา มาถึงมระคาสระศรี
 จึงบังคมทูลพระภูมิ แล้วชี้ให้ดูกนิระรา เหนนางองค์นั้นจะเป็นพี่
 ท่วงที่ข้าคมเป็นนักหนา ทั้งสุนทรอนคำจำนนจา พระปราศรัยอয়াให้ราศี

เมื่อนั้น พระอนุรุทรุกษพงษ์เรื่องศรี ได้ฟังพี่เลี้ยงกนิระรี
 พระภูมิทอดทศนาไป

เหนโถมกนิระราทั้งห้าองค์ พระยั้งพิศวงหลงไหล งามดั่งนางฟ้า
 สูลาโลย อำภอพิดเพลินจำเรีญตา พิดภักตรงามภักตร์ตั้งจันทร
 พิดขนงงามงอนตั้งเล้า พิดเนตรงามเนตรมฤคา พิดโอรฆงามตั้งจะพาที่

พิศนงามตงประทุมมาต พิศวาดงามสุดสวาดพี พิศโชนงามทัวทั้งอินทรีย
นวลศรีเสาวภาคพิงใจ นวลพริ้งงามเพราเพริศพร้อม นวลข้างามละม่อม
ไม่หาได้ ยิ่งพิศย้วยวลหาไทย ในโณมห้านางกนิระรา

แล้วสิ่งพี่เลี้ยงผู้ร่วมใจ จงชุ่มอยู่พุ่มไม้ไบทนา ช่อนเรือนอย่าให้เหน
กษา น้องจะไปเจรจาด้วยกนิระรี อันลัตรีเป็นที่ละอายจิตร
มั่นเหนก็จะคิดสะเทินพี่ คอยตฤกริยาพาที ถ้าเหนนางไม่มีอาโลย
พี่ช่วยเลี้ยงวลัดสะกิดหน้า จับห้านางกนิระราไว้ให้ได้ มากมั่นจะบินหนีไป
น้องจะเหาะไล่ด้วยฤทธิ

สิ่งเอยสิ่งแล้ว พระพ้องแ้วหาไทยใส่ศรี ยืมพลางทางเสด็จจรดลี
ตั้งตริเนตรลงจากวิมานมา

ครั้นเอยครั้นถึง ซึ่งร่วมพระไทรสาชา จึงมีมะธูรสวากา
ปราไปศรยกนิระราด้วยพลัน

เจ้าเอยเจ้าพี่ นวลนางกนิระรีสาวสวรรค์ ทรงโณมวิจิตรพิศพรรณ
ชวันฟ้ายาใจจำเรฤตา ความแสนพิศวาดินางโณมยง จึงบุกป่าผ่าตง
มาเสาะหา หวังจะใคร่พบนางกนิระรา แต่อดุส่าห์แรมร้อนมานอนทาง
แสนลำบากยากเย็นณะเจ้าพี่ เพียงหนึ่งชีวิจะจากร่าง วันนีได้มาพบนาง
ค้อยสว่างที่ร้อนรำคาใจ เปนกุศลผลบุญได้ทำมา เทวันเมตตาช่วยนำให้
ขอเชิญสายสมรระไท มานั่งร่วมไม้ด้วยพี่ยา

เมื่อเน นวลนางกนิรทั้งห้า ได้ยินมะธูรสวากา กัลยาเหลือบ
เหนฤตร

พระยืนแยมยิ้มพริ้มพราย งามคือพระนารายณ์ทรงศร รัศมีดังดวง
ทิลกร พระภักตร์เพียงจันทร์อำภอ ไนยเนตรแหลมคมดังแสงศร

จะต่อตาถูกรักไม่ได้ งามยิ่งเทवासุลาโลย ต่างตระลึงหลงใหลดวยรูปทรง
นวลนางกนิรทั้งห้า กัลยาเคลิ้มจิตรพิศวง แต่ชะม้ายชายคูดพระโณมยง
ต่างองค์สะเทินเขินใจ ความอายอดสูเป็นพินันัก นางลักษเมียงภักตร์บังคมไหว้
เพี้ยมแผงบุษบงบังใบ อระโทมิได้พาที

เมื่อนั้น พระอนุรุทผู้รั้งรัศมี เหนนางถวายอัญชลี เทวีสะเทิน
ไม้เจรจา

พระจึงมีบันชาอันสนธรา ดวงสมรพ็ยอดเสน่หา พี่รักเจ้าเท่าเทียมชวีา
ควรหากัลยาไม้ปราณี สู้บ่ป่าฝ่าหนามด้วยความยาก ไม่เหนแสนลำบาก
ในอกพี เมตตาบ้างเกิดนางกนิระรี จะได้ฝากชวีวันสืบไป มาทมนั้นเจ้า
มิกรณา จะกลับคืนภาราก์หาไม้ เจ้าจงการุญทำคุณไว ออย่าสุญใจ
เลยนางกนิร

เมื่อนั้น นางแก้วกนิระราดวงสมร ได้ฟังวาจาพระภูธร
ประนมกรแล้วทูลไปทันได้

ผ่านเอยพระผ่านฟ้า บันชาไฟเพราะห้จะมีไหน ว่าคั่นดงพงป่า
พะเนาไลย ตั้งใจมาหากนิระรี ถ้าจริงเหมือนดังพระวาจา พระคุณ
ยิ่งดินฟ้าราชา ซึ่งมีได้ทูลพระภูมิ ชื่อนี้จงให้อัปไทย ด้วยเปนชาวดง
พงป่า ไม่เคยพุดจาปราไซรย อันจะเรียกข้าเข้าไป เกรงเดช
ภูวะไนยอันศักดิ์ดา จะตรีสว่าชานประการได้ ก็ขอรับใส่เกษา
แจ้งแล้วจะถวายบังคมลา ไปสรวรรณคหาศรี

น้องเอยน้องรัก เขาวะลักษผู้มีงมารศรี ควรหากะนิดาไม้ปราณี
เจ้าว่าไยจะนิ่นางกัลยา ความแสนพิศสวาดเจ้าบุญเรื่อง พี่สละบ้านเมืองมา
เสาะหา ตั้งจิตคิดจะฝากชวีา แก่ยอดเสน่หานารี ถึงตัวเจ้าจะเป็น
ชาวป่า ชาคีเชื้อนางฟ้าในราชา ควรเปนเอกอัครเทวี ในราชธานีพิรมยา
เชิญเจ้ามาเกิดนางน้องแก้ว ออย่าคิดสอดแค้นแล้วกังชา เอนดูช่วยชวีา
นวลนางกนิระราออย่าสุญใจ

คำเอยคำหวาน พจมานไฟเพราะห้จะมีไหน ถึงว่าชาวดงพงไพร
ภอรูเท่าภูวะไนยพาทิ พระเปนจักระพรตอันเรื่องไซย ไซ้ว่าจะไรรี
มะเหสี จะรักข้าชาติเชื้อสกลี ว่านี้เหนผิดที่ไป พระอวยากักแต่งลม
เจรจา ลวงให้กนิระราไปนั่งใกล้ แล้วจะฉวยฉุดชวีไว้ ข้าไม้เชื่อใจ
พระภูมิ

ดวงเอยดวงสมร เจ้างามจงจำเรณูสวาสตี อนิจาเจ้าไม้ปราณี
 ว่าไฉนจะขึ้นนางกัลยา พี่กล่าวความตามตรงคงสัจ เจ้ามาตัดเชื้อใย
 เส้นหา แสนรักสุตริกะนิดา สุตปัญาไม่เลงเหนใจ จะขอเจรจาด้วยกิณะรี
 มาระศรีหาเอนดูไม้ นางดวงดอกฟ้าสลาโลย แกล้งทำให้ได้เวทนา
 ว่าแล้วพระเสด็จลิลาด ยุระยาดรจากร่มพฤกษา อนิจานวลนางกิณะรา
 พี่เชิญเจ้ามีมานี้ว่าไร

ผ่านเอยผ่านเกล้า พระเจ้าอย่าเสด็จเข้ามาใกล้ ตัวข้าประหวั่น
 พรันใจ เกรงกลัวฤทธิไกรพระภูมิ แม้นพระองค์มีทรงพระเมตตา
 กิณะราจะพากันบินหนี ว่าพลางขึ้นจากวารี มาระศรีเดินรายชายไป
 เชื้องกรายชะมายเนตรชำเลื่องค้อน พระภุชราหาเอนดูไม้ จะขึ้นเข้าใกล้มา
 นี้ว่าไร น้อยใจเป็นพันพันทวี

สุดเอยสุดสวาด นุชนาถไม้เอนดูพี่ ตัดรอนงอนว่าไปปราณี
 มาระศรีมาสลัดตัดใจ แม้นเจ้าบินหนีจะเหาะตาม จะละวางนางงาม
 อย่าสจไสย ถึงมากจะมีขยับนโยย พี่ก็ไม่เสียดายแก่ชีวี
 สุตริกจึงตามมาว่าวอน ดวงสมรอยาคิดกังขา ว่าพลางยุระยาดคลาศคลา
 เลี้ยวไล่ทั้งห้ากิณะรี

เล่ม 13

บัดนั้น จึ่งพระพี่เลี้ยงทั้งสี่ แลเห็นห่ากัลยานี เติร์-
 ร่ายย้ายหนีพระภูวไนย ก็ออกจากพุ่มไม้ใบบัง มายังริมฝั่งสระใหญ่
 แยกกันกันหน้านางไว้ ล่องครุฑไล่เข้ามา
 เมื่อนั้น นวลนางกนิษฐทั้งห้า เห็นพระทรงศักดิ์จักรรา
 เหนพี่เลี้ยงขวางหน้าก็ตกใจ วังร้องปะทะปะกัน หน้าซัดตัวสิ้น-
 หัวันไหว ไม่ทันที่จะบินหนีไป ก็โจนลงในน้ำ
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรภพทรงศรี กับสี่พี่เลี้ยงผู้ภักดี
 เหนกนิรสิงในคงคา ต่างองค์ต่างลงในสระใหญ่ เลี้ยวไล่ตักไล่-
 ซ้ายขวา เตะฝักหักดอกปทุมมา ทั้งนางกนิรราเวียรวัน
 เมื่อนั้น ห่านางกนิรราสาวสวรรค์ แหวกว่ายหนึ่งองค์-
 พระทรงธรรม กัลยานบนิ้วทูลไป ผ่านเอยพระผ่านฟ้า ช่างไม่-
 เวทนามาด้อมไล่ กนิรรวอนเพียงจะขาดใจ ภูวไนยไม่คิดเมตตา
 เจ้าเอยเจ้าพี่ นวลนางกนิษฐทั้ง 5 น้องแก้วแววตา
 เจ้าไม่อาไลย
 กนิเอยกนิร เจ้าจะเติร์หนีไปไหน ว่าพลางเลี้ยวไล่
 คว่าไขว่ไปมา ปราณพี่บ้าง นวลนางทั้งห้า มิได้แก้วตา
 ไม่ละทราวมไวย
 ผ่านเอยผ่านฟ้า ช่างไม่เมตตามาเลี้ยวไล่ กนิรอ่อนใจ
 พระไม่ปราณี แม้นพระองค์ทรงเดช มีโปรดเกษี ทั้งห้ากนิร
 จะมวยชีวา
 ดวงเอยดวงสมร เจ้าจะตัดรอนเส่นหา ควรไม่เมตตา
 ทั้งห้ากนิร จักพุดด้วยเจ้า นางเวยเติร์หนี เจ้าไม่พาที้
 ด้วยพี่จันใด

เมื่อนั้น ห้านางกนิรีศรีใส จิ่งทูลสนองพระภูไฉนย
 มาไล่เข้าไฉนไม่ปราณี นี้ทฎาให้น้องหยุดก่อน พระภูธรไม่โปรดเกษ
 ขอเชิญเสด็จอยู่จงดี กนิรีจะถวายบังคมลา ว่าพลางห้านางกนิริน
 ก็โอบบั้นขันโดยพระเวหา รายร้อนช้อนเนตรชำเลื่องมา ตรงไป
 คุกาทันใด

เมื่อนั้น พระอนุรุทรศรีศรีใส ครั้นทำกนิรีหนีไป
 พระเจ้าร้อนฤไทยตั้งไฟฟ้า น้อยจิตคิดอายแล้วคิดรักข ทรงศักดิ์-
 เหาะระเห็จพระเวหา ด้วยฤทธิจอมจักรพรรดิตรา ติดตามนาง-
 กนิราไป

งามตั้งพญาราชหงษ์ อาจองไม่มีที่เปรียบได้ แกว่งพระ-
 ชรศักดิ์เมฆมาไวไว บัดใจก็ทันนางกนิรี พระจึงมีบันชาอันสุนทร
 คุกรนางกนิรสาวศรี บินได้แต่เจ้าเมื่อไรมี ตัวพี่ก็เรื่องฤทธิไกร
 อันโฉมนางกนิรินฤมล จะหนีมือพี่นั้นก็หาไม่ พระกระชิตคิดพันกระชั้น
 ไป เลี้ยวไล่ไขว่ค่านางกนิรา

เมื่อนั้น นวลนางกนิรีทั้งหา ตกใจเพียงจะลั่นชิวา
 กัลยาไม่เป็นสมประดี ต่างนางเสียดแซงชั้นหน้า ร้อนราโอบบั้น-
 รับหนี เข้าในคหามณี ยิ่งเขาคีรีอัศกรร
 ทั้งห้ากระจัดพริตพราย รายกันเร็นชอนไม่มีชวัน ไป-
 ตามเปลวปล่องช่องชั้น ดันหนตั้งจะม้วยมรณา
 นางแก้วสุดสิ้นกำดั่งองค์ ก็ตกลงในช่องเหวพา อันลัก
 ได้แปดพันวา กนิราวางเพียงจะขาดใจ

เมื่อนั้น พระอนุรุทรศรีศรีใส เหนนางกนิรารามไฉน
 ตกลงในเหวมะหิมา พระองค์ก็ศนาตะลึงไป ให้ระทศพระไทยเป็น-
 หนักหนา ความรักขความเสียดายนางกัลยา พระผ่านฟ้าเจ้าร้อนพันทวิ
 มิอาจจะเข้าอยู่ได้ ด้วยอาไลยในนางโฉมศรี ก็เหาะลงไปตามนาง
 กนิรี ด้วยอิทธฤทธิเกรียงไกร

ครั้นถึงจึงเห็นนางโฉมตรู จับลำบากอยู่ในแหว่าใหญ่
 พระยั้งตระหนกตกใจ ภาวนายอ้อมองค์วะนิดา ขึ้นวางเหนือตักพระ-
 ภูเรศ ทอดพระเนตรทั่วองค์กนิษฐา เหนแตกหักย่อยยับทั้งกายา
 กนิษฐาแน่นิ่งไม่สมประดี โอ้อนิจาเจ้าพี่เอ๋ย กำมัลลิ่งใจเลยณะโฉม-
 ศรี ความรักขเป็นพันพันทวี พ้นจึงติดตามมา หวังน้องปองจิต-
 พิตสวาดี นชฺชานถในความเส่นหา ควรทฎาเจ้ามาได้เวทนา
 ปีมว่าจะม้วยชีวี ทั้งนี้เพราะผลเวรา มาดลใจแก้วตาให้บนหนี
 โอ้อว่าจะทำฉนใดดี พระภูมีศรีร้อยเศร้ราสลคใจ
 เมื่อั้น นางแก้วกนิฐศรีใส ครันลำผัดองค์พระทรงไชย
 อรไทยค้อยได้สะติมา ลิมเนตรเหนองค์พระทรงเดช อ็คเรศยอกร-
 เนื้อเกษา ขอพระองค์จงทรงพระเมตตา กนิษฐาบอบข้าเป็นพันไป
 เจบกัลลิตตทรวงในดวงจิต ชีวิตรจะม้วยตักโทษ จงช่วยให้รอด-
 ชีวาไว้ พระองค์จงได้ปราณี
 เมื่อั้น พระอนุรททรงสวัสดิ์ศรีมี ได้ฟังถ้อยค่านางกนิฐ
 ภูมีสงสารเป็นพันไป แล้วค้อยประคององค์นางนงลักษณ์ จะให้พระหัตษร-
 หนักก็หาไม่ รับชวันแล้วมีวาจาไป เจ้าดวงใจสุดสวาดีของพี่ญา
 อันความรักพี่ก็แจ้งโดยสัจ เจ้ามาตัดเยื่อใยเส่นหา กำมัลแล้วจึงให้-
 วะนิดา ผเอิญแถลงวาจาพาที ซึ่งเจ้าเจบกายจะม้วยมิต พี่-
 เจ็บจิตรยิ่งกว่ามาระศรี ออย่าอวารณ์ร้อนใจนางเทวี ตัวพี่มิให้บนโลย
 บัดนั้น นางแก้วกนิฐศรีใส ได้ฟังบนชาพระภูวานย
 อรไทยจึงทูลสนองมา อันความเจ็บปวดของน้องนี้ เหนชิวี้จะม้วย-
 สั้งชา ถ้าพระองค์เจ้าทรงพระเมตตา จะได้รองบาทาสืบไป
 ทูลได้เท่าั้นนางกัลยา ความเจ็บช้นมาไม่ทนได้ ก็สลบชบลงทันใด
 อรไทยไม่รู้สมประดี
 เมื่อั้น พระอนุรทผู้รุ่งริศรีมี ครันเห็นโฉมนางกนิฐ
 มารศรีนึ่งไปไม่เจรจา พระจึงตั้งสัจอักษฐิธาณ ภูบาลยอกรเนื้อเกษา
 ไหว้ค้มบิตุเรศมารดา เดชช้ำตั้งอยู่ในธรรม จะดับเขนให้เยนในโลกา

รักษาไตรโลกย์ไม่เคยฉงน ขอจงฝูงเทพเทววัน บุกขึ้นมาช่วยด้วยสัจจา
ให้เหมือนเป็นทิพโอสถ ปรากฏถึงความปราถนา จะลบลึงยังองค์นางกนิรา
ที่บอบช้ำกายาจะหายไป

ครั้นตั้งสัจจาเสสรฐแล้ว พระพ้องแผนวมะโนแจ่มใส จึ่ง-
ขอรลอบองค์นางอรไทย ทัวไปทั้งกายกัลยา เจบปวดบอบช้ำทั้งนั้น
หักลั่นถูกต้องภูผา ก็กลับกลายหายพลันมิทันช้า ด้วยเดชะสัจจาพระภูมี
เมื่อนั้น นางแก้วกนิราโฉมศรี ครั้นพระองค์ผู้ทรงฤทธิ
ลุปทิวอินทรีนางอรไทย ก็สะบายหายช้ำระกำจิตระ ตั้งสรุมะฤตย-
มารคให้ ลิมเนตรขึ้นเห็นพระภูวไนย สักกไว้เหนือตักพระจักรี
ให้หุดสู้อายใจนางโฉมยง ถอยองค์ลงประนตบาศรี นางจิงกราบทูล-
ด้วยยินดี พระคุณพันที่จะคะณะนา เดชะบารมีมาปกเกษา พระ-
เดชมาปกเกษา หาไม้ที่ไหนกนิรา จะได้ชี้ว่าคีนมี

เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงสวัสสิตรีศมี ได้ฟังถ้อยค่านาง-
กนิรี ภูมีรับช้วนแล้วบันชา ที่ได้ออกวาจาไว้แก่เจ้า ยุพเยาว-
นึ่งเนื้อเสน่หา ว่ารักษนางพางเพียงชีวา แก้วตาตาไหนจะตายตาม
เห่นจริงทหาไม้นางกนิรา พิสู้ลงเหวผาไม้เขตขาม เพราะสวาส-
นาตน้องนงราม มิให้เสียความสัจวาที นี้หากเจ้ารอดจึ่งรอดด้วย
มั่นม้วยพิจะม้วยด้วยโฉมศรี ว่าพลงทางชมกนิรี พระภูมีคว่ำไขว้-
ไปมา

พระเอษพระโฉมยง พระองค์จิงโปรดเกษา เหนแล้ว-
ซึ่งทรงพระเมตตา มาช่วยชีวาให้รอดไว้ ถ้าพระรักษเสมอบัดนี้
พระคุณพันที่จะเปรียบได้ กลัวแต่จะโรยร้างห่างไกล จะละให้ได้-
ทนเวทนา น้องไม่เคยเป็นเช่นนี้ พระภูมีจิงโปรดเกษา อโร-
มาลอดสอดคคว่า ช่างไม่เวทนาแก่พระไทย น้องยังชอกช้ำระกำจิตระ
พระมาคิดตั้งนี้ก็เป็นได้ นางลิษณ์ผลักรพระทรงไชย ไนยเนตรค้อน-
คมแปนที

สุดเอยสุดสวาทิ วรรณาดเนือกพิของพี่ เมื่อได้แอบแนบ-
 เคียงถึงเพียงนี้ พี่นก็จะยิ่งหยุดสุดใจ ว่าพลาจประจงปลงสอด
 เลี้ยวลอดเล่าโลมพิศไสม ชมชิตพิศสวาทิประหลาดใจ ขึ้นชู้ฮาโลย-
 เปรมปรา ปรีดเทวาพะลาหก ผันผกพยับทังเวหา พยุระหุ-
 บันลันฟ้า เมกขลาพ้อแก้วแพรวพราย อสนี่คนั้นครั้นนั้นเสียง
 เปรียงเปรียงคะนองฟาดสาย พระพิรุณร่วงโรยโพรยปราย กระจาย-
 ค้องโกสมประทุมมา ระบัดบานก้านกลีบขึ้นชุ่ม ภูมะเรศเชยรศบุบผา
 สองเสวยศุขเขชมเปรมปรา ตั้งได้ผ่านฟ้าทั้งสององค์

เมื่อนั้น นางแก้วกนิกรนวลหงษ์ ได้ร่วมรักษพระจักราวงษ
 โฉมยงขึ้นชมพิรมย์ใน ยิ่งกว่าได้นำสุรามฤตย์ มาชูปชูดวงจิตรให้-
 แจ่มใส นางเร่งพิศสวาทิจะขาดใจ ไหลหลงด้วยองค์พระภูบาล
 ลืมคิดถึงคูกาทอง ห้องแก้วมะณีไพศาล ลืมน้องสิ่งคิ่งนคราญ
 ลืมสำราญเกบพรรณมาลา ลืมร้อยมาไลเป็นอาภรณ์ ลืมร่อนเล่นบน-
 พระเวหา ลืมมุจลินทคงคา อันเป็นที่พาศุขสำราญใจ นางแต่-
 ประกฤษประหวัดจิตร คิดใคร่ในความพิศไสม นั่งแนบแอบองค์พระ-
 ทรงไชย มิได้จะนิราศคลาดคลา

เมื่อนั้น พระเจดโฉมประโลมเสนาหา ได้ร่วมพิรมย-
 กิรรา เปนมหาสังวาสประหลาดใจ เพลิดเพลินด้วยทิพรศรัทษ
 ทรงศักดิ์ไม่คลาดคลาได้ เคล้นเกล้าเข้ายวรหฤไทย ในโฉมนาง-
 แก้วกนิรี

จึงมีมธุรสพจนาด คุกรสายสวาทิมาระศรี พี่ช้อถามนาม-
 วงษพงษพี หน้ นางกนิรีนี้ชื่อใด เจ้าร่วมมธุรสเดียวกัน หฤาเป็น-
 พันธมิตรพิศไสม จึงทรงโฉมประโลมละลาญใจ ประไพภัทตรงาม-
 คล้ายคลกกัน

เมื่อนั้น นางแก้วกนิรสาวสวรรค์ ได้ฟังบันชาพระทรง-
 ธรรม์ กัลยานบนิ้วแล้วทูลไป ตัวเอยตัวน้องนี้ ชื่อนางแก้วกนิรี-
 ศรีใส อันน้องทั้งสองนั้นใช้ ได้ชื่อรัชฎาเทวี องค์นางกนิฐาที่สาม-

นั้น ชื่อสุวรรณภินรีโถมศรี นวลนางที่สี่กนิรี ชื่อจันทมาลีโสภา
 น้องน้อยที่ห้าบังอร ชื่อเกสรสมนธาเส่นหา ร่วมบิตุเรศมารดา
 ผ่านฟ้าจทราบพระฤไทย ขอเชิญพระเสด็จลีลา ไปค้นหาถ้ำทอง-
 พ่องใส สีนางกนิฐายาใจ จะได้บังคมพระกุ่มี ทั้งจะได้ชม-
 ถ้ำปัทมามราช อันโอภาสจำหรัตรีศมี สุนกตั้งวิมานคุษดี ขอ-
 เชิญพระกุ่มีเสด็จไป

เมื่อนั้น พระอนุรุทรศรีศรีใส ได้ฟังกนิฐายาใจ
 ภาวนายเซชมเปรมปรา ด้วยสมจำนงฤไทย จะได้พบนางกนิรี-
 ทั้งสี่ พระแย้มยิ้มพรมภักตรพาทิ ขอใจมาระศรีพันไป จะได้-
 เห็นได้ชมต่างต่าง เพราะนางร่วมจิตรพิตไสม มิเสียที่พี่รักชอรไทย
 จงเร่งพาไปบัดนี้

เมื่อนั้น นางแก้วกนิฐามาระศรี ได้ฟังบันชาพระกุ่มี
 เทวีย้มละไม้ไปมา จึงเชิญเสด็จภูจะนาถ ลีลาศจากเวียงแหงพา
 ไปตามโคจรตรอกทรอกสีลา สองราคืนเดิรตำเนโรไป
 มาเอยมาถึง สุวรรณถ้ำทองพ่องใส จึงทูลเชิญองค์-
 พระทรงไชย เข้าในห้องรัตนมะณี

เมื่อนั้น พระหริวงษทรงลักษเรื่องศรี ฟังนางก็ทางยินดี
 พระกุ่มกรกนิรีลีลา

เพิ่งพิงห้องแก้วแกมสุวรรณ ไพบจิตรนิศพรหมเป็นหนักหนา
 มีแท่นเนาวารัตนรจนา บุปผากรองลาดที่นอนนาง เพดาลดารากระย้า-
 ย้อย เปนพู่ห้อยพรอยพรายสายสว่าง แสนสนุกประเสร์ริฐเลิศข้าง
 ชมพลางขึ้นแท่นอำไภ

เมื่อนั้น ฝ่ายสี่กนิฐาศรีใส ครันหน้พระทรงภชทุทธิไกร
 มาได้ถึงห้องกัลยา ไม่เห็นพีนางกต่างโศก วิโยคเสร์้าศรีร้อยลห้อยหา
 พันเวลาแล้วไม่เห็นมา ก็ทรงโศการ่ำไร

โอ้อ่าพระพี่ศรีสวัสดิ์ บันพลัดไปตำบลดหนไทน ฤหาพระ-
 อนุรทุทธิไกร จับตัวไว้ได้ในเมฆา พระพิโรทโกรธเราว่าบันหน้

ภูมิฟ้าเสียดระมังหนา นิจาเอี้ยเคยเลี้ยงน้องมา แต่เขาเวะยุพา-
 ไม่อาทร ปกป้องพิทักษ์รักษาไว้ สิ่งใดไม่ควรก็พร้าสอน คุณตั้ง-
 บิดุเรศมานคร สดถาวรเป็นสุขด้วยกันมา โอ้อ๊วแต่นี้จะแลลับ
 นับวันจะไม่เห็นหน้า รั้าพลางทางทรงโศกา ปีมจะมีวยชีวาทั้งสี่องค์

เมื่อนั้น นางแก้วกีนรินวาลหง แสนสนิกพิตสวาติพระทริวงษ์
 โจมยงพลางถวิลจินดา ถึงสี่กนิษฐาษาใจ จึงทูลพระภูวไณยนาถา
 น้องจะขอถวายบังคมลา ไปหาสี่กนิราวิไลยวรรณ์ ไม่ช้าจะกลับมาทูลบาท
 องคพระภูวานาถรังสัน ว่าแล้วประนมบังคมคัล จจรรัลจากแท่นมะฉิ
 มาถึงห้องแก้วแพรวพรรณ เหนนางโศกศัลยอยู่ทั้งสี่ จึงวิ่ง
 เข้าไปทันที เทวีกอดน้องเข้ารั้าไร

โอสายสุดสวาติของพี่ ตั้งชีวิสิ้นสูญแล้วเกิดใหม่ เมื่อ-
 พระทรงภชฎฤทธิกร เหาะไล่ไกลทันกระชั้นมา จวนตัวกลัวฤทธิ-
 พระโถมยง โผพาพวาลงในคูหา กอกำลังทิวโทยโรยรา ตก-
 ในเหวพาเพียงบันไลอย พี่เจบเข้าล่าบากก็หนักหนา แต่คิดถึงกนิฐา-
 เป็นข้อใหญ่ หากพระองค์ผู้ทรงฤทธิกร ช่วยได้จึงไม่มรณา พี่น้อง-
 จึงได้กลับมาเห็นกัน คุณพระทรงธรรมนั้นหนักหนา เจ้าจงไปเฝ้า-
 พระผ่านฟ้า ยั้งแท่นทิพย์คู้หาอันรูจี

เมื่อนั้น นวลนางกนิรทั้งสี่ ได้ฟังพีนางพาที มาเศศรีตี-
 ออกตกใจ อนิจามาตกเหวพา กนิฐาจะแจ้งก็หาไม่ สำคัญว่า-
 พลัดไปแห่งใด ภากันรั้าให้โศก หากว่าพระองค์มาทัน จึงได้-
 ช่วยชีวันของพี่ หาไม่จะมีวยชีวี ที่ไหนช้านี้จะเห็นใจ ซึ่งจะให้-
 ไปเฝ้าพระภูมิ น้องไม่รู้ที่จะไปได้ ให้ประหวั่นพรั่นจิตระเป็นพันไป
 ด้วยกลัวพระภูวไณยอันศักดิ์ดา

เมื่อนั้น นางแก้วกนิรเสน่หา จึงปลอบโยนเอาใจไปมา
 เจ้าว่าโยฉนั้นนางเทวี ซึ่งจะไม่ไปเฝ้าพระทรงฤทธิ ความผิดก็จะ-

อยู่กับตัวพี่ ถึงไทยช่างเจ้าก็ไม่ดี ภูมิจะน้อยพระฤไทย อัน-
 จะคิดกลัวอยู่นั้น ไซ้ที่จะหนีไปไหนได้ อย่าให้เคืองบาทบงพระทรง
 ไชย ทรามไวยจงฟังวาจา ว่าเอ่ยว่าแล้ว นางแก้วพาสักนิฐา
 ตามกันขุระชาตรคลาดคลา ไปยังห้องรัตนาไมย
 ครั้นถึงองค์พระภูวเรศ นบนิ้วน้อมเกษบังคมไหว้ สีนาง-
 ชามเขินสะเทือนใจ ก็มกักรมิได้แลมา
 เมื่อนั้น พระอุรุรุทภุชพงษนาถา ครั้นเห็นสีนางกนิฐา
 มาวันทาเพิ่มเผ้ายังห้องใน ก็มกักรสะเทือนเขินอยู่ แต่จะแลดูมา-
 กัหาไม่ พระแสนพิศสวาดิเพียงขาดใจ จึงตรัสปราไปศรยไปทันที
 น้อยเอยน้องรักษ ทั้งสองค่นงลักจำเริญศรี ชาติเชื้อ-
 นางฟ้าชาตรี บุญพี่จึงพบกัลยา เขิญเจ้าขึ้นมาบนแท่นทอง
 นวลละอองแสนสุดเส่นหา จงเหนอกบังเกิดวะนิศา ที่ตามมาไม่คิด-
 ชิวาโลย พยายามลวงเขาสำเนาป่า ช้ามสมุทธารากว่างใหญ่
 แสนยากลำบากเป็นพันไป เจ้ากักรมิเสียไซ้ไม่พาท
 เมื่อนั้น โลมนางกนิฐทั้งสี่ ฟังรศพจนาดพระภูมิ
 ตั้งทิพวารี่มาเจือใจ คือหนึ่งพระพายชายพิศ สำผัสต้องรุกชชาติ-
 หวาดไหว ในความเส่นหาอาโลย อรไทยนบนิ้วแล้วทูลมา
 ซึ่งพระบันช่าวารุญ พระคุณสุดแสนสหัสสา อันจะขึ้นร่วมแท่นรจนา
 ตัวข้าเป็นชาวพะนาลี ควรจักนั่งอยู่ให้ไกลอาศน์ แต่ก่อได้ทูลบาท-
 บทศรี ให้แจ้งประจักษ์ว่าภักดี แล้วจะอัญชลีบังคมลา
 ทูลพลาถปรนตบบทบาท พระศรีภูวระนาถนาถา ต่าง-
 ชะม้ายชายเนตรชำเลื่องมา แล้วโคลคลาไปห้องเทวี
 เมื่อนั้น พระโถมเจ็ดเลิศฟ้าราศี แลสบันยเนตรกนิฐ
 เสียวทรานอินทร์พระจักรา ยิ่งกระสันรันจวนป่วนจิตร ใครคิดใน-
 ความเส่นหา จึงมีมีธูรศวาจา แก่แก้วกนิฐาไปทันที
 เจ้าเอยเจ้าพี่ มารศรีผู้ยอดพิศไสม พี่รักษนางพางเพียง-
 ดวงใจ มิใครให้ช่นช้องราศี สุดเกรงสุดรักษสุดกลั่น สาวสรรค์-

จงเอนคัพ ^๑ อันสีกินฐานาร ^๒ พี่ขอเจ้าเกิดนางกิงรา ^๓ จะได้ร่วม-
 ทุกร่วมร้อน ^๔ ร่วมศุขสถาวรกันทั้งห้า ^๕ อย่าละห้อยน้อยใจพิฑู
 เหมือนแก้วตาบ่ารุงไม้ตรี
 เมื่อนั้น ^๖ นางแก้วกิงโรดมศรี ^๗ ได้ฟังบันชาพระกุ่มี
 ฐลีกรแล้วทูลสนองไป ^๘ อันความรักษพระองค์ทรงภุช ^๙ สุดที่จะเปรียบ-
 ประมาณได้ ^{๑๐} จนถึงชีวิตจิตรใจ ^{๑๑} ถวายไว้ได้เบื่องบาทา ^{๑๒} ซึ่งประสง-
 จงนางทั้งนี้ ^{๑๓} ตามแต่กุ่มีจะปรารถนา ^{๑๔} นื่องมิได้ขัดอภัย ^{๑๕} แต่ฝ่าย-
 หน้าอย่าให้อัประมาณ

นางเอชนงลักษ ^{๑๖} นารักษสุนทรอ่อนหวาน ^{๑๗} มิเสียทีพี่สวาดิ-
 เขาวะมาลย์ ^{๑๘} เปรียบปานเหตุไทยไยหนา ^{๑๙} เจ้าอย่าได้แห่งแคลงใจ
 จะเลี้ยงให้เป็นผลทั้งห้า ^{๒๐} ว่าพลางรับขวัญกัลยา ^{๒๑} จากแท่นรัตนาคลาไคล
 มาเอชนมาถึง ^{๒๒} ห้องสีกิงศรีไส ^{๒๓} เสด็จนั่งเหนืออาสน์อำไภ
 ภูวไนยมีราชวาทิ

น้อยเอชน้องรักษ ^{๒๔} โจมเจลาเขาวะลักษเฉลิมศรี ^{๒๕} พี่เที่ยว-
 ทั่วโลกาธาตรี ^{๒๖} ไม่มีนางใดจะเทียมทัน ^{๒๗} ความแสนพิศสวาดิจะขาดใจ
 ในทำอรไทยสาวสรค์ ^{๒๘} ตั้งจิตรคิดฝากชีวัน ^{๒๙} ควรหากัลยาไม่ปรานี
 เจรจาด้วยยังมีสินค้า ^{๓๐} เจ้าแกลังทาระกำสวาดิ ^{๓๑} พากันหนีมาไม่พาท
 มาระศรีเคียดแค้นด้วยอันใด

เมื่อนั้น ^{๓๒} สีนางกิงศรีไส ^{๓๓} ฟังரசพจะนาตพระภูวะไนย
 อรไทยบังคมแล้วทูลมา ^{๓๔} ซึ่งพระโถมยงทรงเดช ^{๓๕} โปรตเกษรำพันรำ-
 รักษ้า ^{๓๖} ตั้งจิตรคิดจะฝากชีวา ^{๓๗} แกชววดงพงป่าพนาลี ^{๓๘} ช้อนสุดที่-
 จะหยั่งได้ ^{๓๙} จะเชื่อฟังภูวะไนยก็ใช่ที่ ^{๔๐} อันพี่แก้วกิงราของข้านี้ ^{๔๑} ก็-
 อยู่ใต้ทุลีบาทา ^{๔๒} กอเป็นเกือกทองฉลองบาท ^{๔๓} เพียงนั้นภูวะนาถว่ามีสา
 มาลวนเลียมเทียมกล่าววาจา ^{๔๔} เป็นหน้าเวทนาพันไป ^{๔๕} ได้พี่แล้วยังข่ม-
 เหนงน้อง ^{๔๖} บุกรุกถึงห้องก็ทำได้ ^{๔๗} พระทรงฤทธิไม่คิดเกรงใจ ^{๔๘} นี้-
 ฤทธิภูวะไนว่าเมตา

งามเอียงงามคม นีหกลั้นลมเจ้าชาวป่า ว่าไยฉนั้นกัลยา
 เป็นธรรมคาโลกยทั้งแดนไตร อันพี่น้องมิให้ร่วมสามี ข้อนี้ใครห้าม-
 ทหาไฉน ภูมะเรศย้อมเจตนาใน สอดใช้เกสรสุมาลา ที่มีได้-
 รานรูกด้วยอุกอาจ สดสवादแต่ความเส่นหา เพราะรักษนางหย่าง-
 เดียวจึงตามมา กัลยาเจ้าอช้าน้อยใจ ว่าพลางพระทางสัพพอก
 เข้าหยอกด้วยความพิศไสม ยอกรลบบองค่นางทราวมไวย เลี่ยมลอด-
 คว่าไชวไปมา

เมื่อนั้น ทั้งสี่กัณรีเส่นหา ต่างบ้องปิดกรพระจักรา
 กัลยาสะเทินเห็นใจ ฝ่ายนวลนางจันทกัณรี กับเกสรสุมนธาศรีใส
 สององค์ภากันคลาไคล ไปยังห้องแก้วรจนา
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรกษพงษ์นาถา ครันเหนโถมนางรัชฎา
 กับสุวรรณกัณรีจะตามไป พระโถมยงผู้ทรงจักรกษ ฉวยฉุดยุดกรทั้ง-
 สองได้ เกี่ยวกระหวัดรัดแนบอุราไว้ พระตระโบมโถมไล่ไปมา
 ครันพิรมย์สมสองนางแล้ว พ้องแค้นพญไทยทรหธา พระ-
 เสตจลีลสาศคลาดคลา ไปยังกนิษฐาษาใจ

ครันมาถึงสองยุพาพาล พระภูบาลลดองคั่งปราไศรย
 โถมเจลาเจ้าหนึ่ฟ้าไร ตรีสพลางคว่าไชวไปมา

เมื่อนั้น สองนางกัณรีเส่นหา สลัดปิดกรพระจักรา
 กัลยาครันคร้ามขามใจ ครันนางจะลุกแล่นหนี พระภูมีฉวยฉุดยุดได้
 บ้างหยิกบ้างชวนพระภูวาไนย อะโรมาทำดั่งนี้ ยิ่งกัลวียิ่งหนักยิ่งตาม
 มาไล่ลวนลามหน้าบัศศรี วางกรน้องเสี่ยพระภูมี เทวพิลิกไล่ไปมา
 เนื้อเออยเนื้อนวล ทราวมสงวนผู้ยอดเส่นหา พี่รักษเจ้า-
 เท้าดวงชีวา อะนิจาวลิกไล่ไม่ปราณี จงเมตาบ้างเกิดณะงลักษ
 สดริษสุดกลันสวาดิพี ว่าพลางทางแอบอินทรีย์ พระภูมีรับชวันกัลยา
 เชยนมชมเกษเนตรนาง เชยปรางทั้งสองกนิฐา ชูชัณร์นรศกรีธา
 ในองค์วะนิदानารี สัพพอกหยอกเข้าเกล้าพลอด พระกรสอดกอดนาง-
 ทั้งสองศรี ชมช้ายช้ายชวาเปรมปรี มีมะโนรศรีนพิรมยา อะโณไทย

เรื่องรองส่องแสง แจ่มแจ้งจำหัดพระเวหา หมดเมฆแผ้วพื้นโลกา
 ทกภูพาท่าน้ำพนมไพร บันดาบุษบันอันตมกลัด ก็ระบัดบานรับพระสุริยใส
 ขยายแยม์เกษรขจรไป ภูมเรศได้กลิ่นสุมาลี วู้อ่นร้อนเกล้าคลึงทราบ
 อาบละอองปองรศเกษรศรี สามองค์ประภูณินดี ท่อยที่เชยชมกันไปมา
 เมื่อนั้น สองนางกนิรเส่นหา ได้สมสู่รัฐศรีธา
 กัลยารื่นเริงบันเทิงใจ ตั้งบัวทองต้องแสงสุริย์ฉาน เบิกบานก้าน-
 กลีบแจ่มใส นิ่งแนบแอบองค์พระทรงไชย ด้วยใจประภูณินดี
 เมื่อนั้น พระอุรุทกษพงษ์เรื่องศรี เขชมสมชมรศ-
 เปรมปรี ด้วยสีนวนนางกัลยา ครั้นแล้วเสด็จยุรยาตร จาก-
 อาศน์ทิพรัตน์เลขา ไปยังนางแก้วกนิรา สีสุดาตามเสด็จจรัล
 ครั้นถึงแท่นทิพอันโอฬาร ภาระการด้วยบุพชาติเกษรศรี
 พร้อมพรั่งทั้งห้ากนิรี ภูมีศุข เขชมเปรมปรา
 เมื่อนั้น นาวนางกนิรทั้งห้า พี่มย์รักษักดิ์พระจักรา
 เสน่หาผลิตผลิตจำเริญใจ แสนสนทิพิตสวาติพระทรงธรรม จะได้-
 รังเกยกันก็หาไม่ ต่างเพ็ญเฝ้าองค์พระทรงไชย จึงกราบทูลไป-
 มิได้ช้า พระมาอยู่ก็หลายราตรี ยังหมิได้ชมคุดหา ขอเชิญ-
 เสด็จฉลิตา ไปชมถ้ำจินดาให้สำราญ
 เมื่อนั้น พระทรงโถมประโลมสงสาร ได้ฟังห้านาง-
 เขาวะมาลย์ พระภูบาลเขชมเปรมปรี แล้วจึงเสด็จยุรยาตร
 ฉลิตาตั้งไกรสรสีห์ ห้านางตามเสด็จพระภูมี ทูลชี้ท่าทางจรจรัด
 พระชมถ้ำแก้วนพรัตน์ แจ่มจำหัดพรณรายฉายฉิน
 พระถามแก้วกนิรลาวรรณ น่นอะไรพรายพร้อยอยู่ตรงนี้
 นางทูลว่าพวงพู่อยู่ระยับ เพชรรัตนแจ่มจับกับทิมศรี พระ-
 เคียงข้างกลางหยอกกนิรี เทวีคือนคมพระภาวะไนย
 พระถามนางรัชฎานารี อะไรนี้จึงอะแหม่มแจ่มใส นาง-
 สนองว่าไพทูลจำรูลใจ วิไลรับกับแสงมุกดาดี พระชายชิตเข้าใกล้-
 ไชว่าค้ว กัลยายั้วหยิกพระโถมศรี พระยิ้มพลาถามสุรรม์กนิรี

แล้วขึ้นแก้วอะไรนงคราญ นางทูลว่าสีลामะทานิล กับโกมินท์น้ำส่ง-
 แสงฉาน พระไล่ไขว่คว้าเขาอะมาลย นงคราญปิดกรพระภูวะไนย
 พระท่าเฉยถามจันท์กนิรี ที่เหลืองแวมแซมศรีนั้นเป็นไฉน นางว่าบุษ-
 ราค้าอำไภย แสงไฟพลุกแก้วแพรวตา พระต้องปรากฏผลางลูปโถมซ่ม
 นางค้อนคมละไมในหน้า พระเหลียวถามเกสรสุ่มณฑา ที่เลื่อมเลื่อม-
 รจนานั่นสิ่งใด นางทูลว่ามรกฏเขี้ยวขำ บัศวะหล้าศรีแดงแสงไฟ
 พระพียงนางผลางเขมเปรมใจ ที่ในถ้ำแก้วอันรูจี
 ครั้นเสด็จชมถ้ำอำภน ด้วยห่านถมุลเขมศรี แล้วภา-
 นวลนางกนิรี กลับมาสู่ที่บันทมใน
 แต่คลังเกล้าเข้ายวนเส่นหา จะว่างเว้นเวลาก็หาไม่
 แสนสนิทพิตสวาทิจะขาดใจ ในโธมห้านางกนิรี
 พระบันเทิงเริงรันรันจิต ลืมคิดถึงพี่เลี้ยงทั้งสี่ ลืม-
 อำมาตย์ราชเสนี ลืมแสนโยธาจักรรงค์ ลืมศรีสุดาตวงจันท์ ลืม-
 อุษาสาวสวรรค์นวลละหงษ ลืมพระชนนีบิดุรงค์ พระจงจิตพิตสวาทิ-
 แต่กนิรา
 มาจะกล่าววทไป ถึงสี่พี่เลี้ยงวงษา ครั้นพระโธมเจ็ด-
 เลิศฟ้า เหาะไล่นางกนิราไป แต่ตั้งตาคอยถ้ำภูธร จนทีณะกร-
 บ่ายคล้อยแสงไฟ สายันหตระวันลงไรไร ไม่เห็นภูวะไนกลับมา
 ต่างองค์ต่างทุกขพันทิว ทั้งสี่เสร์้าศรีร้อยเป็นหนักหนา
 ปฤักษากันผลางทางโศกา โอ้อว่าจะทำประการใด พระองค์ทรงฤทธิ-
 ลีเหาะเหิร เราจะเดินตามกะไรได้ ถึงบาทาจะซุกซนตันไป
 ที่ไหนจะพบพระจักรา ครั้งก่อนนั้นอยู่กับวังใน พระลอบตามองค์-
 นางอุษา พระบิดุรงค์ยังทรงพระโกรธา สึงหารชี้ว่าให้บันไลย
 ครั้งนี้พระมาประพาษาป่า ตัวเราก็กมาเป็นผู้ใหญ่ พระเหาะเหิรตำเนิน-
 หายไป ที่ไหนเราจะพินพระอาญา จนใจจำเปนจะกลับก่อน
 ภาพลนิกรมาเที่ยวหา กว่าจะตายอยู่ในพนาว่า ว่าแล้วก็ภากันคลาไคล

ครั้นถึงสุวรรณพลับพลา ต่างเดิรโศการ้ำไ้ พलग-
 บอคมหาเสนาใน ให้แจ้งใจเสรจ้ล้นทุกประการ
 บัดนั้น เสนีธบัตถวยหาร ได้ฟังพี่เลี้ยงพจมาน ว่า-
 องค์พระอะตลหายไป ตั้งไครมาพิฆาฎฟาดพัน บันเอาเคียรเกล้า-
 ไปได้ ต่างคนตระหนกตกใจ แสนโศกาโลยพันทวี่ โอ้อว่าพระ-
 องค์ผู้ทรงเดช เคยได้ปกเกษเกษี พระคฤล้าฟ้าธรมิ พันที่จะ-
 พรพณาไป ควรหฤพระไปตามกนิทร มาทังพลนิกรเสี่ยได้ ร้า-
 พलगทางเสื่อโศกาโลย มีอิงคินงไปทังพงพิ
 บัดนั้น จิงพระพี่เลี้ยงทังสี่ ร้าไรถึงองค์พระภูมิ
 กับเสนีธบัตถพลโกร ส่อนพलगต่างมีวาจา ว่าแก่เสนาน้อยใหญ่
 จะโศกาอยู่แต่พลับพลาไซย ที่ไหนจะพบพระจักรา มาเราจะภากัน-
 ดันดง บุกป่าฝ่าพงไปตามหา แม้นบุญไม้เคยมรณา เหนว่าจะ-
 พบพระภูมิ ว่าเอ่ยว่าแล้ว องค์พระพี่เลี้ยงทังสี่ จิงไว้พหลโยธ
 กับเสนีให้อยู่พลับพลา เกลือกว่าพระผู้เจ็ดโฉมฉาย จะกลับมากำจาษ-
 ฎพา กำซับลปรนปรีดชา ทังถ้ำพิงช่าวพรานไพร
 ครั้นจิตเสรจ้พลันมีทันทาน กียกทวยหารจาก เขาใหญ่ ตัน-
 ตัดลัดป่าพนาโลย ตั้งใจจะไปอัสกรร
 มาเอษมาถึง ผิงศรีทันดรสมทกัน ภาสิโหลแลแปนควัน
 มีพรรณมัจฉามากมาย วานใหญ่ราหูงเงือก เหลือกตากลอกกลมพม-
 สยาย จรเข้เทรหายบคาย ช้างน้ำร้ายแรงแทงเงา ทังมิงกร-
 โลมมาเป็นหนากลัว แต่ละตัวใหญ่หลวงตั้งภูเขา จะคิดจันใดตึณะออกเรา
 จนใจต่างเศร้าโศกา
 โอ้อว่าพระองค์ทรงภูษ สุตที่จะค้ำมาไปตามหา แม่น้ำขวาง-
 กว้างใหญ่มหิหา แต่แนวมยุราก็จมไป แม้นไม้พบองค์พระผ่านฟ้า
 ข้าจะคั้นการากี่หาไม ให้เลือดเนื้อเป็นเยื่อสัตว์ไพร มิได้อาโลย-
 แก่ชัว ร้าเอษร้าพलग ต่างคนโศกศัลยเป็นหนักหนา ทัง-
 ไพรพหลพหลโยธา โศกาไม่เป็นสมประดี

เมื่อนั้น ฝ่ายนางแก้วกิริโฉมศรี สมลู่อยู่ด้วยพระกษี
 ได้หลายราตรีที่ว่า ครั้นรุ่งสุริยาใส่ส่อง สว่างปล่องห้องแก้วคูหา
 นางบังคมคล้วันทา ทูลพระยอดฟ้าไชยชาญ ขอเชิญเสด็จพระโฉมยง
 ไปประพาษสระสร้งไพศาล อันชื่อสุคนธ์ลธาร น้ำนั้นหอมหวานกระ-
 การใจ อยู่แทบเชิงเขาอัสกรร ล้วนด้วยบุษบันงามไสว ที่ริม-
 ผึ่งคางคาลาโลย พระภาวะไนยจะได้ชมสำราญ

เมื่อนั้น พระโฉมเจดเลิศพิภพสงสาร ได้ฟังนางกิริ-
 โฉมคราญ พระภูบาลเกษมเปรมปรี จึ่งเสด็จลีลาตยาตรา กับห่า-
 กิรินาสาวศรี ออกจากถ้ำรัตนมะณี กิรินชี้ทางคลาไคล

มาเอยมาถึง สุคนธ์สาครสระใหญ่ พระภานางเที่ยว-
 ชมพิรมยใจ มิ่งไม้รื่นรมพะสุธา รุกขชาติรายริมสระนั้น พัน-
 พรณชื้อชฎาไพบนา ดอกผลหล่นลงในคงคา ผูงปลาผุดวายเวียรกิน
 ประกอบด้วยเบญจบัวบาน ชูก้านสะพรั่งทั้งสายสินธ พระชวนผูนาง-
 กิริน ลินลาลงในนี้ที่

ลงเอยลงถึง สุคนธ์สาครใสศรี พระแหวกว่ายคลอเคล้า-
 กิรี หยอกหยิกชิกชีเปรมปรา ห่านางกิรินทูลถาม ดอกอะไรนั้น-
 งามหนักหนา พระแยมหยอกบอกห่ากิรินา นั้นหนักาคือปทุมมาลี
 เหนคล้ายบัวทองของน้องแก้ว กำแล้วดอกไม้กวนพี นางยิ้มเยื่อน-
 ภัคตพาทิ อะไรกระนั้นก็บันชา พระแยมยวนสรวลเต็ดบัวหลวง
 แซมทรวงแก้วกิรินเส่นหา พระเกบดวงโกเมทเกษรา แซมทศรัชฎา-
 เทวี พระเต็ดพุ่มพวงบุษบัน ยื่นให้นางสุวรรณาสาวศรี พระทั้ง-
 ถอนอุบลจกกลนี้ ให้นางจันทมาลีนั่งคราญ พระหักก้านสัตรบุดเป็น-
 สร้อยกัน ให้เกสรนิมลมเชชมसानต์ สัพยอกหยอกเฝ้าเขาเวมาลัย
 ต่างองค์สำราญในสาคร

มาจากล่าวทไป ถึงวิรุณเมศชาญสมร เปนใหญ่ในผูน-
 วิชาธร ฤทธิรอนเลื่องชื่อนานาม อยู่ยังเขาแก้วเนมินทร์ เมือง-
 แมนแดนดินก็เขตขาม สามารถอาจ้องในสังคราม ปราบปรามเทวา-

ทั้งสากล แต่ได้ยื่นข่าววิรุณเมศ เกรงเดชเคียรพองสยงชน
 ด้วยเพื่อนคำแห่งแรงรณ คำคืนบินบนไต้ตั้งใจ
 หยาบคายร้ายกาจอาหาร รุกรานเช่นฆ่าไม่ปราศรย
 ยิ่งยงด้วยทรงพระชรรค์ไชย ไม่มีใครประจันทนทาน เพื่อนยิ่งอิมเอิบ-
 กำเรปฤทธิ หมายถึงตรจะสู้พระสุริฉาน ปรากฏด้วยศบวิวาร
 ประมาณสักสามโกฏปลาย มนต์คนแต่ละคนพันคิด ฤทธาแต่ละคนหลาก-
 หลาย ใจบาบหยาบเข้าทั้งไพร่นาย เกี่ยวทำอันระยทุกตำบล
 วันนั้นสำราญบานใจ จะไปชมไม้নারีผล ก็ภาวิทธยา-
 พลาผล จรดลไปสร่งคองคา
 เยนฉ้าน้ำใสไหลพะ ดันตะขันยอดกฐา หอมตรละบตั้งอบ-
 สุกนธา ด้วยเกสรมาลาหล่นลง
 แล้วทรงผ้าหนึ่งสี่ทราช งามประหลาดเลื่อมลายก่องก่ง
 จับจัดกะมัดกะแมงองค้ ประจงคาตรักสะเอวงาม แล้วทรงสังวาร-
 เมฆพัด จำหัดเลื่อมพร้อยพรายอร่าม กายสิทธิ์ติดตาบาวาวาม
 ประจำยามนิลพัดศรีดำ ทองกรสวมสอดนาคพิต คชสิทธิ์าบุรัตนเขียวซ้ำ
 ปทรอดร้อยแปดแปดเป็นประคำ สวมใส่กำยำฤทธิ แล้วทรงชะฎาห่อเกล้า
 เพร็ดเพรานพรัตน์รังศรี กุมพระชรรค์แก้วโมรี ชีกรตร่ายตรวจโยธา
 พร้อมพริ้งคั้งคับนับโกฏ อุโฆษเสียงสำราญเริงรำ ผาด-
 แผลงสำแดงเดชา เหาะมาในกลางอ้ากร
 จึงแลมาเห็นพระอมรุต งามดั่งภูษพงษทรงศร กับห้า-
 นวลนางกนิร ในสุคนธสาครชะลาโลย วิรุณเมศตริกไตรในวิญา
 มนุษย์น้อยโสภามาแต่ไหน จึงภาทินราคลาโคล มาเล่นอยู่ในที่
 เฟ่งพิศดูโฉมนางกนิร รูปทรงอรชรมีศรี จ้มลิ้มพริ้มเพราทั้งอินทรี
 ดูไหนเป็นที่จำเริญตา งามจริงยิ่งเทพอัปสร อ้อนแอ้นเอวองค์ตั้ง-
 เลขา ให้เราร้อนหนุไทยไปมา ด้วยความเสน่หาเป็นพันไป
 ออย่าเอยอย่าเลย จะฆ่าชายให้ม้วยตักไชย กูจะภาทินรายาใจ
 ไปไว้พริมน้ำให้สำราญ

คิดเอยคิดแล้ว วิรุณเมศชาญไชยใจหาญ จึงสั่งพญาธ-
 บรivar ให้เข้าโรมรานอย่าได้ช้า
 บัดนั้น พญาธบรivarหาญกล้า รับประกาศอิทธวิทยา
 ต่างแผลงฤทธาเกรียงไกร โห่ร้องก้องกึกคฤคครั้ง สัตพันกำมะนาท-
 หวาดไหว เขี่ยยัดอัดล้อมเข้าชิงไชย หมายถึงเช่นฆ่าราวี
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรกษพงษ์ศรี เหน่มุวิทยาโยธ
 กรูกรี้เอิกเกริกเกรียวมา พระมีความยินดีเป็นที่สุด ทรงกษเขม้น-
 จะเช่นฆ่า แยมี่ยมพริ้มภักตรข้าเลื่องมา ตูหากินราวีลาวรรณ
 เหนนางตระหนกตกประหม่า พระปลอบห้ำกัลยาแล้วรับชวัน เจ้า-
 อย่างกลัววิทธยาอาธรรม มันจะทำไม่ได้นางกินรา ว่าเอยว่าแล้ว
 พระแก้วเหาะระเห็จพระเวหา กวัดแกว่งพระแสงศักดา โจมฆ่า-
 พาดพันไพร

เล่ม 14

เมื่อนั้น หม่อมพวกวิศยาเรืองศรี เหนพระองค์ทรงฤท-
 ราชวี ภูมิเหาะไล่พิฆาตมา ต่างคนสำแดงฤทธิรุก สี่ปรยุทโรมรัน-
 ประจันหน้า รับรองป้องกันสาตรา วิศยาไม้ท้อฤทธิรอน

เมื่อนั้น วิรุณเมศชาญไชยตั้งไกรสร เหนมนุษย์ไปจาก-
 นางกนิร ต่อด้วยพญาธรรบวิวาร มีความยินดีเป็นหนักหนา จึง-
 เรียกวิศยาทวยหาญ ภาทินระเห็จเตร็จทยาน ลงจากคิณะนาคด้วย-
 ฤทธิ แยกย้ายเข้าสกัดกั้นหน้า จับห่ากนิรสาหัสศรี เลี้ยวไล่-
 ไขว่คว้าเป็นลึงคลี ทั้งโยธี่ช่วยกันวุ่นวาย

เมื่อนั้น ห้านางกนิรโถมฉาย เหนหมู่วิศยามากมาย
 หยาบคายนล่อมไล่เข้ามา ห้านางตระหนกอกสั้น ตั้งชั้วจะดับสังฆา
 ร้องหวีดครีตไปเป็นโกลา เรียกพระยอดฟ้าทันใด พระองค์โปรดด้วย-
 ช่วยชีวา โจรป่าหยาบเข้ามาล้อมไล่ สนจกฆ่าฟันให้ชนโลย
 ภูไนยจงทรงพระเมตตา ว่าเอชว่าพลาง นवलนางกนิรทั้งห้า ก็-
 บินขึ้นยังเมฆา ด้วยกลวิฤทธาราวี

เมื่อนั้น พระอนุรุทรภุชภาครังศรี เหาะระเห็จเตร็จไล่ไฟรี
 ด้วยอิทธิฤทธิมหิมา ได้ยินสำเนียงหวีดหวาด ครีตตราคมบนพระเวหา
 แลไปเหนโถมนางกนิร วิศยาเหาะไล่ในอ่าภน พระกริ้วโกรธ-
 พิโรธพันไป ตั้งจะเป็นเพลิงไหม้เวหน พระกลับมาสังหารรานรณ
 วิศยาไม้ท่นฤทธา

ต่างแตกกระจัดพริตพราย ล้มตายเกลื่อนกลาดหนักหนา
 แล้วพาห่ากนิร ลงมายังยอดคีรีช

จึงมีมธุรสอันสุนทร ลูบไล้เมฆนางกนิรสาวศรี รับชวันชม-
 กัลยาณี แก้วพ้ออย่าตระหนกตกใจ อันพวกโจรป่าอาธรรม พี่พัน-
 เสียมอดม้วยตักไชย ยิ่งแต่นายมันจะบันโลย ทรามไวศยูเล่นเป็น-
 ฆวันตา

เมื่อนั้น วิรุณเมศชาญไชยใจกล้า เหนผลม้าม้วยมรณา
 เกลื่อนกลาดคาชป่าพนาลี กริ้วโกรธพิโรธเป็นพินันท์ ตั้งอัคนิรุทมาจุดจี
 ชักพระขรรค์อันเรื่องฤทธิ เข้าโล่ราวีทันใด
 เมื่อนั้น พระหริวงษทรงจักรเป็นใหญ่ ครันวิรุณเมศโจรไพร
 รุกโรมโถมไล่เข้ามา พระฉวยพระขรรค์รับ กลอกกลับตีปรยุท-
 ในเวหา ฉาดฉาดฉานฉานส้านฟ้า ต่างกล้าต่อแข่งไม่ลดกัน
 ท่อยที่ท่อยมีฤทธิรุก ไวยุกเร่งแรงแข่งขัน อากาศระหลบเป็นควัน
 สนั่นไปทั่วจักรวาล
 เมื่อนั้น วิรุณเมศฤทธิโกรใจหาญ ต้านต่อรอรบประจัน-
 บาน เหนพระองค์เชี่ยวชาญฤทธิ เพื่อนจึงตริตถกแต่ในใจ
 มนุษย์ฤทธิโกรเรื่องศรี จะเชี่ยวชาญรับรองราวี นำที่จะยับยั้งปรา
 ครันกูจะหนีไปไม่สู้ ก็อดสู่วันทุกทีค่า มั่นมาทจะม้วยชีวา จะ-
 ให้ปรากฏไว้ในแดนไตร
 คิดเอยคิดแล้ว แก้วพระขรรค์แก้วแสงใส ถาโถมโถม-
 จ้วงเข้าชิงไชย ด้วยอิทธฤทธิโกรราวี
 เมื่อนั้น พระทรงเดชเลิศล้ำพระสุรศรี ประจันบานราน-
 รับต่อสู้ เหนท่วงที่ขึ้นเชิงที่ชิงไชย ก็รู้ในกำลังฤทธิวิธยา จะ-
 มอดม้วยมรณาตักไชย จึงตริสเหยยหนีไปทันใด เหวยเหวยโจรไพร-
 ใจพาล พวกพลของเองก็สิ้นสุด แต่ตัวตีปรยุทต่อต้าน ไม่รู้-
 หนว่าจะวายปราณ จึงทำอีกหาญหังกา ตัวท่านนั้นนามกรไต
 ยังประมาทใจอยู่หนักหนา มั่นรักษชีวีตรคิดมรณา จงวันทาจะไว้ชีวัน
 เมื่อนั้น วิรุณเมศฤทธิแรงแข่งขัน ได้ฟังกริ้วโกรธคือไฟ-
 กลับ จึงตอบไปพลันทันใด ตัวเราชื่อว่าวิรุณเมศ เรื่องเดช-
 พากฟ้าดินไหว กูไม่เคยประนมบังคมใคร ทั้งในชั้นฟ้าธาตรี
 เป็นชายถึงตายจะไวยศ ให้ปรากฏเทวาทุกกราชี่ เหวยเหวย-
 มนุษย์น้อยนี้ มีนามกรชื่อใด จึงอาจำมาถึงอัศกรร สุริวงษพงษ-
 พันธเป็นไฉน อย่าอ้างอวดองค์ทงใจ จะม้วยบันโดยบัดนี้

เมื่อนั้น พระอนุรุทรกษพงษ์เรื่องศรี จึงตอบไปปลันที
 เรานี้ชื่อว่าพระอนุรุทร เป็นหน่อท้าวบรมจักรกฤษณ สถิตยในณรงกา-
 สูงสุด ท่านอย่าอาใจองค์มายงยุทธ จะมีวามุตเสียเปล่าไม่เข้าการ
 เมื่อนั้น วิรุณเมศชาญไชยใจหาญ ยิ่งฟังกริ้วโกรธคือ
 ไฟกาล โทมทธานเข้าต่อพระจักรา
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรกษภาคนาถา รับรองป้องกันวิทธยา
 พระแผ่นชนเยียบป่าทันที้ กรหนึ่งพระโจอมจับเกษ วิรุณเมศเงอพื้น-
 พระโฉมศรี พระพิศบัดป้องราวี ท่อยที่ค้ำแห่งแรงรณ พระชรรค-
 ต่อพระชรรคพื้นฟาด ฉานฉาดประกายทั้งเวหน สองหาญต่อหาญ-
 ชาญกล สองโจอมประจนประจันกัน วิทธยาเชิงแกงแยงยุทธ
 พระทรงภู่ก็ฟาดด้วยพระชรรค วิรุณเมศรับไว้ก็ไม่ทัน พระพื้นต้อง-
 บ่าพญาธร ลอยลิวปลิวลงเจวียนฉวัด ตกยอดสุกัศน์คิงขร ด้วย-
 เพื่อนทรงอิทธฤทธิรอน ยิ่งไม่มีวามรณชิวา
 เมื่อนั้น วิรุณเมศแสนโศกสหัสสา เจบปวดจะม้วยมรณา
 กลิ้งเกลือกกายาโศก โอ้อะนิจาดำภู เสียแรงรู้พระเวทเรื่องศรี
 เสียแรงรุ่งฤทธิราวี เสียแรงมีกายะลิทเป็นสังวาร ควรหฤมาแผ่-
 แก่มนุษ ต้องพิไชยอาวุธสังหาญ ฤทธตนมนตราไม่เป็นการ
 อนิจาวายปราณเสียครั้งนี้ โอ้อ่าเสียดายพระเมรุมาศ ไกรลาศ-
 สัตพันศรีศรี เสียตายอนัตคนันตที เสียตายนารีผลดวงมาลัย
 ทั้งนี้เป็นที่สำราญชม แสนบรมศุขเกษมसानต์ จะแลลับดับชีพ
 ดรธารณ บันไฉลาญวินนี้แล้วอกอา
 ไร่เอยไร่พลาจ สาระพางค์กลุ้มกลิตอัธสา สุดสิ้น-
 กุศลที่ทามา วิทธยากี่ม้วยชีพ
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรฤทธิแรงแสงศรี ครันมีไชยก่ราชไฟรี
 พระภูมีมาหานางกนิร
 เมื่อนั้น ห้านางกนิรศรีสมร กัมเกล้าวันทาพระภูธร
 บังออนทลองค์พระทรงธรรม ผ่านเอยผ่านฟ้า นื่องทั้งห้านี้ไม่มีชวัน

เมื่อหมู่โจรไพรเข้าบุกบัน พระห่มหินไฟรวอดวาย แล้วน้องแลเห็น-
 วิรุณเมศ เข้าต่อฤทธเคศพระโถมฉาย เหนพระองค์ทรงฤทธเพริด-
 พราย น้องคลายประหวั่นพรันใจ ถึงไฟรั่มเข้าบุกบัน จะหวาด-
 หวั่นวิญาก็หาไม่ คอยชมพระองค์ทรงไชย เมื่อต่อฤทธิกรไภยัน
 งามองค์งามทรงราวี่ งามที่ฉายแก้วพระแสงขรรค์ งามถ้ำรับรอง-
 บ้องกัน งามพันวิทธยาบันไลย ไครงามทั้งสามโลกา จะเปรียบ-
 พระยอดฟ้าหามีไม่ นึกศัลผลน้องได้ทำไว้ จึงได้เป็นข้ารองทูล
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรทรงสวัสดิร์ศรี ได้ฟังทั้งห้ากนิร์
 พระภูมิรับชวันแล้วบันชา แรกพี่สัปรยุทธด้วยโจรไพร ก็อาไลยถึง-
 เจ้าเป็นหนักหนา กอแลมาเหนแก้วแววตา วิทธยามันไล่ราวี่
 ให้กลัดกลุ้มคลุ้มคลั่งในอร่า ไนยนามีตมหนองศรี ร้อนใจเกรงเสีย-
 แก้วไฟ จึงรีบจรลีมาชิงไชย เป็นกุศลผลบุญเราหนักหนา โจร-
 ป่าไม่ทำอะไรได้ ว่าพลางเซษชมนางอรไทย เสนหาอาไลยพันทวิ
 เจ้าพี่เวลาก็สายันท์ ขวัญอ่อนมาจะไปศิร์ศรี ตรัสแล้วกับห้ากนิร์
 ก็จรลีไปถ้ำพิรมยา

พระเสด็จเหนือแท่นอันบันจง ด้วยห้าองค์นั่งลักษณะเส่นหา
 สุ่มสู้อยู่ด้วยนางกนิรา ที่ในคูหาอัศกรร เพลิดเพลินจำเริญจิตรพิศวาดิ
 ภูวนาถปรีเปรมเกษมสันต์ หลายราชราตรีทิวาวัน พระทรงธรรม์ถวิล-
 จินดา คิดถึงพระพี่เลี้ยงทั้งสี่ เสนาโยธีจะคอยหา ทั้งองค์พระ-
 บิคุเรศมารดา สองอัคชทายาจะรำไร อนิจาทังปวงได้ทุกข กุจะ-
 มาเป็นศุขหาควรไม้อ ย่าเลยจะกลับไปเวียงไชย คิดแล้วปราไศรย-
 ด้วยกนิร์

นางเอยนางฟ้า ทั้งห้าผู้มิ่งมาระศรี อันความพิทักษนาง-
 เทวี พันที่จะอุปประมาไป บัดนี้คิดว่าจะภาเจ้า ชวันเข้าผู้ยอด-
 พิศไสม เข้าไปผรงการาไชย จะอยู่โยในไพรกัณดาร สารพัน-
 จะยากลำบากใจ ตั้งไว้สมบัตัพศถาน ขอเชิญดำเนียรเขาเวมะลย์
 ไปสำราญบานใจในบุรีย์

เมื่อนั้น ห้านางกัณโรดมศรี ได้ฟังบันชาพระกุ่ม
 เทวีกัณโฑสา โฉนนิจาพระทรงเดช พระไม้โปรดเกษเกษษา
 ตัวน้องลิษาตีสกุนดา พระจะภาเข้าไปธานี มีรู้ที่จะทำประการใด
 นานไปจะเคื่องบพศรี ทั้งเกรงองค์อัครราชเทวี พระสนมনারีก้านลิใน
 จะระกำซ้ำอายุไม่วายวัน ชลเนตรจะกระเด็นเป็นเลือดไหล แม้น-
 เมตตาจริงจงทิ้งไว้ ให้อยู่แต่ในพนาว่า
 เจ้าเอยเจ้าพี่ มารศรีผู้ยอดเส่นหา ว่าโยนนี้นางกัลยา
 ควรเหตุแก้วตาไม่เชื่อใจ พี่จะภาเจ้าไปเสวยศุข กลับว่าจะทำทุกขให้
 จะกลัวเกรงพระสนมกรมใน ด้วยเหตุอื่นใดนางเทวี เพราะเจ้า-
 ไม่มีอาไฉย จึงบิดพลิ้วไม่ไปด้วยพี่ เจ้างามงอนมาค่อนพาทิ
 ว่าเป็นเชื้อสกุณทีในไพร ธรรมดาพญาสารเสวตร จะเกิดในนครเศ-
 กิหาไม่ ย่อมอยู่กลางป่าพนาไฉย จึงได้ไปเป็นศรีพระนคร
 เหมือนพระสุธรรราชา ได้นางมโนราสะโอมสร ก็มีปีกหางหย่างกัณ
 บังออนไปอยู่ในบุรีษ อนิจาควรเหตุนางกัณรา วนิดาเจ้าไม่เมตตาทิ
 ดอกฟ้าหาว่าจระราศี จะพาทิไปเวยนางกัลยา
 กุเอยพระกฐกร น้องไม่เคยงอนชอนว่า พระอย่าชักทำเนียบเปรียบ-
 มา กัณราแจ้งแล้วพระกุ่ม ให้อายแต่ป่าเท่านั้นเกิด อย่าเช็ด-
 หน้าภาไปถึงกรุงศรี เป็นกำม่วิบากของกัณรี จะซ่อนภักตรอยู่ที่พนาว่า
 อันนางมะโนราพระสุธรร นางก็แจ้งอุบลอย่าภักว่า ด้วย-
 นางเป็นเทพกัณรา พระจะเอามาเปรียบนั้นผิดที่ ถึงกระนั้นก็ต้อง-
 บุษพาไฟ หากได้ปีกหางจึงบินหนี อันสารเสวตรซึ่งเข้าไปธานี
 หึงน้ำขัดสีก็แจ้งใจ ไซ้ว่าไม่ซ้ำระกำจิตร ก็ต้องติดพันทนน้าตาไหล
 โปรดเกิดพระอย่าภาน้องไป กุวะโนยจงทรงพระเมตตา
 งามเอชงามคม ลั่นลมแหลมหลักหนักหนา จริงแล้ว-
 เหมือนคำเจ้าเจรจา ฟังมาฟังแจ้งประจักษ์ใจ ซึ่งเจ้ามิไปพระบุรีษ
 จะยินดีอยู่แต่ป่าใหญ่ เพราะมีจิตคิดความอาไฉย รักษาครุฑห้อศกรร
 อันเป็นที่ศุขสะโอมสร ด้วยถาชีวิตาธรเกษมสันต์ ทั้งหมู่สุรกุ่มกัณท์

คนธรรพคันทัพครุฑธา เป็นความกังวลในหนหลัง จะอยู่วังไม่เหมือน-
 หนึ่งกลางป่า จึงแล้งแก้งกล่าวจันรรจา ตัดความเส่นหาไม่ปราณี
 ทรงเอยพระทรงเดช พระไม้โปรดเกษเกษี ไปได้มิให้-
 เคื่องไต้ทูลี นี้สุตปัญหาสุตอาโลย ใช้น้องจะเป็นท่วงท่วงหนัก
 ด้วยนักษิทวีทษยานั้นหาไม่ ความสัจพระไม้เลงเหนใจ ควรหาว่า-
 ได้ไม่เมตา
 อยู่เอยอยู่เอย จะมียบันไลยเสียตักว่า ทั้งรักษทั้งคั้น-
 แนนอร่า นางทรงโสกาพันทวิ
 น้องเอยน้องแก้ว กำมของเราแล้วณะโถมศรี อันความ-
 รักษานางกินรี หวังมิให้ราศีระคายใจ พี่จะรับเจ้าเข้าไปพระภารา
 อภิเศกทั้งห้าให้เป็นใหญ่ กว่าฝูงองค่นางใน ควรหาอรไทยไม่ปราณี
 แม้นว่าดวงใจไนยเนตร ไม่ไปนัคเรศด้วยพี่ ขอเชิญนางกัลยาณี
 ไปส่งแต่ที่พลับพลา อย่าเพื่อให้บันไลยด้วยความรักษ นางลักษจึงกลับ-
 มาคู้หา เอนคู้บ้างเกิดนางกินรา อย่าให้เสียวาจาที่ว่าอน
 พระเอยพระยอดรักษ ทรงศักคิจงโปรดน้องก่อน ซึ่งจะ-
 ให้ไปส่งพระภุธร จนถึงนิกรโยธี ก็เหมือนถึงกรุงมรังกา ผ่าน-
 ฟ้าได้โปรดเกษี น้อยอายแก่พลมนตรี มิรู้พี่จะไว้ภักตรา
 ประการหนึ่งเมื่อวันพระเหาะไล่ บินหนีมาในเวหา สุตสิ้นกำดิงกายา
 จนตกเหวพบบันดาตาย เจบปวดย่อยยับทั้งส่าระพางค์ ปักหางชอกช้ำ-
 ก็ไม่หาย สู้ฝืนดำรงค้ทรงกาย ฝ้าพระโถมฉายทุกราตรี
 ทิวโทยโรยแรงระทวยอ่อน ซึ่งจะข้ามทันครนทีศรี เหนสุดกำดิงของ-
 กินรี พระภูมีจิงทรงพระเมตา
 สุตเอยสุตสวาติ นุชนาตนวนลเนื่อเส่นหา แสนรักษสุตรักษ-
 ดั่งแก้วตา ที่ร้าวอนผ่อนว่านางกินรี ควรหาไม่กรุณาบ้าง ทั้ง-
 ห่านางเจ้าตคอาโลยพี่ สุตคิดพี่แล้วในครั้งนี้ เป็นเวรามักจำใจ
 จะให้ไปส่งเพียงพลับพลา แก้วตาว่าบินไม่ได้ เจ้าค้อยอยู่เกิดนาง-
 ทรามไวย จำไกลกันแล้วเวนิดา ถึงจะไปก็ไม่ลืมรักษ นางลักษ-

ผู้ยอดเสนาหา พระลُبหลังทั้งห้ากษัตริยา ผ่านฟ้าเศวตศรีร้อยลห้อยใจ
 เมื่อนั้น ห้านางกษัตริศรีใส ได้ฟังบันชาพระภูวไนย
 นางคิดอาโลยพันทวิ จึงชบศโรตลงกับบาท พระอิศโรรราชรังศรี
 ไอ้อะนิจากรานี้ น้ำที่ช้วนจะบันโลย แม้นน้องมิเป็นปักษา จะ-
 ตามเสด็จผ่านฟ้าไปจงได้ มิให้เคืองบาทบงพระทรงไชย ว่าพลาจ-
 อรไทยก็โสกา ไอ้อะนิจาพระทรงเดช พระไม้โปรดเกษเกษา
 แด้นั้นวันจะไกลตา น้องจะแสนโสกาอาโลย เสด็จแล้วก็ไหนจะคืนมา
 เหมือนสายคางคกอันหลังไหล มีแต่กระแสน้ำเชี่ยวเป็นเกลียวไป ไหน-
 เลยจะไหลกลับมา ครั้งเอชครั้งนี้ แม้นม้วยชีวีเสียดีกว่า อยู่-
 ใยให้ทนเวทนา ต่างกอดบาทาเข้าโสก
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรุทษภาครังศรี ฟังนางตั้งจะม้วยชีวี
 ภูมิเจ้าร้อนกอนใจ มีอาจะกลืนโสกา ชลนานองเนตรหลังไหล
 พระกอดห้ากษัตริยาใจ ไร่ไรเพียงจะสิ้นสมประดี
 ครั้นค้อยสว่างโสกคัลย พระรับชวันทั้งห้ามาระศรี
 สาวน้อยค้อยอยู่จงดี ตัวพี่จะลาเจ้าไป แม้นว่ามีม้วยชีวา จะ-
 กลับมาเชยชิตพิศโสม ว่าพลาจทางชมอรไท พระตระโบมโลมได้-
 ไปมา
 เจ้าค้อยอยู่เถิดนางน้องรักษ เขาจะลักขฬษียอดเสนาหา
 ลังแล้วยุรยาตรคลาศคลา จากแท่นไสยาอันรูจี
 แล้วตรัสสั่งข้าด้วยคำหวาน เขาวมาลย์อย่าลืมสวาคีพี
 พระอาโลยมิใคร่จะจรรลี ภูมิขึ้นใจโคลคลา
 ครั้นถึงปากถ้ำอัศกรร พระทรงธรรม์เหาะระเห่เจ้าเวหา
 ลอยลิวปลิวไปด้วยฤทธา ข้ามฝั่งมะหานที
 มาเอษมาเทน ควันเพลิงท้าวป่าพนาสี พระเหลือบดูไปใน-
 บัดพิ เหน่มุ่เสนโธธา ก็แจ้งใจว่าพี่เลี้ยงราช ภาพล่องลาด-
 มาตามหา กระทั่งฝั่งน้ำพระคงคา สุตปัญญาจึงหยุดผลไกร พระ-

มีความยินดี เป็นพินนิก ผ่องภัทระแรมแจ่มใส จึ่งเหาะรีบตรงลงไป
 ยิ่งในที่ประชุมมนตรี
 บัดนั้น องค์พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ กับอำมาตย์ราชเสนีนี
 เหนพระภูมีเสด็จมา ต่างคนเบิกบานสำราญใจ ผ่องใสสิ้นโศกวิโยกหา
 ต่างบังคมศีลวันทา ทิวหนารำเริงบันเทิงใจ พี่เลี้ยงกราบทูลพระ-
 ทรงศักดิ์ พระเหนือยกต้องแสงสุริยใส ขอเชิญค่านิรพระภูวาไนย
 ขึ้นพลับพลาให้เปรมปรี
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรทรงสวัสดิร์ศมี ได้ฟังพี่เลี้ยงก็ยินดี
 ภูมีเสด็จขึ้นพลับพลา
 บัดนั้น พระพี่เลี้ยงสุริวงษนาภา ต่างเข้ากราบเกล้า-
 วันทา ทูลพระยอดฟ้ายาใจ พระเหาะเหิรเพลินโล่กินรา จะคิด-
 ถึงข้ากัหาไม้ ต่างคนโศกาอาโลย รำไรเพียงจะม้วยชีวัน สด-
 คัดจึ่งติดตามหา จนกระทั่งคงคาสมุกกัน ถ้าไม่พบองค์พระทรงธรรม
 จะภากันบันโหลยในดวงดาร
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรฤทธิแรงแสงฉาน ได้ฟังพี่เลี้ยงพจมาน
 ภูบาลจึ่งตอบไปทันใด ซึ่งรักษน้องจันต้องโศกศัลย์ คุณนั้นก็หาที่สุดไม่
 ถึงตัวข้าตามกินราไป ก็อาโลยถึงสี่พี่ญา เปนธรรมดาโลกวิไสย
 พึ่งใจให้อะโภยโทษา ซึ่งน้องไปก็ได้เวทนา พบพานวิทธยาจรไพร
 มีนามชื่อว่าวิรุณเมศ เรื่องเศษพยาผลไม่นับได้ หัวหาญชาญยุทธ-
 วุทธิไกร รณรงค์ชิงไชยตั้งกรุงพาน น้องเดียวเขี้ยวฆ่าประจามิต
 วิทธยามอดม้วยสังขาร สดสิ้นทั้งหมับรัวร์ เสร์จการยุทธแล้วจง-
 กลับมา
 บัดนั้น พระพี่เลี้ยงบังคมเหนือเกษา จึ่งทูลสนองพระ-
 บันชา ไม่น่าจึ่งเลยว่พระชิงไชย ทูลพลาต่างดูพระจักรา เหน-
 รอยรั้นชาน้อยใหญ่ ทั้งสี่ลุ่มบอกทำตกใจ พระภูวาไนยได้ยากลำบาก-
 ภาย ทั้งนี้เพราะตามนางกินร จึ่งได้ทุกขร้อนมากหลาย ให้ชู้บ-
 พอมตรอมใจไม่สบาย ทั้งพระเนตรก็ช่ายโรยรา อนิจจาโฉนเปน-

ร็วรอย ย็บย็ยสองมือพระพิษฐา หฤาเหาะตามไปในเมฆา
 เปนป่าชัฎหนามระนามไพร ไม่รู้ที่จะหลีกถัดเลี้ยว หนามภัษรมเกี้ยว-
 เปนไฉน กรกมพระชรรค์ไม้พันไป ให้มาเปนได้ตั้งนี้ ถ้าเสด็จ-
 ไปถึงภารา โทษาไม้พันข้าทั้งสี่ ด้วยสองอัครเศเทวี จะว่าฟ้-
 ไม่ระวังพระบาทา

เมื่อนั้น พระอนุรุทรภุชภาคณาถา ได้ฟังฟ้เลี้ยงกล่าวมา
 ย็มพลาทางตอบวาจาไป เออการอะไรของฟ้ หย่างนั๊กข้างว่าได้
 อากาศหฤาหนามระนามใน ก็ย้อมแจ้งใจอยู่ด้วยกัน ไม่ช่วยน้อง-
 ยุทธยั้งชิงไชย ดีแต่จะไล่ไคล้สรวลสัน แม้ว่าวิทธยามันฆ่าฟัน
 จะชวนกันสำรวจสำราญใจ อันธรรมาเคียวป่าพนาลี ไชฟ้จะห้าม-
 แผลได้ ถึงตัวฟ้ก็ค้อยเมื่อไร เปนร็วรอยน้อยใหญ่ทั้งกายา
 เหนจะมีทั่วกันไม่วั้น หฤาใครไม่เปนให้เร่งว่า ไม่ช่วยชัารบวิทธยา
 แล้วกลับมามาไม่อายใจ

บัดนั้น พระฟ้เลี้ยงผู้มีอัชฌาไศรย จึงกราบทูลพลันทันใด
 ชัามีได้มาญาพาที ธรรมาเคียวป่าพนาไลย ไม้ไล้หนามไหนเสียดลี
 แต่แผลไม่เปนเหมือนเช่นนี้ ชัาจึงปราณีพระจักรา น้อยหฤาฤทธาพญาธร
 ชัางรานรอนคั้งรอยนัชา ถูกต้องทั้งสองกรมา เหมือนหยิกช้วนคร่า-
 วุ่นวาย กลิ่นวิทธยานั๊กหอมครัน ปนกลิ่นทรงธรรมไม่รู้หาย นำ-
 จะเข้ารบชิตติดพระกายา จึงหอมชัันรึนรศกระจายมา

เมื่อนั้น พระอนุรุทรภุชพงษณาถา ได้ฟังฟ้เลี้ยงผู้ปริชา
 พระย็มในหน้าแล้ววาไป วานอย่าเขาะเข็ยเลขฟ้ ใครจั้งพาทีหฤา-
 ไฉน การมีไม้หนักตกไศร เอาอะไรที่ไหนมาเจรจา เดิมพระ-
 บิตรงคทรงไชย ให้มาล้อมคชัไกรที่ในป่า ยังไม่เสรจการไอยธา
 มาจะเลิกโยธาคลาไคล กลับไปกำจ่ายคังชร เร่งเตรียมนักรน้อยใหญ่
 ให้พร้อมถ้วนตามกระบวนไว้ แต่รุ่งสุริยใสจะชธาตรา

บัดนั้น พระฟ้เลี้ยงรับตั้งใส่เกษา ยอกรกัมเกล้าวันทา
 ออกมาเตรียมพลสกลไกร

ไทรภะดศรตีศตร เสนาพลากรน้อยใหญ่ อักทั้งไว้-

นอกรั้วใน แรงให้จับฉลากมากมี ตามกระบวนเสด็จพิชิต
มิได้เหลือขาดกอบที่ ครั้นเสร็จพี่เลี้ยงก็จรลี ไปเฝ้าพระภูมิฉับพลัน
เมื่อนั้น พระอนุรุทรเลิศฟ้าณะราสิน ครั้นสิ้นแสงศรรั้ววาร
แสงจันทน์จำหริดอำภร น้ำค้างเป็นล่องตองพฤษา พระพายพัดภา-
เกสร หอมทวนอวนกลิ่นชจายจร พระคิดถึงกินนงคราญ พระ-
ผินภักตรชมศรีทันตร อันต้องแสงจันทรฉายฉาน พรายตั้งพลักรัตช์-
วาลัย เหมือนชลดธารในสคนธวารี่ เป็นปลาวานวายเคล้าคุ่มา
เหมือนสุดาเจ้าว้ายเคล้าพี่ เหน้มังกรเกี่ยวคู้ในนที เหมือนกรพิคุมกร-
ทั้งห้าองค์ เหน้เทรามาัยคู้ยู่คล้ายคล้าย เหมือนเจ้าว้ายหน้พี่ใน-
สระสร้ง เหน้พิมทองพลัดคู้ยู่เวียรวง เหมือนพ้พลัดตองงค์มาเอกา
พ่งพ่งกอลเสียงคู้เหว่าจาก พระชะงากลกขึ้นชะแง้หา คิดว่ากินรี-
เจ้าตามมา พระไล่ไขว่คว้าหาวันไป
บัดนั้น พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ผู้ใหญ่ นอนอยู่ที่หน้าพลัยพลาไชย
เหน้พระไม่นิทราในราตรี ต่างองค์ต่างเข้าใจกัน พระป่วนปั่นด้วย-
กินนรปักษี จึงไปกราบทูลทันที พระภูมิไล่คว้าหาใคร เมื่อกิน-
เสียงคู้เหว่าร้อง มิใช่รุ่งแสงทองส่องไซ เข็ญประทมให้บรมศุขใจ
จะรีบไปไหนพระภูมิ
เมื่อนั้น พระอนุรุทรจำหริดศรีศรี ได้ฟังพี่เลี้ยงพาที่
พระจักรีส์เทินทรไทย พระข้มเขื่อนเป็นอนภักตรจ่านรรจา น้องคิดว่า-
รุ่งสุริยไส เหน้หลับสงบเงียบไป ตั้งใจมาจะปลุกพี่ญา
ว่าแล้วก็กลับเข้าที่ ภูมิโศกศัลย์เป็นหนักหนา ไอ้กินรา-
สวรรณคัลลยา เวรามาจากเจ้าทั้งรักษ สงสารแสนสุดสวาดิวอน
แสนชอนร่าอันอยู่กัตก แสนเสียดายเมื่อไรจะเหน้ภักตร แสน-
ทุกขพ้หนักจำหักมา เพราะเป็นห่วงด้วยสี่กระษัตริ์ จึงพลัดต้อศกรคู้หา
มั่นพ้มีพระเวทมนตรา แบ่งกายาได้เป็นสองกาย ภาคหนึ่งจะไป-
บุรรมข ภาคหนึ่งจะอยู่ชมนางโอมฉาย หมิให้ระคางระเคื่องคาย

๑
 ๒
 ๓
 ๔
 ๕
 ๖
 ๗
 ๘
 ๙
 ๑๐
 ๑๑
 ๑๒
 ๑๓
 ๑๔
 ๑๕
 ๑๖
 ๑๗
 ๑๘
 ๑๙
 ๒๐
 ๒๑
 ๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

บัดนั้น จึ่งพระพี่เลี้ยงทั้งสี่ ได้ยินแว่วเสียงพระภูมิ
 โศกครวญคร่ำครำไร ตกใจก็ปฤชากัน บัดนี้ทรงธรรมโทยให้
 ด้วยอวารถึงนางกนิราพร แล้วจะเหมือนเมื่อโล่มฤคา ออย่าเลยจะ-
 เชิญให้ประเวศ พันเขตอัศกรรพวา ก็จะมาคำนึงถึงกนิรา
 ว่าแล้วก็พากันเข้าไป

ครั้นถึงประนตบทบง ต่างองคต่างทูลแถลงไข ขอเชิญ-
 พระเสด็จคลาไคล ไปยังกำจายศรัย คั้นนี้เข้าฝันประหลาดนัก
 ว่าทำวจิตรภักตรเรื่องศรี ทรงหงหลงมาพนาลี นำธิดชลัษเฐลีกร
 แล้วเหนภูมิเป็นสิกร ชูดวงจันทร์สุริยใส ดาราเดียรดาชอำไพ
 ล้อมพระกวางไวยอยู่รอบองค์ บัดเดี๋ยวเห็นสองชชชช กับห้ากนิรา-
 นวลละหง เพ็ชรมเฝ้าอยู่งานบาทบง พร้อมพริ้งทั้งฝูงองงคน
 อันซึ่งนิมิตรทั้งนี้ เหนพระองค์จะมีสाराใหญ่ บัดนี้กรุ่งอะโนไทย
 ขอเชิญกวางไวยจรลี

เมื่อนั้น พระอนุรทฤชภาครั้งศรี ได้ฟังพี่เลี้ยงทูลคดี
 พระภูมิตรีตฤณิกาน พระฉงนสนเท่ห์ในความฝัน จะจริงตั้งนั้น-
 หฤาใจน หฤาจะแกลั้งธิบายให้คลายใจ เป็นน่าสงไสพันรู้ บัด-
 นี้กรุ่งสุริยจัน ที่ฝันกับยามเห็นงามอยู่ จำจะรีบไปจะได้ดู คิด-
 แล้วภูธรจรลี

มาชนพิไชยรณแก้ว อันเพริดแพรวจำหรัตรังศรี คลาย-
 เคลื่อนพหลมนตรี ตามทางพี่เลี้ยงยกมา

เเดิรทางในหว่างหิมเวศ พระทรงเดชพิศพรณพฤชชา

พัดดอกออกผลนานา ถวิลถึงกษัตริย์ท้าวองค์ เหนลुकจีนอันเหลืออรชร
 เหมือนสีเนื้อกัณทรวละหง เหนดอกนมสวรรค์บันจง เหมือนเต้า-
 บุชบกัณทร แลเหนต้นช้องนางรำเรียง เหมือนเจ้ารำม่ายเมียงที่-
 สระศรี เหนเลบนางหย่างเลบกัณทร เมื่อหยิกข่วนพิพิธมัยกัน
 เหนดอกสร้อยฟ้าระย้าย้อย เหมือนสร้อยมาลัยน้อยประดับถิ่น เหน-
 ต้นกรนารายณ์เรียงริน เหมือนกรที่ประคองกัลยา เหนดอกนางแย้ม-
 อร่ามบาน เหมือนนงคราญแย้มชวนเสน่หา สาวหยุดเหมือนหยุดสิ่ง-
 วนิดา คณิงนางครวญมาบนรติไชย
 ครั้นเอยครั้นถึง จึงลงจากรัถาแสงใส พระเสด็จลีลา-
 คลาไคล ภาวนายืนยังพลับพลา
 มาจะกล่าววาทไป ถึงหมอดชสารกับพรานป่า ซึ่งไประคาย-
 คชชา ภากันต้นตัดตัดไพร
 ครั้นถึงพนมมาศสิงขร เหนรอยกฤษณรผู้ใหญ่ เข้าออก-
 ตามแนวพนาไฉย เปนที่อาไศรยสำราญ พรานไพรซึ่งบอกแก้หมอเจ้า
 ให้ครุรอยเท้าคชสาร แล้วนำลัดพงคางดาน ข้ามธารผ่านเนิรพิพตา
 มาใกล้ขวนหมอชานาญกล ปีนป่ายขึ้นบนพฤษชา แลไป-
 เหนฝูงคชชา บ้างกินหญ้าเล่นน้ำอยู่ชายดง มีทั้งจัดทันบริสุทธ
 ผีอกเนียมโคบุตรสูงส่ง เหนปลักแปลงตำแหน่งมั่นคง แล้วลงมาจาก-
 ต้นไม้ สองนายขึ้นชมยินดี หมายถึงจะมีลาภใหญ่ จึงชวนกันรีบ-
 คลาไคล ไปยังที่ประทับฉับพลัน
 ครั้นถึงจึงถวายบังคม แทบบาทพระบรมรังสัน หมอเจ้า-
 ทูลองค์พระทรงธรรม ว่าพบช้างสำคัญมากมี ยังอาไศรยอยู่เป็นหลัก-
 แหล่ง ที่ตำแหน่งพนมมาศศรีศรี ตั้งพรานทูลไว้แต่เดิมที จง-
 ทราบทูลบาทา
 เมื่อเห็น พระอนุรุทรฤกษ์พงษานาถา ฟังหมอทูลข่าวคชชา
 พระเกษมเปรมปราเปนนไป จึงมีพระราชบัญชา สั่งมหาเสนา-
 ผู้ใหญ่ เราจะยกโยธาคลาไคล ไปปลอมคชไกรให้ทันที เร่งรัด-

จัดหมู่แสนสาร อันเยี่ยมหาญชาญไม้ออชนี้ ชะเนงากล้าหาญราวี
ให้พร้อมบัดนี้อย่าได้ช้า

บัดนั้น เสนอธิดีชายชวา กัมเกล้ารับราชบัลลังก์

แล้วรีบออกมาทันใด

ขุนพลกระเณไพร่พล ทั้งเสนาสามนน้อยใหญ่ โดย-
กระบวนยาดราคราชไกร ตรวจไศรภุชชอยู่่นวาย ระวังเพรียว-
ระวังกลางระวังใหญ่ ช้างไล่โลดแล่นค้ำค้ำย ทั้งข้างองครักษ์-
จักรนาราย ตั้งแซงซ้ายขวามากมี อันพาหะณะคชาทรง บันจง-
ประดับเครื่องเรื่องศรี อีกข้างพระพี่เลี้ยงผู้ภักดี ทั้งสผู้เครื่อง-
พรณราย บันดาข้างกองแลข้างเขือก ก็เลือกสันจิตได้มาหลาย
พร้อมทุกหมื่นขุนมนุนาย แล้วผันผายเข้าไปด้วยพลัน

ครั้นถึงจึงปรนตบทาง ทูลองค์พระยอดฟ้าเฝ้าราสัน

อันโยธาคชาทั้งนั้น พร้อมดั่งบันชาพระภูมิ

เมื่อนั้น พระอนุรุทรทรงสวัสดิรัศมี ได้ฟังเสนาภิกษินดี

เสด็จเข้าที่สงรวาริน

พระจึงชำระสระสนาน ทรงสนคนธาทรรกระการกลั่น

สนับเพลาเป็นรูปนาคน ภูษาพันนิลใยของ สร้อยรัตเลื่อมมลายชายไหว

ละไมด้วยชายแครงแสงส่อง ส่นององค์ยังยิงเครื่องกรอง สร้อยสัน

กุกองสังวาวรรณ ทับทรวงรุ่งรุ่งไพจิตร คาบทิศเพร็ดแพรว

แก้วกุดั่น ทองกรภาพหัตถพรายพรณ บันจงธำมรงค์ดอลงกา ทรง-

มหามงกุฎเพชรเก็จกาบ แสงระยับประชันจับเวหา รัตพระขรรค์อัน-

ลิตธิศักดา ลิลามาชั้นกฤษร

ข้างเอยข้างทรง อ่าจ้องคั่งพญาไกรสร ทุกทิศชยาด-

ชื่อฤชาจร เฉลิมศรีพระนครเพร็ดพราย กลัวเท่าทั้งมีฝิงา เคย-

ได้ชะเลยมามากหลาย ประดับด้วยเครื่องมั้นพรณราย ความจับจับ-

ลายกระแจะรัน งามทั้งคชาสว่าทรง ตั้งข้างออกเจ้าไตรตรึงสวรรค

พลแท้คือฝูงเทวัน เมื่อผายผันประภาษอุทธาน พร้อมเครื่องโดย-

กระบวนถ้วนถี่ คุรียางค์ดนตรีเจื้อยฉาน เกริกก้องกังท้องคงดาน
 เร่งพลคชสารโคลคลา
 มาเอยมมาถึง ท้ายเขาพนมมาศภูผา พระทรงภู่ให้หยุด-
 โยธา ลดจากคชชาทันใด
 เสด็จยังมีไม้ใบบัง จึงสั่งหมอช้างผู้ใหญ่ ท่านจงพากัน-
 เร่งไป ทำการเบิกไพรฉับพลัน ให้ตั้งโรงพิพิธมหาศาล แต่ง-
 ทิ้งโชนทวารเสกสรรค์ โดยคำภีร์ไสยเขาไว้นั้น จะได้กันเงินไร-
 โภยพาล อันหมู่เสนามนตรี ให้เกณฑ์โยธิตวยหาญ เสรีจเบิก-
 ไพรแล้วจงจับการ กะเกณฑ์เป็นด้านเข้าวังวง มั่นคชสารออกด้านใคร
 จะฆ่าให้บันลือพยุพ เร่งเร็วให้หาจัดรงค์ ล้อมให้มั่นจงไว้บัดนี้
 บัดนั้น พระหมอเฝ้าเจ้าตำหรับสารศรี รับสั่งแล้วกราบ-
 สามที กับเส็นก็พากันไป
 มาเอยมาสบ พบต้นตมทองสูงใหญ่ ให้ปลุกสารโชน-
 ทวารเบิกไพร ทำเคลดล้อมไม้โดยกรรม ราชวัติฉัตรธงรจนา
 สุรามังฆาทุกสิ่งสรรพ บูชาธูปเทียนบูชา ทั้งคันธศอันโอฬาร
 เอาภูษาพรณชรรอย บันจงนั่งพฤกษาสาร จึงเข้ากอดไม้มีทันนาน
 ประกอบการแล้วกล่าววาที ไม้นี้คือองค์พระอูมา เราตั้งพระอิศรา-
 เรื่องศรี บัดนี้พระนารายฤทธิ์ ไวยกุลเป็นพระศรีอูมรุก กรี-
 พลมมาโพชนพาเวศ จะประสงสารเสวตรโคบุตร ให้สำเร็จเสร็จ-
 จ้างพระทรงภู่ คุชดีแล้วอ่านมนตรา

เล่ม 15

บัดนั้น เส้นผู้มียศลา ครั้นเสร็จทำการบูชา จึง-
 เกนโยธาทันใด กะดำนแบ่งปันเป็นหน้าที่ อิงมีไปทั้งป่าใหญ่
 เร่งรัดกันให้ไปตัดไม้ มุนนายตีไพร่เป็นโกลา บ้างปักค่ายชุกคูดหล่ม่าน
 วังสารเขื่อนชั้นนั้นหนา ล้อมรอบขอบขั้วชงษา ตรวจตราทุดองเป็นโกลี
 ตั้งฉะเหลวกองเพลิงประจำการ ผลระวังทุกด้านถ้วนถี่ บ้างเฝ้า-
 เกลาะเคาะตخابมากมี ตักลงม้าพ้ออิงอล แลนหลาวส้าวทวนจุก-
 ช้อง คอยมองร้องเปิดกลาหล ก้องกึกครึกคึกฐานอารญ เสี่ยง-
 พลเสี่ยงข้างนั้น
 ครั้นเสร็จกำชับทวยหาร ให้ประจำคชสารในเขื่อนชั้น
 เสนาก็กลับไปจับพลัน ตัดต้นสิ้นจรพนาโดย
 มาถึงจึงประนตบตบง ทูลองคพระทรงศักดิ์เป็นใหญ่
 หมอเฝ้าทำการเบิกไพร ตามในตำหรับเทวกรรม บัดนั้นอันมุดชาพงษ
 วังวงไว้ได้ในที่มั่น ขอเชิญเสด็จพระทรงธรรม จรรจรไปยังโชนทวาร
 เมื่อนั้น พระอนุรุธฤทธิแรงแสงฉาน ฟังเสนาทูลกิจการ
 ภูบาลศุขเกษมเปรมปรา จึงเสด็จขึ้นสู่คชาทรง แสนสารล้อมวงซ้าย-
 ขวา ตั้งแข่งแข่งเคียงกันมา พร้อมพริ้งพวงคานนั้น
 ครั้นถึงต้นตมสาธา เสดจจากพาหณะแขงชั้น ยุธยาตร-
 นาดกรจรจรัล เข้าโรงพิทธีกรรมทันใด
 บัดนั้น ชีพราหมณ์พถณาน้อยใหญ่ เหนเสด็จเห็นออาศน-
 อำไพ ก็เข้าไปประนมบังคมคัล ถวายเคียรพาศชำระองค สร้าง-
 น้ำทิพมนตประสิทธิ์สรสร แล้วอ่านเวทโดยสาตรพิทธีกรรม อันประเสริฐ-
 อำนวยด้วยภักดี
 เมื่อนั้น พระอนุรุธทรงสวัสดิ์ศรีศรี มี สรงทิพมนตราวารี
 แล้วผู้มีทรงเครื่องพรายพรณ ภูษาสังวาลประพาลเพชร มงกุฎเก็จ-

พรรณรายฉายฉั้น เจริญผลพระวิลาศวิไลวารณ ตั้งพรหมเมศในชั้น-
สลาไลย

แล้วจตุรบุเทียรขึ้นบวงสรวง พู่พวงบุพพางามไสว

ค่านับเทวกรรมทันใด ทั้งครุศขไกรผู้ภักดี อีกพฤษพงไพรเจ้าป่า
ซึ่งได้รักษาพนาศรี ทุกแห่งห้วยเหวศรีย อันมีลิตถิตักติเชี่ยวชาญ
บันดากฎปีศาจมารยา ย่อมเกรงเดชาห้าวหาญ เคยเป็นพาสูกสำราญ
ในรุกขวิมานพรายพรรณ อันหมู่จตุบทกวิบาท ซึ่งหยาบคายร้ายกาจ-
ในไพรสัณ เชิญช่วยประคองป้องกัน อย่าให้อันระสายสิ่งใด
จงรับสิ่งเวยนาเนา ล้วนเครื่องโอชาบังจงให้ คุรียางค์บันเลงเสนางไชย
บำเรอให้เจ้าไพรผู้ศักดา ขอให้บาตตองคชดิग्ษ ตระกูลศักดิอิษฐะทีศ-
แกลวกกล้า ลีบหมู่อิษฐะคชหมิมา เปนสง่าเฉลิมธรรณี อันข้างโทษ-
แปดสิบจำพวกนั้น เทวีนช่วยขับให้หลีกหนี ขอพบสัพสารสวัสดิ
เป็นศรีสถาวรณสืบไป

ครั้นเสด็จเสด็จขึ้นคชกรร ข้างเชือกทั้งนั้นตามไสว

รับขับคชาคลาไคล เข้าในโชนทวารมิได้ช้า

พระแลเห็นฝูงข้างเดือน ดาดาศกลาดเคลื่อนเป็นนักษณา

ล้วนตระกูลเลิศสิขโสภา ต้องตำรามากมายหลายพรรณ พระขึ้นชม-
แล้วขับคชไกร โจมไล่ข้างไพรเป็นกัณฑ์ อันชาวคชสารทั้งนั้น
ก็แข่งกันเข้าไปเป็นโกลา

ฝ่ายฝูงพลายพิงทั้งหลาย ต้นแตกกระจายกันนักษณา

สารเสวตรแล่นไปแล้วเหลือขมา เหนคชาทรงพระภูมี บังหูขูหาง-
กระหิมมัน โภญจะนาทสนันพนาสี กำลังสารหาญหวงกิริณี เข้า-
ต่องาราวีด้วยข้างทรง

เมื่อนั้น พระอุรุรุทลิตถิตักตีสองฝั่ง ขับคชสารชนรณรงค

ต่อด้วยคเชนพชหมิมา เปรียงเปรียงเสียดงาดังฟ้าฟาด ฉานฉาด-
ประกายวิบจับเวหา เสยส่ายคัคค้อนเป็นโกลา ต่างกล้าต่อหาญ-
ประจันกัน คชาทรงองอาจตั้งราชสีห์ ชาญชนท่วงทีคือจักรผัน

สอดกลางล่างแบกคั้น บุกบันข้างป่าด้วยกำลัง จนเท้าชีวิตไม้ตีตรสน์
 เกือนหน้ผละร้องตระลบหลัง ว่างแข่งแข่งหน้าคนาพิง ตั้งป่าจะทลม-
 ทลายไป

แล้วพระทรงศักดิ์จักรา จึงจับคชากระโจมโล ทรงบาศ-
 มาทหมายเกือนไฟพร ภูวไนยได้ก็กัซัดลง ถูกต้องเสวตรกฤษ
 ศรีสังขบวรสูงส่ง ความท่ายก้เบาบาศทรง คเช่นพวงขแล่นร้องเป็น-
 โกลา

บัดนั้น พระพี่เลี้ยงสร้างษนาธา ทั้งขุนข้างหมอเลือกานา
 เหนพระยอดฟ้าณะรากร ทรงบาศทองต้องคชลักษณ์ อันมีศักดิ์ตั้งพญา-
 ไกรสร เพื่อกผู้ศรีสังขบวร งามอนตั้งงอนรดทรง ยินดีต่างจับ-
 คชกร เสียงสะเทือนเลื่อนลั่นไพเราะหง บ้างแข่งแข่งกันสนั่นดง
 ทั้งบาศตราจ้ลงทันใด

ต้องทั้งเท้าซ้ายเท้าขวา เยอแย้งไปมาไม่ไหวได้ ควน-
 เอาต้นบาศกระหวัดไม้ พลไกรเข้าช่วยกันมากมี หมอข้างจับข้าง-
 กระหนาบชิด ติดตามทับเธออยู่ยังมี มันแล้วก็ภาจรลี ผูกที่-
 ต้นไม้มีหิมา

บัดนั้น พระพี่เลี้ยงสร้างษพงษา ทั้งขุนข้างผู้มีปรีชา
 บังคมพระยอดพระยอดฟ้าด้วยใจภักดี แล้วจับคชสารแล่นโล โจม-
 ผู้งข้างไฟรตระกุลศักดิ์ บ้างชิงคล้องเลือกคล้องคชลักษณ์ ต่างทั้ง-
 ต่างชักอยู่นั้น แม่ประแทรกแตกกาเข้าต่อสู้ วางสู่ววดเรวดตั้ง-
 จักรผัน โคตใหญ่พลายเพรียวก้บุกบัน ชนประจันข้างต่อไม้ทองา
 ลูกน้อยวิ่ง่วนเข้าพิลวัน ข้างต่อตีรันไม่ออกหน้า ร้องแปร้นแล่น-
 อิงเป็นโกลา ข้างป่าจะหักคานไป

บัดนั้น ฝ่ายพลประจำด่านน้อยใหญ่ ครั้นเห็นฝูงคชสารไฟร
 เวียรไวเราะด้านออกมา พลสาวหลาวแหลนถอยแทง กระสุนยิง-
 แฉ่งเป็นหนักหนา จุดประทัดซัดไปเป็นโกลา ตีม้าเพื่อลั่นสนั่นไฟร

บ้างตบมือตีกลางเคาะกลอง ตระหวาดก้องกังท้องป่าใหญ่ ให้อำมา-
 เปิดห้องศักร รอบไปตั้งป่าจะทำลาย
 บัดนั้น ทั้งสี่พระพี่เลี้ยงโถมฉาย อีกทั้งคเชนตรา-
 มากมาย ล้วยหมายชะเหม้นไม่วางตา หมอความขับแข่งศักร
 กุมบาศไฉ่ขัดซ้ายขวา บ้างสกัดคลัดคล้องคชา เอิกเกริกทั้งป่าพนาวัน
 อันองค์พระเพียรพิไชย คล้องได้สุจริตขเจดฉัน ถัด-
 มาองค์พระบรมธรรม ชัดต้องอัญชันอันมียศ พระไตรวงษาวิลาวรรณ์
 ฤกษ์บุษบพันศรีสัต พระพิจิตรได้ไอยราพต ปรากฏศักรเพริศพราย
 บันดากรมช้างทั้งนั้น ก็คล้องได้ศักรมากหลาย ล้วน-
 มีศักรลักษพรณราย แยกย้ายเข้าไ่ม้วนไป
 เมื่อนั้น พระอนุรุทรศรีศรีใส เหน้พี่เลี้ยงกับชาวศักร
 คล้องได้สารไพโรตั้งจินดา มีพระไทยโพบูลกุลสวัสดิ ขึ้นชมสมนัสเป-
 นิกหนา พระเสด็จลงจากไอยรา ลีลาไปชมคชลักษณ์
 แต่ละตัวล้วนมีศรีสรรพ พลายพรรณสมบุรณ์ตระกูลศักดิ์
 ทั้งอำนาจอาจหาญยิ่งนัก สมเปเนอเอกคชาพงษ จะได้เปเนมิ่งเมือง-
 เรื่องสวัสดิ กำจัดศัตรูให้ผุยผง พระนครจะปรากฏศยง
 เปนมหามงคลสี่ไป
 แล้วมีสีหนาทบันชาการ สั่งหมอคชสารผู้ใหญ่ เร่งฝึก-
 ปรนปรีอสาณไพโร โลมให้ชำนาญในเจ็ดวัน เราจึงจะยกโยธา
 คืบเข้าตรงกาเขตชั้นธ สั่งเสด็จพระเสด็จจรจริล ไปโรงพิทธิกรรม-
 ทันใด
 บัดนั้น หมอเก้าพิททกรผู้ใหญ่ รับสั่งพระองคทรงไชย
 ก็ฝึกสอนศักรด้วยชำนาญ จึงอานมนตประทับลูกตา แสกหญ้าให้-
 กินทุกตัวสาร น้ำหยัดหยดหลังให้สำราญ ตรวจกันอลหม่านเปเนโกลี
 แล้วพระหมอเก้าผู้เชียวชาญ กล่าวเกลี้ยคว้าวานถ้วนถึ
 โดยศาสตรศิวกรรมพิทธี โลมคชหัตถ์ให้อ่อนใจ

อำเภอพญาภูธร พึงคำเราสอนจงได้ บัดนี้พระอนุรุธ-
 เรื่องไชย จะเชิญเข้าไปในภารา ด้วยพ่อชาติเชื้อคชาพงษ คู่-
 องค์จักรพรรดินาถา หวังเปนศรีกรุงระงกา จะปราบข้าศึกให้แหลกลาญ
 จงเสี่ยพศรัายกาจ ให้สมศักดิ์สมชาติพญาสาร อย่าแทงจัดสับดหมอความ
 จงเรื่องช้านาญอย่าบ้าใจ อย่าคำนึงถึงหมู่บริวาร ดงตาลทำน้ำเนินไศล
 ฝุ่นหญ้าคันค้ายทั่วตัวไป สร้อยใส่ร้อนแรงพันทวี จงตั้งใจไปสู้พระนคร
 โรมรณาวรรณเกษมศรี พร้อมด้วยเครื่องประดับบุรฉี ภิรมย์มีลักษโสภา
 กกล้วยอ้อยสาระพัดจัดส่ง บันจงปรนปรือน้ำหญ้า ทั้งพะเนกเอนอิงกายา
 มีผู้รักษาพยาบาล อาบน้ำขัดสีวีแซ่ ปีกลองฆ้องแห่เฉื่อยฉาน
 มีพร้อมทุกสิ่งพนักงาน พ่อจะได้สำราญบานใจ
 ครั้นภูธรชานิกยินดี หมอเก่าผู้มีอิชณาไศรย ก็ภากันรับ-
 คลาไคล ไปยังที่ประทับฉับพลัน
 มาถึงจึงประนตบทวง องค์พระจักรารังสัน ทูลว่าฝึก-
 สอนภูธรนั้น เชื่องช้านะดังราชบันชา
 เมื่อนั้น พระอนุรุธภุชพงษนาถา ได้ฟังหมอเก่าทูลมา
 พระปรีดาพิรมยเป็นพันไป จึงมีพระราชบันชา ตรัสสั่งเสนาผู้ใหญ่
 ให้เตรียมม้ารถคชไกร จคินเข้าพิไชยธานี อันหมู่คชาพงษซึ่งจับได้
 จงจัดให้หมอความประจำที่ พูกให้หมั่นคงจงดี แต่ในบัดนี้อย่าช้า
 บัดนั้น เสนาธิบตีชายชวา รับสั่งถวายบังคมลา ก็-
 รับออกมาฉับพลัน
 ตรวจเตรียมจัดตรงคองอาจ โดยกระบวนพยุหยาตรหลายหลั่น
 ขุนรตประดับพรายพรรณ เทียมสินธพอันไชยชาญ ขุนม้าผูกพาชีชาติ
 โภกาษตั้งม้าพระสุริฉาน ขุนคชผูกเครื่องคชาธาร ทั้งแสนสารพลาช-
 พังดั่งแข่ง บันดาชดลิกษซึ่งจับได้ ก็เกณฑ์ให้หมอความเข้มแข็ง
 พูกเครื่องหมันมัดรัดแรง จัดแจงทั้งพลโยธา อันหม่มนตรีเสนีใน
 เตรียมไว้โดยกระบวนชายชวา เสร์จแล้วมหาเสนา รีบกลับเข้ามา-
 ทนใด

ครั้นเอยครั้นถึง จึงตั้งบังคมประนมไหว้ ทูลว่าข้าพ-

สกลไกร จัดไว้พร้อมตามพระบัญชา

เมื่อนั้น พระอนุรุธสุริวงษนาถา จึงชำระสระสรงคงคา
ทรงเครื่องกระษัตราอันรื้อ

แล้วทำบาบวงลาไพร เทพไทยเจ้าปาพะนาสี เชิญ-

อยู่เป็นศุขสวัสดิ ในวิมานมะณีโอฬ้า พร้อมด้วยฝูงเทพอัปสร
อรชรเลิศล้ำเลขา จงชมรุกขชาตินานา อันทรงผลพะกาเรียงริน
ทั้งหมู่วิหกร้อยร้อย จัดบุทกเยื้องย่องพาดผืน อีกดวงโกมุกบุษบัน
สังคินธรรศขจรไพร จงมีเศษภาวารม สาระพิศทุกขรื้อนอย่าพานได้
ตัวข้าชอลาพรงไพร กลับคืนเข้าในพระนคร ซึ่งปรมาทเยอชกหัก
ไม้ จงอะไภยด้วยใจสโมษร ช่วยรักษาโยธาพะลากร ทั้ง-
กฤษรไพรซึ่งได้มา แล้วเอาคันธศหอมหวาน ทรงธารจิมเจิมพฤษชา
ครั้นเสร็จพระเสด็จล้า ขึ้นรถรัตนาทันใด

พระทรงพิไชยริธา โยธาชูลีกรอยู่ไสว ช้ายชวาหน้า-
หลังนอกใน พลไกรแห่แห่นเป็นรั้วราย เสด็จโดยมรคาปารหง
คเชนตตามรถพรวาย หมอเก้าเป่าหลอดเป็นแยะคาย ให้
คลายใจลี้มคงหงพี

พระค้ำนึ่งถึงโอมนางอุษา ทั้งองคสร้อยสุตามารศรี
สองอนงจะทรงโคศัก ถึงพี่ซึ่งแรมร้างกัลยา มั่นว่าแก้วตามาด้วยกัน
จะชวนซี้ชมพรวนพฤษชา ทั้งหมู่สีหราชดาชดา โศภิกมฤคาคชาพงษ
ศรึกพลางทางชมพฤษชาसानต์ อันตระการรุ่งรามงามระหง บุปพา-
ระย้าอ้อยยรรยง ทรงกลั่นมากลัวกลั่นกัน จำปาการะเกิดแยมยวน
เหมือนเนื่อนวลนางอุษาสาวสวรรค์ พุทชาติดาชดวงเรียงริน ตั้ง-
ฉิวพันอนิทรศรีสุตา สร้อยฟ้าต้องวายพิศทาน คือสุมัลยห้อยมวย-
นางอุษา สาระภีพิภุชจรมมา คล้ายกลั่นศรีสุตาอย่าใจ เหน-
ปรางคิดปรางนางกนิร ยิงอวธร้อนรนหม่นไหม้ ครวญพลาจเร่ง-
พลสกลไกร ไปยังพิไชยรงกา

ครั้นถึงประทับกับเกษมาศ อันโอภาษาจำหรัศพระเวหา
 จึงมีพระราชบัญชา ตรัสสั่งเสนามนตรี บินคาชชาตระกูลศักดิ์
 ศุภลักษณ์มงคลศักดิ์ ซึ่งได้มาแต่ป่าพนาลี จะผูกไว้ที่หน้าพลานไชย
 จะได้ถวายตัวสารเสวตร องค์พระบิดุเรศเป็นใหญ่ สั่งเสด็จพระ-
 เสด็จคลาไคล ไปยังปราสาทรัตนา
 ครั้นถึงจึงปรนตบทวง ทูลองค์บิดุเรศนาภา ลูกรักษ-
 ถวายบังคมลา ยกพลโยธาจรจรล ครั้นถึงกำจายภูษา จึงให้-
 พราณป่าพนาลีณห์ นำหม่อไประคายคชกร ยังสุวรรณพนมมาศครี๋ย
 ฝ่ายลูกไปชมอักษรกร ได้รบรันวิททยาเรื่องศรี มีนคมผลประจนประจันตี
 ข้าพลาญชีวิกรมณา แล้วกลับมาล้อมคชกร ได้ช้างสำคัญมานักหนา
 บัดนี้ให้นำเข้ามา ผูกไว้ยังหน้าพระลานไชย
 เมื่อนั้น องค์ท้าวไกรสุทเป็นใหญ่ พึงราชโอรสยศไกร
 ยินดีตั้งได้เมืองฟ้า พระจึงเสด็จยุธาตร จากอาศน์สุวรรณอันเลขา
 พระอุรุรุกษพงษ์ก็ตามมา ยังหน้าพระลานด้วยพลัน
 ครั้นถึงจึงทอดโนยเนตร ดูเสวตรกฤษรเจดิฉัน อักกะทิศ-
 โสภาวิลาวารณ คชกรรมศักดิ์ลักษณ์ แต่ละตัวสมบุรณตระกูลพงษ
 เข็มมหาญราณรงคแก้วกล้า งามล่อมพร้อมทุกคชชา ต้องใน-
 ตำราคชลักษณ์ แล้วประทานเครื่องประดับสำหรับตัว ถ้วนทั่วคชสาร-
 อันมีศักดิ์ ทั้งหัตถ์ให้อยู่บริรักษ์ พระจอมจักรสั่งเสด็จก็คลาไคล
 เมื่อนั้น พระอุรุทรทัศน์ศรีไส ครั้นพระบิดุรงค์ทรงไชย
 เสด็จไปปราสาทอันรูจี องค์พระภูวไนยก็ไคลคลา จากหน้าพระลาน-
 ไชยศรี ยุธาตราดากรจรลี ไปปราสาทมณีนพรายพรณ
 ครั้นถึงลดองค์ลงเห็นอาศน์ อันโอภาษาพรณรายฉายฉัน
 นั่งแนบสองสุภาวิลาวารณ เกษมสันยินตีปรีดา ยิ้มพลาถพิศภักตร-
 อักคะเรศ สบเนตรชูขึ้นเส่นหา จึงมีมธุรสวาจา แก้วตาผู้-
 จำเริญสวัสดิ แต่พินิราศแรมห้อง ทั้งสองยังศุขเกษมศรี ตัวไป-
 ใจหวังถึงเทวี มีความอาไลยไม่วายวัน สุดคิดจึงไปชมมูจลินท์

กอพบกนรินสาวสวรรค์ พี่เหาะไล้ไปถึงอัศกรร ด้รับรูกบุงบินวิชาการ
 ลังหนผลาณูมันมัวมุด ลิ่นสุดกลาตอยู่กับสิงขร แล้วกลับมาวางวัง-
 กุญชร ด้มาพระนครมากมี แต่ละตัวลิกษเลิศเพริดเพรา เขิญ-
 เจ้าไปชมสารศรี ตรัสพลางลูบหลังนางเทวี แก้วพี่ทั้งสองคือดวงใจ
 เมื่อนั้น สองอัครเทวีศรีไสร ด้ฟังตั้งคั่นทฎาไทย
 ค้อนให้ต่างสลัดบัศกร เอนน้แหละทฎาพระทรงศักติ ซึ่งว่ารักษเทน-
 พิดกับคำก่อน วันเมื่อพระองค์จะบทจร นื่องวอนโดยเสด็จพระภูบาล
 พระภุชพงษไม่ทรงพระเมตตา ว่าจะเปนก้าหละคชสาร อยู่หลังตั้งแต่-
 ทรมาน ค้านึงถึงผ่านฟ้าทุกราตรี มีรู้พระไปเที่ยวประภาษ
 สมสวาตินางกนรเกษมศรี แม้นรู้ว่าจะเปนหย่างนี้ จะโคกก็ถึงโยให้
 บ่วยการ ซึ่งจะให้ไปชมคชาพงษ ไม่ประสงค์ที่จะคชสาร จะใคร่-
 ชมกนรารุพาพาล เหตุได้ภูบาลมิภามา
 เมื่อนั้น พระอุณรุทภุชพงษนาถา ด้ฟังสองศรีระนิดา
 พระผ่านฟ้าจึงตอบคำไป
 แก้วเอ๋ยแก้วตา อนิจาควรเคียดคั่นด้ ความจริง-
 พี่แกลงให้แจ้งใจ ทรามไวยไม่คิดปรานี พี่เคียงแรมไพรสันโตฐ
 ลิวโลดทฎาไทยถึงสองศรี อันท้ามตจจารัดโลกีย์ จะไปที่กันดาน-
 พนาไลย น้ำชุ่นจำอาบเอาเขนก่อน กอคลายรื้อนกระवलหม่นไหม้
 ตะโกนาฟาดเฟื่อนเปนพินไป ยามหยากกนได้อะหระยลัน ยามไร้-
 ไม่มีดอกไม้ชม เดจดอกหญ้าตมก็ได้กลิ่น หอมด้งรศนธรวยริน
 แก้วตาอย่าถวิลกนใจ ซึ่งพี่กับนางกนรา จด้จงเจตนาภักหาไม้
 แล้วยังมีได้เบิกไพร จึงเปนไปเพราะแสนค้านึงนาง มากมัน-
 ก้าหละด้งเจ้าว่า ไทหนจะพบคชาในปากกว้าง ไซ้พี่จะแกลิ่งนिरาร้าง
 อย่ากลางแกลงแชนงใจกัลยา ว่าพลางเชยแก้มแนมภักตร รศรักษ
 ยั่วยวลเสนหา เกลียวลมสมสองระนิดา ทรรษาร่าเริงบันเทิงใจ
 เมื่อนั้น องคท้าวไกรสุทเปนใหญ่ ครั้นรุ่งรางสว่างแสง-
 อะโธไทย กวานอยต่นจากไสยา สระสร่งทรงเครื่องเรื่อรงรอง

แสงส่องระยับจับเวหา แล้วเสด็จลีลาศยาตรา ออกหน้าบัณฑูร-
 พรายพรรณ
 พร้อมด้วยหมู่ขมาตยา เสนามนตรีหลายหลั่น กราบ-
 เก้าประนมบังคมคัล แน่นทั้งทอ้งพระโรงไชย พระจึงมีพระราช-
 บันชา แก่เสนาธิบดิน้อยใหญ่ ว่าพรานผู้ชำนาญนาไลย มาบอก-
 ข่าวสารไพร่ด้วยภักดี แล้วนำไปได้คชลักษณ์ ล้วนตระกูลสูงศักดิ์หลาย-
 ศรี มาไว้เฉลิมราชธานี ความชอบนั้นมียิ่งคน ควรปูนบำเหน็จ-
 พรานป่า เปนพญาชำนาญไพร่สมทั รัเมืองปลายค่านมณฑล
 ให้กระเหรียงคนใช้สามพัน อีกเครื่องสำหรับยศดา เสลี่ยงงามมี-
 สี่ปรทกัน เจียดทองตคองน้ำพรายพรรณ กระบี่บั้งสุวรรณอันรูจี
 เงินตราเสื้อผ้าทุกสิ่ง เมียสาวบ่าวหญิงจงด่วนฉ แหวนเพชรลาย-
 ราชาวะดี เอามาให้บัดนี้อย่าช้า
 บัดนั้น ชาวพระคลังนอกในซ้ายขวา รับสั่งแล้วเอาสิ่ง-
 ของมา ประทานตามบันชาพระทรงธรรม
 บัดนั้น จึงพญาชำนาญไพร่สมทั ด้รับประทานรางวัล
 บังคมคัลพลางยิ้มอ้มใจ ในจิตรคิดเขม่นเมียสาว คราวนี้ตื่นกเปน-
 ลากใหญ่ กราบกรานแล้วคลานออกไป จากพระโรงไชยมิได้ช้า
 ญ่ามั้นสลัดขัดเสย เรียกเมียขึ้นเสลี่ยงหิวร่อว่า
 กระดิกเท้าปั้งกัพญา กล้องละว้าคาป่ากระบาศวัน พलगเหลียว-
 ดูบ่าวทั้งซ้ายขวา แบกของตามมาหลายหลั่น ไปสู่ที่อยู่ฉับพลัน
 ยังปลายค่านเขคั่นกะพระบุรีย
 บัดนั้น พระอรุณฤกษ์หงษรังศรี เสวยศุขอยู่ทุกราตรี
 กับอุษาเทวีศรีสุตา พระองค์ทรงทศธรเมศ ขจรเดชเรื่องฤทธ-
 ทุกทิสา อานุภาพปราบไปทั้งโลกา ปราบภูพระยศเกรียงไกร
 อันศัตรูหมู่อรินราช ก็ขยาดย่อท้อไม่ต่อได้ เกรงฤทธิลิลิทธิศักดิ์-
 เปนพันไป ทั้งไครภพไม่ทานศึกดา ต่างต่างแต่งเครื่องบรรณาการ
 ศุภสารสร้อยสุวรรณบุพผา มาเป็นพำนักนิพระจักรา เอาเดชา

ปกเกษทุกธานี บันดาท้าวพญาท้าวชมภู ก็อยู่ในใต้เบื้องบพศรี เปน-
 ปีนปีกหลักโลกยโมลี ตั้งอิศราธิบัติไชยชาญ พระปราบเขญให้เย็น-
 เปนศุข ในทวาบรียุกเกษมสิมต์ เสวยรมชมแสนศฤงฆาร
 ช้านานสำราญวินญา อันหมู่ไพร่ฟ้าประชากร ก็เป็นศรีสถาวรถ้วนหน้า
 สมบูรณ์ภลสวัสดิวัฒนา ทั้งไตรโลกาไม่เทียมทัน ครั้นถึงชนมานกำหนด
 ต่างองค์ขึงคตส์สุวรรณค์ อันองค์พระอุรุทนั่น ก็คลไล้ไปกระเศียร-
 สาศกร เปนองค์พระนารายณ์ภูษภาคย เสดจเหนือหลังนาคบัลฐูร
 โฉมยงองคอุชาบังอร ม้วยมรณไปเปนสัจตรา ร่วมพิรมยสมสู่ศรีรักษ
 มีคะวานในดาวะติงชา ต่างเสวยสมบัติอันโอฬ่า ในสวรรคชั้นฟ้า-
 เปรมปรี อันพระราชนิพนท์อุรุท เรื่องไสยสมมุคมาถ้วนถึ กอ-
 พระไทยทรงไว้แต่เพียงนี้ อักษรกลอนมีบริบูรณ์.

ประวัติผู้เขียน

นางชลดา เรืองรัชลิขิต เกิดเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2494 ที่ กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น เกียรตินิยม สาขาวิชาภาษาไทย จากภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2517 และสำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย สาขาวิชาภาษาไทย จากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2519 ปัจจุบันรับราชการเป็นอาจารย์ ตำแหน่งรองศาสตราจารย์ ระดับ 8 ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

